

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 1 [42]/2012

Revistă științifică trimestrială, cu prestigiu recunoscut
de CNATDCU, indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, IndexCopernicus

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof.univ.dr. Teodor Frunzeti, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România,
președintele consiliului editorial

Prof. univ. dr. Marius Hanganu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România

Conf.univ.dr. Gheorghe Calopăreanu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
România

C.S. II dr. Petre Duțu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România

Acad. prof. univ. dr. Alexandru Bogdan, Centrul de Biodiversitate, Academia Română,
România

Prof. univ. dr. Visarion Neagoe, Universitatea Alma Mater, România

Prof. dr. Hervé Coutau-Bégarie, Institutul de Strategie Comparată, Franța

Prof. dr. John L. Clarke, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall”,
Germania

Prof. univ. dr. ing. Adrian Gheorghe, Universitatea Old Dominion, SUA

Dr. Frank Libor, Institutul de Studii Strategice, Universitatea de Apărare, Cehia

Dr. Dario Matika, Institutul de Cercetare și Dezvoltare a Sistemelor de Apărare, Croația

Prof. univ. dr. Ilias Iliopoulos, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Grecia

Ing. dr. Pavel Necas, Academia Forțelor Armate, Slovacia

Dr. Dana Perkins, 7th Civil Support Command - USAREUR, Germania

Prof. univ. dr. Stanislaw Zajac, Universitatea Națională de Apărare, Polonia

Referenți științifici:

C.S. III dr. Cristian Băhnăreanu

Conf.univ.dr. Dorel Bușe

Prof.univ.dr. Ion Chiorcea

Conf.univ.dr. Gheorghe Deaconu

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

C.S. I dr. Constantin Moștoflei

C.S. II dr. Alexandra Sarcinschi

Conf.univ.dr. Marius Șerbeszki

Dr. Richard Stojar

Prof.univ.dr. Costică Țenu

Prof. univ. dr. Mihai Velea

Dr. Andryi Volosin

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. II dr. Petre Duțu

Redactor șef adjunct: Daniela Răpan

Secretar de redacție: A.C.S. Cristina Bogzeanu

Redactor: dr. George Răduică

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro;

Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 2004 / COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

ISSN 1582-810X (ediție online)

CUPRINS

*Impact Strategic, la 11 ani de la apariție.....*5

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Cunoașterea comună și cunoașterea științifică în știința militară

Dr. Teodor FRUNZETI.....6

Strategia „offshore balancing” în reforma militară a SUA

Dr. Gheorghe CALOPĂREANU.....18

ISAF, după 10 ani, între așteptări și realitate

Dr. Petre DUȚU.....23

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Dimensiunea culturală a globalizării

Dr. Gheorghe TOMA.....30

Tendințe strategice ale actorilor statali importanți în 2011

Dr. Mihai-Ștefan DINU.....36

Tendințe actuale în relația dintre statele vest-balcanice și UE. O analiză din prisma realismului liberal

Cristina BOGZEANU.....44

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

NATO și noul Concept Strategic - ancoră de securitate într-o lume globalizată

Ciprian POPESCU.....54

Rolul Franței în crearea, construirea și evoluția Uniunii Europene

Dr. Mirela ATANASIU.....64

Politica Uniunii Europene privind asigurarea securității mediului

Dr. Filofteia REPEZ.....74

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Unele abordări ale corelației spațiu-timp-tehnologie specifice războiului viitorului

Dr. Gheorghe MINCULETE, Daniela RĂPAN.....81

Strategiile viitoare de asigurare a securității militare globale. Fizionomia războiului, tipologia și caracteristicile acestuia

Dr. Dorin – Marinel EPARU.....88

Rolul forțelor navale în lupta contra terorismului naval

Aurel PUICHILIȚĂ.....95

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

Problema socială a lumii de azi și implicațiile ei în planul migrațiilor și al asigurării securității umane și sociale

Dr. Maria STOICOVICI.....102

Migrația externă - factor de dezvoltare pentru România. Între oportunitate și risc

Dr. Ionel STOICA.....110

Procesul decizional la nivelul echipajelor elicopterelor de luptă în mediul amenințărilor hibride din Afganistan

Dr. Sławomir AUGUSTYN.....122

PUNCTE DE VEDERE

Incompatibilitatea dintre cardurile de sănătate și normele juridice europene privind drepturile omului

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU.....133

Dimensiunea psihologică a deciziei liderului militar

Ciprian PRIPOAE-ȘERBĂNESCU.....144

NOTE DE LECTURĂ

Al Qaida vs. restul lumii. După 10 ani.....151

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS, ianuarie-martie 2012

Irina TĂTARU.....153

Instrucțiuni pentru autori.....154

IMPACT STRATEGIC, LA 11 ANI DE LA APARIȚIE

Începutul anului 2012 a adus pentru revista IMPACT STRATEGIC o serie de schimbări, atât în plan redacțional, cât și în cel al recunoașterii publicației la nivel național și al vizibilității pe plan internațional.

La sfârșitul anului trecut, domnul CS I dr. Constantin Moștofleu, după o fructuoasă activitate științifică la conducerea Centrului timp de unsprezece ani, s-a pensionat, încheindu-și astfel cariera. Totuși, revista va continua să beneficieze de experiența domniei sale, în calitate de referent științific.

În prezent, CSSAS își desfășoară activitatea sub îndrumarea domnului CS II dr. Petre Duțu, care devine astfel noul redactor-șef al publicației. Consiliul editorial al revistei s-a îmbogățit cu câțiva prestigioși cercetători și cadre didactice, români și străini. Grupul referenților științifici se prezintă, la rândul său, într-o nouă componență. De asemenea, se pot observa schimbări și la nivelul colegiului de redacție.

În ceea ce privește recunoașterea la nivel național, până anul acesta, publicația noastră a deținut standardul de calitate categoria B+, acordat de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS) din România.

Începând cu 2012, IMPACT STRATEGIC se prezintă ca **revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică**, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Cu referire la vizibilitatea pe plan internațional, au fost făcute demersuri și s-a semnat un acord pentru includerea revistei în baza de date internațională EBSCO (SUA). De asemenea, s-au făcut demersuri pentru indexarea revistei și în baza de date ProQuest (SUA). Concomitent, revista va continua să fie indexată în bazele de date internaționale CEEOL - Central and Eastern European Online Library (Germania) și Index Copernicus International (Polonia). Tot începând din acest an, IMPACT STRATEGIC este inclusă în lista de publicații electronice a Bibliotecii multimedia NATO. Aprecierea internațională a calității revistei este confirmată și de prezentarea ei pe site-urile unor prestigioase publicații ale unor instituții de peste hotare, precum Defence & Strategy, Cehia.

Revista științifică IMPACT STRATEGIC a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, este o publicație bilingvă trimestrială ce abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară; strategii de securitate; strategie militară; politici, strategii și acțiuni NATO și UE; problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională.

Citorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere, în care se studiază impactul strategic al dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

IMPACT STRATEGIC se tipărește trimestrial, în martie, iunie, septembrie și decembrie, în două ediții distincte: una în limba română și alta în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia, America. De asemenea, revista poate fi achiziționată de persoanele interesate.

Colaboratorii publicației sunt personalități de marcă din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile sistemului național de apărare, precum Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Afacerilor Externe, unități militare și alte instituții de conducere ale statului, organizații neguvernamentale etc.

CUNOAȘTEREA COMUNĂ ȘI CUNOAȘTEREA ȘTIINȚIFICĂ ÎN ȘTIINȚA MILITARĂ

*Dr. Teodor FRUNZETI**

Știința militară s-a format și a evoluat pornind de la cunoașterea comună, empirică și întemeindu-se pe cunoașterea științifică. Există o relație biunivocă între cele două tipuri de cunoaștere umană. Cunoașterea comună furnizează elementele primare cunoașterii științifice, iar aceasta din urmă, după validarea lor, le utilizează spre beneficiul tuturor.

Abordarea de către știința militară a obiectului său de studiu prin intermediul teoriei procesual-organice este de actualitate, oferind noi deschideri cunoașterii științifice a fenomenelor militare contemporane și a tendințelor lor de evoluție.

Cuvinte-cheie: cunoașterea comună; cunoașterea empirică; cunoașterea științifică; știința militară; teorie procesual-organică.

1. Cunoașterea comună și cunoașterea științifică în evoluția științei militare

1.1. Cunoaștere comună, cunoaștere empirică și cunoaștere științifică

Literatura de specialitate abundă în lucrări despre tipurile de cunoaștere umană¹. Astfel, sursa citată vorbește despre cunoaștere spontană și cunoaștere voluntară, cunoaștere preștiințifică și cunoaștere științifică, cunoaștere observațională, empirică și teoretică. Un alt autor distinge două tipuri

fundamentale de cunoaștere care interacționează². **Cunoașterea comună** (*doxa*), bazată pe observație și realizată spontan de către oameni în viața zilnică, fără utilizarea unor metode speciale. Acest tip de cunoaștere nu dispune de un etaj critic, rezultatele sale sunt sub forma cunoștințelor elementare despre realitate, cu nivel de generalizare scăzut, cunoștințe exprimate în limbaj natural, lipsit de rigoare. **Cunoașterea științifică** (*episteme*) care urmărește scopuri precise, se desfășoară pe bază de reguli, într-o manieră organizată și sistematizată. Este un tip de cunoaștere critică, are o metodologie specifică și un limbaj conceptual, o serie de forme (observația științifică, experimentul științific, ipoteza științifică și teoria științifică), iar dintre metodele sale, se pot menționa: axiomatizarea, formalizarea, modelarea. Cunoașterea științifică este cea avută în vedere atunci când sunt cercetate natura, structura și dezvoltarea în timp a activităților de cunoaștere și a produselor lor, iar numeroasele metode (logic-formale, psihologice, sociologice, istorice etc.) utilizate s-au dezvoltat și diversificat în cadrul unor discipline științifice. Dar trebuie făcută mențiunea că toate științele, inclusiv știința militară, apelează la aceste metode, tehnici și procedee de cercetare științifică în investigarea domeniului lor, adaptându-le.

Din motive ce țin de tematica abordată, ne vom îndrepta atenția spre *cunoașterea comună* și

** General-locotenent profesor universitar dr. Teodor FRUNZETI (tfrunzeti@unap.ro), doctor în științe militare și în științe politice, este rectorul și comandantul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România.*

cunoașterea științifică. Aceasta pentru ca, în final, să evidențiem rolul lor în formarea și evoluția științei militare.

Cunoașterea comună este cea pe care omul o realizează în virtutea înzestrării sale nativ-naturale și sub presiunea și în limitele experienței sale de viață obișnuită. Acest tip de cunoaștere generalizează tocmai această experiență și nu este precis conturată, nedispunând de obiective proprii și clar definite. Se dovedește spontană și impură, lipsită de sistematicitate, precizie și rigoare, în măsura în care mijloacele întrebunțate sunt preponderent intuitive (observația empirică), angajând prea puțin reflexivitatea critică și manifestând un interes scăzut față de testarea rezultatelor sale. În cunoștințele obținute pe această cale, se amestecă eterogen elementele esențiale și cele neesențiale, obiective și subiective, intelectuale și afective, constructive și valorizatoare, explicative și pseudo-explicative.

Pe de altă parte, cunoașterea comună este numită cunoaștere banală sau cunoaștere vulgară, cunoaștere spontană, cunoaștere empirică³. Ea este cea care provine din contactul nemijlocit al omului cu realitatea înconjurătoare, din relațiile sale cu semenii săi. În esență, ea servește omului pentru a-i permite să-și desfășoare viața și activitatea cotidiene fără dificultate. Cunoașterea comună este cel mai adesea produsul unei elaborări spontane a rațiunii, în timp ce cunoașterea științifică rezultă dintr-o elaborare reflectată, metodică, urmărită de o manieră voluntară și uneori laborioasă.

În cunoașterea comună, senzațiile obținute prin organele de simț sunt elaborate inconștient în percepții, apoi în minte, grație memoriei, comparate între ele, analizate, și în acest mod se observă anumite repetări de fenomene analoage. În mod natural, mintea se așteaptă la reapariția lor și devine capabilă, într-o anumită măsură, să le prevadă. Astfel, ea formulează legi empirice, așa cum sunt următoarele: orice om moare; focul prepară alimentele.

Scopul comunicării comune, structurată și uniformizată prin limbaj, este de a ne adapta la mediul nostru, de a ne permite să ne apărăm de pericolele ce ne amenință, de a ne procura hrană, de a ne adapta la semenii noștri, de a le ghici intențiile și de a le prevedea într-o anumită măsură acțiunile, comportamentul într-o situație sau alta.

Cunoașterea empirică își propune să ordoneze, sistematizeze și explice datele disparate și oferite de cunoașterea observațională, ceea ce presupune

desprinderea raporturilor constante și repetabile între fapte, degajarea unor uniformități și regularități. Ea procedează la formularea – îndeobște pe calea inducției incomplete și în termenii descriptivi ai limbajului natural – a corelațiilor și legilor empirice cu privire la o anumită clasă de obiecte. Asemenea enunțuri mai mult constată decât explică, însă, permit unele anticipări și predicții despre stări sau evenimente viitoare. Născute pe temeiul extinderii unor observații sau experimente de la un număr finit de cazuri particulare la o întreagă clasă de lucruri, fenomene sau procese, legile empirice dispun de o arie relativ restrânsă de aplicare, în plus, se expun riscului de a fi răsturnate de constatări noi și deosebite.

Cunoașterea științifică este un rezultat al unor specializări crescânde și al folosirii mijloacelor, metodelor și tehnicilor de cercetare care urmărește descoperirea legilor, structurilor și controlează diverse genuri de obiecte. Acest tip de cunoaștere presupune două niveluri relativ distincte, care se întrepătrund însă și se implică reciproc: *nivelul empiric* și *nivelul teoretic*.

Nivelul empiric constă din fapte, date empirice ale științei. Orice cunoaștere științifică pornește și se sprijină permanent pe un mare număr de fapte, care reprezintă înregistrări, „decupaje” specifice ale caracteristicilor obiectelor și fenomenelor individuale. Prin gruparea și compararea faptelor, ea descoperă regularitățile empirice sau legile empirice. Acestea nu sunt încă legi teoretice, întrucât nu explică și nu prevăd fenomenele, ci surprind o repetabilitate observată. **Regularitățile empirice** apar adesea sub formă de corelații. Ele reprezintă materia primă a științei, care însă nu se rezumă la acestea. Ea aspiră constant către elaborarea de teorii, de explicații esențiale, generale, fundamentate pe o concepție deterministă, în cadrul căreia se urmărește să se descopere cauzele acestor regularități.

Nivelul teoretic reprezintă o treaptă superioară de adâncire a cunoașterii prin intermediul gândirii abstracte, realizându-se pătrunderea în esența proceselor și fenomenelor, identificarea legăturilor interne, a cauzelor și mecanismelor lor de existență, a legilor care le guvernează. Cel mai adesea, acest nivel se exprimă prin intermediul diverselor teorii științifice referitoare la un domeniu sau altul al realității obiective (sociale, economice, politice, militare, de mediu, culturale, religioase, identitare, etnice).

1.2. Relația dintre cunoașterea comună și cunoașterea științifică

În ciuda defectelor și insuficiențelor sale, cunoașterea comună este un demers sigur spre cunoașterea științifică, căci ea comportă deja un anumit grad de generalitate. Într-adevăr, ea poate să enunțe legi (nu întotdeauna riguroase) și, oarecum subiective într-o mare măsură, adică variabile de la un individ la altul. Ea este mult influențată și regularizată de societate prin intermediul limbajului, ale cărui cuvinte permit să se claseze rapid senzațiile noi și, cu ajutorul sintaxei, să le pună în raport cu cele anterioare.

De aceea, se poate afirma că, în definitiv, cunoașterea științifică este în prelungirea cunoașterii comune. Ea este în orice caz o perfecționare, o creștere. Totuși, perfecționând cunoașterea comună, cunoașterea științifică poate să se îndepărteze considerabil de modurile de a vedea ale acesteia și să elaboreze noțiuni ce nu amintesc cu nimic de experiența imediată. Concepțiile recente ale fizicii, de exemplu, surprind și derutează simțul comun. La fel ca și cunoașterea comună, cunoașterea științifică pleacă de la datele simțurilor. O acumulare de fapte, observații și experiențe nu constituie totuși o știință. Într-adevăr, rațiunea caută unificarea și sistematizarea de o manieră riguroasă a tuturor cunoștințelor dobândite într-un anumit domeniu. Ea împinge această coordonare mult mai departe în știință decât în cunoașterea comună. Sistematizarea în știință se face prin intermediul legilor și teoriilor.

În concluzie, vom afirma că între cunoașterea comună și științifică există mai degrabă o diferență de grad decât de natură. Cunoașterea comună este calitativă, în timp ce cunoașterea științifică caută să introducă determinări cantitative în enunțul legilor sale, cu ajutorul măsurărilor realizate cu instrumente adecvate naturii obiectului evaluat. Fiecare știe că, nesusținute, corpurile de o anumită densitate cad, dar știința singură poate să indice drumul pe care ele îl parcurg, în funcție de timpul scurs.

În fine, cunoașterea științifică este mai obiectivă decât cunoașterea comună. Conținutul său, nemai variind de la un individ la altul, este independent de caracterul, de dorințele și bizareriile subiective: aceasta este o operă colectivă, controlată și metodică. Cunoașterea științifică se fundamentează

pe abstracții atent elaborate (viteza, accelerația, munca, puterea etc.), ce fac această obiectivitate posibilă. Fără îndoială, cunoașterea comună se servește de asemenea de abstracții: arbore, de exemplu, este una, deoarece conceptul acesta lasă deoparte caracteristicile ce diferențiază între ei un brad, un stejar etc., dar abstracțiile științifice sunt mult mai tehnice și permit, pe cât este posibil, folosirea calculului. Acesta este gradul înalt de abstracție al cunoașterii științifice care o face cu ușurință comunicabilă.

Cunoașterea comună pare să aibă drept caracteristică de a fi în mod comun admisă, fiind împărtășită de un ansamblu de oameni care nu o pun în discuție⁴. O asemenea cunoștință pare sigură și adevărată, căci în mod just ea este susținută de o comunitate de persoane. Se pare că ea nu depinde de subiectivitatea, întotdeauna specială, a unui singur individ și că ea este „obiectivă” (conform obiectului pe care ea îl desemnează). Pe de altă parte, cunoașterea comună se prezintă ca fiind admisă de o manieră imediată și pasivă, fără a fi pusă la îndoială. Practic, ea este folosită așa cum a fost asimilată de către fiecare individ prin experiența de viață.

1.3. Rolul cunoașterii comune și al cunoașterii științifice în evoluția științei militare

În evoluția științei militare, apreciem că au jucat un rol major atât cunoașterea comună, cât și cunoașterea științifică. Înainte de toate, *cunoașterea comună constituie punctul de plecare în formarea cunoașterii științifice* din orice sector de activitate, inclusiv în domeniul militar. De fapt, cunoașterea comună își are sursa în experiența vieții cotidiene. Ea dă răspunsuri facile și practice la chestiunile pe care indivizii, familiile, grupurile sau comunitățile umane și le pun. Ea se repetă și spune întotdeauna același lucru ca acum 10 sau 20 de ani. Ea se sprijină pe tradiții și este monotonă. În plus, ea pronunță sentințe definitive. De altfel, cunoașterea comună există în toate culturile și civilizațiile. Orice persoană folosește la început cunoașterea comună în viața sa cotidiană pentru a comunica cu ceilalți oameni din anturajul său.

Se poate vorbi despre cunoaștere ca despre un fenomen, un proces, dar și un produs al activității umane. A. Flew⁵ arată că întrebările filosofice privind natura cunoașterii aparțin fie epistemologiei, fie filosofiei spiritului și în timp ce primul grup de

Întrebări se concentrează asupra naturii cunoașterii, al doilea se concentrează asupra naturii subiectului cunoscător, iar filosofilii admit trei tipuri principale de cunoaștere: cunoașterea factuală; cunoașterea practică și cunoașterea prin contact.

Alături de elementele procesului cunoașterii (un obiect, un subiect, o relație cognitivă între obiect și subiect, cunoștințele și comunicarea prin intermediul căreia acestea din urmă se obiectivează și se socializează) au fost identificate și trei niveluri ale acestuia: *nivelul cunoașterii observaționale*, care pornește de la obiecte, fenomene, diferite procese și în cadrul cărora sunt evidențiate cu ajutorul organelor de simț însușirile exterioare și individuale ale obiectului; *nivelul cunoașterii empirice*, care are în vedere analiza și descrierea clasei de obiecte identice, pentru prelucrarea datelor fiind folosite o serie de operații logice precum compararea, sinteza, abstractizarea, generalizarea; *nivelul cunoașterii teoretice* care urmărește elaborarea conceptelor și stabilirea legilor teoretice și în cadrul căreia capacitatea constructivă a subiectului cunoașterii are un rol important.

Practic, știința militară se fondează, ca punct de plecare, atât pe cunoașterea comună generală, cât și pe cunoașterea empirică a mediului specific militar. Astfel, observațiile cotidiene ale comandanților militari de pe toate treptele ierarhice reprezintă un prim element al cunoașterii empirice în domeniul formării trupelor, al folosirii lor în luptă, al angajării lor în acțiuni militare de naturi diverse - pace, stabilitate, impunere a păcii, reconstrucție post-conflict. Observarea sistematică, dar cu mijloace empirice a diferitelor activități ce țin de mediul militar de la instruirea efectivelor la elaborarea strategiei și doctrinelor armelor, este un demers cu valențe științifice, ale cărui rezultate vor fi validate sau infirmate prin intermediul cercetării științifice militare. De asemenea, verificarea validității unor constatări ale comandanților referitoare la instruirea efectivelor, la ridicarea moralului lor, la asigurarea coeziunii sociale a echipajelor, subunităților și unităților militare, se realizează prin intermediul cunoașterii științifice. Aceasta întrucât cunoașterea științifică începe de acolo unde se decide să nu se mai accepte doar dictatura simțurilor noastre (văz, miros, auz, tactil) și să nu se bazeze pe impresiile fragmentare pe care ele ni le trimit în fiecare zi. Atunci se trece, în mod voluntar, la aprofundarea observației științifice, de exemplu, fiind mai atenți

la detaliile ordinare sau imaginând noi dimensiuni, căutând aspectele originale și calitățile neobișnuite, pe scurt, mergând dincolo de aparențe și de repetițiile eterne.

Pe de altă parte, cunoașterea științifică iese din căile cunoscute ale cunoașterii comune. Pentru ea, ceea ce se știe nu este definitiv. Întrebări sunt întotdeauna posibile. Trebuie căutate răspunsurile cercetând. Lucrurile se schimbă, maniera de a le vedea evoluează. Cunoașterea științifică caută probe. Ea dorește argumente și își pune întrebări, neacceptând nimic din oficiu. De asemenea, ea pune în dezbatere mereu ceea ce a acceptat anterior. Astfel, ea cercetează întotdeauna în domeniul de referință, în cazul nostru cel militar, în ceea ce nu este cunoscut, ca și în ceea ce este cunoscut. Practic, ea explorează mereu, fără tabu și fără interdicții în domeniul de preocupări.

Pe de altă parte, cunoașterea științifică se construiește. Contrar cunoașterii comune ce există întotdeauna în jurul nostru, și spontan, cunoașterea științifică își creează instrumentele de cercetare adecvate pentru a verifica validitatea descoperirilor sale, a teoriilor emise sau a ipotezelor de la care a pornit demersul științific. De aceea apreciem că, în fond, cunoașterea științifică urmărește să creeze, să imagineze, să descopere ceea ce nu se cunoaște încă. Prin urmare, ea nu se sprijină doar pe tradiție și respinge monotonia. În plus, ea manifestă o atitudine critică față de obiectul investigației și de rezultatul la care s-a ajuns. De fapt, ea ia distanță în materie de a privi, de a atinge, de a simți. Altfel spus, deși se folosește de percepțiile date de simțuri, ea apelează la rațiune în analiza lor. Astfel, ea supraveghează propriul demers ce îi permite să analizeze sau să creeze, folosindu-se întotdeauna de metode și tehnici științifice de investigație validate în procesul cunoașterii.

În același timp, cunoașterea științifică, inclusiv cea din domeniul militar, pleacă de la elementele cunoscute, concrete și obiective. Această cunoaștere se derulează în conformitate cu o serie de principii, norme și reguli ale cercetării științifice. De aceea, cunoașterea științifică este cea care a probat afirmațiile făcute, aici nu este loc pentru opinii personale, gusturi sau speculații ale imaginației. Judecățile oamenilor de știință au nevoie de justificării coordonate în raționamente. Forma perfectă a raționamentului științific este demonstrația. Aceasta din urmă este o argumentare clară, continuă, fără goluri, fără grabă sau fisuri.

Demonstrația științifică poate fi, de asemenea, o experiență de laborator care confirmă un fenomen concret și face legătura între cauză și efect. Demonstrația stabilește rezultate cu certitudine și posibilitatea de generalizare, adică posibilități de precizie a evoluției în timp și spațiu a unui fenomen sau proces. Și în domeniul științei militare cunoașterea științifică apelează la demonstrație, la argumente logice, la experiențe și experimente de tip sociologic. Numai în acest mod, afirmațiile făcute despre un aspect sau altul ce țin de mediul și activitatea militară se pot aprecia ca valide, ca posibile de extrapolat la situații similare cu cea pe care s-a făcut demonstrația, experiența sau experimentul.

De altfel, cunoașterea în știința militară este bazată pe fapte sau pe evenimente ce fac obiectul unei constatări. Ea caută să confrunte aceste fapte cu realitatea prin verificare experimentală. Ea folosește în acest scop metode, tehnici și instrumente riguroase pentru a acumula probe care să verifice ipotezele emise, să formuleze paradigme și teorii.

În esență, atât cunoașterea comună, cât și cunoașterea științifică au jucat, joacă și vor juca un rol diferențiat, dar complementar în evoluția științei militare. Desigur, cunoașterea științifică are un rol mult mai amplu în fondarea, fundamentarea și dezvoltarea științei militare decât cunoașterea comună.

2. Evoluția științei militare de la cunoașterea comună la cunoașterea științifică

Constituirea științei militare, ca știință distinctă în cadrul sistemului științelor, este legată atât de cunoașterea comună, empirică, din domeniul militar, cât și de cunoașterea comună din celelalte domenii de activitate umană. Acestui tip de cunoaștere i se adaugă constant, sistematic și permanent cunoașterea științifică generală (din sectorul altor științe) și cunoașterea științifică militară. Aceasta întrucât acumulările de date, informații din alte domenii de activitate umană, transformate în cunoștințe prin asimilare, însușire, învățare influențează cunoașterea științifică din domeniul militar. Astfel, progresele științifice dintr-o epocă dată contribuie și la dezvoltarea științei militare. Cu alte cuvinte, descoperirile științifice, economice, politice, psihologice, filozofice, istorice, tehnice sau tehnologice influențează pozitiv evoluția științei militare.

La rândul său, realizările remarcabile ale științei militare sunt preluate și adaptate în domenii de activitate civile. În acest sens, un exemplu edificator îl constituie conceptul de strategie militară, care a fost preluat și adaptat de întreprinderile civile, fie de producere a unor bunuri, fie de comercializare a acestora. Astfel, întâlnim frecvent lucrări ce descriu diferite strategii⁶ aplicate în domenii civile de activitate umană.

Pentru a urmări drumul parcurs de știința militară în timp și spațiu, din antichitate până în zilele noastre, vom evidenția rolul jucat de cunoașterea comună, empirică, și de cunoașterea științifică în acest proces⁷.

De la început, facem precizarea că, și în cazul științei militare, cunoașterea comună, empirică, a fost punctul de pornire al întemeierii cunoașterii științifice. Ulterior, diferiți gânditori, mai întâi civili, și apoi militari, au trecut la cercetarea fenomenului militar de o manieră sistematică, voluntară, planificată și din ce în ce mai riguroasă științific.

Astfel, *în antichitate*, încep să apară documente scrise cu referire la aspecte militare ale epocii respective⁸. În general, sunt descrise bătălii importante de către gânditori ai acelor vremuri. Astfel, vom găsi date și informații despre război în lucrările lui Herodot, Tucidide, Xenofon. Informațiile oferite de către aceștia pot fi completate cu cele existente în operele unor scriitori din epocă. De exemplu, relatarea bătăliei de la Salamina în tragedia lui Eschil, „Perșii”. Desigur, în preluarea unor astfel de informații trebuie manifestată prudență, mai ales când vine vorba de efectivele armatelor ce s-au confruntat.

Despre război au scris unii filosofi greci și nu numai. În acest sens, amintim pe: Socrate (arta războiului înseamnă aplicarea regulilor tacticii); Platon (face referire la calitățile unui bun strateg: percepția și comanda); Dionysodoros (unul dintre sofști, dădea în plan practic cursuri de tactică și elibera diplome atestând aptitudinea de a exercita comanda); Xenofon (a scris despre experiența practică a luptei).

La rândul lor, istoricii au descris conflictele armate evidențiind cauze, operații, bătălii. Dar unii dintre ei au mers mai departe. De exemplu, Tucidide explică și critică, atunci când este cazul, pe cei implicați într-o bătălie.

Pe lângă autorii amintiți, menționăm câteva lucrări importante în domeniul cunoașterii științifice militare: „Arta războiului” (Sun Tzi),

„Anthasastra” (Kautiliya), „Cum trebuie să se apere cei încercuiți” (Eneas Tacticianul), „Stratageme” (Sextus Iulius Frontinus), „Conducătorul de oști” (Onasandru), „Tactică” (Flavius Arrianus), „Arta militară” (Flavius Vegetius Renuș) și „Strategia lui Mauricius”, care mai târziu a fost tradus și publicat sub titlul „Arta militară”.

Grecii clasici și romanii au scris destul de mult despre campaniile militare. Printre lucrările cele mai cunoscute sunt cea a lui Iulius Cezar privind „Războaiele galice” și „Războiul civil roman” scrise cu aproximativ 500 de ani înainte de Isus Hristos. Două lucrări principale asupra tacticii vin din perioada romană târzie: *Taktike Theoria* de Aelianus Tacticus și *De Re Militari* (Despre subiectele militare) de Vegetius. În *Taktike Theoria*, metodele grecești examinau bătălia și erau cele mai influente în lumea bizantină și în timpul Vârstei de aur a Islamului⁹. *De Re Militari* a format baza tacticii militare europene până în secolul al XVII-lea. Maxima sa esențială a fost: „dacă vrei pace, pregătește de război”.

În domeniul funcțiilor militare în *Evul Mediu*¹⁰, conform sursei citate, cu excepția câtorva noutăți la nivel de tehnică militară atinse de Roma, aspecte inedite în planul cunoașterii științifice nu au apărut, decât începând cu secolul al XI-lea.

În Evul Mediu, strategia militară, ca un palier al strategiei generale, era completată de alte paliere: diplomația, banii, combinațiile matrimoniale.

În Europa Occidentală, literatura de inspirație militară rămâne vreme îndelungată foarte săracă. Practic, toți autorii (Joinville, Guillaume de Tyr, Ambroise, Villehardin etc.) se limitează la amintirile lor de campanie în calitate de foști comandanți, fără a întreprinde o analiză critică a rațiunilor profunde ale rezultatelor luptelor. Avantajul acestor relatări este acela că aflăm cine, unde, când și cum a participat la acele lupte.

În această perioadă, Bizanțul vede apărând câteva opere generale de tip enciclopedie. Amintim astfel: scrierile lui Urbicius, precum și ale lui Anonymus Byzantinus de pe timpul domniei lui Iustinian (527-565), se caracterizează prin reflectarea situației din Roma epocii târzii; „Manualul” lui Heron cel Tânăr, care recunoștea că l-a elaborat plecând de la preluările din Apollodor, Biton, Filon, Aeneas, Heron cel Bătrân etc.; „Enciclopedia” elaborată de diverși autori la ordinul lui Constantin Porfirogenete, bazată tot pe opere din Antichitate¹¹.

În secolul al XVI-lea, printre autorii cei mai importanți ce s-au ocupat de aspecte teoretice ale războiului se află Niccolo Machiavelli (1469-1527). Două lucrări ale sale rețin atenția, și anume: „Arta războiului”, publicată în 1521, și „Principele”. Se cuvine să menționăm aici și cunoscuta lucrare „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul sau Theodosie”, scrieri pe care mulți comentatori le asemeuiesc cărții lui Machiavelli „Principele”, prin structura și factura lor, prin sistemul de gândire politică, etică și militară. Cartea voievodului român a constituit, astfel, o lucrare de valoare europeană pentru acea perioadă¹².

Secolul al XVII-lea, atât de „fertil” în conflicte, dovedește că marii comandanți nu riscă deloc să facă opere teoretice. Turenne și Vauban, de exemplu, au lăsat o voluminoasă corespondență. De fapt, scrisorile către rege sau miniștrii sunt dări de seamă, cereri, propuneri de operații sau de lucrări, care nu căutau să se sprijine pe o doctrină generală personală. Vauban a lăsat 12 volume – „Motivele mele” – care acoperă cele mai multe activități umane, până la libertatea de conștiință, expansiunea colonială, sau amenajarea de căi navigabile. Totuși, „Motivele mele”, în afara unor aluzii, nu tratează deloc problema militară.

Secolul al XVIII-lea cunoaște un anumit număr de spirite curioase care vor studia problema militară. În principal, ei se interesau de maniera în care mijloacele disponibile puteau fi folosite cu mai multă eficacitate, cum odinioară au făcut-o Alexandru Machedon, Hanibal sau Cesar.

Un predecesor al marilor gânditori de la sfârșitul secolului a fost cavalerul de Folard. Printre lucrările sale se numără: „Tratat al războiului de partizani” (1717) ce a rămas în manuscris, „Noi descoperiri privind războiul” (1724), „Tratat al coloanei și ordinii profunde” (1727), care va deveni lunga prefață la „Comentarii privind istoria lui Polybe” (1730).

La sfârșitul perioadei analizate, menționăm ca autori militari pe cavalerul Du Teil și contele de Guibert. Primul a publicat în 1778 o broșură: „Despre folosirea artileriei noi în războiul de campanie” care propovăduiește spiritul ofensiv, chiar în situația defensivă, tratează combinarea armelor. El arată că artileria trebuie să-și concentreze focul pentru a crea un efect decisiv asupra unui punct al liniei adverse. Apoi, infanteria va exploata acest efect. Al doilea, Charles Benoit, contele de Guibert (1743-1790), a fost ofițer și scriitor militar. Opera

sa se întinde pe 21 de ani și cuprinde: „Eseu general de tactică” (1770); „Memoriu adresat publicului și armatei privind operațiile Consiliului de Război” (1787); „Tratat al forței publice, considerată în toate raporturile sale” (1790).

În esență, de Guibert a fost un analist și renovator al tacticii, s-a ridicat la nivelul operativ și apoi la cel strategic până la a prevedea natura conflictelor din viitor. În acest sens, el afirma că soldații vor fi cetățeni și cetățenii soldați, iar certurile dintre suverani vor deveni lupte între popoare, iar națiunile în întregime vor participa la aceste conflicte. De asemenea, analizând capacitățile națiunilor europene, el va avertiza cu o viziune profetică asupra amenințării giganticei Rusii pentru mica Europă.

Perioada 1789-1815 este marcată în plan științific de descoperiri tehnice și de punerea lor în aplicare: dezvoltarea industriei chimice, a siderurgiei, debuturile folosirii pilei electrice, cricul hidraulic, turbina hidraulică, calea ferată, telegraful electric, elicea.

Cunoașterea științifică în domeniul militar a acestei perioade se face cunoscută în **Franța**, unde Mareșalul Gouvion – Saint-Cyr face o analiză a campaniilor din Revoluție și din perioada Imperiului; mareșalul Bugeaud cere întoarcerea la definiția marilor principii, valabile pentru formele moderne ale războiului. El deduce abandonul definitiv al ordinii profunde, în profitul lanțului de trăgători, larg răspândiți pe teren. În general, literatura militară franceză din această perioadă se constituie din memorii de război mai interesante pentru istorici decât pentru teoreticieni. În **Austria**, arhiducele Carol are un aport interesant: el afirmă că strategia pregătește bătălia, iar tactica este cea care trebuie să o câștige. În **Prusia**, Carl von Clausewitz scrie lucrarea sa fundamentală „Despre război”, ce este studiată și astăzi. La rândul său, Anton Jomini, militar de profesie, a publicat în 1803 și 1811 lucrarea cu titlul „Tratat al marilor operații militare”.

Primele războaie moderne din 1861 la 1914 definesc o epocă în care superioritatea industrială, tehnică și științifică tinde din ce în ce mai mult să constituie un factor cel puțin la fel de important ca superioritatea numerică și geniul militar al comandantului. Această perioadă poate fi calificată ca perioadă de „ruptură” militară, așa cum a fost, la vremea lor, răspândirea armei de foc individuală și a tunului¹³.

În același timp, toate categoriile de forțe armate cunosc noi dezvoltări, ca urmare a progreselor științifice și tehnologice în aproape toate domeniile de activitate umană.

Se poate spune că perioada 1861-1918 a fost una săracă în scriitori ce tratează problemele militare. Ca regulă generală, autorii germani din această perioadă se plasează la un nivel mai înalt decât al francezilor. Sub influența lui Clausewitz, știința militară se ridică la nivel strategic, mai precis la nivel politico-strategic. Astfel, se sublinia că pregătirea unui război pretinde eforturi importante, mai ales financiare, economice, industriale și umane. Execuția sa rapidă va consimți importante sacrificii umane. Printre autorii germani, se numără: Von des Goltz; von Bernardi; von Falkenhause, von Bieberstein. Toți susțin că războiul modern nu se confundă cu conflictele cavaleresti de altă dată, ci reprezintă mijloace de dobândire a unor avantaje economice și politice.

În ceea ce privește celelalte națiuni, știința militară se evidențiază printr-o serie de lucrări, apărute mai ales în SUA, de tip memorii de război. În ele apar unele considerații de nivel tactic, dar nimic pentru nivelurile operațional și strategic.

În perioada 1918-1945¹⁴, știința militară cunoaște o dezvoltare interesantă: J.F.C. Fuller a publicat: „Tancurile în marele război” (1920) care constituie un bilanț critic; „Reformarea războiului” (1923) în care își prezintă concepțiile asupra viitoarelor materiale blindate și „Marile unități mecanizate”; „Fundamentele științei războiului” (1926); „Despre războiul viitor” (1929); „Regulament III” (1930); Basil Liddell Hart a publicat în 1923 „Tancuri cu Fuller și câțiva alți nonconformiști – Hobart, Martell etc.”; Lt.col. de Gaulle a publicat: „Franța și armata sa” (1938); „Spre o armată de profesie” (1934) în care propunea folosirea blindatelor în formații masive; crearea unei armate de manevră și de șoc, mecanică, formată din personal de elită; Hans von Seckt a publicat „Geuselegende Gedanken fur den Wiederaufbau unsere Wertmacht” (1921); Erwin Rommel a publicat „Infanteria atacă” (1933); Heinz Wilhelm Guderian, teoretician militar, a publicat în 1937 „Achtung! Panzer!”.

Mai mult decât primul, al doilea conflict mondial a fost marcat de puterile industriale respective ale națiunilor beligerante, dar și intrarea în forță a științei în luptă, asociată cu rapiditatea trecerii de la stadiul cercetării fundamentale sau

aplicate, a celei de folosire operațională (radar, rachete balistice, arma nucleară).

Perioada contemporană se caracterizează prin: amenințarea nucleară reciprocă între cele două blocuri militare, care s-au confruntat între 1945 și 1990 pentru împărțirea zonelor de influență mondială, a jucat un rol important în evitarea celui de-a treilea război mondial ce, dacă ar fi avut loc, ar fi condus la distrugerea vieții pe pământ. În ciuda „păcii atomice”, lumea nu a trăit în pace: conflicte între clienți ai celor două blocuri, războaie civile interne, cele între națiuni de „gradul doi” (de exemplu, războiul dintre Iran și Irak), războaie legate de decolonizare. Blocurile antagoniste au acumulat materiale de război clasice și nucleare numeroase. Această perioadă este marcată de fantastice progrese ale științei și tehnicii. În același timp, peisajul industrial a fost radical bulversat. Dacă, în 1945, cel mai bun indicator al puterii economice al unei națiuni era producția de oțel, astăzi, acest indicator și-a pierdut valoarea: puterea economică se măsoară cu producția de materiale realizate prin tehnici de vârf (electro-informatică, spațiu, energie nucleară etc.). Ca noutate, dacă timp de 45 de ani „pacea armată” a domnit în Europa, de la destrămarea comunismului s-au multiplicat conflictele minore între mici națiuni vecine, dar și sub forma de războaie civile de creare a noi state.

În prezent, cunoașterea științifică în domeniul militar se definește printr-o amplă dezvoltare, se vorbește chiar de o *revoluție în domeniul militar* (Revolution in Military Affairs - RMA), activitate ce a cuprins toate armatele din lume, instituții aflate într-un concret și alert proces de transformare pentru a ține pasul cu mutațiile din viața societății umane.

RMA nu este un proces de sine-stătător, ci este parte a mult mai vastei revoluții în tehnologia informațională care, ea însăși, este în centrul proceselor specifice globalizării. Este evident că, întrucât globalizarea a permis ca tehnologia să se dezvolte rapid, iar resursa umană, comerțul și investițiile financiare să transcendă granițele statelor, revoluția în domeniul militar a fost potențată de acest fenomen. Mai mult, RMA nu a luat naștere într-un „vid strategic”¹⁵, nefiind o coincidență faptul că dezvoltarea sa a luat amploare în etapa post-Război Rece a globalizării, la fel cum consecințele militare ale revoluției industriale au coincis avântului naționalismului.

Astăzi, progresul tehnologic a revitalizat ideea de RMA. Datorită emergenței și perfecționării

tehnologiilor, analiștii militari implementează deja îmbunătățiri în viteza, capacitatea și, în general, precizia armelor. De asemenea, perfecționarea rapidă a computerelor, capacitatea de interconectare a forțelor armate se vor îmbunătăți substanțial. Acest progres al tehnologiei a dus, în viziunea lui Michael O’Hanlon, la roboți militari de artilerie fără pilot, care prevestesc un viitor al câmpului de luptă virtual și al războaielor fără victime umane.¹⁶ Mai mult, dacă tehnologia o permite, războiul în orice parte a lumii poate fi dus de pe teritoriul național: munițiile ghidate, avioanele de luptă și artileria ar putea fi desfășurate fără a face un pas pe pământ străin. Este evident că RMA favorizează tehnologic țările avansate, în special SUA.¹⁷ Experții militari se tem că diferența tehnologică considerabilă va împiedica statele să participe la operațiile multinaționale, iar inegalitățile cauzate de capacitățile tehnologice variate ale statelor pot constitui o sursă de tensiuni între țări.

În istoria umanității, războiul a rămas un aspect esențial al existenței. Unele entități s-au angajat în război atacând, în timp ce alții au făcut-o pentru a se apăra. Deși războaiele variază în cauze, componente și magnitudine, un singur aspect rămâne constant: războiul se schimbă. Tehnologia de război s-a schimbat cel mai mult, de unde și ideea că războiul va continua să existe atâta timp cât vremurile și tehnologia evoluează.

RMA nu a transformat în totalitate nici arta războiului, nici știința militară în ansamblul său, însă a permis dezvoltarea unor noi elemente ale artei strategice, operative și tacticii militare. Procedeele, metodele și regulile artei militare clasice au fost reevaluate și adaptate atât noului stadiu, noilor cerințe și posibilități ale mijloacelor de luptă, cât, mai ales, noilor tipuri de riscuri, pericole și amenințări de natură militară și nonmilitară la adresa securității. Astfel, știința militară în perioada contemporană va trebui să pornească de la premisa că în viitorul apropiat, acțiunile militare vor avea loc, probabil, într-un spațiu de luptă fluid, multidimensional, caracterizat de asimetrie, mobilitate, dispersabilitate, descentralizare, manevrabilitate și flexibilitate. De asemenea, armatele principalelor state dezvoltate și nu numai au trecut la profesionalizare și externalizare a unor funcții. Toate aceste schimbări își găsesc reflectarea și în plan teoretic, unde strategi, analiști militari, cercetători și teoreticieni elaborează doctrine, concepții, strategii etc. de întrebuintare

a armatei în prevenirea și soluționarea conflictelor. În prezent, se vorbește tot mai mult de noile paradigme ale conflictelor armate¹⁸. Pe de altă parte, lupta împotriva violenței extreme, a terorismului internațional a făcut necesară o concertată și amplă activitate de cercetare privind rolul armatei în această luptă.

Astăzi, tendințele sunt de dezvoltare a științei militare în fiecare țară sau grupuri de țări. În acest din urmă caz, este vorba de statele membre ale unor alianțe politico-militare ca, de exemplu, NATO. Pe de altă parte, lucrări care, prin conținutul lor, aparțin domeniului științei militare au apărut în toate statele lumii. Acum, mai mult ca oricând, este organizată o cercetare militară fundamentală vizând problematica războiului, ca fenomen social complex, pe de o parte, și se elaborează doctrine pentru fiecare categorie de forțe armate și nu numai, strategii diverse vizând securitatea și apărarea națională, pe de altă parte. Difuzarea cunoștințelor științifice, inclusiv în materie de știință militară, este semnificativ amplificată de puternicul progres realizat în domeniul informaticii și comunicației, pe de o parte, și de complexul fenomen al globalizării, pe de altă parte.

3. Actualitatea teoriei procesual-organice în știința militară

Știința militară se află într-un permanent schimb de date, informații și cunoștințe cu celelalte științe.

De fapt, relația este una de tip biunivoc. Pe de o parte, știința militară preia informații, date, paradigme sau teorii din alte științe, pe care le adaptează la obiectul său specific de studiu și, pe de altă parte, oferă date, cunoștințe, teorii, concepte, paradigme altor științe. Acest schimb este continuu, fiind în beneficiul fiecărei științe în parte și al cunoașterii umane științifice în general. În acest context, putem aprecia și importanța teoriei procesual organice pentru știința militară. Apreciem că această teorie este de actualitate pentru știința militară. În susținerea argumentată a acestei afirmații, avem în vedere, esența acestei teorii și caracterul deschis, dinamismul și complexitatea științei militare.

Esența teoriei-procesual organice o putem evidenția prin principalele teze și paradigme pe care aceasta le susține și care își află aplicabilitatea și în materie de cunoaștere științifică a fenomenelor

și proceselor militare, în general, a obiectului de studiu al științei militare.

Teoria procesual organică susține teze și paradigme multe, dar apreciem că esențiale sunt următoarele: 1) **Concepția procesual-organică despre existență**¹⁹. Aceasta, pe scurt, afirmă că: *Existența socială*, ca obiect în sine, *este procesualitate*. *Existența socială este una informațional-energetică*, conține procesori de informații; ei sunt cei care întrețin starea departe de echilibru a organizărilor sociale. *Oamenii*, prin interacțiunile pe care le realizează întru satisfacerea unor necesități, *sunt la originea proceselor organizante*, a constituirii, întreținerii și modificării organizărilor sociale. *Într-o primă perioadă, se pot constitui doar socio-organizări dispartate simple*, dar evoluțiile produse de fluxurile ce dezvoltă consecințe organizante produc noi modalități de organizare socială și rețele de conexiuni care, în condițiile în care bio-organizarea înglobantă este finită și se află în stări aproape de echilibru, generează existența socială a oamenilor; pe măsură ce se constituie, ea exercită influențe contradictorii asupra socio-organizărilor pe care le înglobează, care o întrețin. *Oamenii sunt cei care pot să țină în funcțiune organizările sociale* prin interacțiunile la care participă întru satisfacerea unor necesități. 2) **Interpretarea procesual-organică a ființei umane**²⁰. Paradigma deschisă de interogarea procesual-organică face ca domeniul de referință plauzibil să fie nu „omul”, ci oamenii în procesualitatea socială. În interiorul paradigmei procesual-organice, un om este produsul și expresia conexiunilor dintre bio-procesorii de informație ce-i întrețin organismul și homo-interpretorii ce se constituie în neocortexul său. Cu două precizări: prin bio-procesori, omul este înglobat în bio-organizare, iar prin homo-interpretorii, el este inevitabil înglobat în anumite socio-organizări care, la rândul lor, întrețin procesualitatea socială. Interogarea procesual-organică, având ca obiectiv modelarea unitară a fiecărei mega-existențe, o astfel de modelare presupunând centrarea cu prioritate pe emergente, pe consecințele organizante ale proceselor informațional-energetice, pe conexiunile dintre procesele organizante și dezorganizante în interiorul procesualității sociale și a socio-organizărilor, devin posibile și necesare două departajări: renunțarea la studiile care investighează separat procese energetice (cum procedează științele centrate pe existenți fizici,

biotici sau sociali); conștientizarea că produsele interogărilor efectuate cu metode determinist-cauzale sau sistemice oferă puține puncte de sprijin. Se conștientizează că realizând modelări în modalități ce introduc simplificări deformatoare și care se pot referi numai la anumite presupuse caracteristici energetice ale obiectelor de studiu, nu se pot construi explicații ale proceselor ce întrețin o mega-existență. Limitele menționate decurg îndeosebi din ignorarea naturii informațional-energetice a existenței din incapacitatea de a modela megaexistențele ca produse și expresii ale unor complicate procese informațional-energetice;

3) **Interogarea procesual-organică a existenței sociale.** Prin interogarea ontologică a omului se modelează posibilitățile oamenilor în procesualitățile sociale, în oricare dintre cele posibile. În acest caz, se fac trimiteri la domeniul de referință pe care îl considerăm adecvat pentru a interoga problematica omului. Explicația se preia din modelul procesualității sociale și se insistă asupra posibilităților oamenilor în principalele secvențe ce pot decurge din discontinuitățile pe care devenirea procesorilor sociali de informație le pot produce în procesualitatea socială. Devin, astfel, posibile, referiri de ordin metodic la investigații cu caracter aplicativ.

4) **Procesarea informațiilor în organizații.** Abordarea procesual-organică investighează, pe bază de repere teoretice, modalitățile prin care organizația poate să-și sporească performanțele și soluția găsită este una singură: „*investigarea omului-în-social și organizările sociale sunt considerate consecințe ale modalităților în care oamenii pot să interacționeze întru satisfacerea necesităților*”²¹.

În opinia noastră, teoria procesual-organică are o influență benefică asupra științei militare. Aceasta din următoarele motive: **îmbogățește metodologia specifică acestei științe** cu o nouă modalitate de abordare a evenimentelor, fenomenelor, proceselor, acțiunilor și activităților ce țin de obiectul său de studiu. Interogarea procesual-organică având ca obiectiv modelarea unitară a fiecărei mega-existențe presupune centrarea cu prioritate pe urgențe, pe consecințele organizante ale proceselor informațional-energetice, pe conexiunile dintre procesele organizante și dezorganizante în interiorul procesualității sociale și a socio-organizărilor; **redefinește statutul și rolul omului în organizația militară printr-o viziune integratoare asupra ființei umane.** Oamenii sunt componentele

active ale socio-organizărilor. Procesările din socio-organizări nu se pot afla în relație decât prin intermediul oamenilor și sunt particularizate de capacitățile lor informațional-energetice. Proprietățile oamenilor, diferențiindu-se prin anumite posibilități funcționale, și organizările integratoare se diferențiază, se particularizează; **ameliorează epistemologia proprie prin preluarea unora dintre caracteristicile epistemologiei procesual-organice.** Concepția procesual-organică face posibilă interogarea unitară a existenței interpretată ca procesualitate, ca mega-procesualitate ce integrează ansamblul proceselor posibile, nu doar procesele actualizate succesiv până acum și accesibile unor genuri de interogări, în anumite orizonturi interpretative²²; **facilitează interpretarea realistă și riguros fundamentată științific a impactului globalizării asupra securității naționale, regionale, internaționale și a securității umane.** Devine tot mai evident că problematica securității sociale a oamenilor se cere investigată nu doar la nivelul națiunilor sau al statelor. Între situația oamenilor, situația națiunilor, situația continentelor și situația omenirii se țin conexiuni tot mai numeroase. Ele sunt consecințe derivate din diversificarea interacțiunilor, diversificare posibilă prin fructificarea noilor posibilități oferite de cercetările teoretice și, în prelungirea lor, de noile tehnologii, de modificările pe care îndeosebi informatica, telecomunicațiile, microfizica și microbiologia le induc în tot mai multe domenii ale existenței sociale²³. Așadar, acceptând globalizarea ca o *procesualitate socială*, decidenții pot să conștientizeze și să accepte că procesele sociale derivate din aplicarea deciziilor sunt estimate în modalități care se dovedesc nesatisfăcătoare cât timp nu dispunem de interpretarea corectă a acestei procesualități; **permite elaborarea unor decizii politice profund pertinente în materie de securitate și apărare.** În condițiile proceselor (presiunilor) globalizante, principala modalitate de sporire a securității omenirii decurge din scientizarea realmente satisfăcătoare a activităților de elaborare a deciziilor publice. *Cu condiția, desigur, ca decidenții să accepte că, oricare ar fi problemele ce se cer a fi soluționate, soluțiile sunt acceptabile numai dacă nu produc consecințe ‘perverse’, dăunătoare pentru omenire.* O astfel de condiție aduce în prim plan problematica socializării oamenilor, a formării lor ca cetățeni, a conexiunilor dintre ‘libertățile’ și ‘responsabilitățile’ oamenilor;

contribuie la elaborare unor strategii de securitate viabile, în deplin consens cu nevoile reale ale oamenilor, ale statelor și ale celorlalți actori ai scenei mondiale. Astfel de intervenții pentru ameliorarea condiției umane, începând cu ‘zestrea genetică’ a omenirii, pot fi considerate obiective centrale în strategii care se vor a fi realmente strategii de securitate. În strategiile la care ne referim, oamenii nu trebuie să fie doar obiecte ale căror posibilități funcționale se ameliorează; ei trebuie să devină subiecți ai acțiunilor salvatoare. De aceea, considerăm util ca involuțiile care periclitează existența socială a oamenilor să fie cunoscute de oameni; ei trebuie să beneficieze de informații suficiente pentru a fi sensibilizați, deoarece, fără o minimă cultură socială, oamenii nu includ calitatea propriei existențe, viitorul omenirii și al vieții pe planetă printre preocupările lor. O astfel de motivație, specifică oamenilor care au reușit să depășească interesele individualiste, caracteristice oamenilor care viețuiesc spontan, presupune procese socializante dirijate de educatori ce înțeleg conexiunile dintre viața oamenilor, posibilitățile funcționale ale organizărilor sociale și starea planetei. Formarea unor astfel de educatori și organizarea proceselor socializante pot deveni obiective importante ale strategiilor pentru care pledăm²⁴.

Concluzii

Știința militară s-a format plecând de la cunoașterea comună, empirică și rămânând cantonată în cunoașterea științifică pe care o îmbogățește continuu. Există o relație biunivocă între cunoașterea comună, empirică și cunoașterea științifică pe parcursul evoluției științei militare. Aceasta din urmă a făcut, face și va continua să facă un schimb benefic de informații, date, concepte, paradigme și teorii cu celelalte științe.

Teoria procesual-organică, prin maniera specifică de abordare a existenței sociale, a interpretării ființei umane și nu numai, are un impact semnificativ asupra științei militare, potențându-i acesteia investigația riguroasă a obiectului de studiu. Prin preluarea concepției procesual-organice asupra existenței sociale, a ființei umane și a interpretării fenomenelor și proceselor complexe ale realității, știința militară își probează caracterul deschis, capacitatea de a se adapta flexibil, eficace și adecvat la nou, precum

și posibilitatea de a-și continua evoluția științifică ascendentă.

NOTE:

Această lucrare a fost realizată cu susținerea Consiliului Național pentru Cercetare Științifică, CNCS-UEFISCDI, prin grantul acordat în cadrul proiectului cu numărul PN-II-ID-PCE-2011-3-0849.

1 Ionel CIOARĂ, *Conceptul de cunoaștere*, <http://socioumane.ro/blog/ionelcioara/files/2010/10/1-ce-este-cunoasterea.pdf>, pp.3-6.

2 Constantin STROE, *Filosofie. Cunoaștere. Cultură. Comunicare*, București, Lumina Lex, 2000, pp.58-77.

3 *La connaissance scientifique et son processus selon Gaston Bachelard*, http://www.memoireonline.com/08/09/2581/m_La-connaissance-scientifique-et-son-processus-selon-Gaston-Bachelard, p. 6.

4 *La connaissance commune est-elle une véritable connaissance*, <http://www.devoir-de-philosophie.com/dissertation-connaissance-commune-veritable-connaissance-16597.html>, p.1.

5 FLEW Anthony, *Dicționar de filosofie și logică*, București, Humanitas, 1996, p. 84.

6 *Strategia întreprinderii*, <http://www.evadix.be/page.jsp?language=RO&id=34>, *Strategii economice ale întreprinderii*, <http://www.svedu.ro/curs/ei/c12.html>; Amedeo ISTOCESCU, *Strategia și managementul strategic al firmei*, <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=258&idb=>

7 Teodor FRUNZETI, *Universalitatea științei militare*, în *Revista de Științe militare* nr.3/2010, p. 20 și următoarele.

8 Alain BRU, *Histoire de la guerre à travers l'armement*, http://www.stratisc.org/act_bru_hisguerre_Ch3.htm.

9 *Militaire*, <http://www.multilingualarchive.com/ma/enwiki/fr/Military>, p. 4.

10 Alain BRU, *art. cit.*

11 *Ibidem.*

12 Alexandru RIZESCU, *Aspecte ale istoriei gândirii militare până în secolul al XIX-lea*, http://www.actrus.ro/reviste/4_2001/1r2.html, p. 4.

13 Alain BRU, *Histoire de la guerre à travers l'armement*, http://www.stratisc.org/act_bru_hisguerre_Ch8.htm.

14 Alain BRU, *art. cit.*

15 François HEISBOURG, *Special Comment*, în *Disarmament Forum*, nr. 4/2001, pp. 3-4.

16 Michael O'HANLON, *Technological Change and the Future of Warfare: Understanding the Revolution in Military Affairs*, Brookings Institution Press, 2000, p.3.

17 Simon DALBY, *Geopolitics, the Revolution in Military Affairs and the Bush Doctrine*, în *International Politics*, Volume 46, no. 2-3/2009, pp. 234-252.

18 Teodor FRUNZETI, *Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor militare*, în revista *Impact strategic*, nr. 4/2011.

19 Lucian CULDA, *Conceptia procesual-organică despre existență*, http://www.procesualitatea.ro/procesualitatea/studii/2_R_Conceptia_procesual_organica_despre_existentia.htm.

20 Lucian CULDA, *Interpretarea procesual-organică a ființei umane*, http://www.procesualitatea.ro/procesualitatea/studii/4_R_Interpretarea_procesual_organica_a_fiintei_umane.htm.

21 Lucian CULDA, *Organizațiile*, București, Editura Licorna, 2002, p. 6.

22 Lucian CULDA, *Deschideri epistemologice oferite de ipoteza caracterului procesual al existenței sociale*, http://www.procesualitatea.ro/procesualitatea/studii/3_R_Modalitatea_pertinenta_de_interogare.htm.

23 Lucian CULDA, *Dependența securității omenirii de interpretarea dată „globalizării”*, <http://www.procesualitatea.ro/procesualitatea/studii/>.

24 Lucian CULDA, *Securitatea omenirii*, http://www.procesualitatea.ro/procesualitatea/studii/6_R_In_ace_conditii.htm, p. 6.

BIBLIOGRAFIE:

1. CULDA, Lucian, *Devenirea oamenilor în procesualitatea socială*, București, Editura Licorna, 1998.

2. CULDA, Lucian, *Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor*, București, Editura Licorna, 2001.

3. CULDA, Lucian, *Organizațiile*, București, Editura Licorna, 2002.

4. FRUNZETI, Teodor, *Universalitatea științei militare*, în *Revista de Științe militare* nr.3/2010, editată de Secția de Științe Militare a Academiei Oamenilor de Știință din România.

5. FRUNZETI, Teodor, *Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor militare*, în revista *Impact strategic* nr. 4/2011, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

6. STROE, Constantin, *Filosofie. Cunoaștere. Cultură*. Comunicare, București, Editura Lumina Lex, 2000.

STRATEGIA „OFFSHORE BALANCING” ÎN REFORMA MILITARĂ A SUA

*Dr. Gheorghe CALOPĂREANU**

Președintele Barack Obama a făcut recent câteva schimbări majore în strategia de securitate a SUA, care presupun, printre altele, faptul că Europa trebuie să își consolideze capacitățile militare și să își revizuiască politica de investiții militare. Cu o nouă Strategie de Apărare a SUA, Washingtonul nu își va asuma doar responsabilitatea de a menține stabilitatea internațională, și nu se va rezuma la implicarea altor actori statali, ci va avea și ocazia să opteze pentru non-intervenție, fără să fie criticat și fără să-și piardă poziția strategică de mare putere. Strategia necesită o forță agilă, tehnologică și capabilă să se confrunte cu teroriștii globali, menținând în același timp puterea de a descuraja ambițiile nucleare ale Iranului și ale Coreei de Nord și să contracareze dezvoltarea Chinei în Pacificul Vestic.

Cuvinte-cheie: strategie; securitate; reformă; militar; apărare.

Introducere

Joi, 5 ianuarie 2012, Președintele Barack Obama a prezentat la Pentagon o strategie de apărare restructurată, conturând un plan pentru o armată mai restrânsă, care să poată înfrânge orice adversar, deși în următorul deceniu se va confrunta cu reduceri severe ale bugetului. Noua strategie de apărare redefineste intervenționismul în logica

responsabilităților comune. În ceea ce privește alegerile, administrația Obama își asumă riscuri, sprijinind o strategie care impune reduceri drastice, dar care nu sunt clar definite. Rolul hegemonic al SUA se transformă pentru a integra alianța în balanța de putere a sistemului internațional.

În plus, cel mai important element pe termen lung al strategiei SUA în ultimele decenii, obiectivul de a lupta și de a învinge în două războaie și jumătate, este schimbat și transformat în abilitatea de a lupta în două războaie simultan, să câștige în unul din ele și să împiedice adversarul să își atingă scopurile în cel de-al doilea.

Aceasta este o schimbare masivă și fundamentală a doctrinei, care impune costuri majore. Însă, de când dezangajarea militară în Europa și îndreptarea atenției către Asia au devenit realitate, menținerea angajamentului SUA în cadrul alianțelor, în special NATO, este singura veste bună pentru europeni. Europa trebuie să acționeze rapid pentru a se pregăti și echipa cu capacități importante, redefinindu-și contribuțiile militare și investițiile în dimensiunea militară.

1. Background

Pentagonul trece printr-o serie de probleme: criza bugetară, războiul din Afganistan, perioada post-conflict în Irak, ambițiile nucleare ale Ira-

** Colonel conf. univ. dr. Gheorghe CALOPĂREANU (geocal81@yahoo.com), doctor în Științe militare, este locuitorul comandantului Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România.*

nului, problema Israelului, relațiile dintre SUA și Pakistan, dezvoltarea militară a Chinei și, cea mai mare provocare dintre toate – Congresul. Campania prezidențială se apropie și un cor de candidați republicani, așa cum Mitt Romney deja a făcut-o, vor aborda probleme ca politicile de apărare ale administrației Obama și nivelul cheltuielilor.

În timp ce economia va fi subiectul principal al dezbaterii campaniei, apărarea va fi un al doilea subiect. Secretarul american al Apărării, Leon Panetta, a sugerat că, dacă este necesar un nou val de reduceri, Pentagonul are dreptul să aleagă unde va face aceste reduceri, nu să le aplice în general. Va trebui totodată să stabilească numărul de militari pe care îi va disponibiliza, care dintre programele mai mici de arme ar trebui diminuate sau închise, câți bani se vor cheltui pentru viitor și câți bani se vor cheltui, în viitor, pentru cercetare și dezvoltare.

La un moment dat, anul acesta, va trebui să se stabilească modul de organizare a retragerii din Afganistan și ce aranjamente se pot face pentru a menține forțele americane în această țară după 2014, dacă formatorii militari/rezerviștii (sens învechit al cuv. „trainer”) vor fi trimiși înapoi în Irak și cum se va răspunde în cazul în care Congresul ar autoriza trimiterea forțelor speciale în Nigeria pentru a lupta împotriva grupării teroriste Boko Haram, așa cum a trimis și trupe americane pentru a ajuta Lord's Resistance Army în Africa Centrală.

Sunt anumite probleme militare care au implicații electorale: acordarea unui sprijin suficient personalului care se întoarce din Irak și Afganistan; ce măsuri se iau pentru a reduce numărul sinucigașilor în rândul militarilor; comisiilor li se cere să determine la ce ofițeri și trupe ar trebui să se renunțe, dat fiind faptul că numărul total este în scădere; cum este posibil ca cineva să monitorizeze sfârșitul unei ere bazate pe principiul „nu întreba, nu afirma”; noua legislație cu privire la hărțuirea sexuală și viol în cadrul armatei; și cine va face parte din Comisia promisă, care va avea în vedere schimbările din sistemul militar de pensionare și, probabil, sistemul de sănătate al Pentagonului.

2. Strategia de apărare a SUA 2012

Noua Strategie de Apărare a SUA se axează pe crearea unei forțe agile, tehnologice și capabilă să facă față teroriștilor globali, în același timp menținându-și puterea de a descuraja ambițiile

nucleare ale Iranului și Coreei de Nord și să împiedice dezvoltarea Chinei în Pacificul Vestic.

„Avem nevoie de un set strategic și inteligent de priorități. Noua preocupare pe care o lansează Departamentul de Apărare face tocmai acest lucru”, a afirmat președintele Statelor Unite¹. „Dacă privim dincolo de războaiele din Irak și Afganistan – și sfârșitul unui proces de lungă durată de construire a unei națiuni prin amprente militare de amploare – vom fi capabili să garantăm securitatea folosind forțe terestre mai restrânse. Vom continua să scăpăm de sistemele învechite ce aparțin erei Războiului Rece, astfel încât vom putea investi în aptitudinile de care avem nevoie pentru viitor, inclusiv sistemul de informații, supraveghere și recunoaștere, anti-terorismul, armele de distrugere în masă și abilitatea de a acționa în medii în care adversarii par să ne interzică accesul”², a mai afirmat președintele Obama în cadrul unei întâlniri cu Secretarul Apărării, Leon Panetta, Șeful Statului Major (Joint Chief of Staff), generalul Martin Dempsey și comandanții celor patru servicii militare.

Noua strategie a Pentagonului este să catalogheze terorismul drept prioritate pentru forțele americane, în timp ce își schimbă atenția de la operațiile terestre majore, cum ar fi cele din Irak și Afganistan, către cele navale și aeriene din Pacific. Pune accent pe cooperarea cu aliații NATO din Europa și pe opțiuni cu buget redus, cum ar fi exercițiile comune și misiunile de consiliere din America Latină și Africa, unde reducerea bugetului poate micșora și prezența SUA.

Se cere și reducerea ratei creșterii costurilor personale, un factor major în creșterea cheltuielilor Pentagonului în trecut, deși oficialii au afirmat că angajații actuali nu vor fi afectați de nicio schimbare.

Strategia este rezultatul unor întâlniri din toamna anului 2011 dintre Obama și conducătorii militari și se bucură de sprijinul public al elitei Pentagonului. Președintele se confruntă cu un act complex de echilibrare, dat fiind faptul că își dorește să câștige alegerile din luna noiembrie a acestui an, arătând că se dedică reducerii costurilor și menținerii și consolidării securității naționale.

Strategia nu specifică ce va fi redus, deși oficialii Pentagonului au afirmat că acest lucru va crea o armată și o infanterie mai mică și va face noi investiții în capacitățile forțelor navale și aeriene pentru a întâmpina provocările create de creșterea

puterii Chinei în Oceanul Pacific. Propuneri detaliate cu privire la cheltuieli vor veni odată cu emiterea bugetului guvernamental în săptămânile următoare, care se va baza pe reducerea de 450 de miliarde de dolari din cheltuielile planificate prevăzute în acordul privind datoriile emis anul trecut³.

Planul fiscal al președintelui nu va include cei 500 de miliarde de dolari⁴ care vor fi alocați în ianuarie 2013, și care sunt urmarea incapacității Super-comisiei de a ajunge la un acord. Secretarul Pentagonului, Leon Panetta, a făcut un lobby puternic împotriva reducerilor suplimentare, despre care el a spus că „îi va forța să reducă sarcinile, angajamentele și capacitățile considerate necesare pentru a proteja interesele naționale de securitate esențiale, generând o forță descurajată și superficială”.

Publicarea de joi, 5 februarie, a documentului de opt pagini ar putea înlesni criticile venite din partea membrilor partidului republican (GOP – *Grand Old Party*)⁵ și a candidaților la președinție pentru că Obama a pus situația bugetului înaintea Strategiei de Apărare, dar nu și plângeri cum că președintele pune în pericol securitatea națională prin reducerea prea consistentă a cheltuielilor Pentagonului. Deși Obama a clarificat faptul că, în bugetul pe care intenționează să îl lanseze, cheltuielile militare vor continua să crească, republicanii argumentează că această creștere nu este suficientă pentru a menține forțele capabile să facă ceea ce președintele a afirmat joi. „Aceasta este o strategie de administrație, din trecut, o Americă rămasă în urmă. Președintele (n.r. comitetului) a inclus retragerea noastră din lume într-o nouă strategie pentru a masca degradarea armatei și a apărării naționale”, a afirmat președintele Comitetului Forțelor Armate, Howard „Buck” McKeon (R. California) după declarația președintelui. „O strategie corectă și validă pentru apărarea națională nu poate pleca de la premisa că trebuie să facem mai mult din mai puțin, și nici măcar mai puțin din foarte puțin”, a adăugat cu aceeași ocazie.

Unul din argumentele cheie se referă la discuțiile dacă strategia va continua să solicite forțele americane suficient de mult pentru a se confrunta cu mai mulți oponenți în același timp. Oficialii Pentagonului au sugerat că nu va fi cazul pentru această problemă, deși mulți analiști s-au întrebat dacă armata este capabilă să facă acest lucru chiar în prezent. Având în vedere acest subiect, generalul Martin Dempsey, președintele Comitetului Șefilor

de Stat Major, a ținut să sublinieze faptul că strategia americană a reprezentat întotdeauna abilitatea țării de a răspunde evenimentelor globale oriunde și oricând se întâmplă, iar acest lucru nu se va schimba.

Între timp, candidații republicani care corelează scăderea cheltuielilor pentru apărare cu principalul subiect al campaniei din toamnă – locurile de muncă – vor primi, probabil, un impuls după ce Boeing a anunțat pe 4 ianuarie că vor închide o fabrică din Wichita, Kansas, care produce în prezent tancuri militare și care va lăsa fără loc de muncă mai mult de 2160 de angajați. Într-o declarație, compania a afirmat că are la orizont suficiente afaceri durabile pentru a crea o structură la costuri rezonabile pentru a menține și câștiga o nouă afacere.

3. Tendințe și opinii

La începutul lunii noiembrie, 2011 Tom Friedman, editor la „The Times”, a afirmat în articolul său că interesele strategice din Asia Centrală sunt prea scumpe și că retragerea trupelor din Irak vor accentua relațiile dintre Iran și Irak și va îmbunătăți poziția strategică a SUA în zonă, iar retragerea din teatrele de operații din Asia vor reda Statelor Unite libertatea de manevră necesară pentru a avea mai multe opțiuni strategice.

Dacă SUA vor face câțiva pași înapoi, li se vor deschide câteva opțiuni. Vor lăsa puterile regionale aflate în competiție să acționeze una împotriva celeilalte, după care vor înclina balanța de putere. Această logică poate fi aplicată statelor ca India, Pakistan, Rusia, Iran, China sau Afganistan.

Această strategie îi va da Americii opțiunea de a alege, fără să aibă responsabilitatea de a interveni oriunde, oricând. De asemenea, poziția geopolitică a SUA este de dorit într-o asemenea strategie, din moment ce este situată la mare distanță, geopolitic vorbind, de cele mai „fierbinți” zone ale lumii, dar și de alte centre ale puterii.

O astfel de politică de întoarcere la izolaționism este o opțiune discutată, dar marginală, în SUA. Întrebări precum care este motivul pentru care SUA ar trebui să folosească o astfel de strategie când puterea nu este compensată de niciun alt stat sau organizație internațională și/sau de ce nu vor continua să fie hegemonice dacă au puterea să o facă sunt de asemenea legitime.

Conform noii politici, SUA ar trebui să se comporte ca orice alt stat al sistemului

internațional actual și să acționeze numai atunci când au interesul să o facă. Astfel, nu vor avea responsabilitatea fundamentală de a menține stabilitatea internațională, vor fi implicați și alți actori statali, și dincolo de acest fapt, vor avea posibilitatea să opteze pentru non-intervenție, fără să fie criticate și fără să își piardă poziția strategică de mare putere, nu vor avea costuri la fel de mari și vor fi capabile să se concentreze pe dezvoltarea internă și pe interesele lor primare. SUA ar putea, așadar, să intervină selectiv.

Strategia de *offshore balancing* nu trebuie confundată cu izolaționismul, deoarece SUA va continua să fie implicată la nivel diplomatic în unele zone și chiar la nivel intervenționist în alte zone unde balanța de putere eșuează. Așadar, nu se va ajunge la situația, în care președintele american va ordona retragerea tuturor trupelor americane staționate pe teren străin și își va îndrepta atenția exclusiv către continentul american. Un astfel de scenariu nu este numai improbabil, dar și imposibil de realizat, având în vedere sistemul interdependent global actual⁶.

Strategia, pe care președintele Statelor Unite, Barak Obama, a adoptat-o prin anunțarea retragerii trupelor din Irak ar putea fi interpretată în acest mod, dar nu trebuie pierdut din vedere faptul că aceasta este în principiu tot o strategie intervenționistă.

Ce este nou în politica *offshore balancing*?

În primul rând, SUA nu va folosi multe trupe terestre, în schimb se vor axa pe nave aeriene fără pilot și pe rachete de croazieră. Atunci, SUA continuă să intervină în zone de interes strategic redus, ca Pakistan sau Yemen. Și, în sfârșit, strategia offshore, fiind propusă de teoreticienii ai realismului, implică alianțe cu alte state, democratice sau nedemocratice, pentru a obține un echilibru al puterii în regiuni cheie.

Alianțe cu alte state democratice sunt cu siguranță de preferat, totuși niciun stat nu își poate permite, oricât de puternic ar fi, să respingă o alianță cu un stat nedemocratic. Argumentul este evident: partenerii sunt aleși în funcție de zona în care statul respectiv preferă să acționeze, influențeze sau să intervină, iar în acest context opțiunile sunt limitate. Această opțiune este deseori criticată și evitată din perspectiva actualei administrații de la Casa Albă.

De asemenea, nu ar trebui trecut cu vederea faptul că adoptarea strategiei *offshore balancing* a venit pe fundalul crizei financiare globale, așa

că aceasta poate fi interpretată și ca o ajustare necesară a politicii SUA impusă de costuri, și nu ca o opțiune. Totuși, dacă această strategie ar fi fost adoptată în 1992, probabil că SUA nu ar fi trecut prin evenimentele de la 11 septembrie 2001 și cu siguranță nu ar fi fost implicate în războaie costisitoare ca Irak sau Afganistan.

Drept urmare, politica propusă de președintele Obama nu este în prezent o strategie de *offshore balancing*, dar este cu siguranță un pas în favoarea acesteia. O schimbare mult prea rapidă ar putea duce la un grad ridicat de instabilitate în lume, în special în zonele „fierbinți”, unde actorii regionali se așteaptă ca SUA să intervină, asumându-și astfel responsabilitatea de hegemonie. Tocmai pentru că există un astfel de actor, aceste state au început să se bazeze prea mult pe intervenția SUA, așa că o astfel de schimbare rapidă a responsabilității către acești actori regionali ar genera lipsa unui răspuns din partea lor, pur și simplu din cauza faptului că deocamdată nu și-au dezvoltat o astfel de politică. Strategia *offshore balancing* ar fi cartea dorită pentru orice perioadă, de criză sau de dezvoltare financiară pentru SUA, pentru că nu permite asumarea responsabilităților care nu sunt necesare sau dorite; nu creează și nici nu accentuează antagonisme între state, într-un sistem în care SUA sunt cele mai puternice, minimalizând astfel teama care poate fi produsă de o astfel de putere. Având în vedere că se impune o ierarhie clară a priorităților și a zonelor de interes dar, de asemenea, se subliniază faptul că SUA se vor baza pe aliații lor regionali, strategia va determina evitarea anumitor situații în care statul va fi atras în conflicte care nu sunt necesare și va determina alte state să acționeze și nu doar să ajute SUA. Așa cum am menționat mai devreme, poziția geografică este un avantaj de care SUA trebuie să profite, în special pentru că determină puterile regionale să se concentreze mai mult asupra lor și a vecinilor decât asupra SUA. Probabil că cel mai important aspect este acela că strategia *offshore balancing* nu este o strategie pasivă. Mai degrabă, este o analiză cost-beneficiu, care nu exclude implicarea tuturor resurselor disponibile ale SUA pentru a promova și a proteja interesele vitale ale statului.

Deci, strategia adoptată în luna ianuarie a acestui an de președintele Barack Obama nu este pe deplin supusă regulilor strategiei *offshore balancing*, dar în mod clar se apropie de ea. Totuși, mesajul este clar: puterile regionale trebuie să fie mai active

în viitor, dacă vor să își mențină statutul. A oferi ajutor SUA nu mai este suficient.

Statul chinez a reacționat rapid după anunțarea noii strategii militare a SUA, care prevede creșterea personalului în Asia. Într-un editorial publicat de agenția de știri Xinhua, chinezii au avertizat SUA să înceteze „să-și încordeze mușchii”. Ei susțin că prezența numeroasă a americanilor în Asia ar putea însemna stabilitate și prosperitate, dar ar putea în același timp să pună în pericol pacea. Jurnaliștii chinezi au afirmat totodată că, dacă SUA vor trimite trupe în regiunea Asia – Pacific, vor pune în pericol pacea în loc să crească stabilitatea în regiune. Oficialii Pentagonului sunt reticenți în a vorbi deschis cu privire la un posibil conflict cu China. În timpul unei vizite în China a Subsecretarului pe probleme de apărare, Michele Fluornoy, aceasta i-a spus unui înalt general al armatei chineze că „SUA nu încearcă să contracareze China” și că „nu vedem China ca pe un adversar”. Totuși, oficialii militari ai SUA vorbesc deseori de pregătiri pentru un conflict în Pacific, fără a menționa împotriva cui vor lupta.

Concluzii

Strategia lui Obama a introdus o oarecare schimbare și remodelează armata americană departe de războaie terestre expediționare și către capacități la distanță (avioane fără pilot, atacuri navale/aeriane) și alte forme de război, precum cel cibernetic.

Prin urmare, strategia SUA de apărare prezentată de către președintele Barack Obama va crea o schimbare profundă pentru forțele armate ale SUA. Ca urmare, după un deceniu de luptă împotriva insurgenței din Irak și Afganistan, de unde trupele americane urmează să se retragă până la sfârșitul anului 2014, numărul de trupe va fi redus, fiind afectate în special forțele terestre (armata SUA) și cele navale.

NOTE:

1 *U.S. President Barack Obama remarks on the Defense Strategic Review at the Pentagon near Washington*, 5 ianuarie 2012, disponibil la <http://3chicspolitico.com/2012/01/05/president-obama-press-conference-on-the-defense-strategic-review/u-s-president-obama-speaks-alongside-pentagon-officials-near-washington/>.

2 *Ibidem*.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*.

5 **Partidul Republican a fost înființat de activiști ai mișcării anti-sclavie în 1854 și este unul din partidele politice contemporane principale în Statele Unite, alături de Partidul Democrat. Platforma partidului reflectă în general conservatorismul american în spectrul politic al SUA și este considerat de centru-dreapta, în contrast cu Partidul Democrat de centru-stânga. În cel de-al 112-lea Congres, ales în 2010, Partidul Republican deține o majoritate a locurilor în Camera Reprezentanților, și o minoritate a locurilor în Senat. Partidul deține majoritatea pozițiilor de guvernare, ca și majoritatea legislației statului și controlul unei camere din cinci state. Pentru mai multe detalii, a se vedea “Wikipedia, the Free Encyclopedia” la [http://en.wikipedia.org/wiki/Republican_Party_\(United_States\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Republican_Party_(United_States))**

6 <http://www.geopolitics.ro/analize/3153.html>.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Buletin de analiză privind decizia strategică în politica externă – DSPE*, Nr.113, Anul IV, 9 - 15 ianuarie 2012, Centrul de Prevenirea Conflictelor & Early Warning.

2. *Travels with State Secretary Leon E. Panetta*, Halifax International Security Forum, November, 2011, disponibil la http://www.defense.gov/home/features/2011/1111_panetta1/.

ISAF, DUPĂ 10 ANI, ÎNTRE AȘTEPTĂRI ȘI REALITATE

*Dr. Petre DUȚU**

Astăzi, mediul de securitate internațional, regional și național se definește prin complexitate și dinamism. În ultimele două decenii, comunitatea internațională a manifestat tendința de a se implica direct în gestionarea crizelor și conflictelor armate, uneori, apelând la instrumentul militar pentru le soluționa. Astfel, au apărut diferite coaliții militare internaționale sub mandat ONU în teatrele de operații din Irak, Afganistan sau Libia.

În Afganistan se derulează un război dus de forțele Coaliției militare internaționale sub mandat ONU și forțele de securitate afgane împotriva forțelor talibanilor și insurgenților.

Cuvinte-cheie: coaliție militară; comunitate internațională; criză; conflict armat; insurgenți; talibani; ISAF; NATO; ONU.

1. Atitudinea comunității internaționale față de gestionarea crizelor și conflictelor armate

După 1990, odată cu dispariția bipolarității, mulți analiști politici și militari, precum și mare parte din populația lumii, au nutrit speranța că se va asista la diminuarea, dacă nu la dispariția crizelor și conflictelor armate din lume. Realitatea a fost alta și complet opusă așteptărilor. Astfel, crizele și conflictele armate diverse, ca natură (politică, etnică, religioasă, economică, identitară) au început să se manifeste cu putere în întreaga

lume, dar mai ales în Europa, unde o serie de state dispar de pe hartă, transformându-se, fie pe cale pașnică (Cehoslovacia se divide în Republica Cehă și Slovacia), fie printr-un război civil (Iugoslavia, stat federal se destramă și apar o serie de state independente și suverane în locul ei).

Complexitatea și dinamismul mediului de securitate internațional, regional și național au făcut ca atitudinea comunității internaționale față de gestionarea adecvată și promptă a crizelor politice, identitare, etnice, economice și a conflictelor armate să se schimbe substanțial. Acum, diferite organizații ce au competențe în materie de securitate, stabilitate și pace decid să intervină direct și pe cât posibil prompt în soluționarea crizelor și conflictelor armate ce reprezintă un risc și o amenințare la adresa păcii și securității regionale și globale. În acest context, se asistă la intervenția directă a comunității internaționale în războiul dintre Serbia și provincia Kosovo (ex-Iugoslavia, 1999), în Irak (1991, 2003), Afganistan (2001), Libia (2011). În ultimele trei cazuri, s-a acționat, prin intermediul unei Coaliții militare internaționale sub mandat ONU, folosindu-se cu precădere instrumentul militar pentru gestionarea conflictului armat. NATO și UE, în calitate de actori importanți ai scenei mondiale, prin capacitățile de care dispun, au jucat și joacă un rol semnificativ în constituirea coalițiilor militare

** Dr. Petre DUȚU (dutupetre63@gmail.com), cercetător științific gradul II, doctor în științe militare, este directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România.*

internaționale și gestionarea conflictelor armate din teatrele de operații din Afganistan, Irak sau Libia, de exemplu.

Totuși, se cuvine menționat faptul că se poate vorbi de *două tipuri de motive* a intervenției comunității internaționale în gestionarea crizelor și conflictelor din diferite zone ale lumii. Astfel, se disting *motive declarate*¹, ce țin de apărarea drepturilor fundamentale ale omului, încălcate în diferite țări ale lumii și *motive* mai puțin declarate oficial, dar *subînțelese*, ce vorbesc despre interese strategice economice, politice sau militare ale unor actori statali mondiali implicați consistent în gestionarea crizei sau conflictului dintr-o țară aflată într-o zonă sau alta a lumii². De altfel, se cunoaște că acțiunea umană, atât la nivel individual, cât și de grup (stat, comunitate internațională, organizație politico-militară sau de altă natură) este susținută de o paletă largă de trebuințe, tendințe, intenții, dorințe, motive, interese, aspirații, convingeri. Interesele strategice ale unor state sunt cele care mobilizează energiile umane în direcția implicării active, responsabile, voluntare și directe a unor actori statali și nonstatali în gestionarea crizelor și conflictelor armate din anumite zone ale lumii. Se pare că atitudinea activă a comunității internaționale manifestată față de soluționarea crizelor diverse, ca natură, din Irak, Afganistan sau Libia are în spate satisfacerea unor interese vitale ale unora dintre statele ce au dat trupe militare consistente pentru înfăptuirea coaliției militare internaționale. Practic, dobândirea accesului la resursele energetice din această zonă sau menținerea acestuia se poate socoti drept argument al interesului major arătat de unele state implicate în gestionarea crizelor din regiune³.

Pentru a ilustra semnificațiile, perspectivele și implicațiile unor evenimente din teatrele de operații, în continuare ne vom opri cu analiza doar asupra acelor din Afganistan. În opinia noastră, ele sunt cele mai reprezentative în ceea ce privește ilustrarea eforturilor comunității mondiale, ale Alianței Nord-Atlantice și a unor organizații interguvernamentale din zonă pentru a gestiona adecvat această criză și conflict armat cu impact semnificativ asupra securității internaționale și regionale.

2. ISAF — obiective, sarcini, mandat, evoluție

IASF fost lansată în 2001, prin Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU numărul 1386⁴, după îndepărtarea de la putere a regimului taliban

din Afganistan. Inițial, ISAF a reprezentat o forță multinațională sub egida ONU, limitată la asigurarea securității capitalei Afganistanului, Kabul, și a împrejurimilor sale. Practic, ea își începe misiunea la 20 decembrie 2001, condusă de Marea Britanie, concertându-și acțiunile cu cele ale Misiunii de asistență a ONU în Afganistan (MANUA), misiune politică compusă din civili, creată la 28 martie 2002 prin Rezoluția 1401 a Consiliului de Securitate al ONU⁵.

La 11 august 2003, NATO își asumă comandamentul, coordonarea și planificarea ISAF pe temeiul Rezoluției nr. 1510 din octombrie 2003 a Consiliului de Securitate al ONU. Această rezoluție, în virtutea capitolului VII al Cartei ONU, extinde acțiunea ISAF la întreg teritoriul țării. În 2005, NATO adoptă un plan operațional în consens cu desfășurarea misiunii începute la debutul anului 2004. Procesul de regionalizare a ISAF acoperă astfel regiunile din Nordul și din Vestul Afganistanului. Extensia spre Sud și Est s-a făcut în octombrie 2006. În plus, alegerile legislative organizate în 18 septembrie 2005 marchează o întoarcere la o viață politică normalizată în această țară, ce a cunoscut mulți ani de război.

Cu sfârșitul Acordurilor de la Berlin, din 5 decembrie 2001⁶, și intrarea în funcțiune a Adunării Naționale Afgane la 19 septembrie 2005, un „Pact pentru Afganistan” este anunțat la 31 ianuarie 2006⁷. El constituie foaia de parcurs pentru consolidarea păcii în țară în decurs de 5 ani. Pactul se referea la trei domenii de activități: *securitate, guvernare* – în care sunt incluse drepturile omului și statul de drept – și *dezvoltarea economică și socială* – care cuprindea totodată și lupta împotriva stupefiantelor.

Totuși, climatul din țară nu este cel așteptat. Frecvent, forțele ISAF au de a face cu violențele ce afectează în special sectoarele din Sud și Est. Numeroși militari mor pe timpul operațiilor, atacurilor sau atentatelor. La 12 septembrie 2006, Consiliul de Securitate înnoiește cu un an mandatul ISAF începând cu 13 octombrie 2006, prin Rezoluția 1707. În același timp, Consiliul de Securitate face apel la statele participante la ISAF de a aduce mai mulți oameni și mijloace. Răspunsul dat este unul puțin încurajator. De aceea, la 22 septembrie 2007, Consiliul de Securitate prelungește cu încă un an mandatul ISAF prin Rezoluția 1776, deși deplânge „recrudescența violenței și activităților teroriste ale talibanilor, ale Al-Qaeda, ale mișcărilor armate ilegale și ale narcotraficantilor”⁸ în țară. Forțele

misiunii încep, în toamna anului 2007, transferul controlului anumitor baze strategice forțelor de securitate afgane. Aceste acțiuni fac parte din procesul de retragere a forțelor străine din Afganistan.

În ceea ce privește ISAF, numeroase state participante, ca SUA, Canada și Marea Britanie, cer, de asemenea, anumite schimbări în strategiile din domeniile militar și umanitar, în creșterea numărului de consilieri politici, în numirea unui super-emisar însărcinat să coordoneze ajutorul internațional și întărirea efectivelor.

În Rezoluția 1806 din 20 martie 2008, Consiliul de Securitate decide de a prelungi mandatul Misiunii de Asistență a Națiunilor Unite în Afganistan, subliniind necesitatea întăririi colaborării cu ISAF în ceea ce privește coordonarea civil-militară, schimbul de informații și coerența acțiunilor, în scopul continuării aplicării Pactului pentru Afganistan. Se cuvine menționat că NATO joacă un rol cheie în angajamentul comunității internaționale în Afganistan, unde această organizație ajută autoritățile afgane să instaureze securitatea și stabilitatea pentru a deschide calea reconstrucției și unei gestionări eficiente a treburilor țării. În acest scop, NATO este angajat pe trei fronturi: 1) conduce, sub mandat ONU, Forța Internațională de Asistență în Securitate (ISAF); 2) un înalt reprezentant civil, însărcinat să facă progrese pe palierul politico-militar al angajamentului Alianței în țară; 3) un important program de cooperare cu Afganistanul axat pe reforma apărării, stabilirea instituțiilor apărării și aspectele militare ale reformei sectorului de apărare.

Practic, în Afganistan, NATO și-a asumat rolul principal de a ajuta guvernul afgan să-și exercite autoritatea și influența pe întreg teritoriul țării pentru a crea condițiile propice reconstrucției și al unei guvernări eficiente. În acest scop, NATO se servește de Forța Internațională de Asistență în Securitate sub mandat ONU. De altfel, la Summitul NATO de la Lisabona din noiembrie 2010, se făcea referire la faptul că ISAF, condusă de Alianța Nord-Atlantică sub mandat ONU în Afganistan, rămâne prioritatea esențială a Alianței⁹.

3. Așteptări față de ISAF ale actorilor implicați în conflictul din Afganistan

În opinia noastră, așteptările față de ISAF ale actorilor implicați în conflictul din Afganistan

trebuie tratate diferențiat, pornind de la obiectivele stabilite – ajutorul dat autorităților afgane în asigurarea securității și stabilității cu scopul creării condițiilor propice reconstrucției și dezvoltării – și sarcinile asumate – securitate, reconstrucție și dezvoltare, guvernare, lupta antidrog¹⁰.

Astfel, *comunitatea internațională* este reprezentată în special de ONU, care a emis o serie de rezoluții ale Consiliului de Securitate prin care a reglementat activitatea ISAF pe parcursul celor 10 ani de existență și acțiune a sa. Prin urmare, aceasta se aștepta ca obiectivele și sarcinile asumate să conducă la instaurarea stabilității, a unui climat de pace, de dezvoltare, extinderea autorității guvernului afgan asupra întregului teritoriu național, ducerea cu succes a luptei antidrog. Per ansamblu, comunitatea internațională se așteaptă ca toate rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU emise în legătură cu situația din Afganistan să fie transpuse în realitate și respectate de populația și guvernarea din Afganistan, de către statele participante la ISAF și MANUA, de statele vecine acestei țări. De exemplu, ONU prin Rezoluția 1453 adoptată de Consiliul de Securitate în 24 decembrie 2002, referitoare la un acord de neagresiune între Afganistan și 6 dintre vecinii săi (China, Pakistan, Iran, Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan) se așteaptă ca toate aceste state să respecte Pactul și să-l susțină în aplicarea dispozițiilor sale. Aceleași așteptări le are comunitatea internațională față de respectarea tuturor rezoluțiilor adoptate de Consiliul de Securitate referitor la situația din Afganistan și la maniera în care trebuie asigurată coerența și convergența activităților de punere în practică a acestora.

Țările participante, îndeosebi SUA, Marea Britanie, Canada și nu numai, se așteptau ca obiectivele ISAF să prindă viață cât mai repede, astfel încât să se asigure securitatea în toate regiunile țării, reconstrucția și dezvoltarea post-conflict să demareze și să continue sistematic, populația să cunoască o bună guvernare din partea celor pe care i-a ales liber și democratic, iar lupta antidrog să obțină acceptul tuturor cetățenilor.

De asemenea, aceste state se așteptau ca eforturile lor în direcția stabilității, securității, reconstrucției și dezvoltării țării, a luptei antidrog să fie susținută de către toți cetățenii afgani și de autoritățile locale și centrale ale Afganistanului. În plus, statele implicate vor să vadă că eforturile lor de creare a unui climat de încredere și propice vieții sunt acceptate și preluate de către noile instituții

ale statului afgan, precum și înțelese corect de populația țării.

În același timp, statele participante la Coaliția internațională militară acționează și în direcția formării forțelor armate și de poliție afgane¹¹, astfel încât acestea să fie în măsură ca, la retragerea forțelor militare străine din Afganistan, să preia sarcinile îndeplinite de Coaliție în materie de securitate umană și națională.

NATO, ca actor esențial al ISAF, are așteptări mari în ceea ce privește îndeplinirea obiectivelor acestei misiuni pe cele trei fronturi menționate anterior. Membrii Alianței implicați în procesul de gestionare a conflictului armat din Afganistan urmăresc consecvent, sistematic și cu perseverență punerea în practică a tuturor măsurilor stabilite pentru a se crea un climat de securitate, a se realiza reconstrucția și dezvoltarea țării pe principii democratice, a se limita, și apoi desființa, producția și traficul de opiu. NATO se așteaptă ca eforturile sale umane și materiale să se dovedească eficiente în materie de securitate, stabilitate, dezvoltare democratică a Afganistanului.

Guvernanții, aleși în urma alegerilor libere și democratice, speră că autoritatea lor va fi recunoscută și acceptată de către toți cetățenii și pe întreg cuprinsul țării. În același timp, ei doresc să se mențină la putere în stat și după retragerea forțelor Coaliției militare internaționale.

Populația Afganistanului se așteaptă ca stabilitatea, buna guvernare, siguranța zilei de mâine atât din perspectivă economică, cât și de securitate să devină realitate în toate regiunile țării. Reconstrucția țării, dezvoltarea acesteia sub toate aspectele — social, economic, politic, cultural, religios și de mediu — sunt așteptate ca bunuri de care să se bucure în egală măsură toți cetățenii afgani fără deosebire de situație social-economică, de religie, sex sau apartenență tribală.

Talibanii și persoanele care au fost afectate de obiectivele și sarcinile misiunii ISAF doresc ca acțiunile lor de tip terorist — atacuri cu dispozitive explozive improvizate, ambuscade, mașini capcană — sau acțiuni ale insurgenților împotriva forțelor de securitate afgane să creeze un climat de teamă, de incertitudine și de nesiguranță în rândul populației țării. În plus, prin tot ceea ce fac ei speră să-și păstreze controlul asupra unor zone ale țării, mai ales acolo unde producerea și traficul drogurilor este dezvoltată. Pe de altă parte, prin acțiunile lor, luptă împotriva guvernului legal și legitim al

țării și speră să-și recâștige pozițiile privilegiate avute în statul afgan anterior declanșării războiului împotriva terorismului internațional.

4. Realitatea atingerii obiectivelor și sarcinilor propuse de ISAF

În opinia noastră, obiectivele și sarcinile asumate de ISAF nu s-au realizat la nivelul așteptărilor tuturor actorilor implicați în procesul de revenire la pace, la stabilitate și dezvoltare economică, politică și socială a Afganistanului.

Comunitatea internațională reprezentată de ONU nu și-a văzut decât parțial așteptările prinzând viață. Însuși faptul că a trebuit să prelungească an de an mandatul ISAF și al misiunii MANUA¹² este o dovadă că ONU nu și-a văzut așteptările împlinite vis-à-vis de soluționarea conflictului armat din Afganistan. De asemenea, apelurile sale repetate ca statele participante să-și sporească personalul și mijloacele trimise în teatrul de operații din Afganistan, apel care nu a primit răspunsul dorit, întăresc convingerea că speranțele comunității internaționale privind rezolvarea conflictului armat din această țară și demararea procesului reconstrucției și dezvoltării reale a acesteia nu au prins viață. În opinia noastră, însăși prelungirea războiului mai mult de 10 ani în această țară dovedește că așteptările comunității internaționale sunt departe de a fi împlinite în parametrii estimați inițial. Pe de altă parte, deși există un acord între Afganistan și 6 dintre vecinii săi, nu toți aceștia din urmă susțin obiectivele ONU. De pildă, Pakistanul are un comportament ambivalent în materie de luptă împotriva terorismului. Totodată, s-a sperat că prin alungarea talibanilor de la putere, bazele de aprovizionare, taberele și terenurile de antrenament ale Al-Qaeda sunt desființate. Continuarea atacurilor talibanilor asupra forțelor militare ale coaliției și a forțelor de securitate afgane infirmă această speranță.

Țările participante, îndeosebi cele care au contribuția cea mai mare în oameni și mijloace sunt nevoite să constate următoarele:

- Prelungirea misiunii cu mult peste ce s-a estimat inițial la declanșarea operațiunii de luptă împotriva terorismului internațional.
- Pierderile în oameni și materiale sunt enorme în raport cu succesele în atingerea obiectivelor ISAF. În acest sens, s-a sperat că prin alungarea de la putere a regimului talibanilor și înlocuirea lui cu

un regim democratic, rezultat al unor alegeri libere și democratice se va trece hotărât la reconstrucția și dezvoltarea țării. Astfel, în ciuda a peste 130.000 de oameni și de miliarde de dolari investite în reconstrucția țării, Coaliția internațională nu a ajuns întotdeauna să asigure pacea și securitatea în Afganistan¹³. Ea se confruntă cu atacuri continue ale talibanilor, cu refacerea alianțelor seniorilor războiului, cu explozia producției și traficului de opiu.

- Practic, misiunile internaționale de asistență și ajutor ale populației au devenit tot mai mult adevărate misiuni de luptă. Pierderile militare și civile s-au înmulțit în ambele tabere. În acest sens, un raport publicat în martie 2011 de către Misiunea de Asistență a Națiunilor Unite în Afganistan (MANUA) afirmă că, în 2010, 75% din cele 2.777 victime civile ale conflictului afgan sunt făcute de insurgenți, ceea ce reprezintă o creștere cu 29% în raport cu anul precedent¹⁴. Un alt document menționează că, în războiul din Afganistan, au fost, până în prezent, mai mult de 75.000 de morți din rândul forțelor de securitate afgane, 200 din cadrul NATO și mai mult de 38.000 talibani și insurgenți¹⁵.

- Reconstrucția avansează la ralanti și consistența puterii președintelui afgan Hamid Karzaï se bazează mai mult pe alianțele încheiate cu seniorii războiului decât cu aplicarea regulilor democratice.

NATO, deși acționează pe 3 fronturi în cadrul ISAF, este nevoită să constate că eforturile sale umane și materiale nu și-au dovedit eficacitatea în ceea ce privește instaurarea păcii, a stabilității, a securității, a reconstrucției și dezvoltării țării, în timp ce producția și traficul de opiu continuă. Talibanii, insurgenții și seniorii războiului atacă sistematic forțele Coaliției internaționale, inclusiv în bazele în care acestea sunt dispuse nu doar pe diferite trasee în care se execută misiuni diverse în teritoriu.

Conducerea statului afgan nu și-a văzut extinsă autoritatea pe întreg teritoriul țării, ci numai acolo unde există forțele militare ale coaliției. La rândul ei, populația afgană este nevoită să constate că după 10 de război situația ei nu s-a schimbat în bine, ci, dimpotrivă, se înrăutățește pe zi ce trece. Nimeni, și mai ales conducătorii occidentali, nu ignoră că situația securitară se degradează zi de zi. Astfel, în vara lui 2011, atacurile s-au intensificat, pierderile de militari occidentali și de civili afgani au crescut,

insurgenții sunt prezenți în întreg teritoriul țării și aparatul de securitate afgan (armată și poliție) nu controlează decât regiunea Kabul¹⁶. Prin urmare, autoritatea guvernului afgan nu s-a extins la întreg teritoriul național, ci numai în localitățile și regiunile unde forțele coaliției sunt prezente.

Talibanii și insurgenții speră că odată cu plecarea forțelor coaliției internaționale, ei vor deveni iar „stăpâni” absoluți ai țării, construindu-și un mod de viață în consens cu Sharia (ansamblul de legi impuse de Allah și relevate de prooci, ce conduc întreaga viață umană, de la naștere la moarte).

5. Posibile învățăminte ale gestionării conflictului armat din Afganistan

Desfășurarea de peste 10 ani a războiului din Afganistan îndeamnă la reflecții profunde în ceea ce privește abordarea manierei de gestionare a sa¹⁷.

În *primul rând*, se pare că încercarea de a soluționa un conflict armat pe calea violenței, chiar legitimă, este inefficientă. Aceasta întrucât violența naște violență. Derularea conflictului din Afganistan probează din plin acest fapt. Probabil, calea pașnică a dialogului între actorii implicați decisiv în conflictul armat și acceptarea unor compromisuri se pot dovedi mult mai eficace decât lupta armată și cu rezultate ce vor rezista probei timpului.

În *al doilea rând*, orice proces de gestionare a unei crize sau conflict armat trebuie să înceapă prin cunoașterea temeinică a culturii, civilizației, tradițiilor, obiceiurilor, cutumelor, religiei și a modului de viață al populației din zona în care se intervine. Apreciem că, astfel, coaliția militară internațională, respectiv misiunea și membrii săi vor fi acceptați și susținuți în ceea ce întreprind de populația țării unde se intervine. În prezent, nu întreaga populație a Afganistanului este de acord cu misiunea ISAF, fapt dovedit de sprijinul pe care îl acordă în prezent unii afgani talibanilor și insurgenților.

În *al treilea rând*, se pare că orice intervenție militară destinată să gestioneze un conflict armat într-o țară sau alta a lumii ce depășește 6 luni este percepută de populația statului în cauză ca o ocupație militară. De la această percepție și până la revoltă împotriva ocupanților nu este decât un mic pas, pe care unii cetățeni îl fac. Probabil, așa se explică acțiunile talibanilor și insurgenților din Afganistan

împotriva forțelor Coaliției internaționale, pe de o parte, și a forțelor de securitate afgane, pe de altă parte.

În al patrulea rând, superioritatea tehnologică, în efective, resurse și armament nu asigură întotdeauna succesul într-o confruntare armată cu un adversar inferior tehnologic, în efective, resurse și armament și care adoptă procedee de luptă specifice războiului asimetric. Astfel, talibanii și insurgenții în Afganistan, deși nu au dotarea tehnică, resursele și efectivele Coaliției internaționale, nu sunt învinși definitiv și pentru totdeauna. De fapt, ei au două elemente în plus față de forțele Coaliției internaționale, și anume: *sprijinul unei părți a populației* din rândul cărora și ei provin și *cunoașterea profundă a reliefului zonei* în care atacă.

În al cincilea rând, încercarea de a impune un model de viață complet diferit de cel al țării în care se execută misiuni de gestionare a unei crize sau conflict armat pare a fi sortită eșecului. Rezultatele obținute în Afganistan de misiunea ISAF în materie de reconstrucție a țării și dezvoltare democratică par să indice această constatare. De altfel, autoritățile centrale și locale rezultate în urma alegerilor organizate în această țară¹⁸ la 20 august 2009 nu sunt în totalitate recunoscute de către întreaga populație a Afganistanului. Acțiunile de tip terorist ale talibanilor și atacurile insurgenților asupra forțelor coaliției internaționale, a forțelor de securitate afgane, precum și a autorităților centrale și locale probează această constatare.

În fine, procesul de reconstrucție a țării ar trebui înfăptuit prin concertarea eforturilor comunității internaționale cu cele ale populației afgane, ale cetățenilor și autorităților alese ale țării, precum și ale organizațiilor cu specific național. Atragerea tuturor resurselor locale la complexul proces de reconstrucție și dezvoltare a țării apreciem că ar fi o dovadă a acceptării de către marea majoritate a locuitorilor Afganistanului, a ajutorului oferit de comunitatea internațională, dar mai ales a acordului dat de aceasta privind modelul de organizare socială și politică nouă a societății afgane.

Concluzii

Astăzi, atitudinea responsabilă, activă și directă de implicare a comunității internaționale în gestionarea crizelor și conflictelor armate de pe mapamond este o realitate. Motivele acestei

abordări sunt de două tipuri: *oficiale*, declarate și se referă la drepturile generale ale omului și la statul de drept, și *subînțelese*, și ele privesc satisfacerea intereselor strategice ale unuia sau a mai multor actori implicați în procesul de gestionare a crizei sau conflictului armat.

Războiul din Afganistan durează de mai bine de 10 ani. Obiectivele stabilite de comunitatea internațională referitoare la securitate, stabilitate, reconstrucție și dezvoltare a țării sunt nobile. Atingerea lor însă este parțială și este posibil ca, după părăsirea Afganistanului de către forțele Coaliției internaționale și această realizare să dispară sub agresivitatea talibanilor și a insurgenților. Aceștia din urmă vor încerca să revină la modelul de organizare socială a țării potrivit tradițiilor, cutumelor, religiei, culturii și civilizației naționale.

Succesul ISAF este strâns legat de acceptarea de către populația Afganistanului a modelului de organizare socială a țării propus de comunitatea internațională. Totuși, se pare că modelul occidental de organizare socială nu este pe deplin compatibil cu tradițiile, cultura, civilizația, religia, obiceiurile populației Afganistanului. De aici, rezistența la reconstrucția și dezvoltarea țării a unei părți a populației afgane.

Soluția războiului din Afganistan pare a fi un compromis între actorii implicați în acesta și calea tratativelor. Folosirea violenței, a forței militare, nu va conduce așa curând la o încetare definitivă și ireversibilă a războiului. Este posibil ca, după retragerea coaliției internaționale, adică după încetarea misiunii ISAF, Afganistan să revină ***fi la un regim politic tradițional, fie va continua războiului*** dus de către talibani și insurgenți împotriva autorităților centrale și locale rezultate din ultimele alegeri din această țară.

Sprijinul populației contribuie semnificativ la câștigarea unui război¹⁹. Acest lucru este valabil și pentru situația din Afganistan. După modul în care acționează, prin mijloace militare, talibanii și insurgenții împotriva forțelor Coaliției internaționale se pare că nu toată populația Afganistanului susține îndeplinirea obiectivelor și sarcinilor ISAF.

NOTE:

1 A se vedea *Rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU* (1378, 1386 din 2001).

2 Pierre BUHLER, *La guerre d'Irak : paysage*

après la bataille, <http://www.ceri-sciencespo.com/publica/critique/article/ci19p06-16.pdf>, p. 1., consultat la 05.01.2012.

3 Paul Craig ROBERTS, "What the Iraq War is About", http://questionscritiques.free.fr/edito/CP/Paul_Craig_Roberts/Etats-Unis_guerre_Irak_Israel_230408.htm, consultat la 05.01.2012.

4 *Résolution 1386 (2001)*, <http://www.un.org/french/docs/sc/2001/res1386f.pdf>, consultat la 06.01.2012.

5 *Résolutions du Conseil de sécurité*, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/article_imprim.php3?id_article=62687, consultat la 06.01.2012.

6 *Accord sur l'Afghanistan signé à BONN*, le 5 Décembre 2001, <http://www.geopolitis.net/LES%20DOCUMENTS/ACCORD%20SUR%20L%27Afghanistan.pdf>, consultat la 06.01.2012.

7 *International Security Assistance Force*, http://www.anciens-combattants.lu/index.php?option=com_content&view=article&id=57:historique-de-la-mission-isaf&catid=44:isaf&Itemid=69, p. 1, consultat la 06.01.2012.

8 *Ibidem*, p. 2.

9 *Déclaration du sommet de Lisbonne*, http://www.nato.int/cps/fr/natolive/official_texts_68828.htm, consultat la 06.01.2012.

10 Le rôle de l'OTAN en Afghanistan, http://www.nato.int/cps/fr/natolive/topics_8189.htm,pp.1-5, consultat la 06.01.2012.

11 Visarion NEAGOE, *Afghanistan – Zece ani de război contra terorizării*, Editura Militară, București, 2011, cap. V.

12 *Résolutions du Conseil de sécurité*, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/article_imprim.php3?id_article=62687, consultat la 05.01.2012.

13 *L'Afghanistan en guerre, dix ans après le 11 Septembre*, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/Afghanistan-guerre/index.shtml>, p. 1.

14 Les insurgés afghans responsables de la majorité des pertes civiles, <http://www.opex360.com/2011/03/14/les-insurges-afghans-reponsables-de-la-majorite-des-pertes-civiles/>, p. 1, consultat la 05.01.2012.

15 Les 300 000 morts de la guerre contre le terrorisme, <http://owni.fr/2011/05/02/les-300-000-morts-de-la-guerre-contre-le-terrorisme/>, p. 4, consultat la 05.01.2012.

16 Jean GUISNEL, *Afghanistan, pas d'autre option*

que la retraite, http://www.lepoint.fr/chroniqueurs-du-point/jean-guisnel/Afghanistan-pas-d-autre-option-que-la-retraite-24-06-2011-1345578_53.php, consultat la 05.01.2012.

17 *Erreurs stratégiques en Afghanistan*, <http://www.slate.fr/story/8563/erreurs-strategiques-en-Afghanistan>, consultat la 05.01.2012.

18 *Élections en Afghanistan 2009*, <http://www.Afghanistan.gc.ca/canada-Afghanistan/progress-progres/elections.aspx?lang=fra&view=d>, consultat în 05.01.2012.

19 *ISAF commander's counterinsurgency guidance*, général (US army) Stanley A. McChrystal, août 2009 apud Cyrille CARON, *Anticiper les nouvelles menaces: au-delà du combat*, http://bdc.aege.fr/public/Anticiper_les_nouvelles_menaces.pdf, p. 2.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. ***, *Accord sur l'Afghanistan signé à BONN*, le 5 Décembre 2001, <http://www.geopolitis.net/LES%20DOCUMENTS/ACCORD%20SUR%20L%27AFGHANISTAN.pdf>.

2. ***, *L'Afghanistan en guerre, dix ans après le 11 Septembre*, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/afghanistan-guerre-index.shtml>

3. ***, *Erreurs stratégiques en Afghanistan*, <http://www.slate.fr/story/8563/erreurs-strategiques-en-Afghanistan>.

4. ***, *International Security Assistance Force*, http://www.anciens-combattants.lu/index.php?option=com_content&view=article&id=57:historique-de-la-mission-isaf&catid=44:isaf&Itemid=69.

5. GUISNEL, Jean, *Afghanistan, pas d'autre option que la retraite*, http://www.lepoint.fr/chroniqueurs-du-point/jean-guisnel/Afghanistan-pas-d-autre-option-que-la-retraite-24-06-2011-1345578_53.php.

6. NEAGOE, Visarion, *Afghanistan – Zece ani de război contra terorizării*, Editura Militară, București, 2011.

DIMENSIUNEA CULTURALĂ A GLOBALIZĂRII

*Dr. Gheorghe TOMA**

Conceptul de globalizare culturală se referă la intensificarea schimburilor de practici culturale între națiuni și popoare. Deși acest proces se desfășoară de mii de ani, globalizarea economică și politică a condus în ultimele decenii la intensificarea lui. De asemenea, mulți analiști fac referire la modul în care noile tehnologii și exploatarea acestora, precum zborurile aeriene comerciale, televiziunea prin satelit, mijloace de comunicare în masă și Internetul, au creat o lume în care miliarde de oameni consumă acum produse culturale identice – muzica pop, telenovele și emisiuni sportive – și utilizează practici culturale pe care într-o altă situație nu le-ar fi întâlnit – precum mâncăruri străine, cuvinte și expresii străine.

La baza acestei dezvoltări a globalizării culturale se află dezvoltarea masivă a industriei de divertisment și comunicații, stimulată de răspândirea televiziunii. Televiziunea a devenit cheia dezvoltării muzicii pop, a canalelor de știri, a publicității, divertismentului, având un potențial enorm de atractivitate și de generare de bani în întreaga lume.

Cuvinte-cheie: globalizare; cultură; civilizație; naționalism; occidentalizare.

Introducere

Puține expresii ale globalizării sunt atât de vizibile, larg răspândite și pătrunzătoare ca proliferarea mondială a mărcilor de consum

comercializate la scară internațională, ascensiunea simbolurilor și artefactelor culturii populare și comunicarea simultană de evenimente, cu ajutorul transmisiunilor prin satelit, către milioane de oameni de pe toate continentele.

„Simbolurile cele mai cunoscute ale globalizării sunt *Coca-Cola*, *Madonna* și *știrile de la CNN*. Oricare ar fi semnificația cauzală și practică a acestor fenomene, fără îndoială că una dintre cele mai direct percepute și trăite forme ale globalizării este cea culturală”¹.

În ciuda complexității interacțiunilor culturale dintre societăți în ultimele trei milenii, mișcarea tot mai intensă a imaginilor și simbolurilor și varietatea extraordinară a modurilor de gândire și a modurilor de comunicare constituie trăsături unice și fără precedent ale sfârșitului de secol XX și ale noului mileniu.

Trecem, astfel, de la „o lume în care predomină izolarea culturală, la o lume în care domină factorii interculturali, de la o eră caracterizată de autonomia culturală a grupurilor izolate tradiționale, la o eră a generalizării inter-relațiilor și comunicațiilor”².

Epoca noastră are marele privilegiu istoric de a trece de la o lume a civilizațiilor izolate, bazate într-o oarecare măsură pe spații și timpuri diferite, la o lume unică, ce este caracterizată de același spațiu (piața mondială) și de același timp (sincronicitatea tuturor evenimentelor), de nașterea unei comunicări și a unei comunități mondiale. Comunitatea a precedat întotdeauna comunicarea; aceasta din urmă s-a constituit, mai

** Prof.univ.dr. Gheorghe TOMA (gtoma49@yahoo.com) este prorector al Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” din București, România.*

întâi în interiorul grupului: indivizi vorbind aceeași limbă, împărtășind aceeași religie, aceleași valori, aceeași istorie, aceleași tradiții, aceeași memorie. Astăzi însă observăm trecerea de la o planetă a civilizațiilor închise la o lume deschisă tuturor oamenilor, prin călătorii și prin mass-media.

1. Dezvoltarea culturală

Putem afirma că există o legătură foarte strânsă între globalizare, istorie și cultură. În acest sens, D.Held, A.McGrew, D.Goldblatt și J.Perraton, în cartea „*Transformări globale. Politică, economie și cultură*”, fac o prezentare detaliată a formelor istorice ale globalizării culturale. Astfel, autorii se referă la globalizarea culturală premodernă și modernă.

Anterior epocii moderne, religiile mondiale și imperiile au oferit principalele complexe cultural-instituționale care făceau posibile interacțiunea culturală și comunicarea la distanță și prin care puteau apărea relații de interacțiune culturală extinse, stabile și consolidate. Comerțul a reprezentat un vehicul-cheie pentru aceste deplasări difuze ale ideilor și artefactelor pe distanțe întinse³.

Din cauza limitărilor logistice ale conducerii bazate exclusiv pe forța militară, capitalele imperiale au căutat să construiască alianțe de durată între elite, dincolo de diviziunile etnice și geografice. Chiar și acolo unde strategia a eșuat în final din perspectiva construirii imperiului, exista posibilitatea ca ea să lase în urmă o moștenire culturală distinctă. De exemplu, efemerul Imperiu Macedonean al lui Alexandru cel Mare a fost esența pentru răspândirea limbii grecești și a științei, filosofiei și literaturii elenice în Orientul Apropiat. Imperiul Roman a oferit contextul instituțional, prin care mai întâi cultura elenă, și apoi creștinismul au putut să se infiltreze în Africa de Nord și în Europa Occidentală și de Nord.

Imperiul Han din China a oferit un cadru asemănător pentru răspândirea scrierii, literaturii, științei și tehnologiei chineze. Deși culturile comunicau cu alte culturi, iar religiile cu alte religii, întâlnirile nu au fost întotdeauna fertile. Caracterul regional al religiilor mondiale reflectă linii de falie și diviziuni între ele și între imperiile cu care s-au întrepătruns. În plus, cel mai adesea majoritatea oamenilor doar au întrezărit aceste interacțiuni culturale mărețe – identitățile, practicile

și credințele erau în cea mai mare măsură locale. Între stat și marile imperii existau foarte puține forme culturale⁴.

După căderea Romei și a dinastiei Han din China și după valul inițial de expansiune islamică, imperiile au continuat să se afirme și să decadă. Totuși, până în secolele al XV-lea și al XVI-lea, atunci când au început aventurile imperiale ale Occidentului, nu există evenimente istorice pe măsura expansiunilor militare și culturale ale islamului. Marii fondatori de imperii din perioada cuprinsă între aceste date au fost războinicii nomazi din stepele eurasiatice. Însă inovațiile culturale ale acestora nu au fost pe măsura valorii lor militare. Deplasările și cuceririle lor au avut ca rezultat replierea vechilor modele culturale, și nu transformarea lor. Imperiile europene vor deveni, în cele din urmă, instrumente mai eficiente ale puterii culturale în exteriorul Europei, însă pentru aceasta a trebuit să fie așteptată apariția naționalismului și a statelor-națiune în Europa și cele două Americi, începând cu secolul al XVIII-lea. În interiorul acestei zone, au fost redefinite treptat modelele complexe ale fluxurilor culturale între elite, precum și domeniul distinct al particularităților locale populare. Statele căutau națiuni unite pentru a le conduce, iar naționaliștii căutau autodeterminare prin state. În consecință, deși procesul a fost inegal și contestat, tot mai multe instituții culturale și fluxuri culturale ajungeau să se localizeze în interiorul frontierelor statelor-națiune în formare.

Limba, școlarizarea, sistemele de transport și comunicații, practica liturgică și identitatea, toate au ajuns să fie definite, într-o măsură tot mai mare, din perspectiva națiunii delimitate teritorial. Influențe exterioare sau străine erau suprimate, ori tratate cu suspiciune și ostilitate. Însă în Occident, cosmopolitismul și internaționalismul continuau să existe, ca și practicile și instituțiile culturale transnaționale. „Într-adevăr, din inima sistemului european al statelor-națiune au apărut ideologiile și discursurile seculare puternice – liberalismul, marxismul și știința modernă –, al căror raționalism provenit din Iluminism le sugera, cu sau fără îndreptățire, atracția și aplicabilitatea universală. Totuși, în ansamblu, naționalismul a fost cel care a devenit forța culturală cea mai puternică, în parte pentru că fost sprijinit sistematic, susținut financiar și etalat de către statele moderne. Conform acestei interpretări, punctul de vârf al globalizării culturale se află în trecut, în timp ce fluxurile și relațiile

culturale cele mai puternice și semnificative s-au dezvoltat în interiorul granițelor statelor-națiune moderne”⁷⁵.

2. Dimensiunea culturală

Globalizarea modifică modul în care conceptualizăm cultura, deoarece aceasta a fost, foarte multă vreme, legată de ideea unei localități fixe. Oare promite modernitatea globală să ne ofere o cultură globală? Într-un anumit sens, se poate susține că există deja o astfel de cultură. După cum scrie Ulf Hannerz, „există în prezent o cultură mondială, dar e indicat să înțelegem ce înseamnă asta. Omogenizarea completă a sistemelor de semnificație și expresie nu a avut loc încă și nici nu pare să se întrevadă în viitor. Dar lumea a devenit o rețea de relații sociale și, între diferitele sale regiuni, există o circulație a sensurilor, tot așa cum există circulația oamenilor și a bunurilor”⁷⁶.

U. Hannerz vrea să spună că există acum o globalizare a culturii în sensul de conexitate complexă. Acest context al integrării practicilor și experiențelor culturale în rețea, în întreaga lume, poate fi înțeles ca reprezentând o cultură mondială. Acest sens trebuie să fie diferențiat de cel mai larg utilizat, conform căruia cultura globală e înțeleasă ca sistem unic, omogenizat, de semnificații. Cultura globală, „echivalează cu apariția unei singure culturi, care să-i cuprindă pe toți locuitorii lumii și care să înlocuiască diversitatea sistemelor culturale de până acum”.

În mod evident, o astfel de cultură nu a apărut încă.

Desigur, ideea unei culturi globale nu a devenit posibilă doar în zilele modernității globale. Enunțurile culturale, marile texte, pot depăși granițele lingvistice și politice, civile și culturale, cu condiția să fie traduse în limbile comunităților culturale interesate.

Timpe de secole, de milenii, procesul a fost frânat de distanțele geografice, de încetineala cu care se deplasau oamenii sau de dificultățile tehnice. O dată cu dezvoltarea mondializării, facilitată de mass-media și de mijloacele de transport contemporane, circulația textelor (idei religioase, politice, literare, științifice) cunoaște o vertiginoasă accelerare. Puterile politice, culturale și religioase se arată incapabile să împiedice circulația oamenilor și dezvoltarea comunicațiilor (antene de televiziune parabolice, casete video, Internet), deci a ideilor și

a opiniilor. Intrăm în epoca amestecului generalizat al culturilor și civilizațiilor, al discursurilor și pasiunilor lor. Mondialitatea culturală „presupune nu numai contacte umane empirice între civilizații (revoluție a transporturilor), ci și instrumente intelectuale de înțelegere între grupuri puse în contact într-o manieră mai mult sau mai puțin brutală”.

Să numim științe umaniste aceste instrumente intelectuale, dându-le un sens suficient de larg: istorie, filologie, lingvistică, arheologie, sociologie, filosofie.

În încercarea de a se crea o cultură globală, un rol important este atribuit limbilor străine. După toate aparențele, engleza este, incontestabil, în fruntea ierarhiei, fiind folosită în toată lumea în toate formele sale: scrisă, vorbită, formală, informală și sub forma registrelor specializate: economic, juridic, tehnic, jurnalistic. A devenit *lingua franca* prin excelență și continuă să-și întărească această dominație printr-un proces de autoconsolidare. A ajuns limba centrală a comunicației internaționale în domeniul afacerilor, politicii, administrației, științei și în lumea academică, fiind în același timp și limba dominantă a publicității globale și a culturii populare.

Limba principală în domeniul computerelor este engleza, ea constituind limbajul scris pentru protocoalele Windows și Internet. De asemenea, engleza este limba utilizată în procedurile de siguranță, cum ar fi controlul traficului aerian. „Peste două treimi din numărul total al oamenilor de știință ai lumii scriu în engleză, trei pătrimi din corespondența internațională e scrisă în engleză și 80 % din informația sistemelor de recuperare de date electronice mondiale e stocată în limba engleză”⁷⁷.

Un alt aspect al dominației limbii engleze îl reprezintă și traducerea de carte. Astfel, obiectul traducerilor în alte limbi îl constituie într-o proporție copleșitoare cărțile scrise în engleză în original. Într-un anumit sens, această dominație nu surprinde deloc. După cum arată destinul celorlalte limbi, utilizarea unei limbi se află în strânsă legătură cu ritmurile puterii. Engleza este limba maternă a celor două puteri hegemonice moderne, Marea Britanie și SUA. Mai mult, această putere este exercitată în toate domeniile vieții omenești: economic, politic, militar, și nu în ultimul rând, cultural”⁷⁸.

Ca o consecință a dezvoltării tehnologiei informației, suntem, de asemenea, martorii unei

avalanșe de termeni științifici și tehnici, care sunt folosiți în multe limbi în varianta englezească.

Astfel termeni ca: *businessman, barter, broker, dealer, computer, marketing, management, manager, dumping, know-how, trend* – sunt folosiți azi fără a-i mai traduce. Această invazie de termeni englezești și americani poate fi numită „globalizarea vocabularului”. Problema dominației unei limbi și amenințarea la adresa diversității lingvistice e legată de o altă problemă mai generală, cea a imperialismului cultural: ideea că o cultură poate fi o cultură hegemonică. Această construcție pesimistă a ideii de cultură globală predomină la sfârșitul secolului XX. Într-adevăr, teoria imperialismului cultural poate fi considerată una dintre cele mai timpurii teorii ale globalizării culturale.

3. Globalizarea culturii

După cum scria Jonathan Friedman, discursul imperialismului cultural de la sfârșitul anilor '60 avea tendința să pregătească terenul pentru receptarea critică a globalizării în sfera culturală, prezentând procesul ca pe un „aspect al naturii ierarhice a imperialismului, adică hegemonia din ce în ce mai mare a anumitor culturi centrale, difuziunea valorilor, a bunurilor de consum și a stilurilor de viață americane”⁹.

Acest concept de cultură globală este perceput în ziua de azi ca răspândirea valorilor, bunurilor și stilului de viață american. De fapt, cel mai vizibil semn de globalizare pare să fie răspândirea hamburgerilor americani și a Coca-Cola în aproape orice țară de pe glob.

În cartea sa „*Lexus și Măslinul*”, Thomas Friedman scria: „Astăzi globalizarea are urechile lui Mickey Mouse, se hrănește cu Big Macs, bea Coke sau Pepsi și lucrează pe un laptop IBM... În majoritatea societăților, oamenii nu mai pot face distincție între puterea americană, exporturile americane, asalturile culturale americane, exporturile culturale americane și globalizarea nefardată”¹⁰.

Cea mai clară dovadă în sprijinul acestei afirmații este convergența și standardizarea evidentă în bunurile culturale din întreaga lume. „Luați orice catalog, de la haine la muzică, la film și televiziune, la arhitectură și nu veți putea ignora faptul că anumite stiluri, mărci, gusturi și practici au acum circulație globală și pot fi întâlnite aproape oriunde în lume”¹¹.

Anumite mărci și simboluri ale culturii de masă globale au devenit deja clișee: Coca-Cola, McDonalds, Calvin Klein, Microsoft, Levi's, IBM, Nike, CNN, MTV – unele devenind chiar sinonime ale hegemoniei culturale occidentale: McLumea, Coca-colonizare, McDonaldizare și chiar McDisneyizare. Dar oare ce altceva înseamnă această distribuție uniformă a bunurilor culturale, dacă nu puterea anumitor firme capitaliste de a controla piețe largi oriunde în lume? Dacă presupunem că prezența globală a acestor bunuri e un simbol al convergenței spre monocultura capitalistă, înseamnă că reducem cultura la bunurile sale materiale. Iar cultura ar trebui văzută ca simbolizare și experiență semnificativă din punct de vedere existențial.

Benjamin Barber dezvoltă această viziune a culturii complet mediate de principiul pur al transformării în bunuri de consum la nivelul unei culturi globale atotcuprinzătoare, prin ideea sa de McLume: „McLumea e experiență a cumpărăturilor ca divertisment, ce aduce alături centrele comerciale, cinematografele multiplex, parcurile tematice, stadioanele, lanțurile de autoserviri și televiziunea (cu înfloritoarele canale de teleshopping) care pentru a-și maximiza profiturile, transformă ființele umane”¹².

În ciuda problemelor evidente legate de inegalitatea materială, transformarea în bun de consum este, în prezent, adânc înrădăcinată în viața culturală modernă a lumii dezvoltate, iar acest lucru reprezintă o îngustare și o convergență clară a experienței culturale. Aspectele culturilor trăite individuale, resimțite și interpretate în diferite contexte și tradiții locale duc la o consolidare a culturilor și contracarează înaintarea lină a culturii capitaliste uniforme. Un mod de a gândi cultura globală constă în accentuarea necesității de recuperare istorică a acestor tradiții culturale non-occidentale. Într-adevăr, este ceea ce se face în *A Dictionary of Global Culture* (Un dicționar al culturii globale), în care autorii, Kwame Anthony Appiah și Henry Lewis Gate (1998), introduc articole care echilibrează balanța în reprezentarea culturii mondiale, contrabalansând dominația figurilor și temelor occidentale. Alături de *L'Ouverture* de Toussaint apare Martin Luther, alături de Shakespeare, regele zulus Shaka. Însă acest dicționar nu înlătură suspiciunile puternice cu privire la dominația culturală occidentală, pe care le vom analiza în continuare.

Aceste suspiciuni sunt cuprinse în titlul unei cărți, aparținând specialistului francez în economie politică, Serge Latouche, care aduce o acuzație deosebit de gravă la adresa occidentalizării ca „tendință spre uniformitate planetară” și „standardizare internațională a stilurilor de viață”.

Iar J. Tomlinson consideră că atunci când vorbim despre occidentalizare, ne referim desigur la răspândirea limbilor europene, în special a englezei și a culturii consumeriste, „dar și la stilurile de vestimentație, la obiceiurile culinare, formele muzicale și arhitecturale, la un tipar al expresiei culturale dominată de mass-media, la un grup de idei filosofice și o gamă de valori și atitudini culturale”¹³.

S. Latouche consideră că occidentalizarea reprezintă răspândirea globală a totalității sociale și culturale. El analizează anumite elemente ale Occidentului – tehnologia sa, baza economică industrială, tendința spre urbanizare, sistemele etice, filosofice și religioase. Dar insistă că nici unul dintre acestea, luat separat, nu conține esența Occidentului, care trebuie privit ca „o unitate sintetică a acestor manifestări diferite, sub forma unei entități culturale, un fenomen al civilizației”.

El consideră că occidentalizarea constituie, în esență, un fenomen cultural. Civilizația occidentală este, prin urmare, pentru el, în mod paradoxal, anticulturală, deoarece se opune prin tendința sa universalizatoare, supraviețuirii unui grup variat de culturi specific locale. Totodată, el susține că această „westernizare” a culturii este determinată de trei factori:

- expansiunea companiilor transnaționale care au propria lor cultură;
- procesele de urbanizare legate de distrugerea comunităților rurale;
- procesul de construcție a statelor fără rădăcini.

Critica sa la adresa Occidentului ar putea fi interpretată ca o critică la adresa modernității. Astfel, ne-am putea pune problema dacă modernitatea socială și culturală e identică, în mod necesar, cu modernitatea occidentală, dacă a deveni modern presupune obligatoriu, a deveni occidental. Intelectualul islamist tunisian Rached Gannouchi exprimă foarte bine acest drum prin modernitate, într-o afirmație citată de Manuel Castells: „Nu putem accede la modernitate decât mergând pe propriul nostru drum, cel care ne-a fost trasat de religia, istoria și civilizația noastră”.

O cultură globală, constată A. Smith, poate fi compusă dintr-un anumit număr de elemente distincte din punct de vedere analitic: „bunuri de consum popularizate în mod eficient, un colaj de stiluri folclorice sau etnice smulse din context, câteva discursuri ideologice generale despre drepturile și valorile umane și un limbaj cantitativ standardizat și științific de comunicare și apreciere, toate sprijinindu-se de noile sisteme informaționale, de telecomunicații și de tehnologiile lor computerizate”¹⁴.

În mod clar, autorul citat nu este entuziasmat de imaginea pe care o prezintă. El descrie, în continuare, cultura globală potențială ca fiind în mod fundamental „artificială”, „îngustă”, „capricioasă” și „ironică”, „fluidă și lipsită de formă” și lipsită de „orice implicare emoțională față de ceea ce reprezintă”¹⁵.

Concluzii

Pe scurt, cultura globală este în mod clar o cultură construită, anistorică, atemporală și „lipsită de memorie”.

În ciuda a ceea ce se crede, anume că globalizarea impune hegemonia culturii, realitatea demonstrează faptul că există o rezistență culturală care persistă și care devine, ca valoare, din ce în ce mai puternică. Această rezistență dă posibilitatea existenței diversității culturale, care poate promova interesele comune ale societății. Întărirea identităților este folosită, în multe cazuri, ca un mecanism de control al globalizării haotice. Mai mult, identitatea este un instrument construit pe bazele experienței și generator de sens în viața oamenilor. Acest sens, care poate fi unul religios, național, etnic, teritorial, sau în legătura cu egalitatea în drepturi între genuri, este fundamental în viața oamenilor și caracterizează lumea la fel de mult ca și globalizarea și tehnologiile.

NOTE:

1 Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J., *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Editura Polirom, București, 2004, p. 372.

2 G. Leclerc, *Mondializarea culturală. Civilizațiile puse la încercare*, Editura Știința, Chișinău, 2003, p. 10.

3 D.Held, A. McGrew, D.Goldblatt, J.Perraton, *op.cit.*, p. 385.

4 *Ibidem*, p. 386.

5 *Ibidem*.

6 U. Hannerz, *Cosmopolitans and Locals in World Culture*, Featherstone, Londra, 1990.

7 J. Tomlinson, *Globalizare și cultură*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002, p. 105.

8 D. Held, A. McGrew, D. Goldblatt, J. Perraton, *op.cit.*, p. 391.

9 J. Friedman, *Cultural Identity and Global Process*, Sage, Londra, 1994.

10 Th.L. Friedman, *Lexus și măslinul, Cum să înțelegem globalizarea*, Editura Fundației PRO, București, 2001, p. 400.

11 J. Tomlinson, *Globalizare și cultură* Editura Amarcord, Timișoara, 2002.

12 B.R. Barber, *Jihad versus McWorld*, Editura Incitatus, București, 2002, p. 97.

13 J. Tomlinson, *op.cit.*, p.129.

14 A. Smith, *National Identity*, Londra, Penguin, 1991, p. 157.

15 *Ibidem*, p. 157.

BIBLIOGRAFIE :

1. HELD, D., MCGREW, A., GOLDBLATT, D., PERRATON, J., *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Editura Polirom, București, 2004.

2. LECLERC, G., *Mondializarea culturală. Civilizațiile puse la încercare*, Editura Știința, Chișinău, 2003.

3. HANNERZ, U., *Cosmopolitans and Locals in World Culture*, Featherstone, Londra, 1990.

4. TOMLINSON, J., *Globalizare și cultură*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002.

5. FRIEDMAN, J., *Cultural Identity and Global Process*, Sage, Londra, 1994.

6. FRIEDMAN, Th. L., *Lexus și măslinul, Cum să înțelegem globalizarea*, Editura Fundației PRO, București, 2001.

8. BARBER, B.R., *Jihad versus McWorld*, Editura Incitatus, București, 2002.

9. SMITH, A., *National Identity*, Penguin, Londra, 1991.

TENDINȚE STRATEGICE ALE UNOR ACTORI STATALI IMPORTANȚI ÎN ANUL 2011

*Dr. Mihai-Ștefan DINU**

Din punctul de vedere al evoluțiilor strategice pe scena internațională, anul 2011 nu a fost caracterizat de modificări bruște ale tendințelor generale ale actorilor statali importanți: statele europene au continuat să se afle în situația de a identifica soluții eficiente de redresare economică în cadrul UE, la fel ca și SUA, care a pus în aplicare, pe plan intern, pachetul de stimulare economică, ce a reușit să preîntâmpine o recesiune prelungită; China își continuă tendința de consolidare a poziției sale economice, concomitent cu identificarea de noi resurse energetice. Au existat, însă de-a lungul anului 2011, evenimente ce ne-au adus argumente că există actori care și-au ridicat nivelul aspirațiilor, și, prin urmare, poziția acestora pe scena internațională s-a modificat. În acest sens, ni s-au părut semnificative pozițiile Franței și Rusiei, pe care le vom analiza în continuare, ambele având, din punctul nostru de vedere, un element comun, și anume acțiunile fiecăreia în interiorul și respectiv față de NATO.

Cuvinte-cheie: evoluție strategică; tendințe; Franța, Rusia; SUA; UE; forță economică; forță militară.

1. Franța – prin acțiune locală, cătred afirmare mondială

Considerat unul dintre cele mai importante evenimente ale anului 2011, „Primăvara arabă”,

asa cum, generic, au fost denumite revoltele populare din state ale Africii de Nord și Orientului Apropiat, a beneficiat de concursul unor mari puteri internaționale și regionale, pentru ca situația să nu degenereze și să afecteze iremediabil situația, deja conflictuală, din regiune. Dacă participarea SUA și a NATO nu a constituit un element surpriză, în cazul războiului din Libia, de exemplu, Franța (care și-a dublat declarațiile politice cu eforturi militare, contribuția sa națională fiind una dintre cele mai consistente, depășită fiind doar de efortul SUA, așa cum reiese din Tabelul nr. 1) a demonstrat o atitudine pragmatică (unii au numit-o chiar oportunistă).

Această atitudine a constituit un element de noutate, surprinzător chiar, după cum reiese din multe analize ale evenimentelor. O analiză atentă a documentelor apărării franceze, la care se adaugă realitatea că Franța rămâne cea mai puternică forță economică și militară din regiunea mediteraneană, o regiune în care Franța, în mod tradițional și istoric, a fost în poziție de dirijor, cu un grad mare de control asupra statelor din Africa de Nord.

Având în vedere criteriile economic și militar, trebuie să remarcăm faptul că Franța constituie a doua mare putere economică europeană, după Germania, și cea de a cincea putere economică mondială. De asemenea, în cadrul Uniunii Europene, Franța este cea mai mare și puternică forță militară, iar din perspectiva cheltuielilor

** Dr. Mihai-Ștefan DINU (mihaistdinu@yahoo.co.uk), doctor în Științe militare, lucrează ca cercetător științific în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România.*

<i>State membre NATO</i>	<i>Nave</i>	<i>Aeronave</i>
Belgia	1	6
Canada	1	11
Danemarca	0	6
Franța	6	38
Grecia	1	0
Italia	13	24
Marea Britanie	3	30
Norvegia	0	6
Olanda	1	7
Spania	2	6
SUA	10	107
Turcia	6	0
Alte state		
Iordania	0	6
Qatar	0	6
Suedia	0	9
Emiratele Arabe Unite	0	12
Total	44	274

Tabelul nr.1 Contribuții naționale la operațiile militare din Libia

Sursa: Daniel Möckli, Impartial and Stuck: NATO's Predicament in Libya, CSS Analysis in Security Policy nr. 91, Center for Security Studies (CSS), ETH Zurich, aprilie 2011, p. 3.

pentru apărare, Franța se clasează pe locul al treilea mondial, la fel ca în cazul puterii nucleare, unde se clasează după SUA și Rusia.

Așa cum notam anterior, majoritatea specialiștilor au considerat implicarea Franței în cazul Libiei drept o dovadă de oportunism. În ciuda acestor opinii, suntem de părere că Franța și-a urmărit consecvent interesele naționale. Suportul demonstrației noastre este constituit de Carta albă a securității și apărării, emisă de guvernul francez în anul 2008. Potrivit acesteia, există patru regiuni critice pentru interesele franceze. În continuare, vom identifica succint caracteristici ale acestor regiuni.

1. Arcul de criză care se întinde de la Oceanul Atlantic până la marea Oman și Oceanul Indian, de unde există posibilitatea extinderii prezenței către Asia (și implicit către Energoland). Din punct de vedere al stabilității și securității, zona este caracterizată de aspecte problematice, precum:

- resurgența islamului radical;
- disputele dintre sunniți și shiiti;
- problema kurdă;
- fragilitatea politică a regimurilor din zonă

2. Africa subsahariană, regiune caracterizată de:

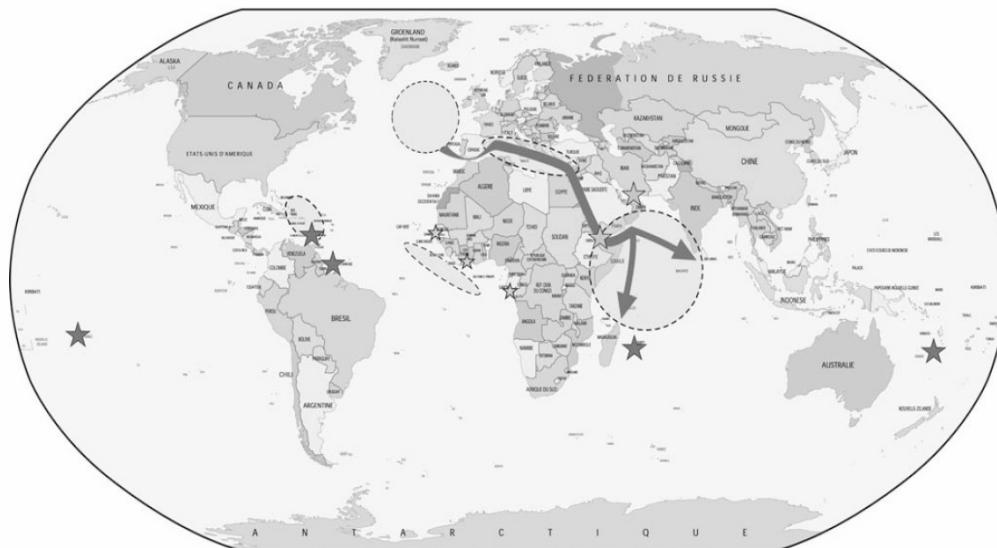
- abundența minereurilor strategice și a resurselor energetice care trebuie exploatate;

- creșterea populației;
- slăbiciunea structurilor statului;
- slaba guvernare;
- valorile migratoare pe motive economice și tensiuni sociale;
- războaie endemice (interne și internaționale – Somalia, Republica Democratică Congo, Darfur etc.)

3. Continentul European și relația statelor europene cu Rusia sunt două domenii prioritare pentru Franța; de aceea, evoluția Rusiei și a politicii sale, în special a aceleia față de vecinii imediați, fostele state membre ale Uniunii Sovietice sau adiacente rămâne un factor important pentru securitatea continentului, alături de parteneriatele cu alte state europene și Alianța Nord-Atlantică.

4. Africa de Nord, regiune considerată importantă de către Franța din motive istorice (limba, cooperarea în domeniul energiei și cel economic), în care se desfășoară deja competiția unor actori statali noi, precum SUA și China, și actori non-statali, precum Al Qaeda. Regiunea este caracterizată de prezența unor factori de risc, precum: inegalitățile sociale, unele din cele mai mari rate ale șomajului, dezvoltare neechilibrată a regiunii; sistemele educaționale ineficiente; creșterea imigrației ilegale; expunerea ridicată la

Axe stratégique majeur : Atlantique-océan Indien

☆ Présence actuelle sur la façade occidentale de l'Afrique.

Figura nr. 1 Axa strategică majoră franceză: de la Oceanul Atlantic la cel Indian

tranzitul imigranților dinspre regiunea Africii subsahariene; tensiuni sociale, șomaj, terorism.

Franța consideră drept critice aceste regiuni, pe motivul învecinării imediate sau îndepărtate a acestora cu zona mediteraneană, argumentul principal fiind acela că securitatea bazinului mediteranean este puternic conectată¹ cu cea a Uniunii Europene. Ceea ce a impus existența unei axe strategice principale² expusă unor riscuri conturate puternic (Figura nr. 1), de la Atlantic până la marea Oman și Oceanul Indian, de unde există posibilitatea extinderii prezenței către Asia. Mai mult, aceste regiuni sunt destinatările mai multor programe de cooperare ale Uniunii Europene, așa cum este grafic marcat în Figura nr.2.

Este lesne de observat că marcajul programului Politicii Europene de Vecinătate este trasat pe teritoriul statelor nord-africane, care au avut un rol important în declanșarea și desfășurarea revoltelor populare din regiune. Prezența acestui program în regiune poate constitui o garanție a viitoarei stabilități și securități a regiunii, care să permită Franței o extindere a sferei de influență pe continentul African, pentru a recupera avansul puterilor concurente SUA și China într-un spațiu considerat tradițional în sfera franceză de influență. Instrumentul cel mai la îndemână pentru Franța poate fi Uniunea Mediteraneană, al cărei proiect

a fost prezentat în anul 2008 de către președintele francez, Nicholas Sarkozy. Operaționalizarea acestui instrument necesită însă un efort financiar susținut din partea UE, și a Franței în particular, ceea ce în condițiile actualei crize din jurul monedei Euro pare mai mult decât dificil de realizat.

Un argument în plus pentru reconsiderarea poziției strategice a Franței este constituit, în opinia noastră, de întărirea prezenței sale în Africa sau în proximitatea acesteia, și implicit pe direcția axei sale strategice. În acest sens, credem că este exemplificator faptul că teritoriul francez s-a extins, prin încorporarea administrativă a insulei Mayotte în teritoriul metropolitan al Franței, practic insula devenind teritoriu francez.

Din punct de vedere al competiției în apele Oceanului Indian, insula Mayotte este un punct strategic important pentru Franța, fiind situată la jumătatea distanței dintre Madagascar și Africa, ceea ce, pe de o parte, îi oferă acces direct și rapid la continent, iar, pe de alta, îi deschide accesul mai rapid spre Oceanul Indian, și implicit spre rutele de transport al resurselor energetice. Stabilirea unei facilități militare pe insulă ar putea fi argumentată prin faptul că, din punct economico-social, caracteristicile insulei sunt modeste, populația numărând 186.000 de locuitori, din care 1/5 trăiesc sub limita sărăciei, iar șomajul ridicându-se

Figura nr. 2 Programe ale Uniunii Europene

Sursa: Laura Canali, *Balcans Special Issue - 10/ 2005, Limes*, <http://temi.repubblica.it/limes-heartland/eu-programs>

la cota de 25%. Fost sultanat, colonizat de Franța în anul 1841, Mayotte are o populație majoritar musulmană, ceea ce nu conduce decât la o sporire a procentului de populație musulmană într-un stat precum Franța, în care autoritățile încearcă să limiteze diferențele culturale prin politici de interzicere a simbolurilor religioase în public.

Considerând aspectele menționate în contextul anului 2011, concluzionăm că, prin acțiunile sale, Franța dorește să depășească statutul de putere regională, angajându-se în competiția pentru resurse energetice, alături de marile puteri mondiale.

2. Rusia și întărirea poziției sale în regiunea Asiei Centrale

Extinderea NATO către Est a fost percepută de către Rusia drept o încercare de slăbire a poziției sale dominante în Eurasia, ceea ce a condus la întărirea relațiilor sale cu fostele state sovietice prin crearea de instrumente de colaborare regională în care a atras și alte puteri regionale, precum China și India. Poziția dominantă sprijinită de resursele energetice de pe teritoriul său a fost în ultimul

deceniu întărită prin relații de colaborare pe linie militară cu statele din regiune, în principal pentru a contracara tendința de extindere a NATO către o regiune aflată tradițional în zona sa de influență.

Transformarea mediului de securitate și adaptarea la noile amenințări au condus la nevoia de reformare a forțelor armate ruse. Astfel, adoptarea noii Strategii Militare din 2010 a condus la adâncirea procesului de reformă a forțelor armate, proces care este de presupus să se încheie în anul 2012.

Disponând de o moștenire militară vastă din urma experienței Războiului Rece în care a fost implicată URSS, Rusia este și astăzi posesoarea unui număr însemnat de forțe (mari unități și unități militare), echipamente militare și de tehnică de luptă. O situație comparativă a numărului de forțe deținute de Rusia în comparație cu statele Alianței Nord Atlantice este prezentată în Figura nr.4.

Schimbările geopolitice ale ultimelor două decenii, tendințele concurențiale ale unor actori regionali și internaționali în zonele de interes ale Rusiei, precum și limitările impuse de declanșarea crizei economico-financiare în anul 2008, alături

Figura nr. 3 Poziționarea insulei Mayotte în Oceanul Indian, pe direcția axei strategice franceze

de ambițiile autorităților de la Moscova, au condus la transformări majore în rândul forțelor armate ruse.

În această direcție sunt relevante proiectele care se vor desfășura în următorii 10 ani, proiecte care vor însuma costuri preconizate de aproximativ 650 miliarde dolari până în anul 2020.

Procesul de reformare a forțelor armate va avea ca obiectiv nu doar o schimbare cantitativă, la nivelul dimensiunii forțelor, ci și una structurală, calitativă, adaptată la condițiile noului mediu de securitate contemporan. Astfel, pentru început, până în anul 2012, forțele armate vor fi reduse la cifra de 1 milion de persoane, va fi creat un corp profesional de subofițeri, iar sistemul de comandă și control va fi eficientizat³. Se va trece de la organizarea district militar-divizie-companie la district militar-brigadă-companie, două motive stând la baza acestei decizii:

- adaptarea la noile provocări ale mediului de securitate, în aceste condiții divizia fiind o unitate de prea mari dimensiuni pentru conflictele armate ale lumii contemporane;
- optimizarea sistemului de comandă și control, prin eliminarea elementelor inutile.

Inițierea acestui plan de reformare a forțelor armate, considerând momentul desfășurării acestuia într-o perioadă de criză financiară globală, poate părea utopică, cu atât mai mult, cu cât anterior declanșării crizei, evoluțiile cheltuielilor pentru apărare ale Rusiei se aflau în scădere comparativ cu cele ale SUA, de exemplu (Figura nr. 6). Se pare însă că Rusia mizează foarte mult pe resursele sale energetice din a căror vânzare speră să obțină o parte însemnată din sumele necesare modernizării armatei sale.

Toate aceste proiecte fac însă parte dintr-un plan mai extins al autorităților ruse, care și-au declarat de curând dorința de a avea una din primele cinci forțe militare ale lumii. În acest scop, aproximativ 70% din echipamentele forțelor armate vor fi înlocuite cu echipament modern până în anul 2020. Declarațiile privind proiectele de modernizare indică o accentuare a eforturilor pe dezvoltarea forțelor strategice, construcția de arme nucleare strategice și a 100 de nave militare destinate forțelor navale⁴.

Potrivit aceluiași surse, pentru prima dată în istorie, Rusia intenționează să achiziționeze echipament militar produs de state membre ale

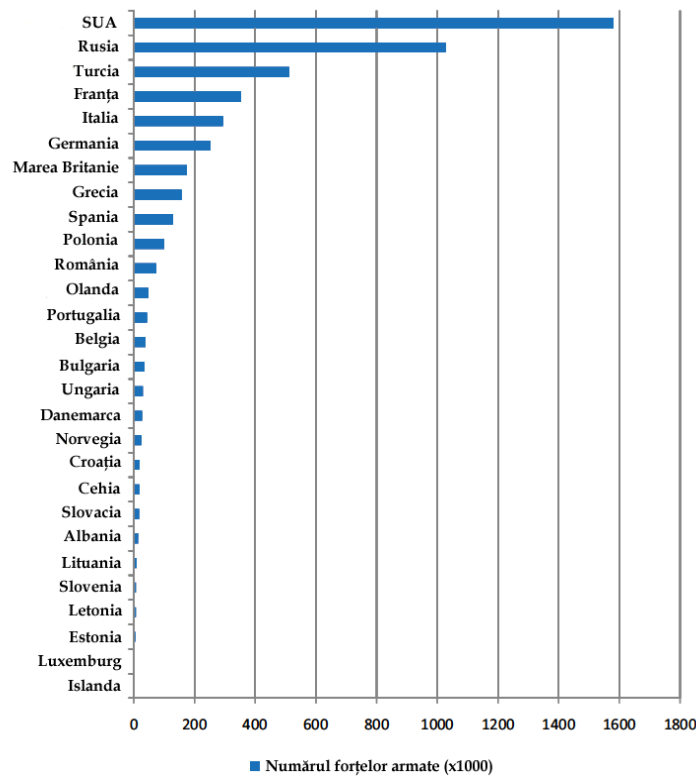

Figura nr. 4 Tabel comparativ între forțele armate ale Rusiei, SUA și ale celorlalte state membre NATO

NATO, elicoptere Mistral din Franța, nave de asalt din clasa amfibii și avionul de luptă de generația a 5-a PAK-FA, de asemenea, din Franța.

Credem că modernizarea forțelor nucleare strategice⁵ este dublu motivată. Pe de o parte, este vorba despre sistemul de apărare antirachetă amplasat în Europa, în vecinătatea apropiată a frontierelor rusești, iar, pe de altă parte, un pas necesar în respectarea proaspătului semnat tratat

New-START, tratatul cu SUA de reducere a armelor nucleare, conform căruia forțele sale strategice trebuie reduse cu până la o treime.

Așa cum menționam, extinderea NATO către Est, concomitent cu intenția SUA de a-și plasa elemente ale scutului antirachetă pe teritoriul unor state membre NATO din Europa, a impulsionat Rusia spre o politică externă mai viguroasă, aditional dezvoltându-și elemente ale propriului

Divizie	Brigadă
<i>Dimensiune</i>	
8,000–14,000	4,500–6,500
<i>Unități</i>	
Brigăzi, regimente, batalioane, companii	Batalioane, companii
<i>Comandant</i>	
 General maior	 Colonel

Figura nr. 5 Transformări în structura organizatorică a armatei ruse
Sursa Rossiiskaya Gazeta, 15 octombrie 2008.

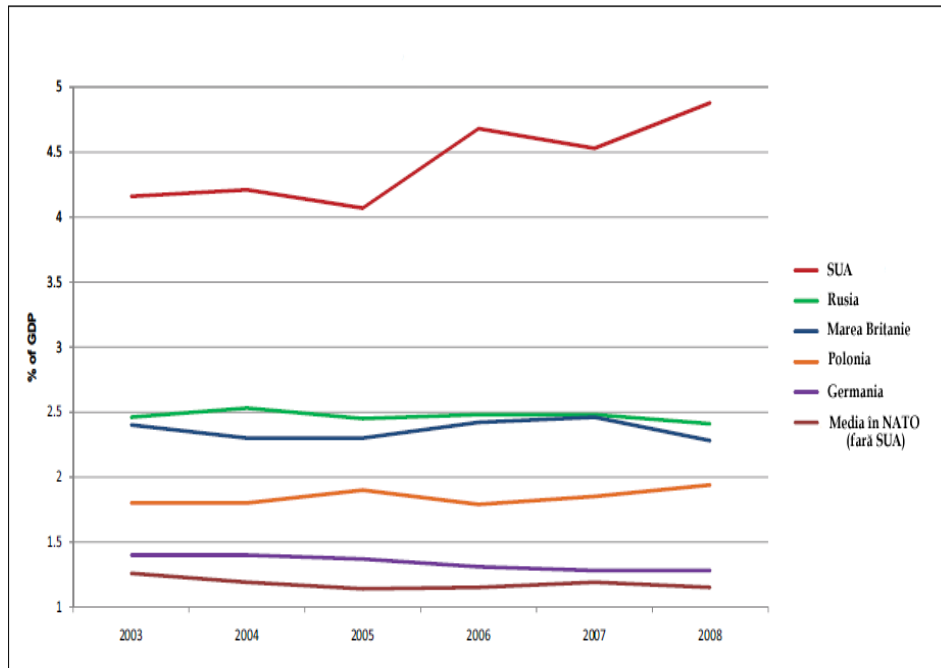

Figura nr. 6 Evoluția cheltuielilor de apărare în perioada 2003-2008 în Rusia și unele state NATO

scut antirachetă, fapt ce a declanșat disensiuni între fostele combatante ale Războiului Rece.

Deși Summitul NATO de la Lisabona a permis reconcilierea Alianței atlantice cu Rusia⁶ și ameliorarea relațiilor dintre Rusia și SUA, viitorul va dezvălui că există încă disensiuni, în

special în jurul planului de amplasare a scutului antirachetă american în Europa (Figura nr. 7). În ciuda faptului că partea rusă a venit cu propunerea de a forma un sistem antirachetă comun NATO-Rusia, participanții devenind parteneri cu drepturi egale, după întâlnirea de la Honolulu a celor doi

Figura nr. 7 Posibila configurație a amplasamentelor sistemelor antirachetă ale SUA și ale Rusiei

președinți din data de 12 noiembrie 2011, Dmitri Medvedev anunță că cele două țări au opinii diferite privind scutul antirachetă. Mai mult, în cadrul unei întâlniri cu ofițerii din Regiunea Militară Sud, ce a avut loc la Vladikavkaz, președintele rus anunță că răspunsul la amplasarea sistemului antirachetă occidental va fi rezonabil, și suficient, dar nu va deveni un obstacol în dialogul cu NATO. În acest sens, Dmitri Medvedev considera că răspunsul pe care Rusia îl pregătește nu poate fi dat, deocamdată, decât pe două căi: cea militară și cea diplomatică. Rusia ar putea lua măsuri militare precum: instalarea unei stații radar în Regiunea Kaliningrad, instalarea de rachete ofensive în vestul și sudul țării, concomitent cu sporirea securității locațiilor în care se află echipamentele nucleare strategice ale Rusiei, echipându-și rachetele cu protecție anti-penetrare. Pe linie diplomatică, Rusia poate adopta două variante: calea cooperării și continuarea negocierilor privind apărarea antirachetă, ceea ce înseamnă, practic, să coopereze cu statele membre NATO; refuzul de a continua procesul de dezarmare în cazul unei evoluții negative a negocierilor și exercitarea dreptului de a se retrage din Tratatul de reducere a armelor strategice (START).

Prevederile Tratatelor START se referă, exclusiv, la cele două superputeri, indiferent de evoluția ciclului lor de putere, retragerea Rusiei însemnând, de fapt, începutul unei competiții în domeniul deținerii rachetelor balistice și al protecției împotriva acestora, punând cele două state în fața unei noi curse a înarmărilor, cu efectele de rigoare. Deținătorii de rachete balistice vor fi interesați să-și perfecționeze propriile mijloace (creșterea distanței de acțiune, sporirea numărului de încărcături, a modalităților de inducere în eroare privind obiectivele vizate și încărcăturile reale etc.), concomitent cu producerea mijloacelor de combatere a rachetelor balistice de către partea competitivă, capabile să străpungă orice scut antirachetă.

Concluzii

Suntem de părere că acțiunile unora dintre cele mai active state pe scena internațională pot

constitui elemente predictive pentru evoluția mediului internațional în anul 2012, în condițiile în care Iranul, aflat acum într-o lume arabă supusă unor reforme de natură democratică, va trebui să găsească răspunsuri privind disensiunile cu statele occidentale în privința programului său nuclear, natura acestor răspunsuri fiind, în opinia noastră, cele care vor caracteriza starea de securitate nu doar în regiunea Orientului Mijlociu, ci în întreaga lume, pe fondul crizei economice prelungite și ca urmare a transformării comportamentului statelor, ca necesitate de adaptare la contextul actual al mediului internațional.

NOTE:

1 *Defense et Securite nationale*, Le livre Blanc, Editura Odile Jacob/La documentation Francaise, Paris, 2008, p. 45.

2 *Ibidem*, p. 75.

3 ***, Rossiiskaya Gazeta, 15 octombrie 2008.

4 Ria Novosti, <http://rt.com/news/military-budget-russia-2020>.

5 *Russia to invest \$100 bln in defense industry until 2020*, Ria Novosti, 21 martie 2011.

6 *La Russie accepte le projet de bouclier antimissile à condition d'y participer vraiment*, <http://fr.euronews.net/2010/11/21/la-russie-accepte-le-projet-de-bouclier-antimissile-a-condition-d-y-participer>.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. ***, *Defense et Securite nationale*, Le livre Blanc, Editura Odile Jacob/La documentation Francaise, Paris, 2008.

2. ***, Ria Novosti, <http://rt.com>.

3. ***, *Attaining the Future: Strategy 2012. Synopsis*, Institute of Contemporary Development, Ekon-Inform, Moscow, 2011.

4. Robert Aldrich, John Connell, *France's Overseas Frontier: Departements Et Territoires D'outre-mer*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

TENDINȚE ACTUALE ÎN RELAȚIA DINTRE STATELE VEST-BALCANICE ȘI UE. O ANALIZĂ DIN PRISMA REALISMULUI LIBERAL

*Cristina BOGZEANU**

În ciuda faptului că atenția liderilor europeni pare să se fi concentrat, în ultima perioadă, asupra gestionării efectelor crizei economice și financiare, relația cu statele din Balcanii de Vest se dovedește a suscita încă interesul UE. Principalul motiv pentru aceasta îl constituie interdependența dintre stabilitatea mediului de securitate vest-balcanic și cea a spațiului Uniunii Europene, fenomen deloc neglijabil și încă de actualitate. Consolidarea relațiilor ruso-sârbe în plan energetic, continuarea divergențelor dintre mișcarea secesionistă albaneză din Kosovo și Belgrad, criza politică pe care o traversează Bosnia și Herțegovina, precum și evenimentele violente din nordul Kosovo subliniază deopotrivă existența acestei interdependențe. Lucrearea de față își propune să analizeze relația de determinare reciprocă a securității din cele două spații din prisma teoriilor realismului liberal, în special din cea a Complexelor Regionale de Securitate, luând în calcul cele mai recente evenimente ce au marcat destinul statelor din Balcanii de Vest, relația lor cu UE și cu alți actori ai arenei internaționale, precum și relațiile stabilite între acestea.

Cuvinte-cheie: Teoria Complexului Regional de Securitate; subcomplex regional de securitate; interdependență; Balcanii de Vest; UE; Rusia; Serbia; Kosovo.

1. Cadrul conceptual al realismului liberal

Realismul liberal mai este cunoscut în studiile de Relații Internaționale (RI) și drept Școala Engleză a RI, instituționalism britanic sau Școala Societății Internaționale. Deși denumirea de Școală Engleză a RI este mai des utilizată, am ales ca în demersul de față să ne referim la această abordare a RI sub numele de Realism liberal pentru a sublinia natura duală a teoriei – o cale de mijloc între viziunea pesimistă a realiștilor asupra RI și cea optimistă a liberalilor, oferind un cadru conceptual ce poate explica atât funcționarea principiului echilibrului de putere la nivel mondial, al războiului, dar și înclinația crescândă a actorilor internaționali de a coopera în interiorul organizațiilor internaționale atunci când au interese comune.

Această flexibilitate a realismului liberal este determinată de faptul că acesta este influențat

** Cristina BOGZEANU(cristina_bogzeanu@yahoo.com) lucrează ca asistent de cercetare științifică în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și își derulează studiile doctorale, în domeniul Științe militare și informații, în cadrul aceleiași instituții, București, România.*

simultan de trei viziuni asupra lumii, Martin Wight, unul dintre reprezentanții de marcă ai acestui curent, vorbind, în acest sens, despre realismul machiavellian, raționalismul grotian și revoluționismul kantian¹. Prima dintre ele – realismul machiavellian (hobbesian) – percepe istoria RI ca una pur conflictuală. Revoluționismul kantian, cea mai utopică dintre aceste viziuni, pleacă de la ideea că oamenii, indiferent de statul în interiorul căruia locuiesc, sunt uniți prin idei, ideologii și interese similare, RI constituind, în consecință, nu un șir de conflicte inter-statale, ci forme diverse de interacțiune între diferite grupuri sociale sau clase ale comunității. Raționalismul grotian se conturează ca o cale de mijloc între primele viziuni abordate – nu acceptă nici „condamnarea” statelor la un conflict perpetuu și nici abordarea utopică. Conform viziunii raționaliste, statele au potențialul de a manifesta un comportament solidar în interiorul unei societăți internaționale, a cărei existență este confirmată prin legile care stau la baza interacțiunii dintre state. Prin urmare, viziunea Realismului liberal asupra RI nu se identifică nici cu cea a naturii inerent conflictuale a relațiilor dintre state, nici cu cea a unei concordanțe complete între interesele actorilor. Conform acestei școli, statele reprezintă actorii principali ai Relațiilor Internaționale. De asemenea, atunci când două sau mai multe state stabilesc contacte ce favorizează o influență reciprocă asupra deciziilor lor, ele alcătuiesc un sistem de state. Realității liberali acceptă faptul că sistemul internațional are o natură anarhică, dar nu asociază acest lucru cu starea de haos sau de conflict, ci cu absența unei autorități centrale la nivelul sistemului internațional. Practic, caracterul anarhic al sistemului internațional se traduce prin faptul că, deasupra statelor, nu există nicio autoritate (mondială) care să le coordoneze acțiunile pe plan global. Totodată, un loc central în această abordare a RI îl ocupă noțiunea de „societate internațională”, ceea ce presupune că actorii arenei globale se supun unui set de reguli, norme, definite pe baza unui set de valori și interese comune ce sunt cel mai vizibile la nivelul cooperării în cadrul instituțiilor internaționale.

Acesta reprezintă fundamentul conceptual ce stă la baza studiilor asupra RI derulate în cadrul realismului liberal, școală ce are un impact considerabil asupra modului de a percepe relațiile dintre state. Barry Buzan și Ole Wæver

sunt doi dintre cei mai marcanți cercetători ce se încadrează în acest curent, teoriile lor cu privire la securitatea internațională, regională și națională, asupra mecanismelor care stau în spatele dinamicii relațiilor dintre state fiind incluse în acest mod de raportare la RI.

2. Balcanii de Vest ca subcomplex regional de securitate al UE

Evoluția evenimentelor recente ne indică nu doar menținerea Balcanilor de Vest în atenția Politicii Externe și de Securitate Comune a UE și NATO, ci și o tendință de diminuare a prezenței NATO și UE în Balcanii de Vest. Mai mult, în dinamica declarațiilor liderilor europeni, putem identifica o oscilație între tendința de a acorda o importanță considerabilă securității în această regiune și cea de a minimiza rolul acestora pe scena europeană, precum și atitudini evazive în ceea ce privește viitorul acestor țări ca state membre ale UE.

Pentru a explica această atitudine aparent paradoxală, contradictorie, ne propunem să realizăm o analiză a relațiilor dintre NATO și UE, pe de o parte, și statele vest-balcanice, pe de alta, din prisma securității regionale.

În contextul schimbării caracteristicilor mediului internațional de securitate după sfârșitul Războiului Rece, când Relațiile Internaționale au fost caracterizate deopotrivă de cooperare și de competiție între puteri, Barry Buzan și Ole Wæver au elaborat *Teoria Complexului Regional de Securitate (TCSR)*², considerând că aceasta ar putea constitui un instrument util pentru a putea explica Relațiile Internaționale în perioada menționată, dar și pentru a identifica posibilități de evoluție a mediului de securitate internațional și a relațiilor dintre state. Autorii compară două perspective asupra ordinii mondiale după finalul Războiului Rece – cea neorealistică și perspectiva globalistă. Prima dintre ele are o viziune de natură globală asupra sistemului internațional, analizând distribuția resurselor de putere în cadrul acestuia. Teritorialitatea și suveranitatea statală sunt concepte-cheie pentru acest mod de abordare a RI și securității, dar nu pot explica inițiativele de cooperare pe această linie, și nici existența unei entități de tipul UE. Perspectiva globalistă are tendința de a ignora statul, caracterul teritorial al acestuia în RI, punând accent pe abordările care acordă o mai mare importanță

culturii, aspectelor transnaționale sau economiei politice internaționale. Ambele viziuni pot oferi explicații asupra evoluției mediului internațional de securitate, dar, pentru demersul nostru, utilă este cea de-a treia perspectivă redată de Buzan și Wæver – Teoria Complexului de Securitate Regional. Aceasta conține elemente din ambele viziuni prezentate anterior, dar își concentrează atenția asupra unui nivel mai mic de analiză.

Buzan și Wæver definesc Complexul de Securitate Regional (CSR) drept o substructură durabilă (nu permanentă!) a sistemului internațional cu o importantă componentă geografică, ce este dată de tiparele de interdependență a securității stabilite în timp. Practic, statele dintr-un CSR sunt apropiate din punct de vedere geografic, iar securitatea lor este interdependentă într-o asemenea măsură, încât se pot deosebi cu ușurință de regiunile de securitate din vecinătatea lor. Această interdependență ține de o serie de tipare istorice de tipul amicitie-inamicitie, cooperare-confruntare ce caracterizează relațiile stabilite între state³. Cu alte cuvinte, un complex regional de securitate poate fi definit ca un „grup de state ale căror percepții și preocupări majore de securitate sunt atât de interconectate, încât problemele lor de securitate internațională nu pot fi analizate sau rezolvate independent”⁴. Prin urmare, putem vorbi despre CSR unde tiparul este acela al relațiilor de cooperare (America de Nord, spre exemplu) și despre CSR unde tiparul este acela al confruntării (Orientul Mijlociu). În viziunea sursei citate, această interdependență dintre securitatea statelor ce alcătuiesc un CSR este determinată de consecințele structurii anarhice a sistemului internațional și al echilibrului de putere, pe de o parte, și de cealaltă, al presiunii exercitate de proximitatea geografică.

În acest context, Europa ocupă un loc important, fiind un CSR hiperinstituționalizat. Tiparul interacțiunilor dintre state poate fi interpretat ca fiind conflictual, dacă privim la istoria Europei înainte de UE, sau ca unul de cooperare, dacă privim Europa după crearea UE.

În cadrul acestui CSR – Europa, Balcanii de Vest pot juca fie rolul unui CSR distinct de cel reprezentat de UE, fie pe cel al unui subcomplex de securitate al UE. În linii mari, sub-complexul are aceeași definiție ca și CSR, singura deosebire dintre acestea fiind că sub-complexul este parte a unui CSR mai amplu. Sub-complexele de securitate constituie tipuri aparte de interdependență în ceea

ce privește securitatea, dar care fac parte dintr-un tipar mai extins, care definește CSR per ansamblu. Totuși, tiparul de interacțiune în domeniul securității dintre aceste state este unul conflictual, iar cel al UE este de natură cooperativă. În același timp, trebuie să luăm în considerație eforturile comunității internaționale de a stabili, securiza și media între statele ce compun Balcanii de Vest, ceea ce, în timp, ar putea conduce la schimbarea tiparului de interacțiune într-una de tip cooperativ, fapt care ar permite includerea acestora, fără dubiu, în CSR al UE.

De altfel, și acțiunea UE în ceea ce privește Balcanii de Vest lasă deschise ambele opțiuni. UE a derulat și continuă să deruleze misiuni de stabilizare sau misiuni civile de susținere a reformei statelor acestora pe calea modernizării. Astfel, în acest caz, Balcanii de Vest pot fi considerați un subcomplex regional de securitate al Europei. În plus, UE a implementat și Acorduri de Stabilizare și Asociere cu fiecare dintre ele, acestea fiind menite să aducă statele din Balcanii Occidentali mai aproape de Europa, de a introduce valorile, principiile și standardele europene în regiune. Ideea care a stat la baza acestor întreprinderi ale UE a fost aceea că securitatea sa este strâns legată de stabilitatea și securitatea Balcanilor de Vest. Aceasta cu atât mai mult în perioada ce a urmat Războiului Rece, când, în condițiile globalizării, riscurile și amenințările de securitate nu se mai opresc la granița dintre state. Criminalitatea organizată, terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă au un caracter transnațional. Similar poate fi văzut și fenomenul migrației ilegale, care, în contextul unui eventual conflict în Balcanii de Vest, ar cunoaște, cu siguranță, o amploare considerabilă.

Procesul de Stabilizare și Asociere (PSA) este unul dintre cei mai importanți indici care ne duc către concluzia că Balcanii de Vest sunt un sub-complex de securitate al Europei, justificând implicarea acesteia pe multiplele dimensiuni ale securității. În plus, în favoarea faptului că UE a abordat Balcanii de Vest ca subcomplex de securitate european stă și faptul că aceștia au făcut obiectul unor acțiuni distincte, dedicate lor (PSA), dar și acela că nu au fost incluși în Politica Europeană de Vecinătate (PEV), care vizează zone ce fac parte din alte complexe de securitate regională și care sunt caracterizate printr-o implicare mai slabă a UE în domeniul securității. PEV vizează statele din vecinătatea apropiată, față de care Uniunea are

interesul de a le susține în ceea ce privește prosperitatea, stabilitatea și dezvoltarea democratică⁵. Prin urmare, proximitatea Balcanilor de Vest față de spațiul european, precum și faptul că nu au fost incluși în PEV, ci în procese distincte, contribuie la argumentarea faptului că aceștia reprezintă un sub-complex de securitate european. Totodată, la fel de evident și faptul că, deși pot fi stabilite legături între securitatea UE și cea a Balcanilor de Vest, statele din acest subcomplex reprezintă o categorie aparte, care se identifică printr-o serie de caracteristici pe care nu le putem găsi la nivelul celorlalte state europene sau, cel puțin, nu la un nivel atât de amplu. Ne referim la problema tergiversării construcției de stat, la relațiile tensionate dintre state sau dintre comunitățile etnice din interiorul aceleiași formațiuni statale, la absența unei identități naționale comune și la tendința grupurilor etnice ce alcătuiesc populația unor state de a-și securiza valorile pe baza apartenenței religioase sau etnice etc.

Natura relațiilor dintre statele vest-balcanice, precum și evoluția lor diferențiată a făcut necesar ca UE să abordeze întregul subcomplex într-un mod care să le unească, dar care să fie și adaptat realității fiecărui stat în parte. Astfel, Balcanii de Vest au un stat membru al UE (Slovenia), 4 state candidate (Croația, FYROM, Muntenegru, Serbia) și 4 state potențial candidate. Dintre acestea, putem identifica un protectorat (Kosovo), un semi-protectorat (Bosnia și Herțegovina).

Dificultatea de a încadra Balcanii de Vest în categoria complexelor sau în cea a sub-complexelor de securitate este determinată de faptul că aceștia sunt supuși unui proces de schimbare. Barry Buzan⁶ identifică patru opțiuni de a evalua impactul unei schimbări asupra unui CSR: a) **menținerea statu-quo-ului** (implică menținerea structurii esențiale a complexului – distribuția de putere și tiparul ostilității); b) **transformarea internă** (structura esențială a complexului se schimbă în contextul graniței sale exterioare, aceasta putând fi rezultatul integrării politice, al modificării decisive a distribuției puterii sau al alternanțelor majore în tiparul amicitie/inamicie); c) **transformarea externă** (structura esențială a unui CSR este schimbată prin expansiunea sau prin retragerea granițelor sale exterioare); d) **acoperirea** (implică acțiunea uneia sau mai multor puteri externe în complexul regional de securitate, având ca efect suprimarea dinamicii securității indigene).

La nivelul Balcanilor de Vest, putem identifica trăsături din toate opțiunile structurale aferente schimbării. Prima opțiune, cea a menținerii statu-quo-ului, este reprezentată prin păstrarea tiparelor de amicitie/inamicie – conflictele dintre albanezi și sârbi derulate în Kosovo, cele dintre croați, musulmani, sârbi, desfășurate, în ultima perioadă de timp, mai ales la nivel politic, din Bosnia și Herțegovina, precum și disputa dintre mișcarea secesionistă albaneză și autoritățile de la Belgrad sunt exemple elocvente în acest sens. Mai mult, și în ceea ce privește distribuția de putere, configurația Balcanilor de Vest a rămas constantă – Serbia continuă să joace rolul de principal pol de putere în interiorul acestui sub-complex, în ciuda influenței comunității internaționale, a obstacolelor pe care le mai are de depășit până la momentul aderării la UE sau a disputelor cu restul statelor cuprinse în acest spațiu.

În cazul Balcanilor de Vest, schimbarea prin acoperire poate fi identificată prin o anumită influență a comunității internaționale în regiune, prin intervenția NATO, a UE, dar și a unor puteri regionale, precum Rusia (prin susținerea poziției Serbiei în diferendul cu Kosovo și prin relațiile cu aceasta în domeniul energetic) sau Turcia. În mod evident, în prezent, UE deține cea mai mare responsabilitate pentru schimbarea tiparului interacțiunii dintre statele vest-balcanice, acestea aflându-se, în opinia noastră, într-un proces de tranziție de la un tipar bazat pe inamicie la unul fondat pe principiile cooperării. De asemenea, după ce această perioadă de schimbare prin acoperire se va încheia, țările vest-balcanice vor traversa, cel mai probabil, o fază a transformării interne, ce va surveni în urma integrării europene.

Totodată, faptul că acest subcomplex de securitate se află într-o perioadă de schimbare, de tranziție, în ceea ce privește statutul său în relație cu UE permite și existența unui discurs dual față de el din partea liderilor europeni. Astfel, pe de o parte, avem de a face cu o retorică ce susține viitorul european al Balcanilor de Vest și, pe de altă parte, cu una mai reticentă, mai precaută în acest sens.

Însă, după cum menționam la începutul acestui sub-capitol, există și posibilitatea abordării Balcanilor de Vest ca un complex regional de securitate separat de cel european, ceea ce s-ar traduce în eforturi ale UE de a separa problemele de securitate ale Balcanilor de Vest, de a se decupla

de la acestea, considerând-le externe, fără legătură cu securitatea europeană. De altfel, dificultățile notabile întâmpinate de aceste state în procesul de aderare pot fi considerate justificări ale acestei abordări. În opinia noastră, sunt totuși prea puține argumente care să susțină această ipoteză, prin comparație cu cele identificate în favoarea ideii de subcomplex regional de securitate. Prin urmare, Balcanii de Vest reprezintă un subcomplex regional de securitate al Europei, al cărui statut se află însă în plin proces de schimbare, de evoluție.

În concluzie, interesul constant al UE față de Balcanii de Vest poate fi explicat prin faptul că aceste state fac parte din CRS european, securitatea UE și a țărilor vest-balcanice fiind interdependente.

3. Semnificația evenimentelor recente ce au marcat relația dintre subcomplexul vest-balcanic și UE

TCRS este, în opinia noastră, utilă pentru a sublinia legătura complexă dintre securitatea la nivelul UE și securitatea și stabilitatea Balcanilor de Vest. Disputa dintre Serbia și autoritățile de la Priștina cu privire la declarația unilaterală de independență a Kosovo din februarie 2008, atitudinea liderilor europeni față de acest aspect, semnificațiile și implicațiile acestei atitudini pentru relația dintre UE și statele vest-balcanice, precum și pentru stabilitatea și securitatea din regiune, dar și implicarea unor alte centre de putere în problemele politice și de securitate din acest spațiu sunt puncte de referință într-o analiză comprehensivă a securității din punctul de vedere al relației dintre UE și statele vest-balcanice.

La nivelul Balcanilor de Vest, problema integrării în UE a rămas una centrală, comportând o importanță deosebită nu doar pentru statele vizate, ci și pentru UE. În cazul de față, putem remarca o încercare de a reproduce în Balcanii de Vest succesul obținut prin integrare până acum. Este de notorietate ideea că integrarea în cadrul comunităților europene și, mai târziu, în cel al UE, a favorizat menținerea unui climat de pace și stabilitate pe continentul european, a cărui istorie este marcată de conflicte violente între statele situate în acest spațiu. Credința că aplicarea acestui model va avea, implicit, aceleași rezultate și în Balcanii de Vest, a marcat abordarea UE în ceea ce privește această regiune. Mai mult, considerentele care au stat la baza argumentării de către B.

Buzan și O. Wæver că Balcanii de Vest sunt un subcomplex de securitate al Europei au constituit și elemente ale justificării importanței pentru Europa a menținerii unui mediu de securitate stabil și predictibil în Balcanii de Vest. Integrarea acestor state în clubul european părea, pe atunci, soluția ideală în acest sens. Totuși, actorii ce sunt parte în acest proces au întâmpinat, în timp, o serie lungă de obstacole – probleme de guvernare, riscuri și amenințări de securitate, relații tensionate cu un fundament profund istoric etc. La toate acestea trebuie să adăugăm apariția crizei economice și financiare mondiale, ce a afectat deopotrivă UE și statele vest-balcanice. Criza a scos la iveală faptul că integrarea unor state ce nu sunt pregătite pentru acest pas poate atrage repercusiuni grave în plan politic și economic⁷, ceea ce a dus la apariția unei atitudini reticente a liderilor europeni față de ideea primirii de noi membri în Uniune. În plus, criza economică a afectat serios și statele vest-balcanice, ceea ce le îndepărtează de momentul îndeplinirii condițiilor pentru aderare.

Totodată, în condițiile în care UE a tergiversat acordarea statutului de stat candidat Serbiei, s-a putut remarca o apropiere crescândă a acesteia față de Rusia. Nu întâmplător, prim-ministrul Serbiei, Ivica Dacic, avertiza, într-un interviu acordat unei publicații sârbe, că, în cazul în care țara lui nu va primi statutul de stat candidat UE până în martie 2012, va întări relațiile de cooperare bilaterală cu Rusia, inclusiv în domeniul militar⁸. Aceasta deoarece, în primăvara acestui an, Serbia va derula alegeri parlamentare, iar, în situația în care ar fi obținut sprijinul UE și al SUA, era posibil ca formațiunea pro-europeană să își piardă susținerea populației, făcând astfel loc grupărilor politice euro-sceptice, naționaliste și pro-ruse. Și, în opinia noastră, cel puțin până la 1 martie 2012, când Serbia a obținut statutul de stat candidat al UE, acest scenariu era unul plauzibil, având în vedere amânarea repetată a negocierilor dintre UE și Serbia în ce privește statutul său de stat membru, al susținerii mișcării separatiste din Kosovo, minimizând importanța acestuia în contextul intereselor naționale sârbești, valoarea istorică și identitară, precum și precedentul periculos creat la nivel internațional.

Mai mult, din cele 27 de state membre ale UE, cinci nu s-au raliat la poziția celor care susțin independența Kosovo. Excepțiile sunt Spania, Cipru, România, Grecia și Slovacia, a căror

motivație primară ține de respectarea dreptului internațional, dar care, la nivel național, ar fi afectate considerabil de existența unui precedent creat de recunoașterea independenței Kosovo. Situația descrisă este, de asemenea, utilă pentru reliefaarea dificultăților de funcționare a UE ca actor unitar atunci când interesele naționale ale statelor ce o alcătuiesc nu sunt compatibile.

În plus, consolidarea parteneriatului dintre Rusia și Serbia, în special în plan militar, ar comporta o serie de repercusiuni substanțiale și pentru securitatea europeană per ansamblu, mai ales dacă luăm în considerație creșterea tensiunilor dintre Rusia, pe de o parte, și SUA și partenerii săi, pe de alta, în contextul instalării unor componente ale scutului american de apărare anti-rachetă în România și Polonia.

La acestea, putem adăuga și aspecte privind un alt domeniu de o importanță considerabilă pentru UE în ceea ce privește securitatea – dimensiunea energetică a acesteia. Problema dependenței statelor europene de hidrocarburile rusești deține, de mult timp, un loc important în preocupările de securitate ale UE, mai ales după crizele gazelor generate de Federația Rusă în 2005, 2006 și 2007. Diversificarea surselor de import, precum și a tipurilor de energie (cu accent asupra surselor de energie regenerabile, ce iau în calcul protejarea mediului înconjurător) utilizate au constituit principalele soluții identificate la nivel european. În ceea ce privește diversificarea surselor de import, a fost gândită construirea unei conducte care să transporte gaz din Orientul Mijlociu, prin Turcia, către nordul Europei, ocolind Rusia – proiectul Nabucco. Reacția rușilor la acest proiect a fost inițierea construirii unei alte conducte – South Stream – ce ar urma să o lege de centrul Europei prin Marea Neagră, Bulgaria, Serbia, Italia și Austria. South Stream constituie, astfel, un proiect ce se încadrează în rândul relațiilor de cooperare ruso-sârbești, iar vizita lui Vladimir Putin în Serbia, pe 23 martie 2011, a fost menită să consolideze parteneriatul energetic dintre cele două state⁹. Cu această ocazie, a fost subliniat faptul că dorința Serbiei de a deveni membră a UE nu constituie o amenințare pentru relația bilaterală dintre aceasta și Rusia, deși politica energetică a Uniunii ridică obstacole în calea cooperării energetice dintre Federația Rusă și statele europene. Cu toate acestea, nu trebuie să minimizăm importanța pe care o comportă parteneriatul dintre Rusia și

Serbia, nu doar în planul securității și relațiilor de la nivelul Balcanilor de Vest, ci și al celor de la nivel european, dat fiind că Rusia s-a dovedit de-a lungul timpului a fi un partener incomod, dar necesar, și un actor cu o importanță considerabilă pentru securitatea europeană.

La începutul lunii martie a anului 2012, Serbia a primit statutul de stat candidat al UE, fără a fi stabilit însă și momentul demarării negocierilor de aderare¹⁰. Totuși, problemele legate de statutul Kosovo în relație cu Serbia rămân încă de actualitate. Totodată, acordarea Serbiei a statutului de stat membru al UE se poate contura ca o problemă controversată. UE susține, în marea ei parte, recunoașterea independenței Kosovo, opunându-se astfel poziției Serbiei, care argumentează că acesta este parte integrantă a teritoriului său național. Practic, prin decizia adoptată la 1 martie 2012, UE acționează contrar așteptărilor conturate în timpul negocierilor dintre Belgrad și Priștina. Pe de o parte, acest fapt se poate explica prin aceea că Serbia a îndeplinit criteriile stabilite la Copenhaga, condiționarea aderării de recunoașterea Kosovo constituind o discriminare a Serbiei față de evoluția altor state membre ale UE. Pe de alta, liderii europeni ar putea să fi considerat consolidarea relațiilor ruso-sârbe ca semnale de alarmă ale ieșirii Serbiei de sub pârgăhiile de influență europene și apropierea acesteia de Rusia.

De notat este, de asemenea, faptul că acordarea statutului de stat candidat Serbiei nu reprezintă o garanție a primirii acesteia în clubul european în viitorul apropiat. Este puțin probabil, mai ales în lumina evoluțiilor recente în plan economic și politic la nivel european, ca UE să integreze un stat cu reale probleme în ceea ce privește dimensiunea teritorială, aderarea fiind, în opinia noastră, fezabilă abia după ce se va identifica și asuma o soluție de compromis în relația dintre Belgrad și Priștina.

În prezent, Croația, Muntenegru, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei și Serbia sunt state candidate la UE, aflându-se însă în stadii diferite ale evoluției procesului de aderare. Dintre acestea, Croația se află cel mai aproape de momentul semnării unui tratat cu UE care să consfințească statutul de stat membru al acesteia. Albania, Bosnia-Herțegovina și Kosovo (aflat încă sub jurisdicția ONU, conform Rezoluției 1244/1999) sunt potențial candidate. Totuși, deși înscrise pe calea aderării, o parte dintre acestea întâmpină

probleme serioase în ceea ce privește procesul de reconstrucție a statului. Serbia (în ciuda obținerii recente a statutului de stat candidat), Kosovo și Bosnia-Herțegovina sunt cele care se confruntă cu obstacole pe această linie. Aceasta duce la apariția a două fenomene în ceea ce privește nu doar securitatea la nivelul regiunii, ci și relațiile dintre statele ce o alcătuiesc, precum și între acestea și UE. Astfel, Croația, deși este considerată un motor al integrării europene în Balcanii de Vest și susține procesul integrării statelor din regiune, privește acest proces doar la nivel individual, interesul acesteia fiind de a evita asocierea sa cu state care nu și-au finalizat încă procesul de reconstrucție națională¹¹. În al doilea rând, pentru prima oară în istoria politicii de extindere a UE, aceasta are două roluri – pe de o parte, de a contribui la reconstrucția efectivă a statelor și la menținerea securității și stabilității, precum și promovarea unor bune relații între statele vest-balcanice și, pe de alta, de a face ca această reconstrucție să apropie Balcanii de Vest pe cât de mult posibil de standardele europene.

Mai mult, la nivel intern, marea parte a statelor vest-balcanice continuă să se confrunte cu probleme legate de consolidarea instituțiilor, de corupție, crimă organizată, ce nu fac decât să contribuie la amplificarea obstacolelor către crearea unor state moderne, apropiate de standardele internaționale ale acestui concept. La toate acestea, putem adăuga efectele crizei economice și financiare mondiale. În plus, problemele legate de consolidarea instituțiilor, precum și cele care țin de buna guvernare, constituie obstacole evidente în calea gestionării optime a efectelor crizei economice și financiare actuale.

În plus, există încă tensiuni de natură etnică sau religioasă în interiorul aceluiași state. Vorbim, în acest caz, despre Bosnia și Herțegovina, care traversează o gravă criză politică, și despre Kosovo, unde rivalitatea dintre albanezi și sârbi, în nordul provinciei, este adesea tradusă în lupte de stradă. În cazul Bosniei și Herțegovinei, criza a fost generată, în primul rând, de disensiunile liderilor politici naționali ai celor două entități care alcătuiesc statul federal. Pe de o parte, putem vorbi despre un curent care susține menținerea statu-quo-ului (Federația Bosnia și Herțegovina, unde majoritatea populației este croato-bosniacă) și un altul care reclamă un grad mai mare de autonomie, sau chiar secesiune (Republica Srpska, locuită majoritar de sârbi bosniaci). În plus, în Bosnia-

Herțegovina, putem identifica o criză politică și la nivelul instituțiilor internaționale, care au nevoie deopotrivă de reformare (adaptare la noile realități interne ale Bosniei-Herțegovinei) și de menținere, dat fiind că, în acest caz, nu putem vorbi încă de un stat capabil să se auto-guverneze¹². În susținerea acestei idei, putem menționa faptul că, de la momentul ultimelor alegeri organizate în Bosnia și Herțegovina și până la formarea unui nou guvern, a durat nu mai puțin de 15 luni (octombrie 2010-decembrie 2011), fapt cauzat, în principal, de interesele divergente ale celor trei comunități etnice ce alcătuiesc statul federal (sârbi, croați, bosniaci). Totuși, și după atingerea acestui compromis, este de așteptat ca tensiunile dintre cele trei comunități etnice să continue, deoarece niciuna dintre părți nu a reușit să obțină ceea ce dorea¹³. Prin urmare, Republica Srpska va continua să depună eforturi pentru a micșora puterea instituțiilor de stat centrale și să amenințe cu secesiunea, croații vor continua să încerce să creeze o a treia entitate în sânul statului federal, iar sârbii bosniaci să se confrunte cu ambele părți menționate, dat fiind că aceștia urmăresc menținerea statu-quo-ului.

Și în Kosovo putem vorbi despre conflicte inter-etnice și despre dificultăți în procesul de construcție a statului. În acest caz, însă, chiar existența unui stat-Kosovo implică numeroase probleme. Kosovo și-a declarat independența pe 17 februarie 2008, independență care nu este recunoscută de Serbia, în viziunea căreia acesta este o entitate aflată sub administrația ONU, dar făcând parte din teritoriul său național sub numele Provincia Autonomă a Kosovo și Metohiei. Până la 1 decembrie 2011, 85 din cele 192 de state membre ale ONU au recunoscut independența Kosovo, inclusiv 22 din cele 27 de state membre ale UE¹⁴. În prezent, Kosovo se află sub administrația ONU, căreia i s-a adăugat EULEX Kosovo. UNMIK este încă derulată conform Rezoluției 1244 (1999), fiind neutră din punctul de vedere al statutului Kosovo.

În plus, disensiunile dintre albanezi și sârbi au escaladat până la lupte de stradă, făcând necesară intervenția trupelor NATO pentru restabilirea ordinii. Evenimentele din 2011, ce constituie de fapt o reaprindere a conflictelor etnice în Kosovo de Nord, au asigurat acestei entități un loc pe harta mondială a conflictelor așteptate în anul 2012¹⁵. Aceasta deoarece statutul Kosovo în relație cu Serbia nu a fost rezolvat prin Decizia Curții Internaționale de Justiție (CIJ) din 2010. Problema

asupra căreia CIJ trebuia să acorde un răspuns era dacă „declarația de independență unilaterală a Instituțiilor Provizorii a Guvernului Kosovo este în concordanță cu dreptul internațional”¹⁶. Practic, CIJ a analizat doar legalitatea actului de declarație a independenței, dar nu și legalitatea actului de secesiune și de creare a unui nou stat. Aceasta implică un apel la dreptul de auto-determinare al popoarelor, a cărui exercitare, atunci când se alege varianta secesiunii, presupune nu doar exprimarea voinței de secesiune din partea celor care aleg această cale, ci și acordul statului din teritoriul căruia se încearcă a se face secesiunea, în virtutea principiilor suveranității și integrității teritoriale care stau la baza funcționării statelor moderne¹⁷. Prin urmare, declarația unilaterală a independenței nu este contrară normelor dreptului internațional, dar nu se poate crea un stat Kosovo, atât timp cât Serbia nu își exprimă acordul în acest sens, ignorarea poziției acesteia putând echivala cu crearea unui precedent periculos în acest sens. Acesta a constituit și unul dintre principalele argumente aduse de România în explicarea poziției sale – autodeterminarea nu se poate face decât în anumite condiții, implicând un acord bilateral între statul din al cărui teritoriu se desprinde o nouă entitate, pe de o parte, și instituțiile entității nou create, pe de alta. Or, în cazul Kosovo, în mod evident, nu avem de a face cu așa ceva.

Ambele entități se așteptau ca acest aviz să le fie favorabil și să le faciliteze drumul către integrarea europeană. Totuși, concluzia CIJ – „adoptarea acelei declarații de independență nu a violat nicio regulă aplicabilă a dreptului internațional”¹⁸ – pare să nu fi îndeplinit așteptările niciuneia dintre părți, problema celor doi actori regionali rămânând a fi rezolvată în cadrul negocierilor bilaterale. Tocmai aceste negocieri au determinat însă emergența luptelor de stradă în anul 2011¹⁹.

Partea de Nord a Kosovo reprezintă un punct central al tensiunilor dintre acesta și Serbia, deoarece este locuită, în majoritate, de etnici sârbi, fapt ce este utilizat de Serbia ca justificare a pretențiilor sale asupra Kosovo. Dincolo de aceasta, Kosovo și, în special, partea sa de nord, are o importanță covârșitoare din punct de vedere cultural, istoric și civilizațional. Argumentația Serbiei la CIJ poate fi elocventă în acest sens – Kosovo constituie leagănul istoric al Serbiei și unul dintre pilonii esențiali ai identității sale²⁰. Cu alte cuvinte, Kosovo este, pentru Serbia, în

primul rând, un aspect al identității sale naționale. Și aceasta capătă o importanță cu atât mai mare cu cât violența evenimentelor din istoria recentă a celor două entități politice a avut și un puternic fundament de natură etnică și religioasă. Ambele comunități etnice manifestă atitudini ostile una față de cealaltă.

Astfel, chiar și după ce CIJ și-a făcut publică opinia asupra statutului Kosovo, relația dintre acesta și Serbia nu a cunoscut îmbunătățiri. Negocierile bilaterale dintre cele două entități s-au derulat în jurul unor aspecte tehnice, care nu implică interesele naționale complet opuse ale celor două. Prin urmare, Kosovo depune eforturi la nivel diplomatic pentru îmbunătățirea relației cu SUA și cu UE pentru a obține susținerea acestora în ceea ce privește recunoașterea sa de către alte state, precum și în ceea ce privește integrarea sa în diferite organizații internaționale. De cealaltă parte, Serbia încearcă să își valorifice relațiile pentru a împiedica recunoașterea unui statut al Kosovo ca stat independent și suveran, precum și acceptarea acestuia în organizații internaționale. Poziția Serbiei este susținută de Rusia și China, ambele membre permanente în Consiliul de Securitate al ONU, ceea ce face ca, atât timp cât acestea nu vor recunoaște Kosovo, acesta să nu poată deveni membru al Organizației Națiunilor Unite.

În acest timp, liderii politici ai celor două state preferă să negocieze aspecte tehnice ale relației dintre ele (recunoașterea reciprocă a titlurilor universitare, acceptarea de către Serbia a cărților de identitate emise de Kosovo pentru a facilita libertatea de mișcare etc.), urmărind obținerea, respectiv, împiedicarea obținerii recunoașterii Kosovo la nivel internațional. Dincolo de repercusiunile asupra securității, acest fapt implică și un obstacol în calea procesului de reconstrucție a statului și de integrare europeană pentru Kosovo, deoarece atenția instituțiilor din Kosovo nu se mai concentrează preponderent asupra reformării instituționale și a capacității de autoguvernare.

Concluzii

În ciuda faptului că atenția liderilor europeni nu s-a mai concentrat preponderent asupra politicii de extindere, evenimentele ce au marcat evoluția statelor vest-balkanice în cursul anului 2011 și la începutul lui 2012 relevă faptul că Balcanii de Vest nu și-au pierdut relevanța pentru securitatea

europenă. Teoria Complexului Regional de Securitate implică și explicații asupra relației dintre complexele regionale de securitate și subcomplexele regionale de securitate, explicând preocuparea liderilor europeni în menținerea unui climat de securitate stabil și predictibil în Balcanii de Vest. Ciocnirile violente din cursul anului 2011 în partea de nord a Kosovo au demonstrat potențialitatea acestei regiuni de a genera conflicte. Mai mult, implicarea masivă a UE în Balcanii de Vest prin diferite politici, instituții și misiuni, presupune asumarea unei responsabilități în ceea ce privește dinamica securității statelor din acest subcomplex european, iar un eventual eșec în exercitarea acestei responsabilități ar afecta serios credibilitatea și legitimitatea UE. Acesta poate fi și motivul pentru care UE a ales ca, în martie 2012, să acorde Serbiei statutul de stat candidat, ceea ce coroborează ideea importanței majore a Balcanilor de Vest pentru Europa.

Per ansamblu, statele vest-balkanice continuă să se confrunte cu probleme de securitate pe plan intern, în special în domeniul politic și economic. De asemenea, relațiile dintre țările cuprinse în această regiune sunt în continuare marcate de tiparul inamicității dintre diferitele grupări etnice și religioase ce le alcătuiesc, ceea ce face ca rezolvarea problemelor endemice să fie cu atât mai dificilă. Totuși, prezența bine conturată a UE în Balcanii de Vest, prin suita de misiuni și instituții, alături de încurajarea primită de Croația (2011) și Serbia (2012) în ceea ce privește aderarea la clubul european, au potențialul de a susține și promova reformele în domeniile mai sus menționate, precum și relații pașnice între statele din regiunea discutată în prezentul articol. Pe de altă parte, nu trebuie să minimizăm importanța și impactul pe care le pot avea conflictele inter-etnice, problema declarației unilaterale de independență a Kosovo sau un stat al Bosniei și Herțegovinei, ce nu se dovedește capabil de auto-guvernare, sau consecințele crizei economice și financiare asupra stabilității și predictibilității securității Balcanilor de Vest și, implicit, a Europei.

NOTE:

1 Martin WIGHT, *Why Is There No International Theory?*, în *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*, editat de Herbert BUTTERFIELD și Martin WHIGHT, Harvard

University Press, UK, 1968 *apud* Balkan DEVLEN, Patrick JAMES, Özgür ÖZDAMAR, *The English School, International Relations, and Progress*, în *International Studies Review*, nr. 7/2005, pp. 171-197.

2 Barry BUZAN, Ole WÆVER, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2003.

3 Barry BUZAN, Ole WÆVER, *op. cit.*, pp. 40-51.

4 Barry BUZAN, Ole WÆVER, Jaap de WILDE, *Securitatea. Un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, p. 27.

5 Pentru detalii, a se vedea pagina web oficială a Politicii Europene de Vecinătate, http://ec.europa.eu/world/enp/howitworks_en.htm.

6 Barry BUZAN, Ole WÆVER, Jaap de WILDE, *op. cit.*, pp. 29-30.

7 A se vedea Cristina BOGZEANU, *Conceptul de „interes național” în context european*, în *Impact Strategic*, nr. 4 [41]/2011, pp. 52-61.

8 *Serbia may look to Russia if EU turns its back*, 15 February 2012, <http://www.eubusiness.com/news-eu/serbia-russia-us.f7y>.

9 A se vedea Vladimir Putin and Boric Tadic attend a news conference on Russian-Serbian talks, 23 March 2011, <http://premier.gov.ru/eng/events/pressconferences/14609/>.

10 European Council, *Serbia is granted EU candidate status*, Brussels, 1 March 2012, EUCO 35/12, Presse 84, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/128445.pdf.

11 Jaques RUPNIK, *The Western Balkans and the EU: “The Hour of Europe”*, Chaillot Papers, June 2011, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2011, p. 35.

12 Pentru mai multe detalii despre natura, cauzele, tipul, desfășurarea și repercusiunile crizei politice actuale în Bosnia și Herțegovina, a se vedea Cristina BOGZEANU, *Bosnia-Herțegovina – impas politic și securitate. Repercusiuni asupra relației cu Uniunea Europeană*, în *Impact Strategic*, nr. 3/2010, pp. 50-63.

13 *A New Bosnian government. Bosnia’s December Surprise*, 30th September 2011, The Economist, <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/12/new-bosnian-government>.

14 Conform paginii web oficiale a UNMIK, http://www.unmikonline.org/Pages/abo_ut.aspx.

15 *World Conflict Map 2012*, Aviation Week Defence Technology International, January 2012, pp. 16-17, <http://gb.zinio.com/reader.jsp?issue=416204141>.

16 International Court of Justice, *Accordance with the international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*, 22 July 2010, p. 19, accesat în format on-line la <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>.

17 Pentru detalii, vezi *Conformitatea declarației de independență a instituțiilor de auto-guvernare din Ko-*

sovo. Poziția MAE român față de Avizul consultativ privind „Conformitatea cu dreptul internațional a declarației unilaterale de independență a instituțiilor provizorii de autoguvernare din Kosovo” al Curții Internaționale de Justiție, <http://www.mae.ro/node/2167>; Transcrierea emisiunii „Actualitatea în dezbateri” – Interviu cu Bogdan Aureescu, agentul României în procesul de la Haga cu Ucraina, <http://www.mae.ro/node/2842>.

18 *Ibidem*, p. 43.

19 Acestea au avut loc în urma deciziei Serbiei de a nu recunoaște timbrele vamale ale Kosovo. Decizia guvernului sârb a determinat guvernul de la Priștina să impună o interdicție asupra importurilor din Serbia, ca o contra-măsură la embargoul impus de Belgrad asupra importurilor din Kosovo, valabil încă de la declararea independenței acestuia din urmă. Forțele de poliție kosovare au preluat controlul asupra celor două puncte de trecere a graniței cu Serbia, încercând, astfel, să exercite suveranitatea în partea de Nord, unde EULEX nu reușise să impună respectarea embargoului. Mai mult, trupele kosovare au întâlnit rezistența sârbilor, ceea ce a determinat intervenția trupelor NATO. Tot alianța a fost cea care a facilitat un acord între cele două părți, acord ce stipula și controlul KFOR a punctelor de trecere între cele două entități statale.

20 International Court of Justice, Public Sitting held on Tuesday 1 December 2009, at the Peace Palace on the Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo, Verbatim Record, p. 32, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15710.pdf>.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. DEVLEN, Balkan; JAMES, Patrick; ÖZDAMAR, Özgür, *The English School, International Relations, and Progress*, în *International Studies Review*, nr. 7/2005, pp. 171-197.
2. BUZAN, Barry; WÆVER, Ole, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2003.
3. BUZAN, Barry; WÆVER, Ole; de WILDE, Jaap, *Securitatea. Un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.
4. RUPNIK, Jaques, *The Western Balkans and the EU: “The Hour of Europe”*, Chaillot Papers, June 2011, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2011.
5. *World Conflict Map 2012*, Aviation Week Defence Technology International, January 2012, pp. 16-17, <http://gb.zinio.com/reader.jsp?issue=416204141>.
6. <http://www.consilium.europa.eu>.
7. <http://www.icj-cij.org>.
8. <http://www.mae.ro>.

NATO ȘI NOUL CONCEPT STRATEGIC - ANCORĂ DE SECURITATE ÎNTR-O LUME GLOBALIZATĂ

*Ciprian POPESCU**

NATO, înainte de semnarea unui nou Concept Strategic 2010, era asemuită unei alianțe aflată mereu în căutarea unui nou concept conform realităților secolului XXI. Totuși, Alianța, după Lisabona 2010, este mai implicată ca oricând într-o serie de domenii, plecând de la apărarea colectivă, apărarea antirachetă, securitatea energetică, operațiunile de menținere a păcii din Balcani, operațiunile de contrainsurgență și stabilizare din afara Europei, securitatea cibernetică, acestea fiind parte din portofoliul tot mai divers de misiuni al Alianței. Anul 2011 a constituit un an al reconfigurării relațiilor dintre NATO și Rusia, NATO și UE, acestea constituind noi provocări ale securității mondiale. Toate aceste reconfigurări la nivel mondial încearcă să confere Rusiei o sursă de stabilitate prin faptul că NATO nu va interveni în problemele externe ale Rusiei și în aria de influență a acesteia, dar oferind noilor democrații aflate la început de drum „un balon de oxigen” prin sprijinirea unor parteneriate de tip PfP cu statele care nu sunt membre NATO. Noul Concept Strategic adoptat în noiembrie 2010 la Lisabona a prefigurat dorința politică a statelor membre de a transpune și permanentiza eficient și solidar procesul de transformare al NATO ca alianță.

Cuvinte-cheie: Concept Strategic NATO; alianță; securitate; relații internaționale; reformă.

** Ciprian POPESCU (popi_ciprian@yahoo.com) lucrează ca specialist CIMIC în cadrul sistemului național de apărare, Iași, România.*

1. Considerații preliminare

„Alianța Nord-Atlantică este o inegalabilă comunitate a păcii, libertății și securității cu valori comune. Dar lumea este într-o perpetuă schimbare, tranziție, fapt care determină Alianța să facă față la noi amenințări, noi provocări. Acest nou concept strategic va garanta spațiului internațional, că NATO rămâne la fel de eficient cum a fost mereu, în apărarea păcii noastre comune, a securității și prosperității.”, afirma Secretarul General al NATO, Anders Fogh Rasmussen.

Sistemul internațional a suferit modificări profunde ca urmare a sfârșitului Războiului Rece, ceea ce a implicat începutul unei perioade de schimbări profunde în evoluția relațiilor dintre Vest și Est, a relațiilor internaționale, cu un profund accent pe o nouă viziune, radicală, a noului mediu de securitate. Sfârșitul Războiului Rece a determinat o eșuare a caracteristicii tradiționaliste de a înțelege securitatea, a impulsiona dezbatere constructive, uneori prea efervescente, asupra modului de determinare a obiectului și domeniului de studiu, a afirmat Jessica Tuchman Mathews, exprimând faptul că securitatea, ca și concept, ar trebui regândită prin impunerea unor aspecte legate de resurse, mediu, și nu în ultimul rând – probleme demografice.

Reconceptualizarea doctrinară a securității a avut în vedere, conform unor autori (Ole Waever,

Harry Kissinger), lărgirea ariei de cuprindere a conceptului de securitate și eliminarea viziunii „aproximatoare” care avea ca efect doar o focalizare pe aspecte ale dimensiunii militare în defavoarea celorlalte dimensiuni (social, politic, economic și de mediu).

Anul 1991 a constituit un moment important în reevaluarea securității prin prisma aspectelor militare, sociale, economice, politice și de mediu, Summit-ul de la Roma fiind unul din generatorii acestei reevaluări.

Studiul de față își propune o evoluție a Alianței NATO de-a lungul istoriei sale, evidențiind modul cum această instituție a reușit să adapteze și să reconfigureze aspectele instituționale pentru a putea contracara noile provocări ale actualului mediu de securitate, ce ar putea destabiliza garantarea libertății, valorilor democratice, respectarea drepturilor omului, în conformitate cu statul de drept (preambulul Tratatului Nord Atlantic semnat la 04 aprilie 1949 la Washington).

În ultimele două decenii, NATO a constituit unul din pilonii de stabilitate ai unei lumi bipolare, aflată într-o permanentă reconfigurare a centrelor de putere. Transformarea NATO era inevitabilă, datorită noilor provocări la care aceasta trebuia să facă față (terorism nuclear, cibernetic și pirateria maritimă).

Reforma NATO reprezintă unul din „actele de naștere” ale Conceptului Strategic al Alianței, ce a fost adoptat în noiembrie 2010 la Lisabona, fiind un edificator în înțelegerea reflecțiilor actuale pe teme de securitate.

Această nouă recristalizare a definiției strategiei de securitate a NATO la nivel mondial a permis revitalizarea unor noi discuții, la nivel internațional, cu privire la o regândire a metodelor de combatere a amenințărilor caracteristice secolului ce a trecut, permițând analizarea unor noi amenințări neconvenționale:

- riscurile legate de statele eșuate (așa-numitele „failed states”);
- extremismul, fanatismul;
- opresiunea și actele de purificare etnică;
- nerespectarea drepturilor omului;
- schimbările climatice;
- descoperirea unor noi resurse energetice.

Această scurtă imersiune, cu extensie la cele abordate în studiul de față, mi-a permis să remarc faptul că noul context de securitate trebuie abordat la scară mondială, Noul Concept Strategic

confirmând încă odată rolul colectiv al NATO în asigurarea stabilității la nivel mondial.

„NATO a anului 2020 nu va mai fi la fel ca NATO 1950 sau chiar 2010. Alianța trebuie să se maturizeze pentru a înfrunta o serie de noi pericole”.

2. Constituirea NATO

„Trebuie să ne amintim că singura perioadă în istoria lumii în care a existat un interval prelungit de Pace a coincis cu un echilibru al forțelor („balance of power”). Atunci când o națiune devine mai puternică decât concurențele sale potențiale, apare pericolul unui război. Cred într-o lume în care SUA să fie puternică. Gândesc că lumea va fi mai sigură dacă avem SUA, Europa, Uniunea Sovietică, Japonia, China, toate puternice și sănătoase, fiecare echilibrând-o pe cealaltă, nu numai una contra alteia”.

Țările din Europa Occidentală și aliații acestora din America de Nord (Statele Unite ale Americii și Canada) au fost confruntate în perioada 1945 – 1949 cu o urgentă transformare economică, în paralel cu o îngrijorare privind politica și metodele expansioniste utilizate de URSS. Partidul Comunist Sovietic a inoculat la nivelul statelor menționate mai sus o anumită „teamă” vis - a - vis de modul în care aveau să fie respectate și garantate, conform Cartei ONU și a înțelegerilor internaționale, suveranitatea și independența acestora și, nu în ultimul rând, înlocuirea regimurilor democratice cu alte regimuri nedemocratice.

Anul 1949 a constituit „actul de naștere” al Tratatului Atlanticului de Nord, prin care s-a constituit o alianță formată din 12 state: Belgia, Franța, Luxemburg, Olanda, Marea Britanie, Danemarca, Islanda, Italia, Norvegia, Portugalia, Statele Unite ale Americii și Canada, menite să-și asigure apărarea reciprocă și colectivă.

Tratatul Atlanticului de Nord a permis statelor semnatare o serie de garanții de securitate (păstrarea independenței și suveranității), aceasta materializându-se printr-un sistem de apărare realizat pentru descurajarea și respingerea oricăror forme de agresiune asupra acestor state semnatare și, nu în ultimul rând, permite o consultare reciprocă cu privire la toate aspectele politice, militare, care ar putea afecta securitatea acestor state.

Perioada *Războiului Rece* a constituit un moment important de afirmare a contribuției majore

la menținerea stării de pace și edificarea acesteia, Alianța contribuind la depășirea fără confruntări armate a unor situații tensionate între cele două blocuri, Est și Vest, cu valori și principii diferite, cu capacități militare semnificative. Crearea acestei Alianțe a constituit *liantul* construcției unei alianțe militare unice în istorie, prin:

- durată;
- structuri militare;
- structuri politice;
- diferendele dintre aliați;
- prin sistemul instituțional;
- prin respectarea suveranității și independenței membrilor săi.

După încheierea Războiului Rece, s-a pus întrebarea dacă organizația mai are rațiunea de a exista și dacă mai poate îndeplini misiuni, într-un mediu de securitate nou, odată cu căderea zidului Berlinului și reformarea URSS. Astfel, pentru a contrabalansa aceste incertitudini existențiale, NATO a trecut printr-un amplu proces de transformare, de acceptare a noi membri, pentru a se putea corela cu noile realități internaționale, emițând o serie de decizii:

- deschiderea Alianței către noi membri;
- lansarea de noi parteneriate cu statele membre;
- restructurarea aranjamentelor interne ale NATO;
- constituirea unei identități europene de securitate și apărare;
- acceptarea unor noi tipuri de amenințări.

În prezent, NATO rămâne principala organizație de securitate din lume, în ciuda unor provocări (de extindere și operațiuni „out of area”), ea renăscând, extinzându-se și prevenind amenințările la adresa securității mondiale, chiar și cei mai pesimiști fiind de acord că NATO va continua, cel puțin, să existe.

Adoptarea în noiembrie 2010 la Lisabona a Noului Concept Strategic va permite construirea unei Alianțe mult mai puternice, credibile și flexibilă la noile schimbări ale mediului de securitate.

3. Transformarea NATO

Încă de la creare, NATO nu a fost constituită numai ca o organizație militară sau o alianță derivată din competiție sau conflict geopolitic. Construirea unei comunități de valori a NATO a permis creșterea coeziunii și menținerea unui permanent contact față

de noile provocări (trecerea de la formele clasice de riscuri la vulnerabilitățile regionale, cibernetice), NCS fiind unul dintre martorii acestor schimbări. Mediul actual de securitate este caracterizat de profunde transformări, de la formele clasice de riscuri la vulnerabilitățile regionale, asimetrice, cibernetice. Astfel, există necesitatea unei noi abordări a conceptului de securitate pentru a putea răspunde noilor amenințări.

Cum menționam și în introducere, ultimii 20 de ani au conferit o modelare a mediului strategic al NATO. Astfel, reforma instituțională a NATO a reprezentat „actul de naștere” al Noului Concept Strategic al Alianței, un concept edificator în înțelegerea reflecțiilor actuale pe teme de securitate.

Jaap de Hoop Scheffer, fostul secretar general al NATO, afirma: „*Misiunea noastră, de a asigura securitatea și de a proteja stabilitatea, a devenit mult mai complicată. Dar securitatea poate fi ajustată prin dezvoltarea unor idei adecvate, prin diversificarea unor politici juste și prin alegerea celor mai corecte*”.

3.1. Noul Concept Strategic al NATO - NCS

Evoluțiile din anii '90 au determinat elaborarea unui concept strategic al Alianței, concept care să permită o abordare a securității specifică secolului XXI, o schițare mult mai largă a dimensiunilor politice și militare, cu o serie de elemente esențiale:

- păstrarea legăturii transatlantice;
- menținerea unor capacități militare cât mai flexibile și eficiente;
- dezvoltarea unei identități europene de securitate și apărare;
- prevenirea conflictelor și rezolvarea crizelor.

Întâlnirea la nivel înalt de la Roma a statelor membre NATO a permis elaborarea unui Concept Strategic care să definească noii pași către o „lume a păcii și solidarității”.

Acest document enunță cele mai importante principii și obiective ale NATO în condițiile colapsului URSS și, prin urmare, a dispariției pericolului unei confruntări militare masive.

La reuniunea NATO de la Strasbourg - Kehl din 3-4 aprilie 2009, șefii de stat și de guvern din cadrul NATO l-au mandatat pe Secretarul General să elaboreze un nou *Concept Strategic al NATO*

care să reglementeze misiunile Alianței în deceniul următor sau chiar ulterior acestuia, având ca termen limită toamna anului 2010. Misiunea Secretarului General a fost de a convoca și conduce un grup de experți cu înaltă calificare pentru a elabora principalele direcții ale acestuia, sub coordonarea lui Madeleine Albright, fost Secretar de Stat al SUA. Potrivit recomandărilor cuprinse în studiul realizat de grupul de experți coordonat de Madeleine Albright, ar trebui ca statele membre ale Alianței să agreeze ideea că, în perspectiva anului 2020, cele două imperitive majore ale NATO vor fi asigurarea securității tuturor membrilor NATO și angajamentul dinamic dincolo de frontierele Alianței, în scopul diminuării amenințărilor.

Elaborarea NCS al NATO a permis o transparentă în intenția statelor semnatare de a reconfigura NATO într-o alianță mult mai flexibilă și suficient de pregătită pentru a putea răspunde noilor provocări de securitate. Principalele etape de regândire strategică au constat în:

➤ *Faza de regândire strategică* (a debutat la 4 septembrie 2009, când Grupul de experți NCS și-a început oficial activitatea, printr-o reuniune informală cu Reprezentanții permanenți ai statelor Aliate). Etapele de regândire strategică au inclus o serie de seminarii NATO, cum ar fi:

▪ Seminarul 1 – *Luxemburg, 16 octombrie 2009* – „NATO's Fundamental Security Tasks”, organizat în comun de statele Benelux;

▪ Seminarul 2 – *Brdo (Slovenia), 13 noiembrie 2009* – „NATO's Engagements in an Era of Globalization”, organizat de Slovenia cu sprijinul Marii Britanii;

▪ Seminarul 3 – *Oslo, 13-14 ianuarie 2010* – „Partnerships and beyond”, organizat în comun de Norvegia, Germania, România și Spania;

▪ Seminarul 4 – *Washington, 22-23 februarie 2010* – „Transformation: Structures, Forces and Capabilities”, co-organizat de Comandamentul Suprem Aliat pentru Transformare (SACT) și de National Defense University (NDU), cu sprijinul Consiliului Atlantic din SUA.

➤ *Etapa de consultare* (s-a derulat în intervalul februarie - iulie 2010 și a inclus vizite ale Grupului în capitalele statelor Aliate pentru discuții cu cercurile politice, guvernamentale și parlamentare, și mediile academice¹),

➤ *Etapa de negociere efectivă* a documentului (a debutat după vacanța de vară din 2010).

Discuțiile față de NCS au avut loc la nivel interguvernamental pe baza proiectului elaborat de Secretarul general NATO în cadrul etapei a treia de elaborare a Noului Concept Strategic. Rolul decizional în privința formei și fondului Noului Concept Strategic al NATO a revenit statelor membre NATO care au decis, la Lisabona, ca de obicei, prin consens.

Documentul definește *trei sarcini fundamentale* ale Alianței:

➤ *Apărarea colectivă* – Articolul 5 al tratatului de la Washington își păstrează rolul de pion principal al funcționării Alianței. Este conferită o pondere sporită Art. 4 (consultările aliate);

➤ *Gestionarea crizelor* – față de documentul din 1999, o pondere importantă este acordată noilor riscuri de securitate și asigurării unor capacități adecvate de răspuns: terorismul, atacurile cibernetice, insecuritatea energetică. Este evidențiată constituirea unei capacități de apărare antirachetă, ca parte componentă a apărării colective;

➤ *Securitatea prin cooperare* – parteneriatele PfP au o pondere importantă în cadrul documentului. Relația cu Rusia își găsește o reflectare echilibrată, prin promovarea cooperării practice și respectarea principiilor care stau la baza acestei relații.

La Summit-ul NATO de la Lisabona din noiembrie 2010, șefii de stat și de guvern au adoptat *Noul Concept Strategic al NATO*², document vizionar care oferă liniile principale de acțiune ale Alianței Nord-Atlantice în următorii 10 ani.

Necesitatea elaborării unui nou document programatic a decurs din realitatea că actualul Concept are o vechime de peste 10 ani, perioadă care a fost marcată de schimbări importante, atât la nivelul structural al NATO (creșterea numărului de membri), dar și în ceea ce privește evoluția mediului strategic și de securitate în care Alianța trebuie să acționeze.

Fostul Secretar General al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, într-un discurs intitulat „A New NATO” argumenta că sintagma „nou” este legitimă și corectă, deoarece Alianța Nord-Atlantică a trecut printr-un proces profund de transformare, ce a avut ca bază:

➤ Noile provocări la adresa securității și modul în care NATO este pregătit să facă față;

➤ Reforma, transformarea NATO ca instituție

fundamental militară (trecerea de la *heavy metal armies* la *agile forces* - *NRF*);

➤ Reorientarea geografică, prin definirea intereselor cu privire la o serie de regiuni (Ucraina, Rusia, Orientul Mijlociu, Asia Centrală);

➤ Relațiile cu instituții ca ONU, UE, pentru a contracara amenințările la adresa NATO.

Secretarul de Stat în Ministerul Afacerilor Externe (MAE), Bogdan Aurescu, afirma că *dezvoltarea Noului Concept Strategic al NATO nu ar trebui să fie un proces de reinventare totală, ci unul de rafinare, cizelare, modelare și adaptare*. Trebuie păstrat ceea ce este viabil și actual și adăugit ceea ce devine necesar în noul context. În opinia domniei sale, rolul acestui exercițiu este de a *identifica vulnerabilitățile, riscurile și amenințările actuale la adresa securității Alianței, de a le ierarhiza în funcție de importanță și de a găsi răspunsurile adecvate pentru a le contracara*. Iar dacă nu pot fi găsite acum răspunsuri, suntem datori să arătăm căile de urmat pentru a le găsi. Unele dintre „noile” riscuri și provocări de securitate au fost deja incluse în Conceptul Strategic din 1999: *terrorism, criminalitate organizată sau întreruperea accesului la resurse vitale*.

Alte riscuri cu care ne confruntăm acum, de exemplu *atacurile cibernetice, pirateria, schimbările climatice sau insecuritatea energetică* au devenit mai vizibile după adoptarea Conceptului Strategic în vigoare și Alianța trebuie să fie pregătită să le înfrunte. Cred că NATO joacă și va trebui să joace un rol, să fie parte a soluțiilor. Plecând de la esența primară a funcționalității sale, definită de principiul indivizibilității securității statelor aliate și de apărarea colectivă, *un NATO eficient pentru secolul XXI va fi un NATO³ care va ține seama realist de noii parametri ai mediului internațional de securitate și care va ști să își aloce resursele necesare și să utilizeze instrumentele cele mai potrivite*. Iar dacă alte structuri sau organizații internaționale sunt, poate, mai bine poziționate pentru a gestiona anumite tipuri de probleme, NATO trebuie să creeze parteneriate funcționale cu acestea pentru a aborda împreună, deci mai eficient, riscurile de securitate în viitor.”

3.2. Noua Strategie de Securitate a SUA post-Irak

Această strategie de securitate punctează un moment de trecere de la implicarea terestră spre noi

provocări, conform noii arhitecturi de securitate mondială. Președintele Barack Obama afirma: „*Da, vom fi mai austeri, dar lumea trebuie să știe că America își va menține superioritatea militară, cu forțe flexibile și pregătite să răspundă oricărui pericol*”.

Ministrul apărării SUA, Leon Panetta, sublinia că această nouă trecere era necesară datorită unor probleme majore, de la instabilitatea medio-orientală, emergența puterilor din Asia (China) și Rusia, Iranul, Coreea de Nord și, nu în ultimul rând – antiterorismul. Dacă, până acum, armata americană era pregătită să învingă pe două fronturi (Irak - Afganistan), acum noua strategie are la bază victoria pe un singur front și de a-l obtura pe cel de-al doilea, distrugând ambițiile inamicului. Astfel, China devine principalul factor de care SUA va trebui să țină cont, atât din punct de vedere militar, cât și economic, centrul de greutate al politicii americane mutându-se spre un nou, posibil inamic – China, spre un puternic parteneriat cu India, în condițiile în care se presupune că Pakistanul ar fi cel mai fidel aliat al Chinei.

Analistul Charles Scanlon a declarat că decizia de a se concentra asupra Asiei ar fi fost o surpriză pentru liderul Chinei și „*implicarea militară în regiune va fi ca un taur într-un magazin de porțelanuri*”. Cu toate afirmațiile pozitive, negative, se poate observa că Rusia nu mai contează, deocamdată, în această ecuație a securității, iar această nouă politică, conform lui Howard McKeon, ar fi „*o retragere din lume, sub chipul unei noi strategii*”.

Utilizarea războiului cibernetic și lansarea dronelor fără echipaj uman sunt priorități ale noii strategii militare americane, ceea ce va permite contracararea posibilelor atacuri ale Chinei și Iranului.

„*Mareea războiului începe să se retragă*”.

Această nouă strategie se dorește a fi un răspuns la provocările actuale de securitate, dar nimeni nu a luat în calcul:

„*Cum va evolua mediul de securitate în 2012 - 2013, atâta timp cât la nivelul statului nord-coreean avem un alt lider, Iranul continuă procesul de îmbogățire a uraniului, primăvara arabă continuă să facă victime, iar actuala criză economică ar putea distruge identitatea economică, militară a UE*”. Sunt întrebări simple, dar în același timp complexe ca desfășurare în timp, și care, ipotetic vorbind nu ne oferă nici cea mai vagă idee asupra finalului ei.

3.3. Relațiile NATO – Rusia după Summitul NATO de la Lisabona

Zbigniew Brzezinski a asemuit această lume a interdependențelor cu o *tablă de șah*. Pe această tablă de șah goală, Summitul de la Lisabona a conturat o serie de documente foarte importante, cum ar fi:

- Noul Concept Strategic al NATO;
- Declarația finală a Summitului de la Lisabona;
- Declarația comună a Consiliului NATO – Rusia.

Astfel, acest studiu în extensie, își propune să analizeze interesele celor două entități, Federația Rusă și NATO. Una din acutele probleme ale Federației Ruse a fost obținerea unui drept de veto în problemele ce ar putea afecta securitatea acesteia prin extinderea NATO până aproape de granițele sale. Astfel, *Noul Concept Strategic reafirmă, prin intermediul Articolului 10 din Tratatul de la Washington, modalitățile de extindere și aderare la Alianță.*

Extinderea NATO a contribuit, conform acestui tratat, la securitatea Alianțelor, ținta propusă fiind „O Europă unită și liberă” și aderarea la NATO rămâne deschisă pentru toate democrațiile europene care sunt în comun acord cu idealurile, capabile să-și asume responsabilități și obligații ca membri ai Alianței. Această reafirmare a Articolului 10 din Tratat încearcă să ofere Rusiei o garanție prin faptul că NATO nu va interveni în problemele externe ale Rusiei⁴, în sfera de influență a acesteia⁵, dar în același timp oferind noilor democrații aflate în faze incipiente un balon de aer prin promovarea unor parteneriate de tip Pfp. Într-un articol al lui Alexander Kramarenko, Director al Departamentului de Planificare a Politicilor la Ministerul de Externe a F.R susținea faptul că *Rusia ar putea fi membră a NATO în următoarele condiții:*

- Rusia are un control civil și democratic asupra forțelor sale armate, ceea ce s-ar putea confirma cu ușurință din dezbateri în mass-media națională;
- Este un obicei larg răspândit în rândul anumitor elite occidentale – și în rândul publicului larg – să se creadă că Occidentul știe ce este mai bine pentru Rusia, decât ea însăși. În cazul în care autorul a declarat că „Rusia are nevoie de NATO ca

„dușman”, el s-a referit la opiniile exprimate de către unii politicieni și jurnaliști marginali, Dmitri Rogozin, trimisul Rusiei la NATO, fiind un adept ferm al unei relații consolidate Rusia - NATO;

- Aderarea Rusiei la NATO nu ar fi o amenințare pentru China;
- Cooperare tripolară a structurilor de securitate între Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană și Rusia;
- Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (coordonată de către Rusia) nu reprezintă un atentat la securitate NATO. Dacă Rusia ar deveni membră a NATO, Alianța ar putea fi transformată într-o nouă entitate. Acest lucru ar coincide cu tendințele actuale în domeniul relațiilor internaționale, inclusiv cu conceptul fostului consilier pe securitate națională, Zbigniew Brzezinski despre o rețea de securitate la nivel mondial;
- Rusia ar putea fi, prin esență, una din principalele națiuni din lume, este un membru de frunte al Grupului 20, G8, BRIC și Organizația de cooperare de la Shanghai (OCS), iar sfârșitul Războiului Rece i-a abolit în mod cert statutul de superputere mondială.

Un subiect destul de „fierbinte” analizat în cadrul Noului Concept Strategic a fost legat de o posibilă aderare a Georgiei și Ucrainei la Alianță, aceasta reafirmându-și indirect angajamentele rezultate în urma Summitului de la București, conform cărora ambele țări vor deveni membre ale NATO. Astfel, conform noului concept, va continua și va dezvolta parteneriatele cu Ucraina și Georgia în cadrul comisiilor NATO – Ucraina și NATO – Georgia, luând în considerare orientarea și aspirațiile euro-atlantice a fiecărei țări în parte.

Astfel, prin NCS, se recunoaște faptul că Ucraina și Georgia au făcut pași importanți spre aderarea la NATO, dar, cu mici excepții, Georgiei îi este recunoscută formal aderarea la NATO, iar Ucrainei doar menținerea programelor de tip Pfp.

În cadrul *Noului Concept Strategic* s-a abordat și problema uniformizării deciziilor ce implică atât NATO cât și Federația Rusă⁶. Astfel, aceasta din urmă a captat o serie de avantaje prin intermediul Articolului 2 din principiile de bază, evidențind rolul principal al Consiliului de Securitate al ONU, dar nu și exclusiv prin prisma aplicării Articolului 5 din Tratatul de la Washington.

„Statele membre NATO formează o comunitate de valori unică, Alianța fiind ferm dedicată

scopurilor și principiilor Cartei Națiunilor Unite și a Tratatului de la Washington care afirmă responsabilitatea primară a Consiliului de Securitate”.

În urma celor trei documente aprobate la Summitul de la Lisabona, Federația Rusă⁷ a obținut o suspendare a efectelor rezultate în cadrul relațiilor NATO – Rusia, din cauza nerespectării angajamentelor luate prin:

➤ Acordul de încetare a focului în războiul ruso – georgian;

➤ Recunoașterea celor două regiuni separatiste Abhazia și Osetia de Sud.

Documentele adoptate în cadrul acestui summit impun o serie de măsuri *pentru crearea unui climat pozitiv între cei doi actori ai scenei mondiale, cum ar fi:*

➤ Operațiuni în afara granițelor și misiuni de management al crizelor cu implicarea NATO, atunci când acest lucru este posibil;

➤ Formulări legate de *new balance of nuclear rockets*, având ca direcții de acțiune retragerea armelor nucleare din Europa, reducerea stocurilor de rachete nucleare cu o rază scurtă de acțiune și angajamentul pentru o lume fără arme nucleare.

O altă garanție oferită în cadrul Consiliului NATO – Rusia a fost cea de *angajare în nefolosirea forței și ne-amenințarea cu folosirea forței în toată zona euroatlantică*. Conform aceluia angajament, statele membre al CNR se abțin de la amenințări de folosire a forței una împotriva celeilalte, precum și împotriva oricărui altui stat, a suveranității și integrității teritoriale. În cadrul acestui argument este inclusă și Georgia, ale cărui drepturi au fost încălcate de Rusia în anul 2008, fapt ce menține o punte de instabilitate în dialogul dintre Federația Rusă și NATO.

„Reiterăm susținerea noastră neîntreruptă față de integritatea teritorială și suveranitatea Georgiei în cadrul granițelor sale recunoscute internațional și facem apel la Rusia să își îndeplinească angajamentele luate prin medierea Uniunii Europene din 12 august și 8 septembrie 2008”.

O altă formulare interesantă este cea legată de *dimensiunea nucleară*⁸ și de voința de a avansa către o lume fără arme nucleare, dimensiune ce va face obiectul unei alte analize.

Toate aceste declarații ale NATO nu pot fi acceptate ca garanții de securitate. Noua Doctrina Militară a Federației Ruse nu mai conține aspecte

legate de ideologie, ci mai mult pe posibilitatea actorilor participanți la viața internațională de a-și putea asigura propria securitate prin utilizarea armelor nucleare. Iuri Baluevskii (secretarul Consiliului de Securitate al federației Ruse) a afirmat că Rusia nu va ezita să utilizeze arma nucleară dacă își va simți amenințată integritatea teritorială și existența statală (conform Centrului rus de studiere a opiniei publice, peste 53% din cetățenii ruși consideră armele nucleare drept garanție a securității naționale). Cel mai mare pericol la adresa securității Federației Ruse îl constituie extinderea NATO și apropierea acesteia de Rusia (instalarea de scuturi antirachetă, creșterea contingentelor militare în regiunile adiacente influenței ruse), procesul de extindere a NATO fiind opus intereselor politice și de securitate ale Moscovei.

3.4. Relațiile NATO – UE după Summitul NATO de la Lisabona

„Ne dorim aliați puternici. Nu căutăm să fim patronii Europei. Căutăm să fim partenerii Europei” (Președintele SUA, Barack Obama)

Noul Concept Strategic al NATO 2010 și viitorul Concept Strategic European vor trebui să evidențieze existența unei viziuni comune de abordare a principalelor provocări la adresa sistemului global al secolului XXI, lipsa acestor armonizări putând orienta interesele SUA către zona Asia – Pacific, iar Uniunea Europeană pe politicile de vecinătate, situații ce ar putea prejudicia destul de grav viitorul relației transatlantice.

SUA și Europa au dezvoltat puternice legături economice, ceea ce a constituit un important impuls în relațiile dintre aceste entități, președintele Obama afirmând că această impulsioneare a presupus și o întărire a securității și apărării Europei prin politica de *„Burden Sharing”* (o echilibrare a parteneriatului transatlantic). Astfel, fostul secretar american al Apărării, Robert Gates, aprecia în cadrul unui discurs susținut la Universitatea Națională de Apărare de la Washington (februarie 2010) că *„interesul redus pentru dezvoltarea unor capacități și reținerea europenilor față de utilizarea forței militare constituie „un obstacol în obținerea unei securități reale și a unei păci durabile în secolul XXI”.*

În viziunea unor cercetători, relațiile dintre SUA și Europa vor fi marcate de existența mai multor provocări majore:

➤ Necesitatea recunoașterii de către europeni a schimbării de conținut în relația transatlantică;

➤ Dorința și disponibilitatea ca SUA să poată negocia cu Europa (înțelegând cu UE) – există o anumită reticență a partenerului american cu privire la voința și capacitatea UE de a deveni un partener capabil pe un întreg areal de probleme globale.

Crearea unei perspective comune SUA – Europa asupra securității transatlantice presupune *armonizarea percepțiilor* privind principalele riscuri și amenințări, *identificarea și stabilirea principalelor interese comune* și *coordonarea resurselor* în asigurarea securității colective. Noul Concept Strategic al NATO⁹ va permite reafirmarea *Alianței în calitate de principal instrument de coordonare a resurselor militare și a deciziilor politico-militare la nivel transatlantic*, în timp ce parteneriatul SUA – UE va depinde de coordonarea statelor membre ale Uniunii în ceea ce privește politica externă și de securitate.

*Răspunsul Europei la amenințările de securitate nu exclude și nu trebuie să excludă SUA*¹⁰, eficiența sa depinzând de gradul prin care se poate asigura o legătură transatlantică puternică. Ne-am obișnuit cu prezența SUA în Europa, ce a constituit o garanție fără echivoc a *cimentării* parteneriatului transatlantic, dar a sosit momentul unei asumări mult mai realiste, responsabile, a europenilor în asigurarea propriei securități pe continent, iar NATO, ca organizație, a fost omniprezentă în tot ceea ce reprezintă asigurarea stabilității și securității în Europa.

„Va veni o zi în care voi, francezi, ruși, italieni, germani, voi, toate națiunile continentului, fără să vă pierdeți calitățile distincte și glorioasa voastră individualitate, veți fonda împreună o unitate superioară și veți construi fraternitatea europeană” (Victor Hugo, 1849).

Concluzii

Lansarea unui proces de remodelare a NATO a fost avut în vedere din urmă cu mulți ani. Criza din Kosovo a contribuit substanțial la adoptarea Conceptului Strategic (1999), iar momentul 11 septembrie 2011 a conferit un prilej pentru relansarea dezbaterilor efective, prin realizarea unor noi mecanisme de cooperare internațională, conform actualului context internațional.

Reforma NATO este ceea ce simbolizează cu adevărat modul în care europenii și americanii

*vor înțelege să-și unească destinele în viitor*¹¹, Noul Concept Strategic al Alianței adoptat în noiembrie 2010 la Lisabona fiind esențial în înțelegerea modurilor de gândire actuale pe teme de securitate. Era modalitatea cea mai necesară unei reîmprospătări a dezbaterilor globale în domeniu, având ca punct de plecare o revitalizare a metodelor vechi de combatere a amenințărilor convenționale caracteristice secolului trecut. Un studiu recent pe tema extinderii NATO susținea că *„această transformare este un vin vechi în sticle noi, însă speranța este că vinul se va maturiza în timp și va căpăta valoare”*.

Se pune întrebarea: cum vom reuși să anticipăm amenințările?

Răspunsul ar putea deriva din necesitatea ca transformarea militară a NATO să fie rezultatul unei dezbateri mult mai profunde a esențialelor aspecte de interes politic euroatlantic, prin sporirea eficienței militar-operațională a Alianței, prin parteneriate, o apropiere mult mai flexibilă, pragmatică, dintre NATO și UE. *Raportul grupului de experți condus de Madeleine Albright*, publicat în luna mai 2010, a evidențiat *o serie de carente* între membrii NATO, cu țintă directă către politica față de Rusia, parteneriatele NATO și contribuțiile financiare. Deși acest nou concept strategic al NATO a fost adoptat, planurile sunt mai puțin clare în domenii cum ar fi: poziționarea NATO în contextul unei noi arhitecturi europene de securitate (lipsa unei strategii europene de securitate adaptată noilor configurații mondiale), parteneriatele extinse (vezi cazul Ucrainei).

Amprentarea crizei economice asupra Alianței a permis creșterea discrepanțelor financiare dintre capacitățile celor două entități (SUA și UE). Bugetul NATO înregistrează un deficit, trupele aliate sunt plătite de statele ce au trimis acele trupe conform principiului *„cost lie where they fall”*. Se pare că dezbaterile din anii '90 privind împărțirea responsabilităților ar putea fi relansată în speranța eficientizării acesteia. Astfel, NATO trebuie să-și selecteze misiunile și să le planifice cu atenție în cooperare cu alți actori internaționali, deoarece conform unor noi previziuni bugetare, costurile legate de apărare ar putea fi reduse cu 40%, iar efectivele diminuate undeva la 50.000 de militari.

Comunitatea transatlantică va depinde, în mod evident, de modul cum aceasta se va adapta realităților generate de evoluția Uniunii Europene ca actor pe scena securității. Astfel, PESC sub

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

o nouă formă – PSAC, trebuie să impulsioneze parteneriatul dintre NATO și UE.

O relație mai structurată dintre NATO și ONU ar trebui susținută de consultații politice la nivel strategic – „Dacă NATO va evolua ca un braț al ONU, valoarea unei relații strategice coerente poate deveni mult mai evidentă, eliminând sintagma, contractor – subcontractor”.

Realizarea unei alianțe flexibile la noile situații contextuale va depinde de *dorința politică a statelor membre* de a se transpune în practică Noul Concept Strategic și de a permanentiza eficient și solidar procesul de transformare a NATO.

Alianța va continua să se confrunte cu o serie de *provocări*:

- rolul fundamental al NATO este de a crea „o Europă a securității”;
- dezvoltarea Parteneriatelor pentru Pace;
- permanentizarea dialogului strategic cu Rusia;
- UE, ONU, NATO și OSCE trebuie să mențină o strânsă cooperare și un consens;
- dezvoltarea de parteneriate și cu alte state ale lumii, nu numai cu state care se află în sfera de influență a NATO (parteneriatele globale), prin modificarea articolului 10 al Tratatului de la Washington din 1949;
- întărirea capacităților Alianței de a-și îndeplini cu claritate cele două funcții fundamentale – acțiuni militare colective și cooperare prin securitate;
- O mai mare flexibilitate în a înțelege ceea ce se întâmplă la nivel politic, social, economic și transpunerea acestora în activitățile de planificare și executare a misiunilor;
- Strategia NATO nu trebuie să devină una reactivă, ci apărarea, conform lui Scheffer, trebuie elaborată prin *proiecția stabilității*;
- Comunitatea transatlantică trebuie să accepte responsabilitatea de a acționa oriunde va fi necesar prin activități de prevenire și descurajare (terorism, asistență umanitară).

NOTE:

1 În cadrul acestei faze, România a primit vizita expertului francez Bruno Racine și a celui turc Ümit Pamir, în perioada 8-9 aprilie 2010.

2 Noul Concept Strategic se dorește a fi „o foaie de parcurs” pentru următorii 10 ani ai NATO.

3 Dacă Alianța dorește să rămână un adevărat

furnizor de securitate pentru membrii săi, ea trebuie să devină un jucător de echipă. NATO se află doar la începutul acestui drum, care va fi unul dificil.

4 *Noi, alianța Nord-Atlantică, vom urmări în permanență colaborarea și cooperarea cu Rusia, cât și cu alte state partenere din spațiul Euro-Atlantic.*

5 „Rusia speră că Alianța va avea față de Rusia o poziție mai echilibrată, consolidată și de bună vecinătate”, a adăugat Rogozin. Indicatorul unor astfel de schimbări poate fi decizia privind formatul participării Rusiei și NATO la noul sistem european de apărare antirachetă.

6 *Concepția politicii externe* a Federației Ruse adoptată de către președintele Dmitri Medvedev la 12 iulie 2008 exprimă viziunea oficială a locului Federației Ruse în secolul XXI, o concepție ce are la bază schimbări fundamentale în poziția acesteia față de SUA, UE și CSI – de recâștigare a statutului regional, în perspectivă – mondial, evidențiind crearea unei contraponderi la influența SUA și NATO, o atitudine ostilă la extinderea NATO, inclusiv la primirea în NATO a Georgiei și Ucrainei, [http:// www. Kremlin. Ru/text/ docs/2008/07/204108.shtml](http://www.Kremlin.Ru/text/docs/2008/07/204108.shtml).

7 La recentul Summit al NATO la Lisabona a luat parte președintele rus, Dmitri Medvedev, iar acest eveniment poate fi considerat un succes important în dezvoltarea parteneriatului și încrederii între Rusia și Alianță.

8 NATO și Rusia au convenit să efectueze o evaluare a amenințărilor comune cu rachete balistice și să dezvolte o analiză comună a viitorului cadru de cooperare în domeniul apărării cu scuturi antirachetă, amplasate în puncte geostrategice cheie, pe continentul european și nu numai; aceste subiecte vor fi discutate la viitoarea reuniune a miniștrilor apărării, din luna iunie a anului 2012.

9 Prin Noul Concept Strategic NATO se aduc întăriri și îmbunătățiri articolului 5 din Tratat - clauza care postulează în vederea apărării și asistenței mutuale – prin adoptarea unei noi politici de „protecție-apărare strategică” care include prezența continuă a SUA în spațiul european, prin implementarea armelor nucleare tactice, cât și prin edificarea unei arhitecturi de apărare antirachetă transatlantice.

10 SUA va rămâne principalul *donator de securitate* pentru spațiul european. *Umbrela satelitară* a rachetelor nucleare americane constituie unul din aspectele cele mai importante ale securității colective a NATO.

11 *Vezi actualele forumuri de discuții la nivelul Băncii Mondiale și FMI desfășurate la New York, reuniunea G.20 de la Paris pe tema modalităților de salvare a economiei europene, mondiale și căutarea unor soluții cu adevărat reale, logice și implementabile.*

BIBLIOGRAFIE:

1. DOBRESCU, M. Emilian, *50 de ani care au zguduit lumea – 1944-1994*, Editura SC „Știință & Tehnică” SA, 1995.
2. FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.
3. MATHEWS, Jessica Tuchman, *Redefining Security*, Foreign Affairs 1989, Vol.68, Nr.2.
4. BRZEZINSKI, Zbigniew, *Marea tablă de șah. Geopolitica lumilor secolului XXI*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
5. C.A.S.E. Collective, *Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto*, Security Dialogue 2006.
6. Documente și discursuri disponibile pe portalul oficial al NATO: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>.
7. [http://www.ingepo.ro / materiale /358 / supliment la pulsul geostrategic 78](http://www.ingepo.ro/materiale/358/supliment_la_pulsul_geostrategic_78).
8. http://www.adevarul.ro/international/foreign_policy.
9. <http://www.ziare.com/articole/turcia+ue+summit>.
10. www.defense.gov/speech.aspx?speechid=1423.

ROLUL FRANȚEI ÎN CREAREA, CONSTRUIREA ȘI EVOLUȚIA UNIUNII EUROPENE

*Dr. Mirela ATANASIU**

Conceptul de Europă unită a pornit de la simplă idee, fiind ulterior transformat în fapte, sub forma marilor proiecte politice realizate de valori, interese și voințe comune ce au mobilizat energiile și resursele spre înfăptuirea aceluiași ideal îndrăzneț.

Cine putea iniția și realiza această unificare a statelor europene, dacă nu acelea dintre ele care aveau „voce puternică”, referindu-ne aici și la Franța care era o putere politică, economică și militară recunoscută nu numai pe plan european, ci și global, statut care i-a permis să-și asume rolul decisiv în construcția viitorului european unit. Rezultatul amprentei implicării profunde a Franței în acest demers este evident, să nu uităm că Deviza Revoluției Franceze a fost: „Libertate, Egalitate, Fraternitate” și, dacă privim tratatele constitutive cu actele lor modificatoare, inclusiv Tratatul de la Lisabona, vedem că valorile fundamentale politice ale Uniunii promovează tocmai aceste precepte pe toate palierele și etapele temporale ale edificării și menținerii Uniunii Europene între actorii geopolitici globali importanți și, implicit, a stabilizării poziției sale de stat european influent.

Cuvinte-cheie: Franța; Europa unită; geopolitică; Uniunea Europeană; rol strategic.

1. Rolul gânditorilor francezi în crearea ideii de „Europă unită”

Conștiința europeană, dată de unitatea culturală și intelectuală axată pe universalismul creștin, este cea care a animat spiritele luminate ale secolului al XIX-lea și le-a făcut să simtă posibilitatea unității în diversitate pe spațiul european. Sub forma unor simple idei și, nu de puține ori, a unor proiecte concrete, în Franța în special, scriitori, filosofi, reprezentanți ai bisericii, oameni politici și-au prezentat speranțele și viziunile lor despre viitorul continentului european. În acest sens, pot fi citate diverse lucrări religioase, scrierile din „epoca luminilor”, ideile Revoluției franceze, memoriile lui Napoleon, discursul lui Victor Hugo despre Statele Unite ale Europei, concepțiile lui Paul Valéry despre spiritul european ¹.

În ceea ce privește ideea de „societate europeană”, Abatele Saint-Piére, în lucrarea „Proiectul păcii perpetue”, la 1713, prezintă unele condiții, căi și necesitatea creării unei Europe unite: „*Va exista din acest moment o Societate, o Uniune, permanentă și perpetuă între toți Suveranii creștini pentru a asigura Pacea în Europa*”². De asemenea, un alt gânditor francez, Saint Simon, în 1814, a scris despre principiile și condițiile privind

** Dr. Mirela ATANASIU (mirela.atanasIU@yahoo.com), doctor în Științe militare și informații, își desfășoară activitatea în Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România.*

reorganizarea societății europene. Ulterior, Victor Hugo susținea, în 1842, că „*Alianța Franței cu Germania este constituția Europei*”³.

Analizând cele prezentate anterior, putem deduce cu ușurință că ideile de unificare a țărilor Europei sunt generate, în special, de către intelectualitatea franceză, determinate de factori politici, respectiv de dorința de a menține pacea și stabilitatea pe continent și în lume. Proiectele acestora propun o unificare politică într-un domeniu restrâns, în cadrul unor alianțe confederative care să respecte suveranitatea popoarelor, dar s-a demonstrat că participarea actuală în organizația europeană presupune opțiunea pentru apărarea unor interese generale și acceptarea unei limitări a suveranității. De asemenea, ei sunt adepții unor instituții independente, cu reprezentanți ai statelor membre, dar care să acționeze în favoarea interesului general pentru ca Uniunea să genereze un drept comun care să se impună țărilor membre. Tot autorii francezi sunt cei care au propus ca Uniunea să funcționeze pe baza principiului proporționalității, considerând că sistemul de vot limitează independența și suveranitatea țărilor membre. Practic, se regăsesc în aceste proiecte idei și principii care și-au dovedit justetea și realismul prin aplicarea efectivă în procesul de integrare, cei i drept, după două secole.

2. Proiectul european, de la simplă idee la acțiune

Ideea de Europă unită, promovată încă din secolul al XVII-lea, a renăscut în perioada interbelică datorită contextului geopolitic existent la acea perioadă, caracterizat de criza sistemului statelor naționale europene suverane și de declinul economic al bătrânului continent în comparație cu ascensiunea unor state extra-europene. Astfel, ideea de unificare europeană a fost văzută ca o soluție pentru reconstrucția acestui spațiu.

În 1923, la inițiativa contelui Richard Coudenhove-Kalergi, se constituie la Viena „mișcarea Pan-Europeană”. Rolul ei era să militeze pentru crearea unei confederații europene pe fondul reconcilierii franco-germane, în scopul apărării față de două pericole: unul politic, din Est (Rusia Sovietică) și unul economic, din Vest (Statele Unite ale Americii)⁴.

Un alt eveniment avea însă să marcheze această perioadă sub forma unei propuneri prezentate

Adunării Societăților Națiunilor privind elaborarea unui proiect de creare a Statelor Unite ale Europei în septembrie 1929, de către ministrul de externe al Franței din acea vreme, Aristide Briand, cunoscut ca fervent susținător al ideii de federalizare a Europei. Scopul urmărit prin această propunere, înaintată guvernelor europene de Briand, consta în menținerea păcii și prosperității prin stabilirea unei legături unice între popoarele europene. Climatului specific al perioadei interbelice face ca proiectul Briand să fie lipsit de finalitate, deoarece multe dintre statele europene și-au arătat scepticismul, sau chiar dezacordul față de această inițiativă de organizare a unei uniuni federale europene, dar a rămas ca moment de referință, un fel de debut în planul procesului de constituire a Comunității Europene.

Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial pune, însă, statele europene în fața unei situații absolut noi, deosebit de dificile. Distrugerile războiului erau imense: pierderi economice, dislocarea profundă a întregului aparat productiv, divizarea continentului prin crearea de blocuri politico-militare și declanșarea Războiului Rece. Europa își vedea pierdut rolul de centru de putere mondială, fapt ce a determinat-o să caute soluții viabile pentru a face față noilor provocări economice, politice și culturale apărute.

La propunerea lui Harry S. Truman, președintele Statelor Unite ale Americii din acea perioadă, se oferă sprijin financiar și militar Greciei și Turciei în eforturile lor de a rezista intențiilor de a fi supuse Europei prin mijloace armate sau presiuni economice și diplomatice. Jean Monnet apreciază planul ca fiind momentul apariției unui nou tip de relații internaționale: „*a ajuta pe alții pentru a se ajuta pe sine*”⁵. SUA erau interesate în ajutorarea Europei, nu doar pentru evitarea promovării și extinderii comunismului, ci și pentru a-și oferi o soluție la recesiunea economică prin care treceau.

Planul Marshall a fost conceput sub forma unei contribuții la un efort european de relansare economică. Se solicita țărilor europene elaborarea unui plan comun pe baza evaluării resurselor și deficitelor existente. Șaisprezece țări ale Europei Occidentale și Rusia sovietică se întâlnesc la Paris. Refuzul sovieticilor de a participa la un program de ansamblu contrar suveranității națiunilor este urmat de refuzul sateliților URSS, ceea ce duce la ruptura decisivă a Europei. Beneficiarele planului vor fi doar țările Europei Occidentale care, pentru a

răspunde ofertei făcute de americani, semnează la Paris, în 1948, Convenția de Cooperare Economică Europeană, constituind OECE (Organizația Europeană pentru Cooperare Economică), care ulterior, devine OCDE (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică)⁶.

Semnificativă pentru înțelegerea evoluției ulterioare a Europei de Vest este părerea lui Monnet despre această organizație, exprimată într-o scrisoare către Georges Bidoult, președintele Consiliului Europei: „Efortul diferitelor țări, în cadrele naționale actuale, nu va fi, după părerea mea, suficient. Ideea că 16 țări suverane cooperează efectiv este o iluzie. Eu cred că doar crearea unei federații la Vest, cuprinzând Anglia, ne va permite în timp rezolvarea problemelor și, în final, împiedicarea războiului”. Deci, este evident faptul că soluția, în viziunea lui Monnet, nu putea fi decât o federație a Vestului⁷.

Reconcilierea celor două veșnice rivale era mijlocul prin care se spera în menținerea păcii pe continent. Importanța producției de cărbune și oțel, precum și complementaritatea existentă în acest domeniu între Franța și Germania a făcut ca aici să se întrevadă soluția.

3. Rolul Franței în edificarea bazei Uniunii Europene

La 9 mai 1950, Schuman, la îndrumarea lui Monnet, propune Germaniei plasarea producției franco-germane de cărbune și oțel sub o autoritate internațională deschisă participării și altor țări ale Europei. Șase țări (Franța, Germania de Vest, Marea Britanie, Italia, Olanda și Luxemburg) au acceptat planul și au semnat la Paris, la 18 aprilie 1951, Tratatul de constituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO). Prin instituțiile și mecanismele de funcționare, CECO a reprezentat prima realizare concretă pe drumul unificării Europei pe baze federale și, apoi, a devenit parte a Uniunii Europene. Tratatul a fost considerat ca fundația aducerii Europei la pace după cel de-al Doilea Război Mondial. Unele dintre fostele națiuni dușmane au ajuns să folosească în comun producția de cărbune și oțel, care fuseseră în timpul conflagrației resursele cele mai solicitate⁸. Ulterior, sunt semnate tratatele care instituie Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (EURATOM) și Comunitatea Economică Europeană (CEE) de către aceleași șase țări. Tratatul de înființare sunt

cunoscute sub numele de Tratatul de la Roma și au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958.

În anii '60, a avut loc primul moment important pentru integrarea economică sub forma planului Fouchet. În urma unei inițiative a Franței, Consiliul de Miniștri a decis formarea unei comisii, condusă de Christian Fouchet, pentru elaborarea unui proiect de uniune politică. Uniunea urma să fie condusă de un Consiliu format din șefii de state și guverne care ar fi decis în unanimitate, o Adunare parlamentară cu rol consultativ și o Comisie politică europeană cu rol tehnic, formată din specialiști. Era, așadar, un proiect pe bază de cooperare interguvernamentală, în care s-a văzut o amenințare pentru structurile Comunităților existente. Belgia și Olanda s-au opus și, astfel, ceea ce se spera a fi șansa unificării politice a rămas drept o tentativă nereușită.

Pe de altă parte, însă, cel mai cunoscut moment al controverselor federalism – cooperare interguvernamentală îl constituie „criza scaunelor goale”, aceasta fiind prima criză instituțională din istoria procesului de integrare. Conflictul a fost generat de propunerea Comisiei de creare a unui sistem de resurse bugetare proprii, necesar finanțării cheltuielilor comune, îndeosebi a celor necesare pentru aplicarea Politicii Agricole Comune. Bugetul CEE ar fi urmat să capete caracteristicile unui buget federal, Comunitatea având rolul de administrare, în conformitate cu prevederile Tratatului. În acest moment, Franța a refuzat propunerea și s-a retras de la masa negocierilor, blocând luarea deciziilor în Consiliu. Franța a revenit asupra propunerii Comisiei în ianuarie 1966 prin așa numitul „compromis de la Luxemburg”, mecanism prin care, pentru domeniile ce cădeau sub incidența votului majoritar, dacă o țară invocă un interes foarte important, discuțiile trebuiau să continue până se găsea un acord unanim. Excepția a devenit regulă până la emiterea Actului unic european în 1986, majoritatea deciziilor în Consiliu luându-se în unanimitate. Compromisul de la Luxemburg inițiat de guvernul francez a confirmat încă o dată că integrarea era un proiect cu pretenții federaliste, realizat prin cooperare interguvernamentală. Rolul esențial revenea statelor membre și orice încercare de accentuare a caracterului supranațional al Comunităților era aspru penalizată. În concepția de atunci, Europa trebuia să aparțină europenilor și instituțiile supra-naționale nu puteau fi deasupra statelor naționale⁹.

Formula „Statele Unite ale Europei”, lansată cu mult timp în urmă de către Victor Hugo, a

coalizat energiile în direcția construcției politice a Europei unite în primii ani postbelici. A fost însă rapid abandonată în favoarea unor formule mai suplă – „Europa națiunilor”, „Europa popoarelor”, „Europa cetățenilor”, „Federația europeană”, fără însă un efort de definire a formei și a modului de realizare. Tratatul s-a limitat la a preciza că țările semnatare își propun realizarea unei uniuni tot mai strânse între țările membre. Ambiguitatea conceptuală s-a transmis și în planul acțiunilor, ducând la frecvente crize în planul integrării politice. Proiectul european a beneficiat însă de un element de continuitate – metoda funcționalistă. A integra prin economie, cu pași mărunți, într-un model de cooperare care să permită accentuarea interdependențelor și dezvoltarea solidarității, altfel spus, „învăluirea politicului printr-o strategie economică de creștere funcțională”¹⁰ în baza unei logici cumulative de integrare și respectând ritmul de evoluție specific fiecărui stat membru constituie esența metodei funcționaliste, comunitare.

Această primă etapă a construcției europene ne permite să precizăm factorii care au stat la baza procesului de integrare: necesitatea menținerii păcii și stabilității pe continentul european, teama de pericolul reprezentat de comunismul din Est, dorința statelor vest-europene de a se desprinde de dependența americană și de a-și recăpăta locul pierdut pe scena politică și economică internațională.

La 19 iunie 1990 este semnat acordul de la Schengen (Franța, Germania, Belgia, Olanda, Luxemburg) privind libera circulație a persoanelor.

Francezii au privit crearea Euro drept un simbol important al progresului către înființarea Statelor Unite ale Europei. În anii '60, Jacques Delors, pe atunci ministru de Finanțe, a cerut o singură monedă, într-o lucrare numită „O singură piață, o singură monedă”, în care argumenta că o înțelegere de comerț liber în Europa poate funcționa dacă membrii folosesc o singură monedă. Ulterior, în 1999, are loc lansarea monedei unice europene în 11 state europene care îndeplinesc criteriile de convergență (Franța, Germania, Olanda, Belgia, Luxemburg, Austria, Italia, Spania, Portugalia, Finlanda, Irlanda).

Au existat mai multe valuri de aderare, în urma cărora au fost acceptate ca membre cu drepturi depline în UE alte state, în prezent organizația cuprinzând 27 de state membre. Din poziția sa

de fondatoare a Uniunii Europene, Franța a avut dreptul de decizie asupra statelor membre acceptate ulterior în organizație. În prezent, acest lucru este încă valabil pentru noile candidaturi, susținerea Franței fiind una dintre cele mai importante pentru șansa de aderare.

4. Franța în Uniunea Europeană actuală

În prezent, Uniunea Europeană are dezvoltată o piață unică în cadrul unui sistem standardizat și unificat de legi care se aplică tuturor statelor membre. În cadrul Spațiului Schengen (care include state membre UE și state non-UE) controalele vamale au fost abolite. Politicile UE sprijină și garantează libera mișcare a persoanelor, bunurilor, serviciilor și a capitalului, au fost emise legi în domeniul justiției și afacerilor interne și se păstrează politici comune în domeniul comerțului, agriculturii, pescuitului și dezvoltării regionale. Zona euro este compusă în prezent din 17 state. Prin Politica Comună pentru afaceri externe și securitate, UE și-a dezvoltat un rol limitat în relațiile internaționale și de securitate.

Din anii '50, reconcilierea, și apoi cooperarea cu Germania, i-au permis Franței să joace un rol important în cadrul construcției europene, aceasta în ciuda respingerii Tratatului Constituțional European în mai 2005, fiind considerată o țară partizană conceptului de Uniune Europeană puternic integrată din punct de vedere politic.

Franța a asigurat președinția Uniunii Europene de zece ori¹¹, cel mai recent în semestrul al doilea al anului 2008.

În cadrul UE, deciziile sunt luate în mod democratic de către cele douăzeci și șapte de state. Totuși, țările mari, precum Franța sau Germania, au mai multe voturi decât țările cu populație mult mai mică, cum ar fi Irlanda sau Luxemburg. Astfel, Franța, pentru perioada 2009-2014, are ca reprezentanți 72 de aleși din totalul de 736 de deputați ai Parlamentului European¹². Deciziile în cadrul Consiliului Uniunii Europene sunt luate prin vot pe baza majorității calificate pentru majoritatea problemelor și prin vot unanim pentru probleme sensibile precum PESC, politica fiscală, de imigrare și azil. Din cele 345 de voturi, Franța deține 29¹³. De asemenea, la Comitetul Regiunilor participă 24 reprezentanți francezi aleși din consiliile regionale, consiliile generale și municipalități. Ei consiliază cu privire la toate proiectele europene relevante

pentru comunitățile locale precum: rețele de transport, planificare, sănătate publică etc.¹⁴

4.1. Franța – motor al Uniunii Europene

Franța are 65,35 milioane locuitori¹⁵ și reprezintă cea mai mare țară a Uniunii Europene, având o suprafață de 551.670 km²¹⁶, care se întinde de la Marea Nordului până la Marea Mediterană (118,46 locuitori pe km²).

Franța este una dintre cele 11 țări din Uniunea Europeană care a lansat moneda Euro la 1 ianuarie 1999, aceasta înlocuind complet francul francez la începutul anului 2002, fiind a doua economie ca putere a zonei Euro, după Germania.

Cu un Produs Intern Brut (PIB) de 2,7 trilioane dolari americani estimat pentru 2011, aceasta reprezintă a cincea putere a economiei mondiale. Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) a previzionat o creștere a PIB-ului francez cu 0,3% în 2012¹⁷.

Franța dispune de variate resurse minerale, dar cu o producție modestă și în scădere, apelând în măsură din ce în ce mai mare la importul de materii prime și semifabricate. Industria are un ridicat nivel tehnologic, competitiv mai ales în aeronautică, material rulant, energie nucleară și industrie alimentară. În ansamblul economiei mondiale, poziția Franței s-a erodat în ultimele două decenii (în 1970, reprezenta 8,2% din producția industrială a OCDE, iar în 1990 doar 5,7%)¹⁸, dar rămâne printre economiile cele mai importante ale globului. În 2008, pentru a face Franța mai competitivă, Adunarea Națională a aprobat patru legi propuse de Guvernul francez pentru a moderniza economia și a reforma piața de muncă¹⁹.

Locul deținut în topul economiilor Euro este justificat și de producțiile agricole obținute. Astfel, în perioada 2008-2010, Franța (23% din totalul UE-27) a fost cel mai mare producător de cereale, urmată de Germania (16,1%), Polonia (9,5%), Marea Britanie (7,5%), Spania (6,9%) și Italia (6,4%). Pentru toate cele trei tipuri esențiale cereale recoltate în UE (grâu, orz și porumb boabe), Franța a fost principalul producător²⁰.

Franța este al doilea cel mai mare producător agricol din lume, după Statele Unite ale Americii. 66% din producția agricolă a Franței în 2011 a revenit exportului pentru statele membre UE²¹. Franța se situează pe locul întâi în Europa și cinci în lume la producția de grâu în 2009²². Timp de

secole, Franța a fost una dintre centrele agricole dominante ale Europei. În prezent, Franța este încă în topul agriculturii Europei, excluzând Federația Rusă. Cu aproximativ 730.000 ferme, circa 7% din forța de muncă este angajată în agricultură sau în sectoare similare, precum pescuitul sau prelucrarea lemnului. Viticultura țării este și ea larg reprezentată, aceasta deținând locul al doilea pe glob la producția de struguri și vinuri. De asemenea, Franța este pe locul cinci în lume și al doilea în UE la producția de lapte²³. Franța este principalul producător de carne de vită din UE. Astfel, în 2010, se estimau a fi crescute în Franța aproximativ 4,1 milioane de vite²⁴.

Rețeaua căilor de comunicații este bine dezvoltată și polarizată de capitală. Balanța comercială a Franței este echilibrată, principalii parteneri ai săi fiind țările CEE. Turismul are o contribuție însemnată (peste 20 miliarde USD anual) la balanța de plăți²⁵. Ajutorul financiar extern acordat de Franța însumează 7,5 miliarde USD anual. Astfel, Franța contribuie cu 18% la ajutorul pentru dezvoltare acordat de UE și participă în programele de ajutor multilateral ale băncilor de dezvoltare ale ONU²⁶. Politica de reconversie energetică (reducerea dependenței de importul de hidrocarburi) a condus la sporirea la 75% a ponderii centralelor nucleare în producția de energie electrică (locul întâi pe glob)²⁷. Marile concentrări industriale sunt: regiunea pariziană, valea Rinului, Sena inferioară, zona Lyon. Producția industrială este extrem de diversificată, pondere mai mare în cadrul exportului având industria autovehiculelor, utilajelor industriale, aeronauticii, chimiei de sinteză și industriei alimentare (unt, brânzeturi și vinuri).

De asemenea, nivelul inflației în Franța, între 2004-2007, arăta stabilitatea economică a țării, acesta fluctuând la o medie de 1,8%, fiind mai scăzută decât cea înregistrată ca medie în UE, și anume 2,2%²⁸. Cifra inflației anuale înregistrate de francezi a fost mai mică doar în unele state nordice precum Finlanda, Suedia, Danemarca și Olanda. În 2010, un studiu realizat de un institut britanic arată că Franța a fost situată pe locul întâi în ce privește nivelul de trai al populației din statele europene. La realizarea acestuia s-au luat în calcul ca elemente de referință: venitul rămas pe gospodărie după achitarea taxelor și impozitelor, cuantumul taxei pe valoare adăugată perceput pentru bunuri și servicii, media orelor lucrate pe săptămână, vârsta

de pensionare, numărul de zile libere pe an, nivelul cheltuielilor pentru educație și nivelul cheltuielilor pentru sănătate²⁹.

Franța, în calitatea sa de actor important al Uniunii Europene își exercită dreptul de a susține sau nu candidaturile noilor state ce vor să adere. În acest context, Franța a susținut, cu ocazia Consiliului European din 9 decembrie 2011, candidatura Serbiei pentru integrarea în UE, cu condiția unor „progrese concrete” în dialogul cu Kosovo, însă continuă să se opună candidaturii Turciei. În schimb, Parisul consideră „prematură” inițierea discuțiilor pentru acordarea din decembrie a statutului de candidat statului Muntenegru, propunând rediscutarea subiectului la jumătatea anului 2012. În cazul Kosovo, Franța este favorabilă unui „acord de principiu pentru inițierea dialogului pe tema vizelor și fixării unui termen pentru eliminarea acestora”. Însă Guvernul francez se opune categoric oricărei perspective privind admiterea Turciei în cadrul Uniunii Europene³⁰.

Tot Franța, aliată pentru prima dată cu Germania, a dat un ultimatum apărut într-o scrisoare deschisă trimisă către președintele Consiliului European, Herman Van Rompuy celor care se opun politicii UE, de exemplu cei care nu fac parte din grupul de nouă țări care nu sunt în Zona euro, de unde excludem România, al cărei președinte a vorbit demult despre adoptarea acestei măsuri la nivel european³¹.

4.2. Politica externă franceză și investițiile în domeniul apărării

Politica externă a Franței a fost puternic influențată de caracterul său de membru fondator al Uniunii Europene. De asemenea, Franța este o membră activă în numeroase organisme internaționale: Organizația Națiunilor Unite, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Organizația Mondială a Comerțului, Secretariatul Comunității Pacificului și a Comisiei Oceanului Indian. Este, de asemenea, membru asociat al Asociației Statelor Caraibiene și principalul membru al Organizației Internaționale a Francofoniei. Găzduiește sedii ale următoarelor organizații internaționale: Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, UNESCO, Interpol și Biroul Internațional pentru Greutăți și Măsuri.

Franța este una dintre cele cinci țări recunoscute oficial ca „state posesoare de arme nucleare” prin Tratatul de neproliferare nucleară, cu 350 ogive

nucleare, fiind a treia putere nucleară³². Împreună cu armata Regatului Unit al Marii Britanii, armata franceză este, din punct de vedere financiar, una dintre cele mai dotate armate din Europa, împreună, cele două țări reprezentând 40% din cheltuielile militare ale UE. Franța consacră armatei 2,5% din PIB (un buget de 38 miliarde de Euro în 2006), în timp ce majoritatea țărilor UE consacră doar 1,5% din PIB, conform datelor furnizate de Organizația Tratatului Nord-Atlantic (NATO)³³.

Din 1996, armata franceză este profesionalizată. Prin intermediul armatei, Franța are o prezență importantă în Kosovo și Coasta de Fildeș, precum și în Orientul Mijlociu și în Teritoriile franceze de peste mări, unde asigură menținerea păcii și securizarea rutelor maritime. O parte semnificativă din echipamentul militar este de producție franceză, cum ar fi: avionul de vânătoare Rafale, Portavionul Charles de Gaulle, rachetele Exocet și tancul Leclerc. Cu toate că Franța s-a retras din proiectul Eurofighter, aceasta investește în numeroase proiecte europene, cum ar fi Eurocopter Tiger, Fregate multifuncționale, demonstratorul UCAV nEUROn și avionul Airbus A400M³⁴.

Franța ocupă locul 3 în lume în ce privește cheltuielile militare bugetare, care în 2010 aveau o valoare de 44.788.000.000 Euro, reprezentând 2,32% din PIB-ul țării, reprezentând cea mai scăzută valoare a cheltuielilor militare franceze de până acum³⁵. De asemenea, armata sa cuprinde un număr de 465.079 persoane ce reprezintă personal militar, din care 243.000 – personal activ, 70.300 – personal în rezervă și 151.779 – personal paramilitar³⁶. În ceea ce privește forțele navale europene, Franța participă la apărarea navală europeană cu 10 submarine, 12 fregate, 9 corvete, o navă de transport, 5 nave amfibii de război, 11 minoare de luptă și 17 vase de patrulă³⁷.

4.3. Franța și criza economico-financiară existentă

În conformitate cu Recomandarea Consiliului din 12 iulie 2011 asupra Programului Național de Reformă al Franței pentru 2011, ce cuprinde și opinia Consiliului referitoare la Programul de Stabilitate actualizat al Franței pentru perioada 2011-2014³⁸, Franța a fost mai puțin afectată de criza economico-financiară, comparativ cu alte state membre UE. Declinul PIB-ului a fost de doar 2,7% în 2009, în parte datorat destabilității economice și menținerea consumului gospodăriilor. În

2010, economia și-a revenit și PIB-ul a crescut cu 1,5%. Oricum, criza economică a avut un impact substanțial asupra finanțelor publice franceze. Datorită stimulilor fiscali discreționari, deficitul guvernamental a crescut de la 3,3% din PIB în 2008, la 7,5% în 2009. De asemenea, criza a exacerbat utilizarea insuficientă a forței de muncă și slăbirea structurală a pieței de muncă franceze, unde s-a înregistrat un nivel relativ ridicat de șomaj în 2010 (9,7%). În plus, balanța comerțului cu bunuri s-a deteriorat gradual în ultima decadă a anului 2011, subliniind provocările companiilor franceze în termeni de cost și competitivitate a prețului.

Directorul general al institutului francez de statistică, Jean-Philippe Cotis, aprecia „*Criza a făcut ca Franța să piardă, iremediabil, 3% din Produsul Intern Brut prin reducerea veniturilor sociale și din taxe*”. De asemenea, Fondul Monetar Internațional subliniază, într-un raport, că revenirea economică a Franței a rămas fragilă, iar perspectivele sunt foarte incerte³⁹.

În ianuarie 2012, Agenția de rating Standard and Poor's (S&P) a făcut ravagii în Zona euro, retrogradând ratingurile Franței, Austriei, Spaniei, Italiei, Maltei, Slovaciei, Sloveniei, Ciprului și Portugaliei. Consecințele acestei decizii vor aduce deservicii uriașe țărilor în cauză și, implicit Zonei euro și întregii Uniuni Europene. Comisia Europeană a atacat dur S&P pentru retrogradarea unora dintre cele mai puternice economii ale zonei Euro, printre care se numără și Franța. Poziția Comisiei a fost prezentată prin vocea comisarului european pentru Afaceri Economice, Olli Rehn, care și-a exprimat „regretul față de decizia aberantă a S&P”, care a scăzut, pe 13 ianuarie 2012, ratingul a nouă țări din Zona euro⁴⁰.

Totul a pornit pe fondul discuțiilor sterile privind datoria Greciei. Guvernul grec nu a ajuns la o înțelegere cu investitorii privind acea reducere a datoriilor (haircut) de 50%⁴¹. Astfel că țara ar putea intra în faliment în luna martie 2012, întrucât depinde foarte mult de un împrumut uriaș de la FMI, împrumut care va fi acordat numai dacă Grecia se va înțelege cu investitorii săi.

În ce privește Franța, decizia S&P ar putea provoca un efect de domino la nivel local, care ar antrena retrogradarea ratingului pentru bănci, instituții bancare, dar și orașe spune analistul Norbert Gaillard pentru Le Figaro. Acest lucru duce la creșterea costului datoriei și „ar putea provoca o creștere a taxelor locale”⁴².

După ce, pe finalul anului trecut, teama investitorilor de a împrumuta statele din Zona euro afectase până și Germania, pilonul de încredere și stabilitate al regiunii, în prezent, nici măcar decizia S&P de a retrograda nouă țări nu mai sperie piețele, din care Franța și Spania au atras 14,5 miliarde euro la dobânzi tot mai mici⁴³. La prima licitație după pierderea rating-ului AAA din partea S&P, Franța a vândut datorii pe termen mediu și lung în sumă de 7,97 miliarde euro, foarte aproape de ținta programată de 8 miliarde euro, informează Bloomberg. Randamentul mediu pentru titlurile pe doi ani a fost negociat la 1,05%, în scădere față de nivelul de 1,58% din octombrie 2011⁴⁴. Obligațiunile Franței pe 10 ani se tranzacționau în piață la randamente de 3,09%, în scădere față de 3,13%, cât erau pe 5 decembrie 2011, când S&P a amenințat cu tăierea ratingului. Franța a mai vândut bonduri indexate la inflația pe 10 ani în sumă de 425 milioane euro, la un randament de 1,07%, în scădere de la 2,32% cât a fost în noiembrie 2011⁴⁵.

Riscurile din Zona euro sunt înclinare către înrăutățire, potrivit prognozelor S&P pe o perioadă de până la doi ani, astfel că sunt posibile noi retrogradări⁴⁶.

Pentru viitor, în Strategia Europa 2020, Franța și-a fixat ca ținte în principal:

- reducerea cu o treime a ratei expunerii la riscul de sărăcie în timp în perioada 2007-2012 sau cu 1.600.000 de persoane;
- creșterea ratei ocupării forței de muncă cu 75%;
- creșterea bugetului pentru cercetare-dezvoltare cu 3%;
- reducerea emisiilor de CO₂ cu 14%;
- creșterea surselor regenerabile de energie cu 23%;
- ridicarea eficienței energetice prin reducerea consumului de energie cu 34 Mtoe;
- reducerea abandonului școlar timpuriu cu 9,5%;
- promovarea învățământului terțiar ridicat cu 50% față de data actuală⁴⁷.

Concluzii

După 60 de ani, Uniunea Europeană a devenit un caz unic de organizație internațională alcătuită din 27 de membri cu drepturi egale și interese nu întotdeauna convergente, dar care are multe dintre

trăsăturile unui stat unitar: legi, granițe și monedă comune. Tocmai de aceea, Uniunea Europeană a ajuns să semene cu un automobil care încearcă să circule pe roți de bicicletă. Era suficient un vânt mai puternic pentru ca această fragilă mașinărie să fie amenințată. Și vântul s-a transformat în furtună: criza datoriilor suverane⁴⁸. Tot din pragmatism, conducătorii Europei au devenit brusc conștienți de necesitatea de a schimba roțile și, în februarie 2011, cancelarul Germaniei și președintele Franței avansau prima versiune, radicalizată, a unei guvernante economice europene comune. O întrebare pertinentă putea fi considerată a fi: Când va înceta joaca Europei de-a imperiul franco-german să fie un simplu joc? Răspunsuri au tot venit în ultima perioadă deoarece după câteva luni de acomodare și negocieri, a început să se discute din nou despre Statele Unite ale Europei.

Fie că ne referim la socialiștii Gerhard Schröder, Jacques Delors sau de democratul Wolfgang Schäuble, fie că e vorba de președintele Băncii Central Europene, Jean-Claude Trichet sau de Antonio Borges, șeful unității europene a Fondului Monetar Internațional, cu toții vorbesc despre cedarea suveranității naționale în favoarea Bruxellesului și despre trecerea uniunii monetare europene la nivelul superior: uniunea fiscală. Schimbarea de discurs a liderilor europeni este notabilă în contextul popularității din ce în ce mai scăzute a Uniunii Europene în rândul popoarelor care o alcătuiesc.

Franța este un lider al Europei datorită mărimii, economiei sale avansate, calității de membru în organizații europene, situației sale militare puternice și a diplomației sale energetice. În general, Franța, a urmărit întărirea influenței globale economice și politice a Uniunii Europene și creșterea rolului său în apărarea comună europeană.

Pentru Franța, ajungerea la o uniune politică europeană este o metodă de a mări rolul Europei în lume și al Franței în cadrul european. Însă, acest scop este mai dificil de atins acum, față de începutul crizei din Zona euro. Prin atacul asupra Marii Britanii și încercarea a determina creșterea costurilor de finanțare pentru aceasta, Franța a creat conflict și tensiuni pe întregul continent.

NOTE:

1 Jean COMBES, *L'Europa de la prehistoire a nos jours*, Horvath, Ecully, 1991, pp. 3-4, 45-138, 195-196.

2 *Abatele Saint-Pierre, Proiectul Păcii Perpetue*,

în Denis de Rougemont, *Vingt-huit siecles d'Europe*, Editura Payot, Paris, 1961, pp. 109-111.

3 Victor Hugo, *Le Rhin, Conclusion, (1842)*, Ed. Club Francais du Livre, Paris, 1968, p. 535.

4 Vasile C. Nechita, *Integrarea europeană*, Ed. Deșteptarea, Bacău, 1996, p. 55.

5 Jean Monnet, *Memoires*, Fayard, Paris, 1976, p. 383.

6 Istoric UE, disponibil la: <http://www.europeana.ro/comunitar/istoric/istoric%201960.htm>, accesat la data de 03.02.2012.

7 Jean MONNET, *op. cit.*, p. 393.

8 <http://eufinantare.info/uniuneaeuropeana/istoric.html>.

9 Gabriela Carmen Pascariu, *Integrarea economică europeană (suport de curs)*, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, Centrul de Studii Europene, p. 14, disponibil la: http://www.cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/I_Integrare_Economica_Europeana.pdf.

10 Octav Bibere, *Uniunea Europeană între real și virtual*, Ed. All Educațional, București, 1999, p.113.

11 Franța a deținut președinția Uniunii Europene în 1959, 1962, 1965, 1968, 1971, 1974, 1979, 1984, 1989, 1995, 2000, 2008.

12 Instituții și organisme ale Uniunii Europene, vezi: http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles/displayArticle/articleID_12576/Institutii-si-organisme-ale-Uniunii-Europene.html

13 *Ibidem*.

14 *France et L'Union Europeene*, <http://www.consulfrance-pek.in.org/La-France-et-l-Union-europeenne.html>.

15 French population hits 65,35 million, 18 ianuarie 2012, vezi: <http://www.rivieratimes.com/index.php/provence-cote-dazur-article/items/french-population-hits-6535-million.html>.

16 Vezi <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3842.htm>.

17 *Ibidem*.

18 Vezi <http://sebastian-europa.blogspot.com/feeds/posts/default?alt=rss>.

19 Vezi <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3842.htm>.

20 Franța și Germania, principalii producători agricoli ai UE, disponibil la: <http://www.agro-business.ro/franta-si-germania-principalii-producatori-agricoli-ai-ue/2011/11/30/>.

21 Vezi <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3842.htm>.

22 World Wheat production, vezi: http://nue.okstate.edu/crop_information/world_wheat_production.htm.

23 France – Agriculture, vezi: <http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Europe/France-agriculture.html>.

24 Farm – Farming – France, vezi: <http://www.farmersjournal.ie/site/farming-France-a-major-player-inEU-beef-production-13119.html>.

25 Turism în Franța, informații, atracții turistice,

prezentare Franța, vezi: <http://www.travelworld.ro/tari/franta.php>.

26 **Diplomatie – Development assistance and humanitarian action**, vezi: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france/france-in-the-world/development-assistance-and/>.

27 **Nuclear Power in France**, vezi: <http://www.world-nuclear.org/info/inf40.html>.

28 **Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques, France in the European Union**, 2008, p. 28.

29 **2010 Quality of Life Index**, vezi: <http://www.uswitch.com/news/money/uk-worst-place-to-live-in-europe-uswitch-quality-of-life-index-890419/>, accesat la data de 28.02.2012.

30 **Franța va susține candidatură Serbiei la UE**, dar se va opune integrării Turciei, pe site-ul Romania Liberă în data de 23 noiembrie 2011, <http://www.romanalibera.ro/actualitate/europa/franta-va-sustine-candidatura-serbiei-la-ue-dar-se-va-opune-integrarii-turciei-245689.html>.

31 **Germania și Franța vor să dea partenerii europeni nesupuși afară din UE**, 7 decembrie 2011, disponibil la: <http://www.businesscover.ro/07-12-2011-germania-si-franta-vor-sa-dea-partenerii-europeni-nesupusi-afara-din-ue/>, accesat la data de 04.02.2012.

32 **Status of Nuclear Powers and Their Nuclear Capabilities data as of 01 January 2005**, <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/summary.htm>, accesat la data de 06.02.2012.

33 **Compendium OTAN-Russie sur les données économiques et financières concernant la défense Dépenses de défense des pays du COR (1985-2005)**, <http://www.nato.int/docu/pr/2005/p05-161f.htm>, accesat la data de 06.02.2012.

34 **Vezi** <http://www.institutiieuropene.ro/article/288/Franta>, accesat la data de 20.02.2012.

35 **France Military Expenditures**, vezi: <http://www.indexmundi.com/facts/indicators/MS.MIL.XPND.GD.ZS/compare?country=fr#country=cn:fr:ru.us>.

36 **Military of the European Union**, disponibil la: http://en.wikipedia.org/wiki/Military_of_the_European_Union#France_and_the_United_Kingdom, accesat la data de 05.02.2012.

37 *Ibidem*.

38 **Council Recommendation of 12 July 2011 on the National Reform Programme 2011 of France and delivering a Council opinion on the updated Stability Programme of France, 2011-2014, (2011/C 213/03), (OJ L 138, 26.5.2011, p. 56).**

39 **Franța nu va recupera niciodată integral terenul pierdut în timpul crizei economice**, 18 iunie 2010, disponibil la: <http://www.business24.ro/impact/stiri-impact/franta-nu-va-recupera-niciodata-integral-terenul-pierdut-in-timpul-crizei-economice-1477103>.

40 **Reacție dură a Comisiei Europene: Regretăm**

decizia „aberantă” a Standard&Poor’s de a retrograda unele state din zona euro, 14.01.2012, <http://www.gandul.info/financiar/reactie-dura-a-comisiei-europene-regretam-decizia-aberanta-a-standard-poor-s-de-a-retrograda-unele-state-din-zona-euro-9146807>.

41 **Nu se cheamă faliment. Este doar un „haircut” al datoriilor Greciei de 75%**, vezi: <http://www.zf.ro/business-international/nu-se-cheama-faliment-este-doar-un-haircut-al-datoriilor-greciei-de-75-9010620>.

42 http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles|displayArticle/articleID_23926/Ce-vine-dupa-uraganul-Standard-and-Poors-Consecintele-retrogradarii-zonei-euro.html.

43 **A trecut teama de criza datoriilor din Europa? Franța și Spania s-au împrumutat masiv și mai ieftin**, 20 ianuarie 2012, <http://www.capital.ro/detalii-articole/stiri/a-trecut-teama-de-criza-datoriilor-din-europa-franta-si-spania-s-au-impurmutat-masiv-si-mai-ief.html>.

44 *Ibidem*.

45 *Ibidem*.

46 **S&P îi critică pe liderii europeni, dar laudă BCE**, 15 ianuarie 2012, <http://www.business24.ro/macroconomie/zona-euro/s-p-ii-critica-pe-liderii-europeni-dar-lauda-bce-1505956>.

47 **Obiective pentru Strategia Europa 2020**, disponibil la: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_ro.pdf.

48 **Vlad Mixich, Europa își schimbă roțile**, disponibil la: http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles|display Article/articleID_23542/Analiza-Hot-News-Statele-Unite-ale-Europei-o-veste-buna-sau-proasta-pentru-Romania.html.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. BIBERE, Octav, *Uniunea Europeană între real și virtual*, Ed. All Educațional, București, 1999.
2. COMBES, Jean, *L'Europa de la prehistoire a nos jours*, Horvath, Ecully, 1991.
3. Council Recommendation of 12 July 2011 on the National Reform Programme 2011 of France and delivering a Council opinion on the updated Stability Programme of France, 2011-2014, (2011/C 213/03).
4. DUVERGER, Maurice, *Europa de la Atlantic la Delta Dunării*, Omegapres, București, 1991.
5. HUGO, Victor, *Le Rhin, Conclusion, (1842)*, Ed. Club Francais du Livre, Paris, 1968.
6. Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques, *France in the European Union*, 2008.

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

7. MARGA, Andrei, *Filosofia unificării europene*, Colecția „Studii europene”, Cluj, 1995.
8. MONNET, Jean, *Memoires*, Fayard, Paris, 1976.
9. MUSTAȚĂ, Ioana, USCĂTESCU, George, *Pledoarie pentru Europa*, Editura Roza Vânturilor, București, 1990.
10. NECHITA, Vasile C., *Integrarea europeană*, Ed. Deșteptarea, Bacău, 1996.
11. PASCARIU, Gabriela Carmen, *Integrarea economică europeană* (suport de curs), Universitatea „Al. I. Cuza”; Iași, Centrul de Studii Europene.

POLITICA UNIUNII EUROPENE PRIVIND ASIGURAREA SECURITĂȚII MEDIULUI

*Dr. Filofteia REPEZ**

Dezvoltarea agricolă, industrială și urbană fără precedent din a doua jumătate a secolului al XXI-lea a avut o serie de consecințe (epuizarea semnificativă a resurselor naturale, concentrarea și acumularea poluării, sporirea riscurilor tehnologice) care au condus la degradarea pe scară largă a calității mediului.

Găsirea de soluții pentru gestionarea acestor consecințe a grăbit numeroase state și organizații internaționale în dezvoltarea unor instrumente importante în vederea protejării și conservării mediului natural împotriva agresiunilor umane voluntare și involuntare.

Uniunea Europeană este o organizație importantă implicată în acest proces, iar rezultatele sale privind problemele de mediu regionale și globale constituie o soluție necesară pentru viitor.

Cuvinte-cheie: securitate; politica de mediu; program de acțiune pentru mediu; protecția mediului; dezvoltare durabilă.

1. Considerații preliminare

Creșterea demografică și dezvoltarea fără precedent a tuturor ramurilor de activitate au condus la un consum mai mare de materii prime și energie. Exploatarea intensă a resurselor naturale

relevă nu numai dezvoltarea economică, ci și unele dezechilibre majore.

Problematika asigurării securității mediului a intrat în zona de interes a Uniunii Europene pe măsură ce a devenit tot mai evident faptul că diminuarea resurselor naturale și efectele poluării nu puteau fi combătute, în mod eficace, doar în limitele frontierelor naționale. Sursele de insecuritate din domeniul mediului sunt multiple și de o manieră puțin anticipată; prin urmare, accentul în asigurarea securității mediului trebuie să cadă concomitent pe *profilaxie și terapie*.¹

Potrivit documentelor comunitare, securitatea mediului a devenit premisa fundamentală a dezvoltării durabile. Uniunea Europeană ecologică a devenit o realitate majoră și, alături de Uniunea Europeană politică, economică, socială, își propune promovarea unei dezvoltări durabile.

2. Acțiunile comunitare privind politica de mediu

Tratatele prin care au fost instituite Comunitățile Europene (Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, Comunitatea Economică Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice), din anii '50, nu făceau nicio referire la problematica protecției mediului.

** Locotenent-colonel lector univ. dr. Filofteia REPEZ (filofteiarepez@yahoo.com) este cadru didactic la Departamentul operații întrunite, studii strategice și de securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România.*

Până în anul 1987, reglementările comunitare în materie de mediu s-au fondat pe două articole din Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene (semnat la Roma la 25 martie 1957), respectiv: articolul 100, care prevedea armonizarea legilor statelor membre ce aveau o incidență directă asupra stabilirii sau funcționării pieței comune, și articolul 235, care făcea referire la măsurile necesare pentru realizarea unuia dintre obiectivele Comunității Europene.²

După anul 1973, în cadrul Comunității Economice Europene și ulterior al Uniunii Europene, au fost adoptate câteva programe de acțiune, care exprimau viziunea comunitară în privința protecției mediului și care stabileau un calendar de acțiuni specifice de realizat pe perioada fiecărui program în parte³.

La Summitul de la Paris din anul 1972, s-a decis ca problemele legate de mediu să fie urmărite nu numai de către statele membre, dar și de către Comunitatea Economică Europeană. Ca o consecință a Summitului, anul următor s-a aprobat *primul Program de Acțiune de Mediu* (1973–1976), care definea principiile de bază și obiectivele fundamentale ale politicii comunitare în domeniul mediului și identifica acțiunile generale de realizat. Cel de *al doilea Program de Acțiune de Mediu* (1977–1981) era o continuare a primului program, cu diferențierea că particulariza acțiunile generale stabilite prin cel anterior. Pentru prima dată, prioritățile acțiunii comunitare în domeniul protecției mediului au fost introduse prin *al treilea Program de Acțiune de Mediu* (1983–1986), care a stabilit o serie de noi concepte (precum: integrarea aspectelor ecologice în celelalte politici comunitare, abordarea preventivă etc) și a definit o strategie globală prin integrarea intereselor mediului în celelalte politici comunitare și preventivă de salvare a mediului și resurselor, făcând trecerea de la controlul poluării la prevenirea acesteia.

Actul Unic European (1987) reprezintă un punct de referință al politicii europene de mediu, fiind menționată pentru prima dată în cadrul unui tratat al Comunității Europene printre noile competențe ale instituțiilor comunitare, apărarea mediului înconjurător și cercetare. În 1987, a fost adoptat *al patrulea Program de Acțiune de Mediu* (1987–1992). Continuând strategia preventivă a protecției mediului din programul anterior, acest program a urmărit să facă din protecția mediului un element esențial al oricărei politici comunitare

economice și sociale. Principalele direcții de acțiune stabilite prin acest program erau: aplicarea completă și eficace a legislației comunitare în vigoare; controlul impactului asupra mediului a tuturor substanțelor și surselor de poluare; un acces mai bun la informare pentru public și o mai bună difuzare a informației; crearea de locuri de muncă în domeniu. De asemenea, programul sublinia necesitatea de a promova cooperarea internațională în domeniul mediului și de a acorda ajutor țărilor în curs de dezvoltare care se confruntau cu probleme în domeniul protecției mediului. Pe baza acestui program, Uniunea Europeană a inițiat programe de cercetare în domeniul mediului, ca de exemplu: Știința și Tehnologia pentru protecția mediului (STEP) și Programul european în materie de climatologie și riscuri naturale (EPOCH).

Tratatul de la Maastricht (1992) aduce protecției mediului un statut complet în cadrul politicilor europene. Pornind de la faptul că un mediu sănătos reprezintă o condiție esențială pentru proprietatea pe termen lung și pentru calitatea vieții, cel de *al cincilea Program de Acțiune de Mediu* (1993–2000), intitulat „Pentru o dezvoltare durabilă și respectuoasă a mediului”, transformă dezvoltarea durabilă în strategie a politicii de mediu a Uniunii Europene.

Programul era alcătuit din trei părți:

- prima parte prezintă starea mediului înconjurător în statele Uniunii Europene și amenințările crescânde la adresa mediului, propune o nouă strategie destinată separării de tendințele actuale și promovează cerințele dezvoltării durabile;

- partea a II-a expune un rezumat al amenințărilor și problemelor ecologice în contextul internațional și precizează ce vor face (sau ar putea face) Uniunea Europeană și statele membre, în cadrul unei cooperări internaționale sau bilaterale, în ceea ce privește problemele privind mediul la nivel regional sau internațional;

- partea a III-a analizează problemele referitoare la alegerea priorităților și structura costurilor.

Mai trebuie menționat că programul tratează o serie de probleme de mediu (de exemplu: modificările climatice, poluarea aerului, diminuarea resurselor naturale și a diversității biologice, epuizarea și poluarea resurselor de apă, deteriorarea mediului urban, deșeurile etc.) nu într-o manieră individuală, ci ca simptome ale unei proaste gestionări și utilizări a resurselor.

De asemenea, se specifică faptul că degradarea mediului este determinată de modul de consum și de comportament și pune în evidență cinci mari sectoare care pot să degradeze mediul și să epuizeze resursele naturale, și anume: industria, transporturile, energia, agricultura și turismul.

Pentru obținerea unor rezultate reale, programul acordă prioritate următoarelor direcții de acțiune:

- gestionarea durabilă a resurselor naturale;
- combaterea integrată a poluării și acțiuni preventive privind deșeurile;
- reducerea consumului de energie provenit din surse neregenerabile;
- îmbunătățirea gestionării mobilității, prin selectarea în conformitate cu logica mediului, a așezărilor și a modalităților de transport;
- ameliorarea sănătății și securității, cu deosebire în ceea ce privește evaluarea și gestionarea riscurilor industriale;
- securitatea nucleară și radioprotecția.

Prin program au fost stabilite șase elemente ale acțiunilor dezvoltării durabile a Uniunii Europene:

1. integrarea considerentelor de mediu în celelalte politici;
2. parteneriat între Uniunea Europeană, statele membre, lumea afacerilor și public și responsabilități împărțite;
3. lărgirea evantaiului de instrumente ale politicii de mediu: impozite, subvenții, acorduri ferme;
4. schimbarea schemelor de consum și producție;
5. punerea în operă și aplicarea legislației europene de către statele membre, întreprinderi etc.

6. cooperarea internațională în cadrul „Agendei 21” a Națiunilor Unite și în cadrul celui de-al cincilea program de acțiune în domeniul mediului.

Un moment important în domeniul protecției mediului îl reprezintă *Tratatul de la Amsterdam* (1999), care a consolidat fundamentul legal al politicii vizând protecția mediului, precum și promovarea dezvoltării durabile în cadrul Uniunii Europene. Prin acest tratat, Comitetul Regiunilor beneficiază de o mai mare autonomie administrativă, iar domeniile în care această instituție este consultată au fost extinse, incluzând: ocuparea forței de muncă, afaceri sociale, sănătate publică, *protecția mediului*, fondul social, pregătire profesională și transporturi.

Cu toate că cel de al cincilea program a contribuit în mod deosebit la ameliorarea situației în domeniul mediului, au rămas totuși un număr de probleme grave de mediu a căror soluționare impunea implementarea unor măsuri complementare. Ca urmare, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene au supus dezbaterii, în 2001, cel de-al șaselea *Program de Acțiune de Mediu* intitulat „Mediu 2010: viitorul nostru, alegerea noastră”.

Programul stabilește prioritățile și obiectivele majore ale politicii europene în domeniul mediului pentru perioada 2001-2010 și detaliază în special componenta „mediu” a dezvoltării durabile, în contextul mai general al ameliorării globale a stării mediului și a calității vieții în Uniunea Europeană. Dintre măsurile stabilite prin acest program, pot fi amintite următoarele: consumatorii vor beneficia de informațiile necesare pentru a putea alege produsele care respectă cerințele vizând protecția mediului, orientându-se astfel piața; subvențiile statelor membre și candidate vor trebui să încurajeze practicile favorabile protecției mediului.

Un aspect nou adus de acest program îl constituie adoptarea unei „politici integrate a produselor” (Integrated Product Policy-IPP), având ca scop reducerea degradării mediului de către diverse produse pe parcursul ciclului lor de viață, conducând în acest mod la dezvoltarea unei piețe a produselor ecologice.

3. Protecția mediului în viziunea Tratatului de la Lisabona

Document comunitar important, *Tratatul de la Lisabona* (în vigoare de la 1 decembrie 2009), menționează că unul dintre obiectivele Uniunii Europene îl constituie contribuția la dezvoltarea durabilă a Europei. Potrivit acestui tratat, dezvoltarea durabilă se bazează, în special, pe un nivel ridicat de protecție a mediului și pe îmbunătățirea calității acestuia.

Tratatul precizează faptul că mediul este unul dintre domeniile în care atât Uniunea Europeană, cât și statele membre au atribuții. Combaterea schimbărilor climatice la nivel mondial devine un obiectiv specific al politicii de mediu a Uniunii. În domeniul protecției mediului, UE și statele membre cooperează cu țările terțe și cu organizațiile internaționale competente (articolul 191(4)). Potrivit aceluiași articol⁴, politica Uniunii

Europene în domeniul mediului contribuie la îndeplinirea următoarelor obiective:

- conservarea, protecția și îmbunătățirea calității mediului;
- ocrotirea sănătății persoanelor;
- utilizarea prudentă și rațională a resurselor naturale;
- promovarea pe plan internațional a unor măsuri destinate să contracareze problemele de mediu la scară regională sau mondială și în special lupta împotriva schimbărilor climatice.

Uniunea Europeană ține seama, în elaborarea politicii sale în domeniul mediului, de o serie de aspecte:

- datele științifice și tehnice disponibile;
- condițiile de mediu din diferitele regiuni ale Uniunii;
- avantajele și costurile care pot rezulta din acțiune sau din inacțiune;
- dezvoltarea economică și socială a Uniunii în ansamblul său și dezvoltarea echilibrată a regiunilor sale.

Politica Uniunii Europene în domeniul mediului urmărește atingerea unui nivel ridicat de protecție, ținând cont de diversitatea situațiilor din diferitele regiuni ale Uniunii. Această politică se bazează pe câteva principii: *principiul „poluatorul plătește”*, *principiul acțiunii preventive*, *principiul precauției*, *principiul protecției ridicate a mediului*, *principiul integrării*, *principiul proximității*.

4. Protecția mediului în viziunea Strategiei de Dezvoltare Durabilă a UE

Prima Strategie de Dezvoltare Durabilă a Uniunii Europene a fost adoptată de Consiliul European la Göteborg în 2001, completată cu o dimensiune externă, la Consiliul European de la Barcelona din 2002, având ca reper Summitul Mondial privind Dezvoltarea Durabilă de la Johannesburg (2002).

În 2005, Comisia a demarat un proces de revizuire a Strategiei de Dezvoltare Durabilă, proces care a cuprins mai multe etape⁵:

- prima etapă începe în februarie 2005: Comisia a publicat o evaluare inițială și critică la adresa progresului înregistrat din 2001 și a subliniat o serie de direcții de urmat. De asemenea, au fost evidențiate direcțiile de dezvoltare non-durabilă care au avut efecte negative, precum: schimbarea climatică, amenințările la adresa sănătății publice,

creșterea sărăciei și a excluziunii sociale, epuizarea resurselor naturale și afectarea biodiversității;

- a doua etapă demarează în iunie 2005: șefii de stat și de guvern din Uniunea Europeană au adoptat o declarație privind liniile directoare ale dezvoltării durabile și care susținea că agenda reînnoită de la Lisabona este o componentă esențială a obiectivului atotcuprinzător al dezvoltării durabile;

- a treia etapă debutează pe 13 decembrie 2005: după consultarea cu mai multe instituții și persoane implicate, Comisia a prezentat o propunere de revizuire, care accentua șase priorități: schimbarea climatică, sănătatea, excluziunea socială, transportul, resursele naturale și sărăcia. De asemenea, erau identificate căile necesare pentru a soluționa aceste probleme;

- a patra etapă începe din iunie 2006: a fost adoptată Strategia de Dezvoltare Durabilă pentru o Uniune Europeană extinsă, bazată pe strategia de la Göteborg și rezultat al procesului început în 2005. Această strategie se dorește a fi un catalizator pentru cei care elaborează politici publice și opinia publică în scopul schimbării comportamentului în societatea europeană și implicării active a factorilor decizionali, publici și privați, precum și a cetățenilor în elaborarea, implementarea și monitorizarea obiectivelor dezvoltării durabile.⁶ Strategia susține promovarea activă a dezvoltării durabile pe scară largă, precum și asigurarea că politicile interne și externe ale Uniunii sunt în acord cu dezvoltarea durabilă și cu angajamentele internaționale.

Principalele obiective ale Strategiei de Dezvoltare Durabilă a Uniunii Europene⁷ sunt:

- *protecția mediului*: protejarea capacității Pământului de a menține viața în toată diversitatea ei, respectarea limitelor resurselor naturale ale planetei și asigurarea unui înalt nivel de protecție și îmbunătățire a calității mediului; prevenirea și reducerea poluării mediului și promovarea producției și consumului durabile, pentru a determina desființarea legăturii dintre creșterea economică și degradarea mediului;

- *echitate și coeziune socială*: promovarea unei societăți democratice, sigure și juste, care ține cont de incluziunea socială și de principiile unei vieți sănătoase în ceea ce privește drepturile fundamentale și diversitatea culturală, creează egalitatea de șanse și combate discriminarea în toate formele ei;

- *prosperitate economică*: promovarea unei economii prospere, inovative, riguroase,

competitive și eco-eficiente, care furnizează standarde înalte de viață și oportunități de angajare deplină și de înaltă calitate pe tot cuprinsul Uniunii;

- *respectarea angajamentelor internaționale*: stimularea înființării instituțiilor democratice și apărarea stabilității acestora în lume, având la bază pacea, securitatea și libertatea; promovarea activă a dezvoltării durabile la nivel mondial și asigurarea că politicile interne și externe ale Uniunii Europene sunt în acord cu dezvoltarea durabilă globală și cu angajamentele internaționale.

Strategia Europa 2020⁸ a stabilit creșterea durabilă – promovarea unei economii mai eficiente din punctul de vedere al utilizării resurselor, mai ecologice și mai competitive, alături de creșterea inteligentă și creșterea favorabilă incluziunii, ca fiind priorități pentru anul 2020. Obiectivele prioritare pot fi realizate atât datorită atuurilor de care dispune Europa (prezentate în Strategie), cât și respectului pe care fiecare îl datorează mediului.

Strategiile de dezvoltare durabilă a Uniunii Europene sunt un fel de „instrumente ajutătoare”, care aduc completări instrumentelor standard și care acționează ca stimulente în vederea adoptării de măsuri pentru protecția mediului sau care accentuează tendința spre o abordare bazată pe principiul voluntariatului.

5. Actorii instituționali implicați în politica de mediu europeană

În politica de mediu a Uniunii Europene sunt implicați un număr important de actori instituționali, care se află permanent în consultare cu guvernele statelor membre, cu diverse organizații internaționale, organizații nonguvernamentale etc.

Deciziile actorilor instituționali implicați în politica de mediu se stabilesc în conformitate cu principiile stabilite în Tratatul CE (art.175).⁹

Principali actori instituționali implicați în politica de mediu a Uniunii Europene sunt:

- *Direcția Generală Mediu a Comisiei Europene*, creată în 1981, direct responsabilă pentru elaborarea și asigurarea implementării politicii de mediu, al cărui rol este de a iniția și definitiva noi acte legislative în domeniu și de a se asigura că măsurile astfel adoptate vor fi implementate de statele membre;

- *Consiliul Miniștrilor Mediului*, parte a Consiliului Uniunii Europene, care se reunește de

câteva ori pe an în scopul coordonării politicilor de mediu ale statelor membre;

- *Comitetul de mediu, sănătate publică și politică a consumatorului*, la Parlamentul European, înființat în 1973, format din specialiști și responsabili pentru inițiativele legislative privind protecția mediului și protecția consumatorului;

- *Comitetul Economic și Social*, cu rol consultativ în procesul de decizie, ilustrează generalitatea politici de protecție a mediului înconjurător;

- *Comitetul Regiunilor* are rol consultativ și asigură implicarea autorităților regionale și locale în procesul de decizie la nivel comunitar;

- *Agenția Europeană de Mediu*, cu sediul la Copenhaga, are ca obiectiv principal colectarea, prelucrarea și furnizarea de informații privind mediul ambiant către decidenți și către public. Acest obiectiv se realizează prin activități permanente de monitorizare a mediului și semnalarea în timp util a problemelor iminente. Activitatea Agenției constă în: furnizarea de informații pe baza cărora sunt întemeiate deciziile politice; promovarea celor mai bune practici în domeniul tehnologiilor și protecției mediului; sprijinirea Comisiei Europene în diseminarea rezultatelor cercetărilor în domeniul mediului.

Împreună cu Agenția Europeană de Mediu a fost stabilită și *Rețeaua Europeană de Informare și Observare pentru Mediu* (Environmental Information and Observation Network - EIONET), care conectează rețelele naționale de informare ale statelor membre. Comunicările și rapoartele acestei rețele asupra situației mediului joacă un rol esențial în adoptarea noilor strategii și măsuri de protecție a mediului la nivel comunitar și fundamentează majoritatea deciziilor Comisiei în această direcție, rețeaua nefiind implicată direct în procesul de decizie.

În aplicarea politicii de mediu, în cadrul Uniunii Europene sunt folosite mai multe instrumente:

- *instrumente legislative*, care creează cadrul legal al politicii comunitare de protecție a mediului, reprezentate de legislația existentă în acest domeniu, adică de cele peste 200 de acte normative (directive, regulamente și decizii) adoptate începând cu anul 1970;

- *instrumente tehnice*, care asigură respectarea standardelor de calitate privind mediul ambiant și utilizarea celor mai bune tehnologii disponibile. În această categorie sunt incluse: standarde și limite de emisii, cele mai bune tehnologii

disponibile, denominarea „eco” (eco-etichetarea), criteriile aplicabile inspecțiilor de mediu în statele membre;

- *instrumente financiare*, care includ: Programul LIFE și Fondul de Coeziune.

Programul LIFE a fost lansat în 1992 cu scopul de a co-finanța proiectele de protecție a mediului în țările Uniunii și în țările în curs de aderare; acest program a parcurs câteva faze: prima fază (1992-1995), cu un buget de 400 mil. euro; a doua fază (1996-1999), cu un buget de 450 mil. euro; a treia fază (2000-2004), cu un buget de 640 mil. euro. Pentru perioada 2007-2013, instrumentul Comisiei Europene de finanțare a politicilor de mediu legat de acest program se numește LIFE+ și va furniza aproximativ 1,7 miliarde EUR pentru proiecte privind conservarea naturii, tehnologiile de mediu și comunicarea în materie de mediu.¹⁰

Fondul de Coeziune a fost înființat prin hotărârea Tratatului de la Maastricht și a devenit operațional în anul 1994. Acest fond are următoarele caracteristici:

- sferă limitată de acțiune, din acest fond urmând a se acorda sprijin financiar numai statelor membre care au un PIB/locuitor mai mic de 90% din media comunitară;

- sprijinul financiar este limitat la co-finanțarea proiectelor din domeniile protejării mediului și dezvoltării rețelelor de transport trans-europene;

- sprijinul financiar este acordat acelor state care au elaborat programe, prin care se acceptă condițiile referitoare la limitele deficitului bugetar, deoarece se are în vedere legătura dintre acest fond și obiectivul realizării Uniunii Economice și Monetare.

Concluzii

Uniunea Europeană a dobândit statutul de autor principal în materie de politică a mediului la nivel național, regional și internațional. Cel mai elocvent exemplu este reprezentat de cele aproape 70% din angajamentele stabilite și realizate la scară europeană în 1992.¹¹

În prezent, prioritățile europene privind securitatea mediului sunt: lupta împotriva schimbărilor climatice, conservarea biodiversității, reducerea problemelor de sănătate cauzate de poluare și utilizarea mai responsabilă a resurselor naturale.

Prin impactul major pe care îl generează asupra mediului înconjurător, protecția mediului

necesită o mai bună informare a opiniei publice. În acest sens, educația de mediu desfășurată în orice domeniu al vieții sociale poate contribui la îmbunătățirea calității mediului și îmbunătățirea relației om-natură. Din seria acțiunilor dedicate protecției mediului la nivel european, pot fi enumerate: 16-22 septembrie 2010 - Săptămâna Mobilității Europene; 24 mai 2011 - Ziua Europeană a Parcurilor. Educația de mediu, componentă a educației de securitate, contribuie la menținerea securității individuale, naționale și internaționale.

Pentru Uniunea Europeană, politica de mediu rămâne una din cele mai dificile politici, a cărei realizare nu are șanse de reușită fără sprijinul instituțiilor cu atribuții în acest domeniu la nivelul statelor, dar și al populației.

Menținerea securității mediului și existența unui mediu curat și sănătos constituie aspecte importante al calității și prosperității vieții pe care le dorim pentru noi și pentru generațiile viitoare.

NOTE:

1 Dr. Francisc Tobă, *Securitatea mediului – componentă fundamentală a securității națiunii*, p.8, disponibil la www.securitatenationala.ro/request.php?3, accesat la data de 18 ianuarie 2012.

2 Șef lucr. dr. ing. Gabriel Băbuț, *Orientări și tendințe privind protecția mediului în Uniunea Europeană*, <http://www.utgjiu.ro/conf/8th/S6/30.pdf>, accesat la 08 septembrie 2011.

3 Programele de Mediu sunt prezentate de șef lucr. dr.ing. Gabriel Băbuț în *Orientări și tendințe privind protecția mediului în Uniunea Europeană*, <http://www.utgjiu.ro/conf/8th/S6/30.pdf>. a se vedea și: <http://www.europeana.ro/dosare/mediu.htm>.

4 A se vedea *Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene*, disponibil la <http://bookshop.europa.eu/ro/versiune-consolidat-a-tratatului-privind-uniunea-european-a-tratatului-privind-func-ionarea-uniunii-europene-pbQC3209190/>, accesat la 8 septembrie 2011.

5 <http://addjb.ro/?id=3&L=0> dezvoltare durabilă, accesat la 8 septembrie 2011.

6 http://www.anpm.ro/Mediu/dezvoltare_durabila-18, accesat la 8 septembrie 2011.

7 http://strategia.ncsd.ro/dbimg/27_fisiere_fisier.pdf, accesat la 8 septembrie 2011.

8 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:RO:PDF>, accesat pe data de 8 septembrie 2011.

9 A se vedea: <http://www.ier.ro/documente/formare/>

Politica_mediu.pdf.

10 http://ec.europa.eu/environment/life/products/download/lifeplus_leaflet_ro.pdf, accesat la 18 ianuarie 2012.

11 <http://www.europeana.ro/dosare/mediu.htm>, accesat la 9 septembrie 2011.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. BĂBUȚ, Gabriel, disponibil la *Orientări și tendințe privind protecția mediului în Uniunea Europeană*, <http://www.utgjiu.ro/conf/8th/S6/30.pdf>.

2. TOBĂ, Francisc, *Securitatea mediului – componentă fundamentală a securității națiunii*, disponibil la www.securitatenationala.ro/request.php?3.

3. ***, Lucrare elaborată în cadrul proiectului Phare RO 0006.18.02 – *Formarea funcționarilor publici din administrația locală în afaceri europene și managementul ciclului de proiect*, implementat

de Institutul European din România în colaborare cu human dynamics în anul 2003, disponibil la:

http://www.ier.ro/documente/formare/Politica_mediu.pdf, Politica de mediu.

4. ***, *Strategia pentru creștere economică a Europei (EUROPA 2020, O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, disponibil la:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:RO:PDF>.

5. ***, *Studii de securitate*, Editura Cavallioti, București, 2005.

6. ***, *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene*, <http://bookshop.europa.eu/ro/versiune-consolidat-a-tratatului-privind-uniunea-european-i-a-tratatului-privind-func-ionarea-uniunii-europene-pbQC3209190/>.

UNELE ABORDĂRI ALE CORELAȚIEI SPAȚIU–TIMP–TEHNOLOGIE SPECIFICE RĂZBOIULUI VIITORULUI

*Dr. Gheorghe MINCULETE**
*Daniela RĂPAN***

Începutul mileniului evidențiază aspecte inedite ale conflictelor militare. Fenomenul militar contemporan probează că actualele conflicte armate dobândesc noi dimensiuni sub impactul factorilor spațiu–timp–tehnologie în războiul viitorului.

Provocările prezentate de noul mediu de securitate au convins statele lumii de necesitatea transformării forțelor lor armate pentru a răspunde adecvat riscurilor și amenințărilor de securitate.

Cuvinte-cheie: corelație; spațiu; timp; tehnologie; războiul viitorului.

1. Interdependența dintre mutațiile calitative ale războiului viitorului și noile forme de confruntări militare

Războiul, ca fenomen complex, a evoluat concomitent cu dezvoltarea societății umane, mai precis odată cu progresele științifice și tehnice. Astfel, aproape în orice epocă a evoluției omenirii, fiecare cucerire științifică, tehnică și tehnologică

și-a găsit o aplicație în domeniul militar, potențând astfel capacitățile de distrugere ale mijloacelor de luptă. În același timp, schimbările în materie de mijloace de luptă au fost însoțite de mutații în concepțiile de purtare a războaielor, în doctrinele și strategiile diferitelor armate naționale și/sau de alianță. Apreciam că acest proces se continuă și astăzi, mai ales ca urmare a revoluției în afacerile militare și a implementării noilor tehnologii ale comunicațiilor și informaticii în armatele statelor lumii. În prezent, informațiile despre trupele proprii și cele ale adversarului se culeg, procesează și folosesc aproape în timp real și la toate nivelurile ierarhiei militare, facilitând adoptarea deciziei.

În acest context, asistăm la apariția unor teorii despre lupta armată ce sunt susținute de noile paradigme. Printre acestea din urmă, evidențiem „războiul în mijlocul populației”, „războiul de generația a patra”, „conflictul asimetric”, „operații bazate pe efecte” și „războiul bazat pe rețea”¹.

După cum se știe, războaiele convenționale s-au desfășurat în spațiu deschis, pe pământ, pe

** Colonel prof. univ. dr. Gheorghe MINCULETE (minculettegh@yahoo.com) este cadru didactic la Catedra logică, finanțe și contabilitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România.*

*** Daniela RĂPAN (daniela.rapan@gmail.com), expert în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, este doctorand în științe militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România.*

mare sau în aer. În zilele noastre, se pare că mediul urban devine cel mai adesea teatrul de confruntare armată. De aceea, în continuare, vom acorda atenție analizei *războiului în mediul urban și războiului în mijlocul populației*.

În literatura de specialitate, *războiul în mediul urban* este descris pe larg. În esență, analiza sa se oprește asupra următoarelor aspecte principale, pe care le au în vedere actorii confruntărilor: orașele, având o populație numeroasă, asigură o sursă importantă pentru recrutarea combatanților, oferind posibilități pentru antrenarea luptătorilor specializați în domenii variate, necesară diversificării formelor de rezistență și asigurării ei materiale, tehnice și medicale; în oraș, cu ajutorul procedurilor specifice, se pot culege informații detaliate despre adversar; spațiul locuibil compact al orașului, distanțele relativ mici între diferite puncte și posibilitatea parcurgerii lor într-un timp scurt, chiar și pe jos, permit să se desfășoare acțiuni fulger, care durează de la câteva minute la 2 - 3 ore; în oraș, sunt mai ușor de pregătit și pus în aplicare forme și procedee de luptă ca: atacul prin surprindere, ambuscada, hărțuirea, deschiderea focului de pe acoperișuri, din clădiri nelocuite sau avariate etc.; clădirile amenajate ca punct de rezistență pot fi menținute și apărate cu forțe puține; existența posibilității variate de aprovizionare tehnico-materială și cu materii prime necesare fabricării și reparării armamentului și echipamentului; realizarea cu ușurință a legăturilor și transmisiunilor datorită rețelei telefonice, telegrafice și a altor mijloace existente din timp de pace; acțiunile de influențare psihologică se pot desfășura într-o gamă largă de forme, procedee și metode, începând cu cele moderne, și terminând cu cele improvizate (inscripții pe ziduri, trotuare etc.)².

Pentru realizarea scopurilor propuse, mișcarea de rezistență a unuia dintre actorii confruntării în mediul urban s-ar putea organiza în formațiuni de luptă înarmate și formațiuni de sprijin. Aceste formațiuni se sprijină pe populația civilă din zonă care acordă sprijinul uman, logistic și informativ necesar ducerii luptei de gherilă și, în special, sprijinul moral care alimentează lupta pentru o cauză. Obligatorie pentru gherila urbană este respectarea regulilor conspirativității, care nu trebuie să ducă la discontinuitatea comunicării cu populația civilă din zonă, nici la izolarea formațiunilor una de alta, căci, în acest fel, s-ar slăbi considerabil forța mișcării.

Recentele evenimente din Afganistan, unde soldații statelor NATO sunt hărțuiți zilnic de talibani, insurgenți, precum forțe de gherilă locale, subliniază încă o dată necesitatea pregătirii trupelor în problema organizării, pregătirii și desfășurării războiului în mediul urban.

Noua paradigmă a *războiului în mijlocul populației* este frecvent dezbătută în literatura de specialitate³. Astfel, istoricul israelian Martin Van Creveld vorbește de transformarea războiului⁴, dispariția războiului convențional interstatal și înlocuirea sa cu forme de conflict ce angajează organizații politice noi. Într-adevăr, noile războaie nu mai sunt războaiele convenționale clasice, marile războaie industriale, tehnologice, de înaltă intensitate, interstatale. Noile războaie sunt războaie neregulate, asimetrice, de generația a IV-a⁵, războaie cu adversari foarte mobili și invizibili. În cazul acestui tip de conflict armat, luptele sunt de joasă intensitate cu actori ce nu mai sunt în mod obligatoriu state, adversarul cel mai adesea fiind de natură nonstatală. Este vorba de insurgenți, de gherilă sau teroriști ce se află în mediul urban pentru a se adăposti. Noul context al confruntării armate este cel al războiului în mijlocul populațiilor, unde este imposibil să se dea lovitura fatală adversarului, lovind punctele sale nevralgice, pentru că ele nu există. Pe de altă parte, în acest caz, forțele armate naționale și/sau cele dintr-o coaliție militară internațională sub mandat ONU sunt preocupate de folosirea violenței cu restricții, pentru a nu produce daune colaterale, pentru a nu ucide civili și a nu distruge bunurile publice și private. Conflictele din Irak și din Afghanistan sunt o dovadă a ceea ce înseamnă război în mijlocul populației.

Această nouă paradigmă și acest nou mod de purtare a unui război trebuie să facă decidenții politici și militari să reflecteze serios la strategia, doctrina și mijloacele militare ce se vor folosi într-un mediu cu precădere urban și cu o densitate mare a populației într-o viitoare confruntare armată.

Totuși, cele mai multe dintre conflictele militare actuale nu diferă, ca tipologie, de cele care însoțesc lumea de la apariția ei. Națiunile se confruntă în continuare pentru putere, frontiere, resurse, piețe și influență. Așadar, cele mai multe dintre conflictele actuale se înscriu în următoarea tipologie: conflicte militare frontaliere sau teritoriale, conflicte militare pe suport religios, conflicte militare inter-etnice; conflicte militare pe suport economic, războaie

de gherilă, terorism și acțiuni militare împotriva terorismului⁶.

Toate conflictele militare menționate au un suport tehnologic diversificat, de la armele clasice și folosirea încărcăturilor explozive plastice, la armele NRBC și chiar la folosirea unor componente ale acestora, la întrebuințarea sistemelor de arme de mare precizie și a rețelelor de comandă, control, comunicații, computere, informații, supraveghere și recunoaștere și a altor sisteme.

În contextul internațional al începutului de mileniu, multe dintre țările europene au început să-și transforme structurile militare, pregătindu-se să înfrunte noile tipuri de amenințări.

Actualmente, războiul își extinde aria de manifestare și, în aceste condiții, este greu de făcut o distincție clară între pace și război, între o situație conflictuală și una nonconflictuală, între conflictele militare și non-militare. Ambele tipuri de conflicte se declanșează din cauza conflictualității intereselor și urmarea unor decizii politice mai mult sau mai puțin responsabile. Dacă, în ceea ce privește conflictele militare, avem de-a face, în principiu, cu simetrii sau disimetrii (nonsimetrii), întrucât este vorba de armate sau structuri militare care se confruntă, în conflictele non-militare predomină asimetriile⁷.

Cele două tipuri de conflicte (militar și nonmilitar) se pot defini pe o mulțime, din care cele mai importante elemente sunt: cunoașterea profundă a realității; predominanța informației în timp real; bazele de date; dominația strategică; rețeaua; adaptabilitatea și flexibilitatea structurilor și acțiunilor; sprijinul logistic adecvat, acțiunea (reacția) rapidă; finalitatea.

Teoretic, efectele ce ar putea fi obținute de forțele adverse se pot realiza prin aplicarea războiului bazat pe rețea (R.B.R.). În acest sens, operațiile desfășurate în Irak, în timpul războiului din 2003 și, într-o oarecare măsură, cele post-conflict, la care se adaugă experimentele din Afghanistan și din bombardarea Iugoslaviei, sunt singurele acțiuni reale în care s-a aplicat conceptul R.B.R. Se adaugă, în mod absolut necesar, o capacitate logistică în rețea pentru concentrarea efortului logistic peste efortul operațional. Actualmente, numai SUA dispun de toate aceste capacități, în timp ce UE abia începe să și-le constituie⁸.

Pentru realizarea sistemului propriu R.B.R., accentul se pune pe lărgirea benzii Internet, care să permită folosirea acestei rețele în sistemul C4

I2 SR, și realizarea mijloacelor specifice (senzori, sisteme de lovire, mijloace neconvenționale etc.), pentru ducerea cu succes a acțiunilor împotriva terorismului, a celor de gestionare a crizelor sau specifice operațiilor post-conflict.

2. Corelația spațiu-timp-tehnologie în războiul viitorului

Fenomenul militar modern se remarcă prin complexitate sporită, dinamism, multidimensionalitate și implicarea în conflictele armate atât a unor actori statali, cât și a unor actori nonstatali. Aceste trăsături definitorii ale fenomenului militar sunt potențate de următoarele elemente: *demasi-ficarea forțelor armate și trecerea la profesionalizarea armatei; diminuarea armamentelor; inter-zicerea unor categorii de armament (de exemplu: armele chimice și bacteriologice); introducerea tehnologiilor avansate, modularea structurilor; profesionalizarea personalului militar; lovirea punctelor decisive și a centrelor de greutate inamice, creșterea importanței manevrei pe verticală și aerospațiale; folosirea integrată și simultană a categoriilor de forțe ale armatei*⁹. În același timp, toate acestea implică transformări substanțiale în gândirea militară și determină o nouă configurație a războiului viitorului și a operațiilor de stabilitate în condițiile deciziilor strategice, operative și tactice luate în timp scurt.

Determinantele politico-strategice dictate de cerințele confruntărilor asimetrice specifice secolului XXI implică spațiul (real, fizic, virtual, cibernetic), timpul și tehnologia într-o deplină interdependență și interacțiune.

Pentru evidențierea corelației dintre cei trei factori – spațiu, timp, tehnologie –, apreciem că este necesară prezentarea fiecăruia în parte, cu aspecte de interacțiune.

Spațiul de desfășurare a confruntărilor militare a evoluat de-a lungul timpului datorită influențelor următorilor factori principali: dotarea cu echipamente, platforme și sisteme de armamente adecvate, capacitatea de manevră (mișcare a forțelor pe spații extinse, organizarea (structuri și efective), efectele mijloacelor de lovire, eficiența și flexibilitatea sprijinului logistic, managementul operațional și al riscului, nivelul artei militare.

Potrivit trendurilor de evoluție politico-strategice, pe plan mondial, în centrele de putere

dominante – S.U.A., Rusia, China și în alianțe – se studiază particularitățile conflictului militar al viitorului sub aspectul desfășurării acțiunilor militare flexibile și asimetrice. În acest context, spațiul este abordat potrivit mai multor operațiuni și poate fi: spațiul global; spațiul unor zone de pe glob; spațiul de interes strategic; spațiul național.

În ultimul timp, se vehiculează sintagme de genul „situația fluidă”, „doctrina fluidă”, „acțiuni de luptă fluide”, „câmp de luptă fluid”, „spațiu de luptă fluid”.

„Spațiul de luptă fluid” (SLF) este raportat, în special, la schimbări deosebite care vor apărea în fizionomia războiului, prin introducerea tehnologiilor *stealth*, digitalizarea câmpului de luptă, utilizarea noilor sisteme și platforme de arme inteligente, a senzorilor performanți, a sistemelor C4 I2 SR etc.

„Spațiul de luptă fluid” este definit ca fiind acel spațiu multidimensional în care se desfășoară acțiuni asimetrice, caracterizate de mobilitate, dispersabilitate, descentralizare, manevrabilitate, flexibilitate potrivit acțiunilor desfășurate - terestre, navale, aeriene, spațiale, informaționale, psihologice și speciale -, duse simultan la toate cele trei niveluri (strategic, operativ și tactic), continuu și într-un ritm alert, în scopul lovirii decisive a centrelor de greutate și a punctelor decisive ale inamicului pentru înfrângerea lui psihică și fizică¹⁰.

Așadar, „spațiul de luptă fluid” este caracterizat, în sensul cel mai larg, de mobilitatea deosebită, de viteza extraordinară a acțiunii militare, încă din momentul inițierii ei, de eficiența, manevra și anticiparea evenimentelor, precum și de dominarea câmpului de luptă și a adversarului.

Este evident că „spațiul de luptă fluid” presupune o corelație deplină a celor trei termeni menționați la început, adică *spațiu-timp-tehnologie*. În strânsă dependență cu analiza evoluției spațiului de desfășurare a confruntărilor armate, analiza celui de-al doilea factor și anume - timpul/durata confruntării asigură înțelegerea corelației existente între ambii factori, dar și între aceștia și tehnologie.

Timpul sau durata confruntării, ca element fundamental ce definește încadrarea temporală a acțiunilor dintre adversari, este determinat de aceiași factori care au influențat și spațiul de desfășurare a acestora.

În funcție de evoluția fenomenului militar, de la războaiele din „Primul Val” s-a proiectat

și materializat concepția „războiului fulger” și s-a trecut, ulterior, la tipul nou de război din al „Treilea Val”. Acum timpul/durata confruntărilor reprezintă o caracteristică de dinamism a acțiunilor militare, bazată pe posesia și utilizarea informațiilor procurate aproape în timp real. Caracteristica imprimată câmpului de luptă modern o reprezintă dinamismul, ca tendință care se manifestă în fizionomia luptei de sporire a caracterului decisiv al confruntării, ca rezultat al dezvoltării continue și în ritm rapid a mijloacelor de luptă. În acest sens, în cadrul acțiunilor militare ale războiului viitorului, pe lângă comprimarea duratei ostilităților, durata luptei propriu-zise devine liniară, fără întreruperi impuse de alternanța zi-noapte, timp favorabil-nefavorabil, obiectiv din contact-obiectiv din adâncime. Se poate remarca, așadar, că, în noul tip de război, timpul a devenit o variabilă critică, ceea ce determină ca acțiunile pas cu pas să fie înlocuite cu acțiunile simultane în spațiul de confruntare multidimensional¹¹.

Viteza de desfășurare a operațiilor militare este asistată de computer, telecomunicații și de sateliți. Sprijinul logistic (bazat pe rețea) al acțiunilor desfășurate în toate mediile, *just in time*, în condițiile utilizării senzorilor aferenți, sporește viteza de reacție a forțelor prin acțiune de susținere proactive.

Dimensiunea spațio-temporală a acțiunii militare este mai dinamică decât toate celelalte. Un impact semnificativ asupra ei o au atât factorii determinați de specificul acțiunilor militare, cât și cei ce țin de caracteristicile mediului în care se duc aceste acțiuni. Prin urmare, luarea ambelor categorii de factori în calcul la proiectarea și materializarea acțiunilor militare este o necesitate stringentă.

Dimensiunea spațio-temporală a acțiunii militare este operaționalizată prin cele două variabile: spațiul și timpul (*spațiul* definește locul, mediul real și/sau virtual, iar *timpul* – trecutul, prezentul și viitorul), necesare și suficiente pentru organizarea și derularea acțiunii militare. Ele se află într-o continuă interacțiune și interdependență, fiind dificil de separat atunci când se analizează acțiunea militară în toată complexitatea sa și dinamismul său.

Spațiul acțiunilor militare s-a extins recent prin două medii noi – *spațiul cosmic* și *spațiul virtual*. Influența celui cosmic este aproape omniprezentă, iar în viitor, va deveni decisivă. Spațiul cosmic

crează avantaje relativ infinite prin intermediul a două concepte - „*Spațiul integrat al luptei*”, precum și „*superioritatea informațională*” - pe baza cărora se organizează și operaționalizează astăzi armatele.

Se poate vorbi de un *spațiu al acțiunilor militare*, care este cel în care se desfășoară operațiile și se simt efectele nemijlocite ale acestora. El este influențat puternic de manifestările și evenimentele din spațiul politic. În acest sens, operația *Furtună în deșert*, desfășurată în 1991 împotriva Irakului agresor, cu mandat ONU, de către o coaliție internațională condusă de SUA, a arătat principalele caracteristici ale viitoarelor operații ce se vor desfășura în spațiul acțiunilor militare:

Evoluția factorilor timp și spațiu a fost mereu corelată cu factorul tehnologic specific acțiunilor militare care să determine creșterea forței de ucidere/distrugere în spațiul confruntărilor viitoare.

Factorul tehnologic în confruntările viitorului are la bază progresul uriaș al științei și tehnicii, materializat prin revoluția în afacerile militare. În acest scop, armamentul clasic (convențional) a fost supus permanent unor modernizări însemnate, care au impus departajări în conținutul conceptului de armament și tehnică de luptă convențională. Astfel, au apărut noțiunile de *armament, echipamente tehnice și platforme de luptă moderne*, care fac diferențierea dintre armamentul și tehnica tradițională.

Conflictele militare locale din ultimul deceniu au demonstrat că, în cadrul războiului, se produce o deplasare a efortului către confruntarea informațională și electronică, desfășurată în spectrul electromagnetic tot mai extins, capacitatea militară a statelor devenind din ce în ce mai dependentă de posibilitățile de culegere, prelucrare, transmitere, utilizare și de protejare a informațiilor față de adversar. Ca urmare, obținerea superiorității în utilizarea spectrului electromagnetic pentru nevoile militare, devine un obiectiv prioritar, iar asimetria în acest domeniu este mai mult decât evidentă.

Confruntarea electronică, ca principală formă de confruntare asimetrică, are o evoluție dinamică, determinată de necesitatea adaptării procedurilor și mijloacelor sale la cerințele cercetării și neutralizării sistemelor și echipamentelor electronice militare, aflate în continuă modernizare. Aceasta se desfășoară continuu, în forme specifice, la toate eșaloanele, cu participarea forțelor specializate și nespecializate.

Din analiza proceselor de re tehnologizare în domeniul militar și de înzestrare a armatelor se remarcă preocuparea specialiștilor de a realiza și experimenta mereu noi arme și muniții inteligente de înaltă precizie. Acestea impun diversificarea distrugerilor și reducerea pagubelor colaterale (materiale, umane și de mediu). Pentru viitor, letalitatea orientată a „*tehnologiilor ucigașe*” va permite distrugerea elementelor-cheie ale obiectivelor militare, fără a ucide combatanți sau a distruge complet țintele vizate.

Duelul armă contra armă va continua, tehnologia fiind elementul cheie care va asigura superioritatea pe câmpul de luptă modern prin comprimarea timpului de concretizare a deciziei. În acest fel, se remarcă procesul de înnoire a sistemelor de armament ca un obiectiv major, cu implementare rapidă, ceea ce implică tendința de scurtare a perioadei de menținere în dotarea trupelor a fiecărei generații de tehnică.

Tehnologiile electronice (microelectronice) au o influență directă asupra puterii de luptă a trupelor. În acest sens, se remarcă în mod deosebit dezvoltarea telecomunicațiilor și folosirea eficientă a sistemelor de comunicații prin satelit.

În structurile de comandă și control sunt implementate sisteme de conducere a acțiunilor militare înalt automatizate și computerizate, care au un rol deosebit de important în elaborarea planurilor și deciziilor militare în rezolvarea problemelor de administrație și gestiune, în executarea controlului eficacității armamentelor, platformelor și echipamentelor de luptă.

O aplicabilitate extinsă în domeniul militar o cunoaște laserul. Prin efectele variate declanșate (termice, fotochimice, electrice, mecanice, cuantice), precum și prin modul lui de funcționare, devine un modern și promițător câmp de aplicații pentru echipamentele militare, cu posibilități de dezvoltare în următoarele direcții: telemetrie și locația țintelor pe pământ, în aer, sub apă și spațiul cosmic; dirijarea și autodirijarea rachetelor; comunicații terestre și spațiale; girometrie aplicată la nave și rachete; tehnica de calcul cu acțiune foarte rapidă; armele bazate pe radiație, care au un efect distructiv asupra forței vii și asupra tehnicii de luptă; holografia aplicată la secretizarea documentelor; simularea tragerilor cu armamentul de infanterie și antitanc; supravegherea unor direcții, zone sau incinte; amorsarea exploziilor nucleare și termonucleare; analiza contaminării

atmosferei cu substanțe toxice sau radioactive etc.¹².

Întrebuițarea fibrelor optice care, alături de microelectronică, au revoluționat actualul sistem de telecomunicații, face posibilă prelucrarea, stocarea și transmiterea informației la sute de kilometri.

Tehnologiile mecano-chimice, ca și cele electronice, au o influență directă asupra nivelului puterii de luptă a trupelor prin calitatea armelor, gurilor de foc, munițiilor, materialelor explozive etc., care reprezintă practic o componentă a acesteia (componenta tehnică).

În viitorul imediat, armatele care dispun de tehnologie de vârf sunt cele care comprimă spațiul și timpul pentru realizarea obiectivelor acționale potrivit propriilor opțiuni strategice. În acest scop, celelalte armate trebuie să facă eforturi deosebite pe toate planurile, în special de high-tech, pentru a avea structuri militare cu un nivel înalt al puterii de luptă care să tindă către cerințele militare adecvate confruntărilor armate ale viitorului.

Concluzii

Confruntările armate ale viitorului este posibil să se desfășoare cu precădere în mediul urban și în mijlocul populației. De aici, necesitatea folosirii cu foarte multă atenție a violenței de către combatanții ce aparțin armatei naționale și/sau unei coaliții militare internaționale sub mandat ONU pentru a nu crește numărul victimelor colaterale.

Actorii ce se vor confrunta în războiului viitorului vor fi armate naționale și/sau coaliții internaționale sub mandat ONU împotriva unor actori nonstatali (insurgenți, gherilă, formațiuni paramilitare ale cartelurilor drogurilor). Aceștia din urmă vor folosi, de regulă, metode și procedee de luptă specifice războiului asimetric, precum și practici de natură teroristă.

Spațiul, timpul și tehnologia sunt și vor fi factori cu impact semnificativ asupra strategiei și tacticii folosite în războiul viitorului. În plus, apariția spațiului virtual (cibernet) va spori complexitatea confruntărilor armate viitoare. De aceea, armatele trebuie să se pregătească temeinic și pentru un război cibernet.

NOTE:

1 Teodor FRUNZETI, *Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor*

militare, în „Impact Strategic”, nr. 4 /2011, p. 2.

2 Daniel SOLESCU, *Gherila urbană - forma de rezistență armată a mileniului III*, <http://www.actrus.ro/biblioteca/anuare/2003/GHERILA.pdf>.

3 Pierre PASCALLON, *La guerre au milieu des populations*, http://www.club-participation-progres.com/.../la_guerre_au_milieu_des_populations.

4 Martin Van Creveld, *La transformation de la guerre*, Ed du Rocher, Paris, 1998.

5 W. S. LIND et al., *The changing face of war: into the fourth generation*, *Marine corps gazette*, Octobre 1989.

6 MOȘTOFLEI, Constantin; DUȚU, Petre, *Apărarea colectivă și apărarea națională*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004

7 VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul bazat pe rețea în fizionomia noilor conflicte militare*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 25.

8 Jaap de HOOP SCHEFFER: *Noi misiuni, noi mijloace*, *RUSI Journal*, August, 2004, p. 3.

9 A se vedea și DUMITRESCU, Octavian, *Fenomenul militar*, Editura Semne, București, 2004, pp. 88-89.

10 A se vedea și DEACONU, Gheorghe, *Influența timpului și spațiului în obținerea succesului în acțiunile militare moderne*, Editura Moroșan, București, 2008, p. 150.

11 MUREȘAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 39.

12 DUMITRU Daniel, *Tehnologiile de vârf și impactul lor asupra puterii de luptă a trupelor*, în *Gazeta Școlii de Aplicație pentru Logistică nr.10/2005*, p. 19.

BIBLIOGRAFIE:

1. ALBERTS, David S., HAYES, Richard E., *Power to the Edge, Command & Control in the Information Age, Information Age Transformation Series*, 2003, disponibil la <http://www.iwar.org.uk/rma/>.

2. ***, *Amenințări la adresa Regimului de Prohibiție (VII)*, http://www.brad.ac.uk/bioethics/media/ssis/bioethics/romanian-maldovanemr/Lecture_No_6_RO.ppt#287.

3. BEDAR, Saïda, *La Révolution dans les affaires militaires et la «course aux capacités*, http://www.strategic-road.com/pays/pubs/revol_aff_milit_course_capacites.htm.

4. DUMITRU, Daniel, *Tehnologiile de vârf și impactul lor asupra puterii de luptă a trupelor*, în *Gazeta Școlii de Aplicație pentru Logistică nr.*

10/2005.

5. FRUNZETI, Teodor, *Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor militare*, în „Impact Strategic”, nr. 4 /2011, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.

6. FRUNZETI, Teodor, *Modificarea dimensiunii*

spațio-temporale a acțiunilor militare într-o societate globalizată, în „Impact Strategic”, nr. 2 /2010, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.

7. VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul bazat pe rețea în fizionomia noilor conflicte militare*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

STRATEGIILE VIITOARE DE ASIGURARE A SECURITĂȚII MILITARE GLOBALE. FIZIONOMIA RĂZBOIULUI, TIPOLOGIA ȘI CARACTERISTICILE ACESTUIA

*Dr. Dorin – Marinel EPARU**

Securitatea militară globală, ca de altfel și globalizarea în sine, se află într-un amplu proces de căutări pentru găsirea unor soluții viabile și durabile, care: să angreneze, în măsura în care este posibil, toate statele lumii și resursele acestora; să asigure îndeplinirea intereselor tuturor țărilor; ca părți componente ale interesului global; să garanteze securitatea tuturor; ca părți componente ale securității globale. În esență, viitoarele strategii de securitate vor purta amprenta procesului de globalizare și vor fi caracterizate de un dinamism extrem de accentuat, de convergență punctuală atât în privința obiectivelor, cât și a resurselor, și vor fi definitorii pentru evoluția mediului de securitate pe o perioadă îndelungată și, implicit, pentru fizionomia războiului.

Cuvinte-cheie: securitate; globalizare; strategii; război.

1. Considerații generale

Situația internațională actuală, chiar dacă se poate spune că s-au făcut pași importanți pe linia globalizării și asigurării securității globale,

este, dacă nu confuză, deosebit de dinamică, din următoarele considerente:

- interesele politice și economice ale marilor centre de putere converg către resursele existente în zone restrânse ale lumii, marile corporații transnaționale implicându-se din ce în ce mai mult în viața politică pentru a-și putea realiza interesele;
- organismele și instituțiile internaționale recunoscute cu atribuții pe plan mondial pierd din puterile cu care au fost investite, în favoarea altora mai puțin influente și care nu-și pot exercita atribuțiile, decât într-un spațiu restrâns;
- organismele politico-militare de tipul alianțelor, în special Alianța Nord Atlantică, au o evoluție cel puțin bizară, în loc să se întărească, primind noi membri, se pare că se erodează, între interesele de grup existând deseori divergențe a căror profunzime se accentuează;
- riscurile și amenințările la adresa securității, fie ea globală, zonală sau regională, sunt într-un proces de diversificare și accentuare, de trecere la o stare tot mai evidentă de asimetrie;
- numărul statelor fără opinie privitoare la globalizare este destul de ridicat, unele dintre

** Lt. col. lector univ. dr. Dorin – Marinel EPARU (dorineparu@gmail.com) își desfășoară activitatea la Departamentul operații întrunite, studii strategice și de securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România.*

acestea fiind declarate întrutotul împotriva globalizării, aflându-se în afara acestui proces;

- cu toate eforturile depuse de comunitatea internațională, starea de sărăcire a populației se accentuează, și alături de alți factori, determină o migrație din ce în ce mai amplă dinspre zonele sărace către cele bogate, dinspre statele nedemocratice către cele democratice, dinspre sud către nord și dinspre est către vest.

Aceste cauze, dar și multe altele, obligă specialiștii în domeniul militar, dar și politicienii să găsească și să adopte noi strategii de securitate, care să asigure un climat de pace și stabilitate pe întreg mapamondul, strategii care vor cumula aspectele politice, diplomatice, științifice, culturale, și nu în ultimul rând militare. În ceea ce privește viitoarele strategii de securitate globale, consider că sunt edificatoare câteva repere, și anume:

- politica alianțelor și coalițiilor politico-militare va deveni de actualitate și niciun stat nu va mai putea iniția acțiuni militare pentru îndeplinirea propriului interes, dacă acesta nu converg către interesul global;

- se va recurge la politica de izolare a statelor problemă care, pe lângă faptul că duc ele însele o politică izolaționistă, contribuie la amplificarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității unor state, sau chiar a celei mondiale;

- diplomația va alătura metodelor directe pe cele indirecte, care vor viza în special vecinii și țările cu care statele problemă întrețin relații de cooperare;

- amenințarea cu forța va căpăta noi dimensiuni și va putea fi exercitată prin multiple mijloace și medii;

- acțiunile non-militare (șantajul, dezinformarea, manipularea, obstrucționarea informațiilor, spionajul) vor fi omniprezente, intense, și rezultatul acestora va fi riguros măsurat și exploatat,

- accesul la tehnologie, resurse, informație, va fi gestionat sever de comunitatea mondială și permis numai în anumite condiții;

- vor fi create centre de monitorizare și control în cât mai multe zone ale lumii cu atribuții de coordonare în situații de criză;

- acțiunile dușmănoase, pericolele, riscurile și amenințările vor fi analizate cu mai multă atenție și răspunsul la acestea va fi deosebit de rapid;

Războiul, conflictul militar în speță, va avea o cu totul altă față, iar fizionomia acestuia va fi o radiografie perfectă a dezvoltării societății umane.

Studii recente scot în evidență faptul că informatizarea și lupta angajată în conflictele regionale de forțe coalizate vor fi caracteristici ale războiului din secolul abia început. Instabilitatea deja câștigă teren, iar confruntările au devenit explozive, cuprinzând o întreagă gamă de crize interne cu caracter social, religios, economic, și chiar rivalități interstatale. „Configurația războiului a fost, este și va fi cât mai strâns condiționată de sistemele economice”¹.

Conflictele militare de după cea de-a doua conflagrație mondială, prin conținutul, obiectivele, amploarea și modalitățile de desfășurare ce au beneficiat din plin de realizările tehnicii și tehnologiilor proprii epocii informaționale, dezvăluie cu limpezime deja o bună parte din ceea ce va fi definitoriu pentru acțiunile militare ale viitorului, precum: desfășurarea acțiunilor în toate mediile (pe uscat, în aer, pe apă, sub apă și în cosmos); utilizarea de forțe și mijloace diversificate, cu o mare mobilitate, putere de foc (bătaie, precizie, efect de nimicire și distrugere); folosirea unor arme și sisteme de arme foarte performante, cu precizie deosebită (gen „vârf de ac”), care va duce la provocarea de distrugereri în spații riguros circumscrise și la pagube colaterale minime; transparența teatrelor de acțiune, datorită conjugării activității sateliților de observație, radarelor și mijloacelor de detecție prin contact, active și pasive; lovituri aplicate cu aceeași eficiență atât la contact cât și în adâncime, concomitent cu existența unor contramăsuri eficiente; dispersări și concentrări rapide de forțe și mijloace; existența spațiului comun de dispunere și de manevră pentru adversarii care se confruntă; acțiuni de luptă cu caracter deosebit de manevrier, insistându-se, îndeosebi, pe învăluire și întoarcere; spațiul de luptă saturat electronic; mare consum de muniție, carburanți și alte resurse, uriașe pierderi materiale, căi și noduri de comunicație, lucrări de artă, dar și dislocări însemnate de populație, pe criterii etnice, religioase etc.; tendința de a se evita confruntările directe, frontale, dintre forțe și mijloace numeroase, accentul punându-se pe acțiunile duse de formațiuni mari cu o mare putere de foc, autonomie relativă în acțiune, o mare diversitate de procedee tactice, în special la flancuri, în intervale și în adâncimea dispozitivului inamicului, acolo unde și când acesta se așteaptă mai puțin; angajarea în luptă a unor adevărați profesioniști.

Analiștii militari sunt, în unanimitate, de acord că „războaiele de mâine vor avea în mod cert

un caracter integrator, în sensul participării la conflict a tuturor categoriilor de forțe ale armatei, care vor acționa în cele trei medii: terestru, aerian și maritim. Dacă la aceste forțe se adaugă cele cosmice de observare, dirijare și comunicație, vom avea o viziune completă asupra adevăratei dimensiuni a cuprinderii tuturor mediilor în acțiunea militară”².

2. Fizionomia viitorului război

În războiul viitorului, teatrul de operații militare, cibernetizat, va deveni o realitate. În prezent, lupta este deosebit de mobilă în modul ei de manifestare și există toate condițiile ca în continuare să-și amplifice această mobilitate, ea dispunând de modalități de materializare din ce în ce mai diversificate.

În secolul al XXI-lea, agresiunile vor fi adesea instantanee, lupta de scurtă durată, foarte dură și dificil de contracarat. Problema existenței în viitor a câmpului de luptă cibernetizat ridică, între altele, două aspecte cu semnificații aparte.

Primul aspect se referă la integrarea procesului de informatizare a conducerii trupelor cu sistemele de armament, la apariția și utilizarea roboților, vehiculelor telecomandate și munițiilor inteligente.

Al doilea aspect va fi definit de metodologia lucrului în condițiile cibernetizării, a scenariilor de luptă și, mai ales, a desfășurării unor acțiuni militare cu utilizare simultană a trupelor și a elementelor prin care se monitorizează activitatea inamicului, reacțiile trupelor proprii, influența condițiilor de mediu, precum și oportunitatea și eficacitatea deciziilor luate.

Lupta modernă, dusă de unități de diferite tipuri, necesită preluarea și transferul rapid al informațiilor, pe întregul câmp de luptă. Integrarea cu succes a sistemelor informatice, care începe deja să se materializeze în unele armate moderne, așa cum s-a demonstrat și în cadrul unor operațiuni recente („Enduring Freedom” în Afganistan, apoi „Freedom for Iraq”), precum și dezvoltarea de noi tehnici și proceduri în folosirea acestora la întreaga lor capacitate vor da utilizatorilor superioritatea necesară asigurării victoriei. Succesul în luptă va implica sisteme perfecționate de comandă a trupelor, capacitate sporită de sincronizare a tragerilor directe și din poziții acoperite, acces mai rapid și cuprinzător la informații, cunoașterea mai

bună în timp real a situației din zona de conflict și protecția mai eficientă a forțelor proprii.

Coordonatele viitoare ale dezvoltării teatrului de informații, inclusiv ale celor de nivel tactic, sunt date, pe de o parte, de utilizarea tot mai intensă a sistemelor automatizate de conducere și de armament, iar pe de altă parte, de accelerarea gradului său de informatizare.

Cu toate că astăzi este abia intuit, ba chiar privit cu neîncredere de către unii combatanți, câmpul de luptă cibernetizat al viitorului dezvăluie deja suficiente elemente care-l conturează și îi conferă numeroase posibilități de dezvoltare, precum: multitudinea sistemelor automatizate și de armament; realizarea coordonării unor diverse categorii de forțe și armament în luptă, în condițiile impuse de comprimarea timpului operativ; multifuncționalitatea forțelor luptătoare, atât pe timpul desfășurării ofensivei cât, mai ales, pe timpul apărării; conservarea forțelor umane și acceptarea folosirii lor masive numai în situațiile de mare încleștare sau pentru consolidarea succeselor; compensarea limitelor fiziologice ale comandanților, luptătorilor și operatorilor, prin folosirea de sisteme automate de luptă; utilizarea roboților pentru activități care cer eforturi mari, timp îndelungat, sacrificii sau acțiuni în condiții complexe.

Referitor la același fapt, adică la fizionomia viitoarelor războaie, militari de carieră și cu o bogată experiență de luptă (generalul Gordon R. Sullivan și colonelul James Dubik) au definit cinci tendințe: letalitate și dispersare crescute; volum și precizie a focului mărite; integrare masivă a tehnologiilor; realizarea unui efect mai mare; perfecționări în asigurarea invizibilității mijloacelor și în detectarea obiectivelor.

Analiștii militari au identificat, recent, un set asemănător de trăsături distinctive ale unui viitor război neliniar: absența unor limite spațiale bine definite; combinarea operațiilor ofensive cu cele defensive; rol mărit al sistemelor informatizare în realizarea cooperării; desfășurarea unor lovituri concentrate ale armelor radio-electronice de înaltă precizie, ale laserelor și ale armelor cu super-frecvență, ale grupărilor mari de elicoptere și ale mijloacelor radio-electronice.³ Armamentele se vor perfecționa continuu. Vom asista la o globalizare a industriei de apărare, pentru a se răspunde astfel participării la conflictele militare a unor coaliții, ceea ce va presupune ca toate sistemele din cadrul acesteia să fie interoperabile și sigure.

Războiul viitorului se va purta cu sisteme militare cu structuri intercategoriale de forțe - trupe de uscat, aviație și marină, distribuite pe mii sau zeci de mii de kilometri, în condițiile dispariției limitelor dintre eșaloane, în toate mediile, operațiile având un profund caracter întrunit și multinațional. Rachetele tactice, operative, și mai ales cele balistice, vor da o nouă dimensiune câmpului de luptă al viitorului, constând în acoperirea sau sprijinul la sute și mii de kilometri. Roboții și armele inteligente, cu mare precizie de lovire sau cu posibilități individuale de recunoaștere și scanare a obiectivelor de la mare distanță, vor contribui, de asemenea, la creșterea eficacității acțiunilor militare.

Viitorul cere imperios un militar inteligent, cerebral, bine antrenat fizic și psihic, foarte bine educat, instruit și motivat, în măsură să folosească armamentul și tehnologiile avansate la întreaga lor capacitate și deopotrivă să reziste psihic la formidabila presiune generată de factorii stresanți specifici câmpului de luptă, de bătălia ce se dă pentru influențarea conștiinței luptătorilor, a sistemului lor de valori, credințe și așteptări. „Sistemele micro-electronice - susține analistul militar și strategul James Adams - îi vor permite soldatului de mâine să meargă la război cu mici aeronave în raniță, care vor putea zbura înaintea lui pentru a miroși, vedea și auzi ce se găsește dincolo de deal, sau în clădirea următoare. Informațiile suplimentare vor fi furnizate de senzori deghizați în fire de iarbă, porțiuni de nisip sau chiar nori de praf, procesate de un computer și distribuite acolo unde trebuie”.⁴ De aceea, în războaiele viitorului, accentul se va pune, așa cum scriu Alvin și Heidi Toffler, „pe educație și pe pricepere, și mai puțin pe forță brută. Noua armată are nevoie de soldați care își folosesc mintea, care pot trata cu o diversitate de oameni și culturi, care pot tolera ambiguitatea, pot lua inițiativa și pune întrebări, chiar până la situația de discutare a autorităților”.⁵

Deci, se poate afirma că în viitor vor continua să apară elemente spectaculoase - unele greu de anticipat și de specialiștii în arta războiului - care, cu siguranță, vor schimba fizionomia conflictelor armate. Fiecare din aceste probleme și toate la un loc fără îndoială că merită analize detaliate, debateri și prezentări amănunțite pentru că de gradul înțelegerii lor depinde adaptarea strategiilor și doctrinelor militare, acțiunea de pregătire a comandamentelor și luptătorilor, a tuturor structurilor militare, și nu numai, ce vor fi angajate în luptă.

Sistemul economic internațional prefigurează un nou tip de război, caracterizat prin sporirea confruntării în domeniile nemilitare și utilizarea mai rațională a luptei armate, prin folosirea unor grupări de forțe și mijloace ultraspecializate ale războiului modern. În acest tip de război se folosesc sisteme de arme inteligente, cu caracteristici performante. Acesta este un element specific de care va trebui să se țină seamă în viitorul apropiat. Noul tip de război reprezintă o trecere spectaculoasă de la suprafață la punct, de la masivitate la suplețe. Spațiul strategic devine fluid, iar operațiile și acțiunile militare capătă un caracter integrat, rapid și punctiform. Spațiul confruntării este, de acum, acolo unde se află obiectivele principale ale părților beligerante, îndeosebi, datorită confruntării tehnologice și militare care a căpătat o dimensiune nouă, cea cosmică. Observăm tendința de scădere a duratei războiului, dar timpul necesar pregătirii acțiunilor strategice crește considerabil.

Victoria se poate obține printr-un număr mic de acțiuni, operații și bătălii strategice, dar decisive. Precizia loviturilor, aplicate obiectivelor selectate de la adversar, face să scadă considerabil consumurile de război, îndeosebi cele colaterale, în timp ce gradul de distrugere la obiectiv tinde către procentaje maxime. Pierderile civile devin tot mai frecvent accidentale, iar confruntarea în toate domeniile se transformă din sfera materială în cea a inteligenței.

Din acest punct de vedere, războiul devine o confruntare între profesioniști, îndepărtându-se de ideea implicării societății civile în astfel de acțiuni. Decizia (care tinde să fie tot mai prospectivă) și conducerea strategică executată în timp real vor face ca viteza de reacție a sistemelor militare să fie optimă.

Oportunitatea informației și, în consecință, rapiditatea și calitatea deciziei suplinesc de cele mai multe ori deficitul în forțe și în mijloace. Toate acestea ne fac să fim de acord cu afirmația că „în condițiile în care nu toate statele își permit realizarea într-un timp rezonabil a tranziției către un nou tip de război, este posibilă apariția unor confruntări disproporționate, ceea ce poate duce la înlocuirea forței prin descurajarea nucleară cu o altă amenințare și anume incompatibilitatea confruntării cu mijloace raționale.” Abilitatea de a domina un adversar în timp rapid, cu risc mai redus și la un cost mai scăzut, în întreg spectrul operațiilor posibile în război, va deveni o condiție

sine qua non a specialiștilor în strategie militară din era informațională⁶.

Trecerea țărilor de la sistemul industrial la sistemul informațional, în condițiile existenței unor decalaje uriașe, deși nu va fi foarte dificilă (deja în aproape toate țările s-au realizat sisteme informatice compatibile între ele, iar computerul este, azi, un instrument de lucru la îndemâna oricui), nu se va face nici prea ușor. Directivele militare sunt încă inflexibile, cele mai multe bazându-se pe riposte masive și chiar pe conceperea unor războaie totale. Țările moderne n-au renunțat încă la doctrina descurajării de tip nuclear, iar țările slab dezvoltate amenință cu războiul de tip total, cu războiul de guerilă și chiar cu războiul de tip terorist.

3. Teorii asupra fenomenului militar

În legătură cu viitorul războiului și luptei armate se pot evidenția trei teorii, interesante prin conținutul și profunzimea ideilor exprimate și prin viziunea internațională asupra fenomenului militar.

În teoria clasică se arată că forțele armate își vor păstra rolul de descurajare și de acțiune militară în slujba politicii, având misiuni fie naționale, fie multinaționale (interaliate). Războiul va intra mai mult sub „controlul internațional” (Căștile Albaste, forțele de intervenție rapidă), iar lupta armată va fi mult mai limitată și se va desfășura cu anumite intermitențe (pulsatorii).

Teoria optimistă, după unii specialiști utopică, exprimă tendințele și dorința „de internaționalizare a mijloacelor nucleare, strategice”. Războiul clasic poate fi prevenit prin mijloace de descurajare nucleară, iar acolo unde se declanșează, lupta armată trebuie să asigure strategia faptului împlinit.

Viziunea pesimistă asupra războiului și luptei armate își bazează teoria pe sporirea considerabilă a importanței forțelor armate, deoarece tendințele regionale, continentale și globale ale geopoliticii și geostrategiei ar putea antrena războaie în diferite „zone fierbinți”, inclusiv un război mondial pentru a se impune „instituiii internaționale aparținând unei civilizații”.

Contextul politico-militar actual, cu caracteristici de instabilitate, incertitudine și de necunoscut, dar care „se mișcă” către integrare stimulează activitatea școlilor strategice către viziune, către gândire în timp. Rezultatele sunt exprimate în conținutul Revoluției în problemele

militare și evidențiază implicațiile majore asupra doctrinelor militare și strategice, armamentului și tehnicii de luptă, organizării forțelor armate, ducerii acțiunilor militare și conducerii acestora.

Doctrina militară își sporește importanța în sfera organizării și înzestrării sistemelor militare, prin încorporarea de noi idei, tehnologii și modele organizaționale. Doctrinile strategice (strategiile operaționale) vor trebui să fie reale și să exprime nemijlocit experiența acumulată în confruntarea militară, rezultatele experimentărilor de laborator și preocupările pentru instrumentarea noilor tehnici de luptă la nivelul performanțelor realizate; în felul acesta, ele continuă să fie principalul „factor de schimbare”, care anticipează dezvoltarea tehnologică în plan internațional în vederea obținerii victoriei militare în confruntările armate viitoare.

În legătură cu armamentul și tehnica de luptă, se impune „legarea lor digitalizată” în sistem, pentru a fi conduse integrat, iar viteza și precizia lor acțională vor deveni cerințe militare dominante. De asemenea, ele trebuie să exploateze avansul tehnologic existent și să-l mărească, în vederea exprimării mai depline a funcției de descurajare a confruntării militare.

În organizarea forțelor armate se vor înregistra modificări spectaculoase. Prin reducerea lor cantitativă, prin perfecționarea instruirii și conducerii și prin adecvarea structurilor organizaționale la doctrina strategică și dotarea tehnică, ele vor avea capacitatea de a desfășura acțiuni de luptă, bătălii și operații paralele, sincronizate și integrate, duse în ritm rapid și cu un înalt efect de nimicire pentru înfrângerea fermă, atât a puterii militare a adversarului, cât și a voinței lui de a opune rezistență armată organizată. În plan acțional, ele vor dobândi câteva caracteristici principale: flexibilitate doctrinală; mobilitate strategică; agilitate acțională; modele și modularitate.

Concluzii

Ducerea acțiunilor militare va evidenția: cooperarea neîntreruptă a forțelor și mijloacelor; coordonarea operațiilor integrate; desfășurarea simultană a confruntării militare pe direcții și în raioane diferite, pe întreaga adâncime a spațiului operațional; menținerea, penetrarea, exploatarea oportună și concentrarea eforturilor pentru

înfrângerea forțelor adverse pe părți și în mod opțional, prin lovirea simultană a „centrelor de gravitație strategică” și forțelor operaționale pentru a distruge capacitatea de răspuns a adversarului.

Conducerea acțiunilor militare viitoare va suferi mutații evidente, dintre care enumerăm:

- elaborarea deciziilor va cuprinde o îmbinare de inteligență umană și artificială și va deveni „mai puțin secvențială, mai mult simultană și mereu anticipativă”;

- creșterea importanței informațiilor și, în consecință, perfecționarea continuă a funcționalității organelor de comandă - control prin trecerea de la C.4I. (Comandă, Control, Comunicații, Computere și Informații) la sistemul C.4 I 2 (Comandă, Control, Comunicații, Computere, Informații, Supraveghere și Recunoaștere);

- menținerea coerenței acționale la nivel spațial și temporal între forțele și mijloacele diverse participante la acțiunile militare;

- scurtarea timpului de luare a deciziilor și timpului de acțiune, prin descentralizarea conducerii;

- crearea condițiilor favorabile pentru ca la toate nivelurile operaționale să se poată destina „forțe și mijloace și putere de foc în timp real” pe timpul concentrării eforturilor pe direcțiile și asupra obiectivelor principale;

- „adekvarea resurselor de conducere” pentru a face posibilă desfășurarea etapelor și fazelor distincte ale operațiilor în mod simultan și coerent.

În plan politic, relația „buget militar - cercetare științifică - industrie militară de vârf - implementare în noile structuri acționale” va reprezenta viitorul „artei strategice” de ducere a războiului.

Viitorul războiului și mai ales al strategiilor confruntărilor armate va fi determinat de „permanenta eficientizare a conținutului doctrinei militare”, exprimată în:

- valorificarea rezultatelor tehnologiilor moderne;

- perfecționarea sistemelor militare;

- adoptarea structurii lor organizaționale și asigurarea unei depline funcționalități a elementelor componente, dar și ca întreg;

- adaptarea doctrinelor strategice/operaționale la noile cerințe ale confruntării militare.

Devine, astfel, aproape obsesivă, pentru specialiștii domeniului militar, întrebarea: ce tip de

conflict militar va fi caracteristic viitorului apropiat ? Considerăm că prin studiile și analizele viitoare desfășurate în domeniu se vor elucida și strategiile de asigurare a securității globale.

NOTE:

1 Vasile PAUL, *Conflictul secolului XXI, proiecții în spațiul strategic*, Editura Militară, București, 1999, p.13.

2 Teodor FRUNZETI; Mircea MUREȘAN; VĂDUVA Gheorghe, *Război și Haos*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2009, p. 228.

3 ONIȘOR Constantin, *Teoria strategiei militare - realitatea XX, perspective XXI*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 136.

4 Gheorghe ARĂDĂVOAICE, Valentin STANCU, *Războaiele de azi și de mâine, agresiuni neconvenționale*, Editura Militară, București, 1999, p. 13.

5 Alvin și Heidi TOFFLER, *Război și antirăzboi. Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, Editura Antet, București, 1996, p. 69.

6 FRUNZETI T., BĂDĂLAN E., *Simetria și idiosincrasia în acțiunile militare*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2004, p. 68.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANDREESCU, Anghel; TOMA, Gheorghe, *Conflictul sfârșitului de mileniu - stabilitate, instabilitate, manipulare*, Editura Timpolis, București, 2000.

2. CLAUSEWITZ, K. V., *Despre război*, Editura Militară, București, 1982.

3. CERAPIN; T., HOMOTESCU, G.; TOMA, Ghe., *Lancea de silicon; impactul erei informației asupra managementului crizei*, Editura Bioterra, București, 2004.

4. FERGUSON, Niall, *Think Again Power*, in Foreign Policy, January/February 2003.

5. FRUNZETI, Teodor; MUREȘAN Mircea; VĂDUVA Gheorghe, *Război și Haos*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2009.

6. FRUNZETI, Teodor; Bădălan Eugen, *Simetria și idiosincrasia în acțiunile militare*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2004.

7. MARTIN Hans-Peter; SCHUMANN Harald, *Capcana globalizării*, Editura Economică, 2001.

8. MUREȘAN, M.; VĂDUVA, Gh., *Războiul*

viitorului, viitorul războiului, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

9. NAGHI, G.; TOMA, Ghe., *Ora care a schimbat lumea; asimetria începutului de secol*; Editura Presa Națională, București, 2004.

10. TZÎ, Sun, *Arta războiului*, Editura Aurelia, București, 1996.

11. *** Colectiv de autori, *Tratat de Știință Militară, vol. 1 și 2*, Editura Militară, București, 2001.

ROLUL FORȚELOR NAVALE ÎN LUPTA CONTRA TERORISMULUI NAVAL

*Aurel PUICHILIȚĂ**

Începutul secolului XXI surprinde forțele navale la nivel mondial relativ nepregătite pentru lupta împotriva terorismului, care s-a extins și în mediul marin. Platformele navale din ultima generație se dovedesc atipice pentru confruntarea cu ambarcațiunile și tacticile folosite de către teroriști. Eficiența în combaterea terorismului naval poate fi sporită prin alegerea optimă a tipului de nave ce vor fi folosite în marea liberă și altor tehnologii de combatere a acțiunilor teroriste în bazinele portuare. Adaptarea sistemului de formare profesională în scopul formării unor deprinderi privind abordarea corectă a conceptului de protecție a forței de către viitorii membri ai echipajelor navelor constituie o nouă oportunitate ce se dorește fructificată. Lupta împotriva minelor marine, alături de activitatea specifică pe linia informațiilor, constituie principalele direcții în care sunt concentrate eforturile forțelor navale destinate combaterii terorismului naval. Scafandrii EOD (Explosive Ordnance Disposal) constituie prima linie în confruntarea cu elementele teroriste ce acționează în mediul acvatic.

Cuvinte-cheie: forțe navale; terorism naval; terorism maritim; piraterie; combaterea terorismului; mine marine; scafandri.

Introducere

În încercarea de a reliefa rolul forțelor navale în lupta contra terorismului naval, s-au desprins două teme de reflecție - dacă forțele navale sunt pregătite și reprezintă cea mai eficientă cale pentru contracararea terorismului pe mare, și a doua temă - dacă terorismul și pirateria reprezintă principala amenințare pentru comerțul mondial.

În opinia mea, răspunsul la prima întrebare poate fi sensibil diferit, în funcție de forțele navale la care ne raportăm. Forțele Navale ale SUA, având în vedere misiunile și inamicul probabil pentru care au fost proiectate, se dovedesc mai puțin eficiente în lupta împotriva crimei organizate și terorismului în apele internaționale, care este mai apropiată de secolul al XIX-lea decât de secolul al XXI-lea. Platformele destinate acțiunii în oceanul planetar de care dispun Forțele Navale ale SUA, cu toate că sunt capabile să combată ținte similare la distanțe apreciabile, sunt foarte puțin eficiente în „războiul asimetric” pentru reprimarea pirateriei și terorismului naval. În schimb, navele Gărzii de Coastă, sunt foarte eficiente în apele naționale și zona contiguă, dispun de tehnică suficientă

** Comandor Aurel PUICHILIȚĂ (aurel.puichilita@navy.ro), șef de stat major la Centrul de Scafandri, Constanța, este doctorand în domeniul științe militare și informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” din București, România.*

pentru combaterea crimei organizate în aria de responsabilitate, implicând un consum de resurse și personal mai redus, justificat.

Referitor la a doua temă de reflecție, consider că pirateria și terorismul naval, chiar dacă reprezintă numai o parte din lista de cauze ce determină „dezordinea pe mare” și implicit afectarea comerțului maritim, trebuie să constituie un obiectiv major de combătut nu numai pentru statele cu ieșire la mare, având în vedere implicațiile la nivel mondial.

1. Măsuri organizatorice necesare la nivelul forțelor navale în vederea combaterii cu eficiență a terorismului naval

Este cunoscut faptul că tehnologia în domeniul armamentelor a produs în timp schimbări mai mari sau mai mici în organizarea structurilor luptătoare și tactica folosirii forțelor. Capacitatea de adaptare la noile cerințe a depins întotdeauna de puterea economică a statului și de investițiile în domeniul cercetării aplicative. Avem exemplul flotelor tradiționale ale SUA, Marii Britanii, Germaniei, Turciei, care au evoluat în același sens, ajungând, la sfârșitul Războiului Rece, la depășirea suficienței în privința propriilor nevoi de apărare.

Dezvoltarea conceptului de navă multirol a fost în avantajul acelorași puteri maritime, prin faptul că au reușit realizarea proiectelor navale și implementarea acestui concept în termen rezonabil. Aceste proiecte au rezolvat într-un fel o parte din dezavantajele navelor cu deplasamente mari, care în ciuda faptului că erau dotate cu sisteme de armament ce le permitea să lovească ținte la distanțe considerabile, erau foarte vulnerabile, reprezentând la rândul lor ținte sigure. Din această cauză, pentru apărarea lor era repartizat un număr considerabil de nave specializate pe medii de luptă, capabile să le asigure apărarea apropiată și nemijlocită. Evoluția tehnologică a permis integrarea unor sisteme de armament performante pentru toate mediile, pe platforme cu deplasamente mult mai mici, fără a renunța la componenta aeriană proprie (elicopter ambarcat), sau la puterea de foc echivalentă și raza mare de acțiune. Marele câștig al acestor nave multirol îl constituie mobilitatea și capacitatea de autoapărare în mediul submarin, la suprafață și aerian, la distanțe care de regulă exced posibilitățile de descoperire ale navelor inamice cu deplasamente similare din generația anterioară.

Chiar și aceste nave sunt considerate inefficiente

în lupta contra terorismului și pirateriei navale. Costurile privind investiția în tehnologie și instruirea echipajelor se dovedesc tot prea mari în comparație cu ceea ce navele au de combătut, piratul sau teroristul, care în cel mai nefavorabil caz se poate opune arestării folosind aruncătoare de grenade portabile. Este evident că nava care ar asigura o eficacitate sporită în lupta împotriva crimei organizate pe mare și a terorismului trebuie să beneficieze de dotările specifice unei nave din Garda de Coastă, dar care să păstreze și posibilitățile unei fregate în ceea ce privește raza de acțiune, capabilitățile „data link”, AIS (*Automatic Identification System*) și accesul la o bază de date în timp real pentru asistarea deciziei privind interogarea unor nave suspecte sau combaterea unor activități ilegale. Nevoia de acțiune la distanțe mari față de teritoriul național ne conduce către platforme ceva mai mari, de mărimea unor corvete, pentru a asigura și un nivel de confort personalului pentru misiuni de lungă durată. Ideal ar fi ca în zonă să acționeze Garda de Coastă a statelor riverane. Acesta este și motivul pentru care una din misiunile Operației „*Ocean Shield*” este să încurajeze statele din regiune să-și construiască propriile structuri de Gardă de Coastă. Aceste structuri pot fi instruite la cerere de către forțele navale din zonă și cu siguranță vor fi susținute de comunitatea internațională, care oricum plătește un preț destul de scump pentru menținerea securității traficului naval în zonă la un nivel acceptabil.

Măsurile organizatorice necesare la nivelul forțelor navale în vederea combaterii terorismului naval trebuie analizate din două perspective:

- măsuri organizatorice ce privesc apărarea anti-teroristă (măsuri pasive);
- măsuri organizatorice necesare pentru participarea la misiuni contra-teroriste (măsuri active).

Pentru a mă referi la un caz concret, voi face aprecieri la adresa Forțelor Navale Române privind posibilitățile de dezvoltare a capacităților de combatere a terorismului naval.

Abordarea conceptului de protecție a forței în Forțele Navale Române s-a produs odată cu intrarea în serviciu a primei fregate tip 22. Nava a fost preluată de la Marina Britanică cu statul de personal specific, instruirea personalului fiind făcută după standarde NATO. Considerând procedura specifică de protecție a forței relativ simplu de implementat și la bordul celorlalte nave,

și având în vedere contextul creat de atentatele teroriste asupra distrugătorului american „Cole” din 2000 și asupra Turnurilor Gemene din 11 septembrie 2001, este de înțeles de ce s-a dorit o implementare rapidă a acestui concept la toate navele din Forțele Navale. Personal, consider că această problemă trebuie reconsiderată, având în vedere că implementarea conceptului s-a făcut în anumite cazuri formal. Pentru o abordare cronologică mai corectă a fenomenului, trebuie început cu pregătirea prealabilă a întregului echipaj pentru conștientizarea necesității acestei proceduri, analiza posibilităților optime pentru implementarea conceptului la specificul fiecărei navei, în diferite situații și pentru diferite niveluri de amenințare, pentru ca la final să fie proiectate și realizate la bord anumite dispozitive care să vină în sprijinul acțiunii de autoapărare. Pregătirea echipajului face parte din rutina zilnică, dar pentru o eficiență sporită a capacității de autoapărare, trebuie ca pregătirea inițială teoretică și amenajările care sunt realizate în sprijinul procedurii de protecție a forței să fie puse pe niște baze realiste.

Pentru dezvoltarea capacităților anti-teroriste, consider că la nivelul Forțelor Navale Române pot fi implementate următoarele măsuri pasive:

- folosirea în continuare a experienței forțelor navale NATO privind implementarea conceptului de protecție a forței ;

- implementarea realistă a conceptului de protecție a forței, atât la nivelul navelor, cât și la nivelul unor obiective de uscat evaluate cu grad ridicat de risc (incluzând și dotările aferente);

- actualizarea Documentului cu Nevoile Misiunii (DNM) și Documentului cu Cerințele Operaționale (DCO), pentru proiectele de nave care urmează să intre în procesul de achiziție, prin considerarea conceptului de protecție a forței;

- utilizarea eficientă a facilităților de instruire prin simulare, în scopul antrenării și evaluării personalului care încadrează punctul de comandă – *Combat Information Centre (CIC)* și altor membri din echipajele navelor care pot executa misiuni pentru combatere pirateriei și terorismului naval;

- stabilirea prin programele instituțiilor de învățământ de marină a unei tematici minimale obligatorii pentru a familiariza absolvenții cu necesitatea abordării responsabile a protecției anti-teroriste la bordul navelor și nu numai.

Folosirea experienței forțelor navale ale statelor NATO este la îndemână, având în vedere contactele

dese ale echipajelor Forțelor Navale Române cu echipajele navelor străine pe timpul pregătirii exercițiilor multinaționale, în cadrul *work shop*-urilor. Am în vedere, tot în acest sens, folosirea „Listei cu măsurile pentru protecția navelor în porturi” întocmite de către Grupul de lucru CHENS (*CHiefs of European Navies*) pentru protecția navelor în porturi, în reuniunile din anii 2005 și 2006. Această listă, care a fost aprobată probabil în întrunirea anuală a CHENS din anul 2007, cuprinde o colecție foarte elaborată de mijloace și măsuri posibile privind protecția navelor în porturi, grupate pe diferite medii (uscat, suprafața apei, aerian și submarin). Această listă constituie un catalog de măsuri care are ca scop standardizarea acțiunilor privind securitatea navelor în porturi în rândul națiunilor europene, facilitând o mai bună cooperare în acest sens. Măsurile din această listă nu creează obligații pentru Forțele Navale, dar face obiectul aranjamentelor premergătoare vizitelor navelor aparținând statelor membre NATO în porturi. În acest sens, cel care vizitează poate emite o listă cu codurile serviciilor pe linia securității navei pe care le dorește asigurate în portul vizitat, iar autoritatea militară din portul vizitat confirmă punctual posibilitatea sau imposibilitatea implementării acestora, pe baza consultării listei. În baza acestui răspuns, comandantul poate decide să suplimenteze dispozitivul de siguranță prin măsuri proprii, dacă este posibil să contracteze servicii similare prin agențiile de shipping sau anulează intrarea în port din considerente de securitate. Până la această dată, lista menționată nu se află în posesia comandanților porturilor noastre militare. Același document poate constitui un instrument perfect în abordarea pe baze moderne și standardizată a securității portuare, respectiv investiția în echipamente performante.

Implementarea realistă a conceptului de protecție a forței privește stabilirea personalului și mijloacelor care vor fi alocate autoapărării obiectivului pe baza analizei temeinice a necesarului în funcție de nivelul amenințării teroriste și importanța acestuia. Realismul derivă și din abordarea într-o succesiune logică a conceptului, începând cu analiza, dotarea, instruirea, și terminând cu antrenarea și evaluarea riscurilor reziduale. Pentru o aplicare cât mai eficientă a măsurilor de apărare anti-teroristă la nivelul obiectivului, convențional, gradul amenințării teroriste este cuantificat pe mai multe niveluri, căruia îi este atribuit un cod. Declararea

nivelului de alertă teroristă și implicit a măsurilor de securitate necesare este atributul conducerii statului la nivel național, sau al unei agenții sau al unui comandant local care primește informația din surse oficiale sau o amenințare anonimă.

Actualizarea DNM și DCO, pentru proiectele de nave care se află în programele de achiziții, se materializează într-o acțiune formală, având în vedere că formularea cerințelor în mod curent se face pe baza consultării unui proiect modern, care beneficiază deja de dotări în acest sens.

Facilitățile de instruire din dotarea Forțelor Navale Române asigură condiții propice pentru simularea situațiilor care fac obiectul antrenării pentru respingerea unui atac terorist sau desfășurarea misiunilor de combatere a pirateriei pe mare. În fapt, cu ocazia exercițiilor de instruire prin simulare sunt „injectate” în sistem și momente care conduc spre acțiuni de apărare împotriva unei ambarcațiuni sau aeronave suspecte, care debutează cu interogarea acesteia, lansarea avertismentelor conform procedurilor standard, iar în final se ia decizia evitării acesteia prin manevră sau folosirea armamentului letal la limita distanței de siguranță stabilite.

Instruirea privind acțiunea echipajelor în lupta antiteroristă și contra pirateriei trebuie abordată pe situații din ce în ce mai complexe, care să genereze probleme legate de implementarea unor rezoluții ale Consiliului de Securitate ONU sau aplicarea corectă a normelor de Drept Internațional, Maritim și Umanitar.

Abordarea în instituțiile de învățământ ale Forțelor Navale Române a unei tematici minimale privind protecția anti-teroristă permite absolventului să abordeze acest aspect, atribuindu-i importanța cuvenită, chiar de la începutul carierei. Având în vedere experiența personală la bordul navelor din Forțele Navale, pot să afirm că generația formată sub regimul trecut se declară sceptică în privința eficienței măsurilor anti-teroriste care se doresc implementate la bordul navelor. Sper ca viața să nu ne ofere prilejul să aflăm cine are dreptate.

Printre măsurile organizatorice necesare la nivelul Forțelor Navale Române, pentru sporirea capacității de luptă contra-teroristă, consider că se numără următoarele:

- continuarea participării cu nave și personal la operații împotriva terorismului naval sau pirateriei navale de tipul OAE, respectiv „*Ocean Shield*” sau „*Atalanta*”;

- continuarea participării cu militari din structurile de Forțe pentru Operații Speciale la misiuni în teatrele de operații, în operații contra-teroriste;

- participarea structurilor EOD la misiuni în teatrele de operații pe probleme specifice;

- continuarea executării periodice a controalelor structurilor imerse ale elementelor de infrastructură portuară de importanță deosebită, în vederea depistării IED (*Improvised Explosive Device*);

- continuarea pregătirii prin cursuri și dotării echipelor de „*boarding*” pentru navele care se pretează la executarea misiunilor de combatere a pirateriei și terorismului pe mare;

- dezvoltarea capacităților pe linia informațiilor militare pentru acoperirea nevoilor proprii.

Participarea fregatelor tip 22 la operația „*Active Endeavour*” este considerată un succes atât național cât și în cadrul Alianței, chiar dacă pe site-urile operației, România pare să nu fi avut nicio contribuție. Experiența echipajelor în executarea interogărilor și misiunilor reale de „*boarding*” reprezintă experiență de luptă și sursă de lecții învățate pentru cei care urmează a fi instruiți în acest scop. Aplicarea prevederilor referitoare la „*boarding*” din ATP-71 - Manualului Aliat pentru Interdicția Maritimă se face cu discernământ, contextual, pentru a nu genera tensiuni mai mari decât cele create de acțiunea în sine. Atitudinea echipei de „*boarding*” trebuie armonizată cu nivelul de cooperare de care dă dovadă echipajul navei controlate, fără a face rabat de la procedurile de siguranță. În acest sens, este foarte importantă poziția armamentului abordată de către echipa de control. Nu este același lucru să menții armamentul în poziție de tragere asupra personalului pe tot timpul staționării la bord, sau să afișezi o atitudine degajată cu țeava armamentului îndreptată oblic în jos, dar oricând gata să treci la folosirea acestuia. Problemele de amănunt nu se pot deprinde în totalitate pe timpul cursurilor de formare, dar se aprofundează foarte ușor în teatrul de operații, pe baza experienței proprii.

Chiar dacă la anumite eșaloane există păreri potrivit cărora Forțele Navale nu trebuie să se implice cu militari din structura de Forțe pentru Operații Speciale în teatrele de operații la uscat, personal, consider experiența de luptă dobândită de militarii participanți până în prezent la aceste misiuni foarte utilă și benefică pentru structura de forțe în ansamblul ei.

Scafandrii EOD, chiar dacă nu sunt chiar așa de vizibili, beneficiază de oportunități mai multe pentru instruire, atât pe timpul executării intervențiilor reale la uscat pentru asanarea unor terenuri, cât și pentru executarea controalelor reale la structuri imerse și antitero al unor obiective.

Structura de informații de la nivelul categoriei de forțe trebuie să dispună de toate informațiile necesare desfășurării cu eficacitate și în siguranță a misiunilor militarilor angrenați în lupta anti și contra-teroristă din Forțele Navale.

Nu în ultimul rând, Statul Major al Forțelor Navale trebuie să inițieze dialogul între Autoritatea Navală Română (Administrația Porturilor Maritime Constanța și Administrația Canalelor Navigabile) și conducerea porturilor militare, în scopul sincronizării acțiunilor anti și contra-teroriste pe lângă alte activități pe linia combaterii poluării și SAR (*Search and Rescue*).

2. Componenta MCM în sprijinul luptei antiteroriste

Măsurile de contracarare a minelor - *Mine Counter Measure (MCM)* constituie un domeniu distinct în cadrul forțelor navale, indiferent de mărimea flotei de care dispune statul, având în vedere distrugerile pe care le poate cauza această armă considerată primitivă și modernă în același timp.

În raportul întocmit pentru membrii Congresului SUA de către *Congressional Research Service* în anul 2007, se menționează despre avertismentul FBI (*Federal Bureau of Investigation*) privind iminența folosirii de către organizațiile teroriste a minelor marine improvizate¹. Chiar dacă folosirea minelor marine nu a constituit o caracteristică a atacurilor teroriste, pagubele pe care le poate provoca o amenințare cu mină la nivelul unui port de mărimea celui din Amsterdam sau chiar Constanța sunt greu de calculat. Actualul context în care statele dezvoltate depind de resursele energetice și de materii prime mai mult ca oricând, iar cele sărace de ajutoarele în hrană, face din transportul maritim „Călcaiul lui Ahile” al economiei mondiale.

Tactica folosirii minelor marine este foarte simplă, mijloacele de lansare ale acestora sunt foarte variate, și acțiunea de lansare poate fi eficient mascată. Fără a reitera riscul ce îl constituie mina marină pe canale navigabile, strâmtori, și alte zone foarte intense tranzitate, doresc să fac aprecieri doar

la riscurile pe care le prezintă mina marină pentru porturi și la rolul forțelor destinate implementării măsurilor antimină. Numărul punctelor vulnerabile la folosirea minelor marine și a dispozitivelor explozive improvizate subacvatice în porturi este la fel de mare ca al tipurilor de mine care au fost fabricate și utilizate în ultimul secol. Practic, tot acvatoriul unui port poate face obiectul lansării unei mine marine, fie că este vorba de cheurile unde operează navele, pasa de acces către port sau spațiile de manevră adiacente, având în vedere că tot luciul apei portuare este mai des sau mai rar traversat de nave.

Tipul minelor marine care fac obiectul atacului unui port sunt preponderent mine de fund, având în vedere apa relativ puțin adâncă din interiorul acestora și de pe pazele de acces. Efectul exploziei unei mine la câțiva metri sub coca unei nave este devastator, datorită concentrării efectului distructiv pe verticală, opus direcției solului. Distanțele relativ mici dintre mina lansată în port și coca unei nave care traversează la suprafață, face mai ușoară misiunea celui care proiectează senzorii ce activează și detonează încărcătura, la aceste distanțe valorile câmpurilor fizice ale navelor fiind foarte mari. O avarie de dimensiunea celei provocate în bordajul USS „COLE” în anul 2000 pentru care se estimează că s-au folosit aproximativ 270 kg de explozibil, poate fi cauzată de o încărcătură de câteva kilograme, plasată sub chila unei nave.

Indiferent de tipul minei folosite, mărimea acesteia și locul de amplasare, descoperirea lor este aproape imposibilă fără tehnologia modernă de detecție sub apă, specifică navelor „vânătoare de mine”. Căutarea cu scafandri, în afară de faptul că este riscantă, este prea puțin productivă și anevoioasă. Spre exemplificare, o suprafață de 2500 de m² (50x50m), în condiții de vizibilitate bună este acoperită de către o echipă de doi scafandri în aproximativ 30 de minute, în timp ce cu mijloace moderne de scanare este acoperită în mai puțin de două minute. Extrapolând, timpul necesar acoperirii unei pase de acces în port devine total inacceptabil pentru varianta cu scafandri, motiv suficient pentru a determina autoritățile să facă eforturile necesare pentru achiziția unor vânătoare de mine și a tehnologiei aferente.

Menținerea libertății de navigație în apele naționale reprezintă o misiune de bază a Forțelor Navale, atât pe timp de pace cât și în situații de criză sau conflict armat. Poziția României în actualele aranja-

mente de securitate îi conferă o umbrelă protectoare care o ține departe de eventualele conflicte armate, dar nu este relevantă în lupta contra terorismului naval și a terorismului în general. Mai mult, statutul de aliat al SUA împotriva terorismului mondial ridică gradul de expunere al României la atacuri teroriste, implicit terorism naval. În acest context, asigurarea libertății de navigație pe pase și rute costiere nu poate fi realizată decât cu vânătoare de mine, singurele capabile să abordeze zona portuară.

Datorită dezvoltării rapide a tehnologiei vehiculelor submersibile autonome – *Autonomous Underwater Vehicle* (AUV) prin integrarea unor sisteme mai performante de navigație, a sonarelor cu scanare laterală multibandă și a software-ului aferent, au fost omologate o serie de vehicule independente, capabile să execute ridicarea imaginii hidroacustice de înaltă rezoluție a unei suprafețe imerse importante, în porturi sau la adâncimi mai mari, deplasându-se pe drumuri paralele stabilite anterior prin programare. Versiuni ale acestor AUV sunt disponibile pe game de adâncimi, depășind chiar și 5.000 de metri. Cele mai apreciate vehicule din această gamă aparțin producătorilor *Hydroid* și *Kongsberg Maritime*. Independența acestor AUV este relativă, în sensul în care pentru obținerea unei imagini hidroacustice cu coordonate precise este necesară folosirea unui sistem de poziționare, care constituie referința pentru sistemul de navigație al AUV. Senzorii încorporați de regulă în aceste AUV pentru asigurarea navigației sunt senzorul de presiune / adâncime, compasul magnetic digital cu senzori „HALL”, sonda de adâncime și accelerometrele, care compun sistemul inerțial de navigație. Precizia acestor senzori și sisteme nu este satisfăcătoare pentru timp de operare mari, motiv pentru care se apelează la sistemul referențial, în cadrul căruia precizia este de ordinul zecilor de centimetri. O soluție modernă dezvoltată de *Bluefin Robotics*² constă în folosirea unui compas magnetic digital de precizie și a unui receptor GPS pentru actualizarea poziției periodice, de regulă la finalizarea unei pase, prin urcarea temporară la suprafață. Această metodă îmbină avantajul autonomiei totale față de oricare sistem referențial cu precizia satisfăcătoare a receptorului GPS. Viteza cu care operează AUV este în jurul valorii de 3 Nd și acoperă prin scanare laterală spațiul adiacent, realizând o pasă cuprinsă între 50 și 100 de metri, în funcție de adâncimea apei și rezoluția dorită a imaginilor realizate.

Principalul avantaj pe care aceste AUV îl conferă securității portuare îl reprezintă independența, simplitatea în exploatare și repetabilitate misiunilor de scanare. Descoperirea potențialelor riscuri se realizează ca și în cazurile sonarelor fixe, prin suprapunerea imaginilor realizate la intervale diferite de timp. Programarea unui AUV pentru executarea unei misiuni de scanare constă în stabilirea pe o hartă electronică a punctelor între care acesta va naviga, stabilirea imersiunii, vitezei și a tipului de date ce trebuie achiziționate, în cazul nostru, a tipului scanării ce trebuie efectuată, rezultând de regulă o rețea de segmente paralele. Acest traseu cu informațiile aferente se transferă în memoria computerului de bord al AUV pentru execuție. După realizarea scanării, datele se descarcă din computerul de bord al AUV în computerul pe care vor fi rulate aplicațiile complementare de analiză a imaginii, identificare a punctelor de interes, sau chiar compararea a două imagini prin suprapunere. Punctele de interes care rezultă sunt verificate cu ajutorul ROV-urilor sau chiar al scafandrilor EOD acolo unde este posibil, pe baza coordonatelor furnizate de aplicația grafică. În acest fel, poate fi realizat un control antimină eficient al bazinelor portuare într-un interval de timp de domeniul orelor, considerat rezonabil, și cu o eficacitate ridicată. Din arsenalul de AUV se distinge prin portabilitate și interfața prietenoasă sistemul REMUS³ (*Remote Environmental Measuring UnitS*), livrat în trei versiuni corespunzătoare adâncimilor maxime de operare, respectiv 100, 300, și 6000 de metri.

Pentru exemplificare, vom analiza varianta REMUS-100, cea mai ușoară și compactă versiune, destinată pentru operarea în zonele costiere, până la adâncimea de 100 metri. Acest sistem poate fi configurat pentru satisfacerea tuturor cerințelor privind achiziția de date la cerere. Acest AUV a devenit elementul de referință pe piața produselor similare, fiind recomandat de miile de misiuni costiere executate și zecile de mii de ore petrecute sub apă, fiind recomandat de către specialiști din următoarele motive:

- repetabilitate - asigurată prin proiectarea și execuția la înalte standarde a sistemului;
- fiabilitatea demonstrată în cei 10 ani de producție și zecile de mii de ore de operare în teren;
- realizare compactă și greutate redusă – cântărind sub 37 de kilograme, este ușor de lansat și recuperat;

- simplitate în exploatare – beneficiind de o interfață grafică intuitivă ce permite oricui să devină un bun operator după numai câteva ore de antrenament;

- a fost ales de Marina SUA ca instrument pentru operații MCM în apele costiere.

Aplicațiile tipice pentru REMUS-100 sunt⁴:

- supraveghere hidrografică;
- operații MCM;
- operații de securitate portuară;
- monitorizarea mediului;
- cartografierea resturilor epavelor;
- operații de căutare și salvare;
- operații în domeniul pescuitului;
- cartografiere și prelevare de probe științifice.

Principala problemă a operatorilor MCM apare la descoperirea minelor marine sau a dispozitivelor explozive improvizate (DEI) pe structurile imerse ale infrastructurii critice sau chiar în bazinul portuar. Procedura de înlăturare a pericolului minelor în marea liberă este relativ simplă, prin folosirea sistemelor telecomandate de distrugere de pe vânătoarele de mine, sau a scafandrilor pentru plantarea încărcăturilor de inițiere pe acestea. În port, acest lucru nu mai este posibil, datorită avariilor care pot fi provocate instalațiilor portuare din proximitate (rezervoare de petrol imerse, docuri plutitoare și uscate sau ecluze). În cazul minelor marine cu încărcături explozive mari, prima soluție care se impune este ridicarea cu ajutorul parașutelor subacvatice și remorcarea în afara perimetrului portuar pentru distrugere. Dacă mina prezintă protecție la deplantare sau procedura se dovedește riscantă, după luarea tuturor măsurilor de protecție a infrastructurii critice, se acționează cu dispozitive speciale tip disruptor, pentru a încerca întreruperea mecanismului / circuitului de inițiere a exploziei. Acest lucru se face pe baza procedurilor de folosire a disruptorului pentru fiecare tip de mină cunoscută, folosind explozii controlate, direcționate către anumite mecanisme. Folosirea disruptorului nu garantează reușita deplină a intervenției, dar constituie singura opțiune în cazul minelor magnetice cu protecție la deplantare, plantate pe corpul navelor.

Folosirea simultană a mai multor complete REMUS similare pentru acoperirea eficiență a suprafețelor portuare, conjugată cu acțiunea vânătoarelor de mine pe pazele de acces către porturi și pe drumurile costiere, contribuie hotărâtor la asigurare libertății de navigație și

descurajează în același timp agresorii în folosirea minelor, cunoscută fiind capacitatea autorităților de a le descoperi și neutraliza.

Concluzii

Forțele navale, chiar dacă nu pot interveni pentru eliminarea factorilor care generează și întrețin fenomenul terorist pe mare, constituie un instrument eficient pentru combaterea acestuia și menținerea securității maritime la un nivel acceptabil. Diminuarea potențialelor efecte ce le poate determina terorismul naval asupra comerțului maritim este posibilă numai prin reacții coerente la informațiile furnizate de serviciile de informații.

Formarea, dotarea și menținerea unui nivel crescut al instruirii forțelor angajate în combaterea terorismului naval a devenit o preocupare principală a forțelor navale aparținând statelor cu interese majore în păstrarea unui nivel acceptabil al securității transporturilor maritime. Eforturi în acest sens sunt făcute și de către industria de echipamente pentru dezvoltarea tehnologiei imagistice subacvatice, respectiv descoperirea minelor marine și a dispozitivelor explozive improvizate.

În combaterea terorismului naval sunt implicate o paletă largă de forțe și mijloace, de la platforme navale dedicate (nave vânătoare de mine), la nave multirol de tipul fregatelor, nave de patrulare ale Gărzii de Coastă, precum și detașamentele navale ale Forțelor pentru Operații Speciale și grupurile de Scafandri de Luptă EOD. Dotarea specifică cu tehnică și echipamente a acestor forțe trebuie să asigure un nivel de risc scăzut pe timpul desfășurării acțiunilor de luptă, risc asumat ca acceptabil pentru un luptător. Forțele Navale Române depun eforturi importante în sensul dotării și instruirii forțelor implicate în combaterea terorismului naval, beneficiind și de experiență de luptă alături de partenerii din Alianță.

NOTE:

1 A se vedea site-ul oficial al „Federation of American Scientists”, <http://www.fas.org/sgp/crs/homesecc/RL33787.pdf>, accesat la 13.10.2011.

2 A se vedea site-ul oficial al concernului Bluefin Robotics, <http://www.bluefinrobotics.com/technology/navigation/compass-based/>, accesat la 20.10.2011.

3 A se vedea site-ul oficial al concernului Kongsberg Maritime, <http://www.km.kongsberg.com/>, accesat la 13.10.2011

4 *Idem*.

PROBLEMA SOCIALĂ A LUMII DE AZI ȘI IMPLICAȚIILE EI ÎN PLANUL MIGRAȚIILOR ȘI AL ASIGURĂRII SECURITĂȚII UMANE ȘI SOCIALE

*Dr. Maria STOICOVICI**

Globalizarea unifică planeta din punct de vedere financiar și comercial, dar determină în același timp polarizarea societății atât în interiorul statelor, cât și între state. Aceasta a declanșat o problemă socială gravă, constând în sărăcirea a mai mult de jumătate din populația globului. Creșterea numerică masivă a populației contribuie la adâncirea acestui proces și atunci, oamenii, din instinct de supraviețuire, migrează în căutarea mai binelui.

În fața unor valuri tot mai mari și mai dese de migranți, Europa se închide sau se manifestă cu violență. Ea a elaborat politici privind securitatea socială, umană, dar este temătoare în a le aplica, din diverse motive. Reușita acestor politici nu constă însă în baricadarea în fața migrației, ci în încurajarea venirii migranților; în așa fel încât toate părțile implicate să aibă de câștigat, migranții să fie tratați cu demnitate, iar cu cei care se stabilesc pe bătrânul continent să fie inițiat și susținut dialogul intercultural.

Cuvinte-cheie: problema socială; sărăcie; migrație; politici; securitate; dialog intercultural.

1. Globalizare, migrație și securitate

Necesitatea analizării detaliate a problemei sociale actuale a apărut în momentul în care,

studiindu-se migrațiile contemporane, a reieșit cu pregnanță faptul că și ele, ca și atâtea alte fenomene ale lumii de azi, nu mai pot fi înțelese independent de globalizare. Care este totuși legătura lor cu acest fenomen, atâta vreme cât au existat și înaintea manifestării lui, din vremuri străvechi? Explicația rezidă în aceea că globalizarea declanșează o problemă socială profundă care are drept consecință migrația. Cum a apărut această problemă și de ce, care sunt repercusiunile ei asupra securității umane și sociale sunt aspectele ce urmează a fi dezbătute în continuare.

2. Problema socială în globalizare

După cel de-al Doilea Război Mondial, mai bine de patruzeci de ani, cunoscuți ca fiind anii Războiului Rece, structurile societății internaționale au fost marcate de echilibrul bipolar bazat pe teroarea nucleară. Cursa înarmărilor a cristalizat raporturi de forță, sisteme de opresiune și sfere de influență. Sfârșitul ei însă a însemnat o nouă deschidere în relațiile internaționale, care a dus la înlăturarea unor clișee privind „lumea occidentală” și „țările din Est”, și a făcut ca noțiunea de „Lumea a Treia” să se deprecieze. Au avut loc schimbări politice, a crescut enorm demografia, în special în Asia și Africa, s-au produs transformări

** Dr. Maria STOICOVICI (m.stoicovici@gmail.com), doctor în științe militare, este asistent universitar la Departamentul de Limbi Străine și Comunicare Interculturală din cadrul Academiei Tehnice Militare din București, România.*

ale sistemului capitalist (progres în modul de producție, creșterea enormă a fluxurilor financiare și comerciale la scară internațională), desfășurate sub impulsul întreprinderilor transnaționale și al băncilor. Au apărut noi poli de creștere economică în China, India, precum și în alte părți ale Asiei și Americii Latine (Brazilia). Toate aceste prefaceri sunt strâns legate de fenomenul de globalizare și sunt însoțite de puternice polarizări sociale cu implicații profunde asupra securității naționale și internaționale.

La ora actuală, încă nu putem cunoaște natura și consecințele globalizării, dar un lucru este cert: structurile relațiilor internaționale, modelul dominant al statului național trec printr-o perioadă de criză. Vedem cum societățile noastre își pierd reperele ideologice și culturale, iar indivizii își părăsesc în număr tot mai mare țările de baștină și se duc *ubi bene*. Simțim că mecanismele de cooperare interguvernamentală slăbesc, iar guvernele, cărora le revine sarcina să gestioneze această perioadă de mutații ce privesc toate aspectele vieții economice și sociale, nu reușesc să asigure protecția socială a cetățenilor statelor lor. Tocmai de aceea, problema socială a globalizării este astăzi în centrul dezbaterilor ideologice și confruntărilor din politica internațională. Ea cunoaște o amploare fără precedent, preocupând umanitatea în ansamblul său.

În secolul XXI există populații care trăiesc „sub pragul de sărăcie”, a căror viață este marcată de violență, ale căror condiții de muncă sunt foarte grele, și în rândul cărora exploatarea copiilor și a femeilor sunt practicate în mod curent, în special în Asia. Este vorba de oameni din diverse țări, care locuiesc în sate și orașe situate la periferia centrelor de producție și de schimb, zone în care polarizările sociale între cei mai bogați și cei mai săraci prezintă similitudini cu realități care au existat acum două secole. Diferențele sociale imense declanșează fluxuri de migrație de la sate către aglomerările urbane, sau fluxuri la scară internațională. Printre cauzele acestor mari deplasări de populație pot aminti presiunile demografice, șomajul sau folosirea incompletă a mâinii de lucru, conflictele de clasă. Ele sunt analoge celor care au provocat migrațiile din Europa către Americi sau colonii acum mai bine de un secol. Mai mult, problema socială nu poate fi disociată de atingerile aduse mediului, care, la rândul lor, amenință supraviețuirea însăși a umanității.

Dacă la începutul procesului de industrializare, clasa muncitoare și-a cucerit drepturile în urma unor confruntări politice desfășurate în cadrul statelor, în epoca globalizării, situația socială a celor ce muncesc este determinată de realități de natură transnațională. În timp ce, în interiorul țărilor, majoritatea guvernelor nu reușesc să stăpânească complet mecanismele de reglementare a problemei sociale interne, în exterior, mecanismele internaționale nu pot rezolva, negocia sau arbitra conflictele determinate de această problemă. Uneori, politicile recomandate de ele agravează polarizările sociale în țările sărace. Partidele și sindicatele se organizează dificil în fiecare stat (în special, cele din urmă își pierd tot mai mult influența). Ele nu pot nici măcar să aibă poziții politice comune pentru a face față strategiilor întreprinderilor transnaționale.

Dacă după cel de-al Doilea Război Mondial, așa cum am afirmat deja, unele țări, ca urmare a unui proces de modernizare de lungă durată (din Asia – Coreea de Sud, Thailanda, Malaezia, China și India – și din America Latină) au cunoscut o oarecare dezvoltare economică și socială, astăzi însă nu putem trece cu vederea că aproximativ 1,7 miliarde de persoane trăiesc într-o sărăcie aproape absolută¹ și că trei miliarde de persoane supraviețuiesc cu doi dolari pe zi.² Aproape jumătate din populația Asiei de Sud și a Africii subsahariene, un sfert din cea a Americii Latine și a Caraibelor, o treime din cea a Orientului Mijlociu și a Africii de Nord își duc viața în condiții de maximă sărăcie. Dacă adunăm cifrele prezentate mai sus, ajungem la concluzia că mai mult de jumătate din populația actuală a globului³ este extrem de săracă. Aceste realități sociale nu pot să nu reprezinte riscuri de securitate majore.

Astăzi, sărăcia trebuie să fie percepută, înainte de toate, ca un fenomen de natură politică. Este consecința firească a unor slabe raporturi de solidaritate și, prin urmare, a unor slabe mecanisme de integrare politică. De asemenea, aceasta este determinată de excludere, de dezintegrare socială, este urmarea slăbirii structurilor comunitare și traduce slăbiciunea puterilor publice. Există, totuși, un consens larg în organizațiile internaționale și în comunitatea științifică în privința rolului pe care trebuie să-l aibă puterile publice în dezvoltarea țărilor sărace. Statul trebuie să concureze la stabilirea și menținerea unui cadru instituțional favorabil securității interne, la bunăstarea economică și socială, la protejarea mediului.

3. Noile provocări planetare și cauzele lor

Noile provocări planetare sunt astăzi suprapopularea și migrațiile. Prin dimensiunile sale, **evoluția demografică**, sau mai precis suprapopularea, devine o mare miză a politicii internaționale, căci nu poate fi disociată de sărăcie, migrații, epuizarea resurselor naturale, poluarea de toate felurile, conflictele și tragediile umanitare.⁴ Aceasta provoacă mutații la fel de impresionante în repartiția spațială și în piramida vârstelor și nimeni nu poate analiza sau anticipa semnificația și consecințele acestor schimbări.

Teoretic, creșterea numărului populației, și în special al celei de la oraș, ar trebui să determine schimbări culturale, sociale și politice de mare amploare pentru că, din vremuri străvechi, orașele au fost întotdeauna în inima proceselor de civilizație, la răscrucile marilor mișcări de populație, ale schimbărilor de idei, de informații privind progresul științific și tehnic. În mediul urban, puterea politică s-a consolidat, dar a și fost contestată. Tot aici s-a concentrat esențialul activităților economice, al industriilor, serviciilor, principalele instituții de educație, de formare și cercetare. Aglomerările urbane beneficiază, în general, de cele mai bune infrastructuri în domeniile comunicării, sănătății și energiei. Ele oferă populațiilor cele mai mari șanse să găsească de lucru, să se bucure de activități culturale diversificate. Dar realitatea nu corespunde întotdeauna teoriei.

Migrațiile, o altă mare provocare planetară a epocii contemporane, au devenit una dintre cele mai delicate probleme sociale, economice și politice din ultimii ani. Dacă nu sunt gestionate atent, pot cauza tensiuni sociale și politice grave, pot afecta atât securitatea țărilor de origine, cât și a celor de destinație, în toate dimensiunile sale.⁵

Numărul persoanelor care trăiesc astăzi în afara țării de origine este evaluat la aproximativ 214 milioane de persoane (OIM)⁶, fără a cuprinde aici milioanele de imigranți clandestini.⁷ Aceste mișcări au căpătat o mare amploare în toate țările din emisfera sudică.

Schimbările de bunuri și de servicii necesare dinamicii globalizării încurajează migrațiile în mod incontestabil. Dezvoltarea comunicațiilor, diminuarea costurilor de transport, progresul rețelelor de informații ce reflectă disparitățile modurilor de viață, creșterea interacțiunilor

economice între diferitele părți ale lumii și integrările regionale au favorizat călătoriile oamenilor de afaceri și ale turiștilor, fluxurile de studenți și de persoane hotărâte să se instaleze temporar sau durabil într-o țară, pentru a găsi un loc de muncă sau pentru a fugi de opresiune și război.

Atingerea cifrelor impresionante privind migrația internațională amintite mai sus a fost urmarea unor evenimente economice deosebite. Astfel, îndatorarea critică a statelor Lumii a Treia, făcută publică la începutul deceniului opt al sec. XX, a avut drept consecință impunerea statelor îndatorate de către instituții precum Bretton Woods, Programele de Ajustare Structurală, (P.A.S.) etc. Aceste programe se caracterizează, printre altele, prin privatizarea întreprinderilor de stat, însoțită de concedieri masive, tăieri drastice din bugetele sociale (sănătate, educație), scăderea salariilor reale. Toate acestea au dus la pauperizarea crescândă a populației acestor țări. Mai mult, a fost impusă agricultura productivistă (practicată pe mari suprafețe și care a sărăcit solurile) și a avut loc jaful pădurilor vândute companiilor multinaționale. Situația de sărăcie a fost adâncită, apoi, de războaiele la care s-au dedat elitele politice și care i-au sărăcit tot mai mult pe cei sărmani.

În fața unei astfel de situații, instinctul de supraviețuire determină comunitățile și indivizii să recurgă la migrație. Mișcarea migratorie preponderentă este cea de la Sud către Nord. Migrația a devenit un răspuns la consecințele neo-liberalizării economice induse de criza datoriei, nu numai al comunităților și indivizilor, ci și al statelor. Astfel, de exemplu, a fost inițiată în cadrul Cooperării Economice pentru Asia și Pacific (APEC) o migrație pentru lucru a Filipinelor, Pakistanului și Bangladeshului către Hong-Kong, Singapore, Orientul Mijlociu, Europa, America de Nord. Forța de muncă, inclusiv sub formă de mână de lucru feminină casnică cvasi-sclavagizată, este exportată ca o marfă. Este foarte ieftină, supraexploatăată, și statutul său este ilegalitatea, pentru că înglobează multe femei și copii. Nici mâna de lucru legală nu este mai la adăpost de discriminare (ex. 250000 de argentinieni din clasa mijlocie, imigranți în Spania sau în Italia pe timpul celor trei ani de criză argentiniană, 2000-2002)⁸. Situația ei nu diferă prea mult de la o țară la alta. De exemplu, medicii străini din Franța, au atras încă din 2004 atenția asupra discriminărilor ale căror

victime sunt în materie de condiții de muncă (ture mai lungi, gârzi mai dese) și de venituri (inferioare medicilor francezi).

Această soartă rezervată migranților este compensată numai de imensa cantitate de transferuri pe care ei le fac către țara de origine: 100 miliarde de dolari/ an declarate contra 300 de miliarde nedecarate; în America Latină și în Caraibe, din 2003 până în 2004 transferurile au crescut de la 38 la aproximativ 45 de miliarde dolari.⁹

4. Problema socială și implicațiile ei în planul securității umane și sociale. Soluții pentru o conviețuire pașnică

În fața migrației venind de peste tot din lume, țările europene dezvoltate s-au văzut nevoite să-și ia măsuri de securitate prin supravegherea atentă a frontierelor și să se manifeste, câteodată cu violență, față de cele și cei care fugeau de sărăcia, războiul, totalitarismul religios sau politic din țara lor. Numeroase rapoarte au denunțat cazuri de deces prin împușcare, lovituri, răniri și alte tratamente ale căror victime au fost migranții celor două mări ale Mediteranei. Patrurile de la frontierele spaniolă și marocană au utilizat și utilizează în continuare violența aproape fără nici un control și fără să răspundă în fața legislației țărilor respective sau a dreptului european sau internațional, care prevede respectarea demnității umane, libertății, democrației, egalității, a drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor aparținând minorităților.¹⁰

Deși Curtea Internațională de Justiție sau Curtea Inter-americană a drepturilor omului amintesc tot timpul de obligațiile statelor în privința migranților (refugiați, azilanți), apar frecvent cazuri de privare ilegală și nelegitimă de libertate, rău tratament sau legislații cu conotații xenofobe, chiar rasiste, practicate în Franța, Spania, Maroc, Italia. Europa vrea să se închidă în „fortăreața sa”, lăsând Spaniei, Italiei și Greciei sarcina de a o proteja de un nou tip de „invadatori” și inițiază astfel o politică sistematică de violare a drepturilor omului. Este denunțată China în această privință, se cer sancțiuni contra Iranului, dar țările Uniunii nu au ezitat să semneze acorduri cu Libia, atunci când a fost vorba de reprimarea migrațiilor, afirmă Ange Bergson Lendja Ngnemzu.¹¹ Criza economică și financiară a dus la înăsprirea atât a condițiilor de admitere în aceste țări cât și a sancțiunilor la trecerea ilegală a frontierelor.

În interior, statele europene întâmpină dificultăți în a asigura securitatea umană. Aceasta este „parte integrantă din starea de a fi” (Ange Bergson Lendja Ngnemzu). Ea înseamnă „siguranța fizică a indivizilor, bunăstarea lor economică și socială, respectarea demnității și valorilor lor. Securitatea este percepută ca un bun public, răspunzând nevoii strategice de favorizare a dezvoltării umane durabile și promovând pacea și stabilitatea națională, regională și mondială”. Știm că acest concept se traduce prin politici publice. Statele suverane au obligația să-și protejeze cetățenii (atât naționali cât și imigranți) de catastrofele evitabile, altfel securitatea umană intră în sarcina comunității internaționale.

Există, de asemenea, dificultăți și în aplicarea politicilor privind securitatea socială. Politicile sociale privesc diverse aspecte – investiții în servicii sociale de bază, legislație de protecție a muncii, respectarea drepturilor fundamentale. Ele sunt strâns legate de politica privind locurile de muncă, dat fiind că marea parte a asigurărilor sociale sunt finanțate din veniturile provenite din muncă și asigură protecția contra riscurilor privind capacitatea de muncă precum șomajul, boala, infirmitatea și bătrânețea. Rezultatele în privința securității sociale și a locului de muncă depind mult de dezvoltarea economică și contribuie la favorizarea procesului de dezvoltare socio-economică.

Securitatea socială este parte integrantă a procesului de dezvoltare. Sunt necesare deci sinergii între politicile de protecție socială, politicile privind locurile de muncă și cele privind dezvoltarea. Aceste sinergii există în diverse sectoare ale politicii sociale – sănătate, educație, locuință, bunăstare socială – și de asemenea în anumite domenii ale politicii economice, în special politici macroeconomice și sectoriale (de exemplu promovarea micii întreprinderi) dar nu este de ajuns ca ele să existe, ci să se și materializeze. De cele mai multe ori, politicile de protecție socială eșuează. Este cunoscut exemplul Franței. Prin anii 80, teritorii identificate ca problematice au fost locuri de experimente. Astfel, au fost instituite: *Zona de educație prioritară*, *Dezvoltarea socială a cartierelor*, *Consilii comunale de prevenire a delincvenței*.¹² Aceste măsuri au avut repercusiuni dintre cele mai neașteptate asupra imigranților (creșterea stigmatizării, intensificarea măsurilor represive). În timp ce situația maselor populare s-a degradat continuu (instabi-

litate, sărăcire, șomaj endemic, eșec școlar masiv, lipsă de perspectivă, accentuarea fenomenelor de segregare, degradarea spațiului urban), măsurile de oprire a deteriorării ei au eșuat și, prin aceasta, au fost spulberate speranțele oamenilor într-o ameliorare, fapt pentru care ei au discreditat politicile și instituțiile însărcinate cu aplicarea.

Pe de altă parte, bunăstarea și securitatea migranților (Sud-Sud) și a familiilor lor s-au redus puternic, pentru că ei nu au putut beneficia în mod curent de programele de securitate socială în vigoare din țara de origine, sau de cele din țara de primire.

Care sunt explicațiile acestor nereușite ale politicilor? La nivel macro, ele țin în primul rând de transformările care s-au produs în ierarhizarea chestiunilor de securitate.

Prima transformare: marile puteri (SUA, Rusia și China) au făcut din lupta antiteroristă prioritatea numărul unu, lăsând pe plan secundar drepturile omului și ale persoanei. Această măsură se aplică și celorlalte state, în situația în care securitatea statelor se globalizează și amenințarea poate veni din oricare parte și de peste tot.

A doua transformare privește nivelul instabilităților sociale. În momentul de față, există mai multe mișcări pentru eliberarea popoarelor. Aceste mișcări (fie din Cecenia, fie din Palestina) sunt deja considerate adevărate organizații teroriste ostracizate și fără dreptul de a exista. Transformarea discursului lor își are originea în profunda realitate socială a anumitor țări latino-americane, unde narcoterorismul este de acum definit ca „o alianță între organizații teroriste, traficanți de droguri și organizații criminale”. Terorismul, drogul și crima au contribuit la marea transformare: părți mari din societate s-au criminalizat.

În planul securității umane, mai vast decât cel al securității personale, căci este vorba de calitatea vieții în general și de justiție socială, progresele sunt inexistente, în măsura în care liberalizarea economiei și globalizarea piețelor nu fac decât să crească inegalitățile sociale și prăpastia care separă bogații de săraci. Politica și-a pierdut o parte din rațiunea sa de a fi: exigențele securității statale, regionale și mondiale prevalează de acum înainte asupra celor privind justiția socială.

Apoi, nereușitele politicilor privind securitatea umană și socială se datorează și modului specific al europenilor de a privi imigrația pe continentul lor. Pentru ei, ea este cu adevărat o provocare, este

principală lor problemă. Dacă până în secolul XIX, de aici plecau mulți oameni, în secolul XX, locul acesta s-a văzut dintr-o dată râvnit de mult mai mulți. De ce această postură îi creează probleme? Să fie oare faptul că „descoperirea” Europei ca pământ de imigrație se suprapune unui alt moment, acela în care ea încearcă să se închege într-un tot? Preocupările Uniunii de a se reface după război, de a integra cât mai multe state europene, au fost bulversate de invazia a tot mai mulți imigranți. Or, adaptarea europenilor la „viața în comun” pune cu totul alte probleme decât adaptarea noneuropenilor. Migrațiile produc tulburări sociale în oricare dintre țările europene, mai ales că fiecare țară își are propria ordine politică și propriile exigențe în materie de admitere a „străinilor”.

Dacă la început imigrații au fost primiți, mai apoi regulile de admitere s-au înăsprit și, încet-încet Europa „s-a închis” pentru ei. Chiar dacă demografia europeană scade și statele au încă nevoie de mână de lucru, în ciuda crizei economice și financiare începute în 2008, asistăm astăzi la un tratament nedemn al migranților, manifestat prin violență față de ei, privare ilegală și nelegitimă de libertate, legislații cu conotații xenofobe și rasiste, etc. Și aceasta pentru că identitatea europeană este bazată pe simbioza etnic-cultural-național, o simbioză care diferențiază și exclude și care refuză să înțeleagă că noua structură a lumii tinde către un nou model politic care transcende frontierele naționale. Astfel, pentru europeni, principalele amenințări sunt: 1) migrația și transformările antrenate de integrare și 2) conflictele între comunitățile etnice. Ele vizează dimensiunile identitare ale europenilor: limbă, credință, cultură.

Argumentele aduse în susținerea poziției lor privesc în primul rând concepția despre națiune și apoi elementele care influențează relațiile interetnice (limba, identitatea și cultura). Astfel, pentru bătrânul continent, **națiunea** continuă să fie „un loc de identificare privilegiată” și „o instanță de reglementare”. Ea transcende diferențele de orice tip (sociale, religioase, identitare) dintre populații și le integrează într-o entitate organizată printr-un proiect politic comun. Ea creează, de asemenea, spațiul politic în interiorul căruia sunt reglementate relațiile, rivalitățile, conflictele între indivizi și între grupuri. Pentru individ, apartenența la națiune este sinonimă cu apartenența la stat.

Provocarea în fața căreia se află **identitatea europeană** în prezent este aceea că în timp ce

modalitatea clasică de definire a ei se bazează pe simbioza etnic - cultural - național, consolidate de statul național, ea diferențiază și exclude. Acceptarea și includerea Celuilalt (care nu împărtășește aceleași atribute etnice și culturale) este împotriva logicii construcției identitare, ele dezorganizând identitatea.

Din perspectiva migrației, **limba** este factor hotărâtor pentru integrare și adaptare la realitățile țării de destinație. De multe ori diferența de limbă, ca și cea de **religie**, reprezintă distanța socială care, fiind prea mare câteodată, poate împiedica acceptarea migranților în țara de destinație.

Dacă identitatea europeană diferențiază și exclude, mai poate fi ea interesată în găsirea unor modalități de relaționare cu alteritatea? Un lucru este cert: în societatea europeană, diversitatea culturală este deja o realitate cotidiană, respectul pentru ea trebuie să reflecte respectul drepturilor fundamentale, ea este „pluralitatea de cunoștințe, înțelepciune, dinamism”, ea este o forță colectivă a umanității recunoscută de tot mai multe forumuri internaționale.¹³

Într-o Europă care cunoaște o lungă tradiție creștină, Islamul pătrunde tot mai adânc și neliniștește. Constatăm cu toții „pluralizarea societății” atât din punct de vedere politic cât și social, economic, cultural, etnic. Adolf Muschg afirmă într-un articol că: „Etnicul nu înseamnă în mod obligatoriu trimiterea la categorizări și închistarea oamenilor în identități, ci semnifică posibilitatea, în cele din urmă, de a exprima public faptul că diferențele se manifestă atât prin apartenențe etnice, naționale și lingvistice diferite, cât și prin diferențe confesionale și că această pluralizare nu este numai generică, ea este de asemenea internă comunităților plurale de credință.”¹⁴

Un dialog interreligios ar avea succes numai dacă ar exista și un dialog al religiilor cu societatea. Numai laicitatea poate înlesni dialogul dintre religii pentru că ea ne face egali și ne permite să discutăm de la egal la egal. Așa cum remarcă Haim Korsia¹⁵ „Dialogul între religii nu este consecința spiritului de deschidere al societății noastre, ci este proiectul inițial al religiilor. Deschiderea spiritelor, conceptul de laicitate a permis acest dialog între religii.”

Comunicarea interculturală a existat dintotdeauna. Oamenii au simțit nevoia de a se înțelege, mai întâi în schimburile comerciale, apoi în momente

de cumpănă (războaie), au vrut să descopere sau să învețe, și toate acestea prin contact intercultural.

Un rol important în comunicarea interculturală l-au jucat și îl joacă și azi migrațiile. Ele contribuie la diferențierea internă a societăților de destinație, atât din punct de vedere etnic, cât și social.

Dacă, în trecut, **cultura** avea un caracter local, cu puține influențe din afară, azi ea suferă transformări profunde și rapide în chiar spațiul în care s-a format. La aceasta contribuie dezvoltarea tehnologiilor de comunicare, care au înlesnit multiplicarea influențelor culturale, în așa fel încât „omenirea și-a luat rămas bun de la acea lume care putea fi considerată un mozaic de culturi, format din piese separate, cu granițe bine definite”.¹⁶ Grație interconexiunilor și interdependențelor culturale complexe, cultura se răspândește rapid și peste tot în lume, iar comunicarea interculturală nu face decât să pună problema descentralizării și reevaluării moștenirii culturale proprii, a schimbării unghiului de vedere din perspectiva Celuilalt și a găsirii posibilităților de a ne înțelege (a similitudinilor din culturi diferite) pentru a se evita confruntarea, problemele de securitate. Comunicarea interculturală se realizează cu succes atunci când sunt identificate trăsături comune și sunt împărtășite valori.

Concluzii

Trăim o perioadă de mutații profunde, în care problema socială apărută ca efect al globalizării nu poate fi gestionată nici în interiorul statelor și nici din exterior și, prin urmare, se agravează și amenință întreaga umanitate. Ea înseamnă sărăcie, considerată astăzi un fenomen de natură politică și un risc de securitate. Noile provocări planetare, precum suprapopularea și migrația, sunt strâns legate de sărăcie, de epuizarea resurselor, de poluare, de conflicte și tragedii umanitare.

Problema socială actuală are numeroase implicații în planul asigurării, de către statele de destinație a migranților, a securității umane și sociale în interiorul lor. Nereușita politicilor lor se explică prin noua ierarhizare a chestiunilor de securitate la nivel mondial, care lasă în plan secundar asigurarea dreptății sociale și prin modul în care Europa privește imigrația. Bătrânul continent trebuie „să se deschidă”, să faciliteze comunicarea interculturală a milioane de oameni care, alegându-l ca pământ de destinație, pământ

al speranței, s-au stabilit aici în a doua jumătate a secolului trecut. Și aceasta, prin politici coerente, juste și înainte de toate profund umane. Pentru a avea o adevărată societate formată dintr-o pluralitate de etnii este necesar un compromis, o compunere și o integrare.

NOTE:

1 P. de Senarclens, *Globalizarea*, 2e éd. Dalloz, Paris, 1998, p.99 și <http://www.ledevoir.com/international/actualites-internationales>, Eric Desrosiers, *La planète compte 1,7 milliard de pauvres*, din 18 ian. 2012.

2 [http://www.goodplanet.info/Societe/Pauvrete/Pauvrete-et-developpement/\(theme\)/1383, 500 millions de pauvres en moins de 20 ans](http://www.goodplanet.info/Societe/Pauvrete/Pauvrete-et-developpement/(theme)/1383,500_millions_de_pauvres_en_moins_de_20_ans).

3 Populația globului a depășit în noiembrie 2011 cifra de 7 miliarde de locuitori (n.a.).

4 Ange Bergson Lendja Ngnemzu, « *Sécurité sociétale* » et politisation française d'une vogue essentialiste, în http://assisesethno.org/IMG/pdf/Identite_et_immigration.pdf.

5 Alexandra Sarcinschi, „Migrație și securitate”, ed. Universității de Apărare „Carol I”, București, 2008.

6 În Raportul Secretarului General al Națiunilor Unite «Migrations internationales et développement», Sesiunea a 65-a din 02. 08. 2010. La nivel mondial, numărul migranților internaționali în 2010 a fost estimat la 214 milioane, în creștere față de 195 milioane înregistrate în 2005, în http://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/policy_and_research/un/65/A_65_203_F.pdf.

7 În <http://www.rinoceros.org/article5024.html> *Nécessaires migrations*, întrevvedere cu Stephen Castles de la Institutul de Migrație Internațională.

8 Conform <http://www.latinreporters.com/emigration.html> și <http://www.reseau-ipam.org/spip.php?article1237>.

9 C. Wihtol de Wenden, *Atlas des migrations dans le monde (Refugiés ou migrants volontaires)*, Ed. Autrement 2005, 75011 Paris.

10 În Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU în anul 1948, se prevedea: “Orice om are dreptul la viață, la libertate și la securitate personală.”

11 Ange Bergson Lendja Ngnemzu, *Altérité, « sécurité sociétale » et politisation française d'une vogue essentialiste* în http://assisesethno.org/IMG/pdf/Identite_et_immigration.pdf.

12 Elisabeth Jacob – „Intensification des derives sécuritaires: contexte d'émergences et conséquences sur le terrain” în <http://socio-logos.revues.org/2502>.

13 Adolf Muschg, membru al Academiei de știință și literatură din Mainz, Elveția, *Despre limbi fără frontiere* în <http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/fr3052630.htm>.

14 Valérie Amiraux - lector în sociologie la CNRS, actualmente detașată la Institutul universitar din Florența pentru cercetări privind discriminările religioase ale musulmanilor în Europa. Publicația: «Acteurs de l'Islam entre Allemagne et Turquie» c/o l'Harmattan; Grupul de Prietenie Islamo-Creștină

15 Rabin, Însărcinat general israelit pentru aviație, Secretar general al Asociației Rabinatului francez, cu probleme pe lângă Marele Rabin al Franței.

16 Ulf Hannerz, *Cultural Complexity: Studies in Social Organization of Meaning*, Columbia University Press, New York, 1992, p. 125 în M. Boacă, *Comunicarea interculturală în contextul proceselor de integrare europeană și euroatlantică*, Ed. UNAp, „Carol I”, București, 2009, p. 67.

BIBLIOGRAFIE:

1. AMIRAUX, Valérie, *Acteurs de l'Islam entre Allemagne et Turquie* c/o l'Harmattan, Grupul de Prietenie Islamo-Creștină, la colocviul „Cultura dialogului în Franța și în Turcia: ce proiecte pentru prezent?”, 30 nov. 2005.

2. BERGSON, Ange; NGNEMZU, Lendja, , « *Sécurité sociétale* » et politisation française d'une vogue essentialiste, în http://assisesethno.org/IMG/pdf/Identite_et_immigration.pdf.

3. CASTLES, Stephen, *Nécessaires migrations:* în <http://www.rinoceros.org/article5024.html>.

4. DUȚU, Petre, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Ed. UNAp „Carol I”, București, 2007.

5. FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*. București, Editura Militară, 2006.

6. HANNERZ, Ulf, *Cultural Complexity: Studies in Social Organization of Meaning*, Columbia University Press, New York, 1992, p. 125, în M. Boacă, *Comunicarea interculturală în contextul proceselor de integrare europeană și euroatlantică*, Ed. UNAp, „Carol I”, București, 2009, p. 67.

7. JACOB, Elisabeth, *Intensification des derives sécuritaires: contexte d'émergences et conséquences sur le terrain*, în <http://socio-logos.revues.org/2502>:

8. MUSCHG, Adolf, *Despre limbi fără frontiere*, în <http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/fr3052630.htm>.

9. De SENARCLENS, Pierre, *Globalizarea*, 2e éd. Dalloz, Paris, 1998, p. 99.

10. STOICOVICI, Maria, *Politici privind*

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

migrația, A cincia Conferință Științifică anuală cu participare internațională a Departamentului Regional de Studii pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov, decembrie 2010.

11. WIHTOL De WENDEN, C., *Atlas des migrations dans le monde (Refugiés ou migrants volontaires)*, Ed. Autrement 2005, 75011 Paris.

12. PNUD, *Raport anual privind dezvoltarea*

umană, New York , 1999, în <http://hdr.undp.org/fr/>.

13. Națiunile Unite, Adunarea Generală din 2 aug. 2010, Raportul Secretarului General la a 65-a sesiune: *Migrations internationales et développement*, în http://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/policy_and_research/un/65/A_65_203_F.pdf.

MIGRAȚIA EXTERNĂ - FACTOR DE DEZVOLTARE PENTRU ROMÂNIA. ÎNTRE OPORTUNITATE ȘI RISC

*Dr. Ionel STOICA**

Relația dintre migrația internațională și dezvoltare este intens studiată și dezbătută în forurile internaționale, dar și în cercurile științifice naționale. Cu toate acestea, nu se poate spune că s-a ajuns la o paradigmă în această privință, rezultatele fiind foarte diferite de la o țară la alta, și chiar în cadrul unei singure țări, sensul relației poate fluctua, în funcție de contextul socio-politico-economic și forma de migrație care prevalează la un moment dat (temporară sau permanentă).

Impactul migrației asupra dezvoltării este măsurat prin intermediul fluxurilor tangibile și intangibile pe care acest proces le generează. Adesea, probabil din dorința de a evidenția rezultate concrete, această analiză nu ține cont de costurile de oportunitate pe care procesul migrației internaționale le implică. Lucrarea de față își propune să evidențieze și acest aspect foarte important pentru dezvoltarea pe termen lung a unei societăți.

Cuvinte-cheie: migrație; dezvoltare; remiteri financiare; remiteri sociale; demografie; România.

1. Considerații preliminare asupra fenomenului migrației

Începând cu anul 1990, dar mai ales după 2002, migrația externă a românilor a înregistrat o intensificare substanțială. Cum era și firesc, fenomenul a început să fie monitorizat de către

autoritățile române. Un fenomen de o asemenea amploare¹ are un impact profund asupra comunităților afectate, iar dacă ținem cont de faptul că emigranții români provin din toate regiunile de dezvoltare ale țării, înțelegem de ce fenomenul trebuie să reprezinte o prioritate în cadrul politicilor guvernamentale care vizează dezvoltarea. De altfel, ansamblul elementelor care definesc conținutul cantitativ și calitativ al migrației externe românești (motivațiile pentru migrație, tendințele fenomenului, profilul emigrantului român, durata / tipul migrației, comportamentul financiar al emigranților și chiar transformările înregistrate în comportamentul emigranților după revenirea în țară, inclusiv reintegrarea lor în societatea românească) trebuie să constituie un punct important al mixului care alcătuiește politicile de dezvoltare. O analiză a impactului migrației externe asupra dezvoltării este cu atât mai necesară astăzi, atât sub aspectul implicațiilor multiple și profunde pe care acest proces le are asupra societății românești în ansamblu, cât și prin prisma faptului că românii au devenit cel mai mare grup de imigranți intra-comunitari (potrivit Eurostat, aproximativ 1,7 milioane, ceea ce reprezintă 15% din totalul cetățenilor străini provenind dintr-un alt stat membru al UE).

Rigurozitatea unui astfel de demers este marcată de incertitudini, dată fiind ambivalența relației dintre migrația internațională și dezvoltare, reflectată de altfel în literatura de specialitate, dar

** Locotenent colonel dr. Ionel STOICA (jstoica2001@yahoo.com) este analist pe probleme politico-militare în cadrul Ministerul Apărării Naționale, București, România.*

Ani	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Volumul remiterilor	3,1	3,9	5,2	7,16	8,7	4,01	3,85	4,0

Tabelul nr. 1 - Volumul remiterilor emigranților români, în perioada 2004 - 2009 (în mld. euro)
Sursa: Banca Națională a României.

și faptul că formularea unor concluzii definitive cu privire la efectele pe termen mediu și lung ale migrației, atât asupra celor care au emigrat, cât și asupra familiilor lor, a relațiilor care se stabilesc în interiorul acestora, în mod special a copiilor, reprezintă un demers hazardat, atât timp cât procesul este încă într-o fază ascendentă, iar perioada de timp scursă până acum nu permite identificarea unor tendințe de evoluție clare.

Lucrarea de față își propune să evidențieze, printr-o abordare analitică, impactul pe care migrația externă îl are, pentru moment, asupra societății românești. Pentru claritatea demersului, am structurat analiza pe domenii ale activității umane: economic, social, demografic, politic.

În analiza pe care o efectuăm, am avut în vedere că dezvoltarea unei națiuni se referă la procesele combinate ale acumulării de capital, creșterii venitului per capita, dezvoltării deprinderilor și abilităților populației, precum și altor modificări economice și sociale².

2. Impactul emigrației românilor în plan economic

În plan economic, cel mai evident impact al migrației (și cel mai ușor de măsurat) este legat de remiterile emigranților români și de costul de oportunitate aferent ieșirii acestora de pe piața muncii din România. Concret, acest ultim aspect se referă, în special, la capacitatea forței de muncă rămase în țară de a implementa proiectele de modernizare și dezvoltare la care autoritățile române s-au angajat.

2.1. Remiterile financiare ale emigranților români

Concomitent cu creșterea fluxurilor de emigranți români, a crescut și volumul remiterilor expediate de aceștia către România (Tabelul nr. 1), acestea

deținând o pondere importantă în PIB.

Remiterile românilor care lucrează în străinătate au fost de 38,819 miliarde de dolari, în perioada 2005-2010. Semnificativ este faptul că în anul 2007, România s-a situat între primele 10 țări la nivel mondial în privința valorii absolute a remiterilor emigranților (locul 10 în 2007 și locul 8 în anul 2008). În 2010, România s-a situat pe locul 22 la nivel mondial în privința valorii absolute a remiterilor emigranților³.

Efecte pozitive ale remiterilor financiare

La nivel individual, remiterile emigranților români permit satisfacerea unor nevoi esențiale, asigură un acces mai bun la servicii, un standard de viață mai ridicat; totodată, aceste fluxuri financiare au contribuit la reducerea sărăciei, mai ales că o mare parte a acestora a ajuns în zonele cele mai sărace ale țării și au redus presiunea socială asupra guvernelor care s-au succedat. Potrivit studiului „Sending money home: Worldwide remittance flows to developing countries”, realizat de Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă din cadrul ONU, în colaborare cu Banca Inter-Americană pentru Dezvoltare, circa 50% din remiterile emigranților români, în 2006, au fost orientate către mediul rural⁴.

La nivel macroeconomic, remiterile emigranților români au contribuit la îmbunătățirea condițiilor de creditare a României pe piețele financiare internaționale, dată fiind constanța acestor fluxuri în ultima decadă. Așa cum o demonstrează și situația actuală, în perioade de criză economică, emigranții români rămân cei mai loiali investitori în economia românească.

În pofida rolului benefic pe care îl au remiterile financiare ale emigranților români, se poate aprecia că maximizarea lor nu reprezintă o prioritate pentru autoritățile statului român. Astfel, deși numărul emigranților români este foarte mare, iar procesul a început în urmă cu ani buni, costul acestor

transferuri rămâne ridicat, în absența implicării serioase a instituțiilor statului român care, nu numai că nu se arată preocupate de bunăstarea emigranților români (privându-i pe aceștia de sume importante de bani, urmare a costurilor ridicate ale transferurilor financiare), dar renunță astfel și la un profit pentru sine, substanțial și de durată.

Efecte negative ale remiterilor financiare

Pe de altă parte însă, românii cheltuiesc remiterile din migrație preponderent pe consum curent, achiziționarea de bunuri de uz casnic, autovehicule, repararea, modernizarea sau construcția de locuințe, servicii medicale, educație, plata unor datorii sau credite. În particular, emigranții care provin din mediul rural au investit - deși sume modeste - în utilaje agricole și uneori în activități din sfera zootehniei. Numai 0,1% din remiterile emigranților români au constat în achiziții de echipamente agricole și circa 0,5% din totalul remiterilor au fost investite pentru inițierea unor afaceri de familie⁵.

Dezinteresul pentru investiții în agricultură se explică prin lipsa sistemului de irigații și slaba dezvoltare a acestuia, lipsa subvențiilor din partea statului, competiția (de multe ori, incorectă) cu firmele străine și costurile ridicate pe care le presupune activitatea agricolă în noul context din România (redarea terenurilor agricole celor în drept a condus la fărâmițarea loturilor și, implicit la diminuarea randamentului utilizării lor). La acestea se adaugă și faptul că un număr tot mai mare de persoane din mediul rural s-a orientat spre activități din construcții sau comerț, fie ca efect al migrației, fie anterior fenomenului, aceste activități fiind mai profitabile.

Numai o mică parte a remiterilor este alocată pentru investiții generatoare de locuri de muncă și progres economic sau pentru formarea profesională a emigranților (însă majoritatea acestora investește în educația copiilor). Acest comportament își are rădăcinile în contextul socio-economic din România anterior anului 1989 (și într-o anumită măsură, chiar și a celui actual), când regimul comunist nu a stimulat investițiile individuale în educație (în sensul formării continue a lucrătorilor), în condițiile inexistenței unei competiții reale pe piața muncii sau a unei segmentări mai pronunțate a acesteia.

În aceste condiții, au apărut, cum era și firesc, opinii critice la adresa modului în care sunt cheltuite

remiterile financiare ale emigranților. Opiniile nu țin însă cont de gradul de sărăcie al celor care au emigrat, dar și al celor rămași acasă. Dacă avem în vedere piramida nevoilor a lui A. Maslow, nu putem să nu înțelegem de ce remiterile sunt cheltuite preponderent pentru consum. În plus, trebuie să avem în vedere și faptul că anterior migrației actuale, spiritul antreprenorial era slab dezvoltat la români (în mare parte, din cauza regimului comunist, care nu permitea manifestarea liberei inițiative, dar și a lipsei unor contacte susținute cu alte culturi, unde acest spirit este mai dezvoltat). Creșterea substanțială a volumului remiterilor a avut efecte negative și în plan macroeconomic. Între acestea, impactul negativ asupra balanței comerciale, creșterea inflației, stimularea importurilor, reducerea interesului beneficiarilor pentru muncă și creșterea nesustenabilă a prețurilor în sectorul imobiliar.

Într-o anumită măsură, remiterile au condus la un ciclu al dependenței economice care nu încurajează dezvoltarea în comunitățile de origine. Această ultimă consecință este deosebit de importantă pentru că ea poate afecta comunități întregi (sate întregi sau chiar orașe mai mici), iar efectele sale negative se vor vedea pe termen lung. Cei care rămân în țară și trăiesc de pe urma remiterilor nu mai sunt interesați să-și îmbogățească cunoștințele sau să-și dezvolte spiritul de inițiativă, pentru a-și asigura traiul decent. Zonele care trăiesc, în bună parte, din remiteri se autocondamnă astfel la menținerea stagnării, nu numai economice, dar și culturale și sociale. Pe de o parte, acele zone nu ar avea bunăstare fără remiteri; pe de altă parte însă, tocmai remiterile le condamnă la stagnare. Aceste considerente ne fac să apreciem că migrația reprezintă mai degrabă un paliativ care contribuie la o oarecare îmbunătățire în nivelul bunăstării familiilor afectate de migrație, dar nu conduce la o creștere economică susținută în aceste comunități. Economia românească nu se poate baza foarte mult pe remiterile emigranților, aspect care a devenit și mai vizibil după declanșarea crizei financiare mondiale. Mai mult, pe măsură ce familiile de români din afara țării se reîntregesc, remiterile către România se reduc.

2.2. Remiterile sociale

Migrația generează nu doar fluxuri materiale și financiare, ci și fluxuri imateriale, concretizate în

idei, deprinderi, obiceiuri, stiluri de viață. Prima categorie de fluxuri este mai importantă pe termen scurt, cea de a doua categorie jucând însă un rol esențial în evoluția pe ansamblu a societăților sursă ale migrației internaționale pe termen mediu și lung. Emigrația a contribuit la modificarea comportamentului românilor (într-o primă etapă a celor care au emigrat, ulterior și a celorlalți), atât în ceea ce privește atitudinea lor față de muncă sau față de consum, dar și referitor la modul de petrecere a timpului liber. Astfel, emigrația a contribuit la:

- **Dezvoltarea spiritului antreprenorial în România;** pe măsură ce experiența migrației românești în societățile dezvoltate – caracterizate prin inovație și spirit antreprenorial dezvoltat – continuă, cunoștințele și deprinderile antreprenoriale ale emigranților români se vor îmbunătăți și vor începe să fie aplicate pe scară tot mai largă și în România. Comportamentul investițional al emigranților români l-a influențat, într-o anumită măsură, și pe cel al populației autohtone rămase în țară;

- **Formarea și modelarea unei noi etici a muncii.** Migrația a adus un câștig evident și în privința eticii muncii și administrării afacerilor. Experiența lucrului în străinătate îi face pe emigranții români să contribuie la formarea și modelarea unei noi etici a muncii. Acest lucru este vizibil mai ales în cazul societăților transnaționale (STN) care operează în România și care au angajat foști emigranți români. Aceste companii au identificat în emigranții români reveniți în țară o verigă absolut indispensabilă în lucrul cu autoritățile din România și cu lucrătorii autohtoni; ei sunt cei care reușesc să armonizeze cerințele managerilor străini cu condițiile specifice de pe piața muncii din România, în condiții de eficiență pentru aceste companii.

După revenirea în țară, emigranții suferă transformări fundamentale la nivel mental și atitudinal⁶: sunt mai critici și mai preocupați de viața politică internă, dar în același timp sunt mai optimiști în ceea ce privește viitorul. Ei revin cu aspirații superioare, care favorizează critica socială, au o altă etică a muncii, înțeleg mai bine valoarea timpului liber și a disciplinei;

- **Occidentalizarea modelului de consum autohton.** Emigranții au contribuit și contribuie la tranziția României spre modelul capitalist de societate și în alte moduri. Delocalizarea

și emigranții au contribuit la occidentalizarea modelului românesc de consum. Experiența migrației modifică și comportamentul protagoniștilor.

Migrația contribuie la formarea unui model nou de consum, apropiat de cel specific clasei mijlocii din țările capitaliste avansate.

3. Impactul emigrației românilor în plan social

3.1. Efectele sociale ale migrației părinților asupra copiilor

Una din consecințele cu cele mai profunde implicații negative ale migrației românilor o constituie aceea că o parte importantă a generației actuale de copii din România crește fără sprijinul de neînlocuit al părinților. Potrivit datelor furnizate în primul trimestru al anului 2011 de către Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului, instituția responsabilă prin lege cu monitorizarea cazurilor de copii singuri, în România există 88.868 de copii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate. Dintre aceștia, 26.747 de copii au ambii părinți plecați în străinătate. Cifra reală este însă cu mult mai mare.

Migrația pentru muncă a părinților induce **o serie de efecte asupra copiilor, atât pozitive cât și negative.** Dintre efectele pozitive, cele mai importante sunt creșterea nivelului de bunăstare a copiilor. Fondurile obținute din migrație susțin, uneori decisiv, continuarea studiilor postliceale și a celor universitare.

Emigrația părinților are însă un **impact preponderent negativ asupra copiilor,** concretizat în:

- **Scăderea interesului pentru școală** și, prin urmare, rezultatele obținute la învățătură sunt mai slabe. De cele mai multe ori, transferul copiilor la școli din străinătate a avut consecințe negative asupra parcursului școlar al acestora. Migrația, chiar și atunci când este temporară, are efecte pe termen lung asupra evoluției psihosociale a copiilor afectați de proces;

- **Apariția unor probleme de sănătate psihică.** Migrația lasă urme adânci nu doar în ceea ce privește performanțele școlare ale copiilor (cel mai adesea generate de dificultățile legate de procesul de acomodare la un nou sistem de învățământ, în cazul celor care emigrează, sau de lipsa supravegherii lor de către o persoană adultă, în cazul celor care rămân în țară), ci și în dezvoltarea lor psiho-afectivă.

Se observă, de asemenea, o frecvență mai ridicată a stărilor de depresii în cazul copiilor cu părinți plecați în străinătate. Efectele migrației părinților asupra copiilor rămași acasă depind în primul rând de durata migrației părinților, dar intensitatea lor nu poate fi măsurată sau evaluată, atât timp cât procesul nu este finalizat. De aceea, implicațiile negative ale migrației asupra generațiilor viitoare se vor vedea după câteva decenii și nu vor mai putea fi combătute;

▪ **Deteriorarea relației dintre copii și părintele rămas în țară.** Cazurile relatate de mass-media românești, tot mai numeroase, în ultimii ani, relevă faptul că emigrația unuia din părinți conduce la deteriorarea treptată a relației dintre copii și părintele rămas acasă. Acest fapt are implicații profunde în planul dezvoltării psiho-afective viitoare a copilului, a stabilității sale emoționale;

▪ **Absența unui model parental care să orienteze copilul asupra valorilor și concepției despre viață.** Socializarea copiilor are de suferit atunci când aceștia sunt lăsați exclusiv în grija bunicilor.

3.2. Efecte asupra coeziunii familiei și asupra relațiilor dintre soți

Nu puține sunt cazurile în care migrația a avut ca rezultat divorțul soților.

În unele situații, migrația a condus la divorț, alteori migrația apare ca o strategie de supraviețuire după divorț.

În cazul primei aserțiuni, avem în vedere faptul că migrația are ca efect slăbirea relațiilor dintre soți, fie ca urmare a distanței fizice dintre aceștia, fie în urma dificultăților inerente procesului migrației. Mai ales atunci când migrația durează mai mulți ani, părintele emigrant riscă să devină deprimat. De cealaltă parte, părintele rămas în țară, confruntat la rândul său cu dificultăți în gestionarea sarcinilor familiei rămase în întregime în grija sa, poate considera că o soluție mai facilă este divorțul și, eventual, recăsătorirea.

A doua ipoteză este motivată de nevoia de a obține resursele financiare necesare susținerii familiei de către singurul părinte.

Totuși, această situație apare mai ales atunci când părintele în grija căruia rămâne copilul se poate baza pe sprijinul familiei extinse (bunicii, alte rude ale copiilor).

3.3. Impactul emigrației asupra pieței muncii din România

Emigrația forței de muncă într-o perioadă de creștere economică susținută, înregistrată în ultimii ani, a creat un deficit de forță de muncă pentru unele sectoare economice, precum construcțiile, sănătatea, serviciile financiare și agricultura. Acest deficit pune în pericol realizarea proiectelor de infrastructură ale guvernului. Potrivit guvernatorului Băncii Naționale a României, Mugur Isărescu, la un an de la aderarea la UE, România a reușit să atragă doar 440 milioane euro, respectiv 21% din suma de două miliarde euro pusă la dispoziție de UE în anul 2007. Dintre acestea, 32% au reprezentat fonduri structurale și de coeziune și numai 3% fonduri pentru agricultură și dezvoltare rurală. Pentru comparație, pentru R. Cehă același indicator a fost de 41% în anul de aderare, în Polonia de 42%, în Slovacia de 41%, în Ungaria de 42% - deci aproximativ dublu față de România.

Potrivit datelor oficiale, în intervalul 01.01.2007 - 31.08.2010, România a reușit să atragă circa un miliard de euro din fonduri europene, ceea ce reprezintă aproape 20% din banii alocați în perioada 2007-2009, sau aproximativ 12% din fondurile alocate României pentru perioada 2007-2010.

Momentan, România contribuie la fondurile europene cu sume mai mari decât reușește să atragă, ceea ce reflectă dezechilibre macroeconomice majore. Dacă procesul de accesare nu se va îmbunătăți radical, România va rămâne o țară slab dezvoltată, contribuabil net la bugetul european.

În plin proces de redresare economică, capitalul uman joacă un rol crucial în asigurarea creșterii economice și a creșterii productivității muncii. România se confruntă cu o problemă de competitivitate care își are rădăcinile în gradul scăzut de calificare a forței de muncă. Acest indicator a crescut din 2000 în 2004, dar insuficient, de la 27,9% la 35,3% din productivitatea medie înregistrată la nivelul UE-25⁷. Anuarul Competitivității Mondiale plasează România pe locul 54 din cele 58 de economii analizate⁸. Chiar și marile STN-uri prezente în România se confruntă cu această problemă. Productivitatea pe angajat în cadrul filialelor din România ale marilor producători internaționali este, în prezent, de până

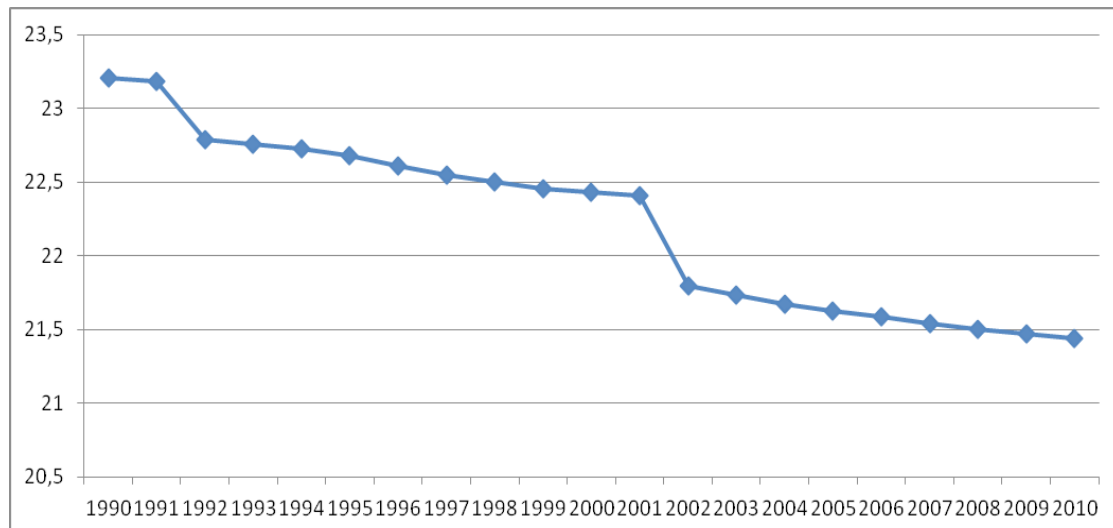

Figura nr. 1 - Populația României (în milioane persoane): 1990 - 2010

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2011.

la șase ori mai mică decât la nivel de grup. Gradul redus de automatizare și lipsa de mobilitate a forței de muncă sunt principalele cauze ale acestor diferențe majore. Cele mai multe dintre companii își bazează strategiile pe reducerea costurilor, nu pe recrutarea forței de muncă adecvate.

Din păcate, nu se poate conta prea mult pe revenirea în țară a lucrătorilor români din străinătate. Deși, la începutul anului 2009, se estimase că aproximativ 100.000 de români se vor întoarce din Spania, din cauza crizei financiare, acest lucru nu s-a întâmplat, românii preferând să rămână în această țară chiar și cu veniturile reduse, pentru un șomaj tehnic de 800 - 1.000 de euro. În prezent, din cei 276.216 de angajați români care plătesc contribuții la sistemul asigurărilor sociale din Spania (cel mai mare număr de plătitori dintre toate comunitățile de imigranți din această țară), 71.000 primesc ajutoare de șomaj. Este puțin probabil ca aceștia să revină în număr mare în România, dacă situația economică internă nu se va îmbunătăți, pentru că sunt de mult timp în Spania și cunosc deja foarte bine această țară, unde, spre deosebire de România, există totuși stabilitate și predictibilitate economică.

3.4. Impactul emigrației românilor în plan demografic

Dezvoltarea unei țări nu poate fi concepută și analizată în afara unui element definitoriu pentru orice țară: populația sa. De la începutul epocii moderne, a existat o legătură strânsă între sporul

populației și afirmarea politică a statului, populația fiind un capital politic sigur în toate timpurile⁹. Pe de altă parte, dinamica fluxurilor migraționale nu poate fi analizată în afara cunoașterii tendințelor de evoluție a populației.

Două evoluții demografice majore caracterizează populația actuală a României: declinul său în mărime absolută și migrația externă. Dacă în 1990, România avea 23,2 milioane locuitori, la 1 ianuarie 2010 populația României era de 21,462 milioane de locuitori (INS), iar în octombrie 2011, aceasta era estimată la 19 milioane persoane¹⁰. Așadar, în perioada 1990 - 2010, România a pierdut 1,738 milioane de locuitori (Fig. 1), adică 7,4% din populația totală înregistrată în 1990. Tendința de **depopulare** va continua în România pe termen mediu și lung. Estimările Euromonitor arată că declinul demografic al României va continua, iar proiecțiile actuale referitoare la anul 2050 sugerează un tablou demografic complet diferit de cel actual, în care pensionarii vor reprezenta mai mult de jumătate din populația României¹¹.

Evidențierea contribuției migrației la dinamica populației totale și la potențialul de muncă al României se poate realiza prin analiza comparativă și combinată a sporului natural și a celui migratoriu.

Migrația înregistrată oficial reprezintă 10,5% din reducerea populației, restul fiind datorat sporului natural negativ (31,5%) și migrației neînregistrate dar estimată (58%) (a se vedea Figura nr. 2). Declinul înregistrat în prezent poate fi atribuit reducerii ratei natalității și, până la un

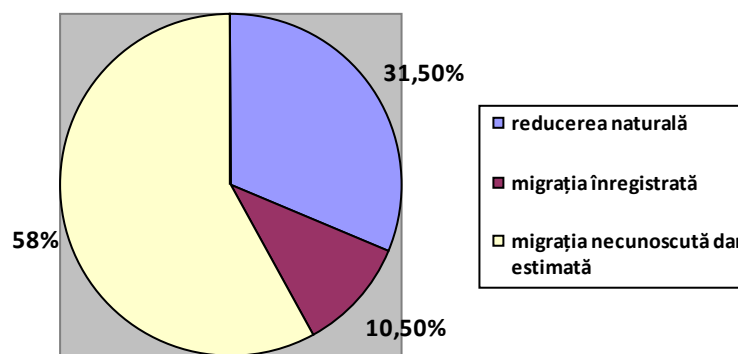

Figura nr. 2 - Componentele reducerii populației, 1991 - 2010

Sursa: Calculele autorului, pe baza datelor din Anuarul Statistic al României 2011.

punct, declinului longevității. Reducerea ratei natalității poate fi pusă pe seama procesului de tranziție economică severă pe care l-a traversat țara pentru circa o decadă. Declinul longevității poate fi pus pe seama nivelului de trai scăzut și a sărăciei. Cu privire la rata natalității, trebuie precizat că declinul acesteia a început chiar anterior anului 1990. Astfel, dacă în 1970 se înregistrau anual 20 de nou-născuți vii la 1.000 de locuitori, în anii 1980 aceeași rată era de 15 la 1.000 de locuitori, iar în anii 1990 se înregistrau 10 nou-născuți la 1.000 de locuitori.

Declinul demografic accentuat și prelungit, îmbătrânirea populației (pe fondul reducerii ratei fertilității și creșterii speranței de viață a populației) și emigrația masivă, în special a populației tinere, erodează unul din fundamentele existenței națiunii române.

4. Implicații ale emigrației românilor în plan politic

Migrația românilor este benefică nu doar pentru aceștia și pentru țara lor, ci și pentru societățile care îi primesc. În unele domenii, contribuția lor este chiar substanțială. Contribuția emigranților români este recunoscută oficial, mai ales în țările unde numărul acestora este semnificativ. Un raport al organizației Caritas¹² arată că românii care lucrează în Italia contribuie cu 1,2% la PIB-ul acestei țări.

„Imigranții români sunt un dar pentru societatea spaniolă și un motor pentru progresul economiei, deoarece sunt foarte bine educați, foarte muncitori și învață limba spaniolă foarte repede”, afirma Lucia Figar¹³, consilier pe probleme de imigrație al comunității din Madrid.

În pofida acestui impact pozitiv, în special în ultimii doi ani, asistăm la o campanie mediatică extrem de agresivă în țările de destinație, îndreptată împotriva emigranților români. O combinație de teme având ca subiect central migrația („migrația și piața muncii”, „migrația și crima organizată”, „securitatea și migrația”) a ținut capul de afiș al mai multor publicații din aceste țări. Acest lucru a amplificat sentimentele de frustrare, ostilitate și xenofobie ale unor segmente ale populației din aceste țări la adresa emigranților români, existând riscul ca ele să modifice și agendele politice ale guvernelor din aceste țări, mai ales în contextul actual al crizei economico-financiare globale, care afectează grav siguranța locului de muncă și sistemul de securitate socială în țările în care au emigrat românii.

Toate aceste percepții și atitudini au o legătură directă cu evoluțiile politice la nivel continental din ultimii ani, mai precis cu ascensiunea la putere, în mai multe țări din vestul și nordul continentului, a partidelor de extremă dreapta (tradițional, antiimigrație), unele având reprezentanți inclusiv în Parlamentul European (PE). Astfel, în Danemarca, Partidul Popular Danez a câștigat două locuri în PE, în Finlanda partidul Perussuomalaiset a oferit UE primul deputat extremist, în Grecia, partidul LAOS, condus de jurnalistul radical Georgios Karatzaferis, are doi reprezentanți în PE, în Italia, partidul anti-imigranți Liga Nordului a obținut opt locuri PE (situația partidelor de extremă dreapta din Italia este mai dificil de evaluat, dat fiind faptul că alte două partide post și neofasciste, conduse Gianfanco Fini și Alessandra Mussolini, au fuzionat în 2009 cu Liga Nordului), Partidul pentru Liberate din Olanda are patru locuri în PE, în Austria, partidul cu același nume are patru reprezentanți în PE, iar în Franța, actualul președinte, Nicolas

Sarkozy, a câștigat alegerile prezidențiale folosind o retorică antiimigrație.

În marea lor majoritate, percepțiile negative care s-au conturat în timp în societățile occidentale s-au dovedit false. Pentru a da numai un exemplu, teama occidentalilor că lucrătorii români „vor invada” piețele muncii din aceste state s-a dovedit falsă. Într-un raport din luna august 2009 al Băncii Centrale a Italiei se arată că sporirea numărului emigranților români din Peninsula nu a condus la reducerea numărului locurilor de muncă în rândul italienilor; dimpotrivă, a sporit numărul locurilor de muncă la nivelul italienilor cu calificări superioare. Același raport arată că rata șomajului înregistrată în rândul emigranților români din Italia este mai mică decât cea a populației autohtone, iar nivelul salariilor primite de români reprezintă circa 50-60% din cel al italienilor, pentru aceeași activitate prestată.

De altfel, cercetătorii germani de la Institutul pentru Studiul Viitorului și cei de la Institutul de Cercetări Economice consideră că decizia autorităților germane de a menține, chiar și partial, restricțiile privind accesul lucrătorilor români pe piața muncii din Germania¹⁴ este o greșeală care va costa economia acestei țări, subliniind totodată că țările care și-au deschis primele granițele după extinderea Uniunii din anul 2004 au fost cele care au obținut beneficii mai mari din migrație.

Statele vest-europene se confruntă cu probleme structurale ale pieței muncii, declin demografic, dar și cu lipsa forței de muncă suficiente și adecvate în raport cu cererea de pe piața muncii în condițiile intensificării competiției globale. Tocmai de aceea atitudinea acestor state pare greu de înțeles. Dacă ne referim numai la emigranții români aflați ilegal în Italia, circa 95% dintre aceștia au un loc de muncă (potrivit secretarului executiv al Partidului Românilor din Italia), ceea ce face ca expulzarea lor forțată să aibă un impact substanțial asupra pieței muncii din Peninsula, dat fiind numărul mare al românilor aflați în această situație.

Incapacitatea guvernelor din aceste state de a găsi soluții durabile la aceste probleme le-a determinat să caute un țap ispășitor. În acest sens, imigranții au constituit un element la îndemână, mai ales că aceștia nu se puteau apăra în aceste societăți. În plus, identificarea lor ca izvor al multor probleme cu care se confruntă societățile occidentale oferă un avantaj important, acela că permite acestor societăți să-și mențină coeziunea

socială prin înlocuirea vechiului adversar reprezentat de ideologia comunistă cu unul nou, situat, firește, am putea spune, în afara acestor societăți. Iar dacă acest țap ispășitor provine din România, o țară din Est și în plus, ortodoxă, cu valori diferite de cele ale familiei europene în al cărei exponent se erijează Occidentul, o țară unde se petrec multe lucruri neobișnuite, în percepția aceluiași Occident, acest lucru este cu atât mai comod pentru aceste societăți.

Toate aceste măsuri alimentează sentimentele și percepțiile negative la adresa românilor, cu consecințe nefavorabile asupra integrării lor în societățile de destinație și asupra condițiilor de muncă de care aceștia beneficiază în aceste societăți.

Însă nu doar campaniile media negative lansate de publicații din diferite țări vest-europene au contribuit la formarea unei imagini nefavorabile asupra țării noastre, ci și publicațiile românești care au acordat constant și permanent un spațiu mult prea larg (fără a veni și cu soluții în acest sens) problemelor legate de sărăcie, corupție, condiții de trai necorespunzătoare, creând astfel și insistând asupra unor pretinse diferențe care ne separă de țările civilizate de pe continent. De multe ori, noi înșine ne-am plasat în afara Europei, fără măcar să înțelegem ce înseamnă cu adevărat a fi în Europa. Nu de puține ori, publicațiile românești au prezentat în culori mai sumbre chiar decât cele occidentale dificultățile pe care le întâmpină cetățenii români care au emigrat. În schimb, din mass-media românești lipsesc aproape cu desăvârșire poveștile de succes ale emigranților români, lucru care ar alina experiența, de altfel grea, a migrației.

La nivel individual, ne lăsăm prea ușor pradă manipulării, iar instituțiile statului nu fac întotdeauna ceea ce trebuie și ceea ce pot pentru a remedia situația. Emigranții români sunt cei care au avut de înfruntat din plin această percepție negativă, pe alocuri ostilă, din partea societăților occidentale pentru că migrația reprezintă domeniul în care percepția despre alții este formată, consolidată, modificată, descoperită și însușită. În acest sens, este important de menționat faptul că la începutul anilor 1990, țările vest-europene s-au confruntat cu un val de solicitanți de azil și imigranți ilegali din România, ca de altfel și din alte state foste comuniste, dintre care un mare număr de cetățeni de etnie rromă. Datorită numărului mare al celor care au provenit din România (în Italia, spre

exemplu, ONG Opera Nomadi estima numărul acestora la 60.000, în februarie 2009¹⁵), la nivelul opiniei publice din aceste țări s-a creat percepția că românii sunt, de fapt, rromi. Au existat chiar cazuri în care cetățeni de etnie rromă aparținând altor state europene și aflați ilegal în Marea Britanie s-au declarat cetățeni români (este bine cunoscut cazul unor cetățeni de etnie rromă din R. Cehă, aflați în Marea Britanie, care susțineau că vin din România - sperând astfel să beneficieze de mai multă bunăvoință din partea cetățenilor țării de destinație, pentru că vin dintr-o țară mai săracă).

5. Importanța profilului emigrantului român din perspectiva proceselor de dezvoltare economico-socială a României

Un alt aspect care trebuie avut în vedere atunci când analizăm interconexiunile dintre migrația externă și dezvoltare este cunoașterea profilului emigrantului român, datorită faptului că acest element, alături de studierea și înțelegerea multiplelor implicații ale migrației, trebuie să constituie punctul de pornire în elaborarea politicilor naționale în materie de migrație¹⁶ (pornind de la ideea că, dacă fenomenul este benefic, trebuie stimulat; dacă, dimpotrivă, are efecte negative, atunci acesta trebuie redus, stoparea sa completă nefiind posibilă.).

Profilul emigrantului vizează câteva coordonate, și anume: vârsta, genul, nivelul de studii și regiunea de proveniență. Astfel, cunoașterea vârstei medii a emigrantului român este utilă pentru elaborarea planurilor educaționale, a politicilor care reglementează piața muncii, a planurilor de pensii și a politicilor de securitate socială.

Cunoașterea genului (masculin/feminin) emigrantului român constituie un instrument util în proiectarea politicilor demografice și în ameliorarea efectelor negative pe care migrația le are asupra familiei. Spre exemplu, pentru copiii rămași în țară este important dacă părintele care nu a emigrat este mama sau tatăl.

Nivelul de instruire al emigrantului român este relevant pentru stabilirea deficitului de forță de muncă pe niveluri ale calificării și pentru contracararea efectelor negative ale acestuia, precum și pentru adaptarea strategiilor de reatrageră în România a celor care au emigrat.

În lumina faptului că mobilitatea internă a forței de muncă este redusă, reducerea volumului forței

de muncă dintr-o anumită regiune de dezvoltare a României, ca urmare a migrației externe are potențialul de a crea mari probleme în perspectiva proceselor de dezvoltare regională, deficitul astfel creat nefiind compensat prin relocarea forței de muncă dintr-o altă regiune a țării și nici prin imigrație, care, așa cum am arătat, este redusă în cazul României. Totodată, cunoașterea profilului emigrantului român, precum și a contribuției migrației românești (cel mai adesea această contribuție este relevantă în termeni financiari) la dezvoltarea societăților gazdă servește autorităților române în susținerea cauzei emigranților români (implicare absolut necesară în contextul internațional actual, mai ales în cazul țărilor unde se înregistrează un număr mare de români).

Cunoașterea profilului emigrantului român este utilă nu doar pentru România, ci și pentru țările de destinație a migrației românilor. Apartenența emigrantului la o anumită regiune presupune și amprenta unor anumite mentalități (spre exemplu, atitudinea față de muncă, sentimentul de responsabilitate, spiritul antreprenorial etc.). Acestea sunt aspecte de interes pentru țările de destinație, dar au și implicații asupra comportamentului emigrantului la revenirea în România.

Datele actuale relevă faptul că structura fluxurilor migrației permanente este dominată de persoane cu vârste cuprinse între 26 și 40 de ani (peste 54% în 2008), în majoritate femei (aproximativ 65% la nivelul anului 2008), cu studii liceale și postliceale (42,5% în 2008), deși, relativ recent, o pondere semnificativă o dețin și persoanele cu pregătire universitară (33% în 2008). În ultima decadă, tinerii talentați au părăsit țara chiar înainte de finalizarea studiilor liceale¹⁷.

Emigrația persoanelor înalt calificate reprezintă o pierdere uriașă de capital uman, care nu poate fi compensată prin remiterile celor în cauză. Cei înalt calificați sunt cel mai probabil dintre cei care au emigrat pe termen lung sau chiar definitiv. Pentru aceștia, argumentul legat de nivelul salarial (care a crescut mult în ultimii ani, ajungând la niveluri apropiate de cele din vestul Europei) nu mai este suficient pentru a-i determina să revină în țară, o serie de alți factori - precum calitatea sistemului de sănătate, de învățământ și a administrației publice (siguranța juridică, corupția etc.) - contând la fel de mult. Dincolo de faptul că investiția substanțială pe care statul român o face în educarea și pregătirea

acestor persoane nu se mai recuperează, nu se poate conta nici pe contribuția lor la dezvoltarea generală a țării¹⁸. Fenomenul este cu atât mai îngrijorător cu cât ocuparea în țară a tinerilor cu performanțe deosebite rămâne o problemă fără soluții, atât timp cât economia națională nu oferă soluții atractive.

În contextul globalizării, cunoștințele au devenit un factor de diferențiere pe piața internațională a muncii, iar forța de muncă instruită a devenit un element rar pe această piață, comparativ cu abundența relativă a capitalului și a forței de muncă necalificate. Pentru țările în curs de dezvoltare, cum este și România, acesta este un aspect deosebit de important, deoarece, pe de o parte, mobilitatea fluxurilor de capital peste granițele naționale oferă oportunități pentru dezvoltarea economiilor lor, iar pe de altă parte, crește volatilitatea acestor economii și posibilitatea de a fi utilizate în scopuri speculative (spre exemplu, pentru atacarea monedei naționale), ceea ce constituie o amenințare reală pentru stabilitatea lor și pentru nivelul ocupării forței de muncă în acea țară.

Concluzii

Între migrație și dezvoltare există o relație biunivocă: migrația, dacă este bine gestionată, poate fi un instrument pentru dezvoltare, iar dezvoltarea, la rândul său, poate influența dinamica și structura migrației. Din acest motiv și ținând cont de faptul că în viitor migrația va presupune, în cea mai mare parte a sa, deplasarea persoanelor din țările în curs de dezvoltare către cele dezvoltate, înțelegerea corectă a relației dintre migrație și dezvoltare este esențială nu doar pentru gestionarea migrației, ci a dezvoltării durabile la nivel global.

După cum am arătat în lucrare, migrația externă a românilor s-a dovedit un fenomen cu reale urmări pozitive. Apreciem, însă, că beneficiile procesului sunt mai degrabă parțiale și doar pe termen scurt. Efectele negative induse de migrație pe piața muncii din România, coroborate cu declinul demografic constant înregistrat după anul 1990, constituie piedici serioase în calea dezvoltării pe termen lung a țării.

O analiză a consecințelor migrației externe a românilor din perspectivă economică, sub aspectul costului de oportunitate (ceea ce putea câștiga România beneficiind de întreaga forță de muncă de care dispune, dar pe care nu a putut să o folosească datorită migrației), relevă faptul că avantajele

obținute pe termen scurt nu vor putea compensa pierderile pe termen lung. Remiterile lucrătorilor români, principalul beneficiu al migrației acestora, nu trebuie considerate ca un flux de venituri cert pe termen lung, ele depinzând în foarte mare măsură de factori pe care statul român nu îi poate controla, precum dinamica economiilor din țările de destinație ale migrației și de politicile în materie de migrație pe care aceste state le vor adopta în viitor. În situații speciale, precum actuala criză economico-financiară globală, volumul acestor remiteri scade substanțial.

Ca și în cazul altor procese conexe dezvoltării, și în cazul migrației lucrurile trebuie privite nuanțat, fără exagerări de o parte sau de alta a balanței costuri - beneficii. Cel mai probabil, soluția trebuie să vizeze stimularea anumitor segmente / tipuri ale migrației, altele fiind de dorit a fi reduse (în primul rând migrația forței de muncă înalt calificate).

Dezvoltarea societății și economiei românești va depinde, în largă măsură, de stocul de capital uman pe care țara va reuși nu doar să-l creeze, ci și să-l mențină în economia autohtonă. Emigrația masivă a forței de muncă românești face ca stocul de capital uman al țării să fie volatil. Totuși, această volatilitate este mai redusă decât cea a capitalului financiar. De aceea, investițiile în capitalul uman sunt mai stabile și, în timp, generează profituri mai sigure și mai bune decât atragerea investițiilor străine directe. În plus, capitalul uman acționează ca un magnet pentru companiile străine care se hotărăsc să delocalizeze activități în zone unde există forță de muncă bine calificată și abundentă. Așadar, nu este necesar să căutăm capitalul străin pentru a-l aduce în țară, deoarece acesta va veni de la sine acolo unde există condiții favorabile pentru un profit bun. Creșterea productivității, abundența de specialiști și costul redus al forței de muncă reprezintă argumente favorabile pentru un astfel de profit.

Pentru România, raportul costuri/beneficii din migrația externă depinde în mod esențial de nivelul de educație al celor care emigrează, în principal între cei cu pregătire universitară și cei necalificați.

Studiile efectuate până în prezent indică faptul că țările europene dezvoltate vor avea nevoie de forță de muncă străină pentru a-și menține funcțional sistemul asigurărilor sociale și cel al pensiilor (în contextul reducerii populației și îmbătrânirii forței de muncă din aceste țări). În

aceste condiții, nu se poate exclude ipoteza ca ajustarea (absolut necesară) a politicilor privind piața muncii și imigrația în aceste țări să vizeze atragerea populației tinere din statele central și est-europene nu doar în baza considerentelor de natură economică, ci și demografică. Un astfel de scenariu va avea consecințe dramatice asupra țărilor mai puțin dezvoltate de pe continent, printre care se numără și România - aspect care nu mai poate continua să fie minimalizat.

NOTE:

1 Au fost formulate diverse estimări cu privire la numărul românilor care au emigrat, cele mai multe situându-se în jurul cifrei de 2,8 milioane. Banca Mondială estimează numărul emigranților români la 2,769 milioane de persoane, reprezentând 13,1% din totalul populației țării (Sursa: World Bank, *Migration and remittances*, 2011, Washington D.C.).

2 Joshua GOLDSTEIN, Jon C. PEVENHOUSE (2007), *Relații internaționale*, Editura Polirom, p. 645.

3 Sursa: World Bank, *Migration and remittances*, 2011, Washington D.C..

4 *Jumătate din banii românilor din străinătate merg la sate*, Ziarul financiar, 24.10.2007.

5 Alexandra DELCEA, *International migration and remittances*, Editura Paralela 45, 2007, București, p. 109.

6 Corneliu IAȚU, *Les implications des tendances démographiques en Roumanie post-révolutionnaire*, XLIIIe colloque de l'ASRDLF, Grenoble-Chambéry, 11-13 Juillet 2007.

7 Programul Operațional Sectorial *Creșterea competitivității economice - Varianta 2 -*, Ministerul Economiei, noiembrie 2006, http://www.minind.ro/fonduri_structurale/POS_CCE_final_2_15_12_06.pdf.

8 Anuarul Competitivității Mondiale reprezintă o analiză a competitivității a 58 de economii, folosind 327 de criterii. Este perceput ca o autoritate în lumea economică; se publică neîntrerupt, începând din anul 1989.

9 Vasile S. CUCU, , *Fragmente din geopolitica României*, Editura Transversal, 2007, Târgoviște, p. 147.

10 Potrivit rezultatelor provizorii de la Recensământul Populației și Locuințelor, organizat în perioada 20-31.10.2011, publicate de Institutul Național de Statistică.

11 *Idem*, p. 149.

12 Cotidianul *Evenimentul zilei*, 13 Iunie 2008.

13 <http://www.presa-zilei.ro/stire/884/romani-spania.html>

14 În prezent, Germania practică o liberalizare parțială a pieței muncii pentru lucrătorii români, în

special în cazul celor calificați.

15 A se vedea <http://www.romanianewswatch.com/2009/02/immigrant-crime-poisons-italy-romania.html>.

16 Pentru o analiză detaliată a profilului emigrantului român, vezi Silviu NEGUȚ, Ionel STOICA, Marius-Cristian NEACȘU, *Est-ce qu'il y a un modèle de la migration roumaine?*, în „Processi di globalizzazione ed equilibri demografici”, editori Luigi Di COMITE, Marisa A. VALLERI, Stefania GIRONE, Cacucci Editore, Quaderni del Dipartimento per lo studio delle Società mediterranee, Bari, 2010, p. 191-216.

17 Silviu NEGUT, Valeriu RUSU, Anca DUMITRESCU, *The exodus of the labour force from the perspective of Romanian society*, vol. Science Policy, Mobility and Brain Drain, Leeds, United Kingdom, July 2003, p. 47.

18 Silviu Neguț, Valeriu Rusu, *Brain Drain from Romania*, in “*Revue Romaine de Géographie*”, Tomes 45-46.

BIBLIOGRAFIE:

1. BALDWIN-EDWARDS M., *Migration policies for a Romania within the EU: navigating between Scylla and Charybdis*, in „Southeast European and Black Sea Studies”, vol. 7, Issue 1, March 2007.

2. CONSTANTIN D.-L., (coordonator), VASILE V.; PREDĂ D.; NICOLESCU L., *Fenomenul migraționist din perspectiva aderării României la Uniunea Europeană*, Institutul European din România, Studii de impact II, Studiul nr. 5, 2004.

3. CONSTANTIN D.-L.; (coordonator), NICOLESCU L.; GOSCHIN Z., *Perspective europene de abordare a azilului și migrației*, Institutul European din România, Proiect SPOS 2008 - Studii de strategie și politici, Studiul nr. 4, București, 2008.

4. CUCU S. V., *Fragmente din geopolitica României*, Editura Transversal, Târgoviște, 2007.

5. DELCEA A., *International migration and remittances*, Editura Paralela 45, București, 2007.

6. GHEȚĂU V., *The Known And The Unknown Face Of Romanian International Migration*, International Conference „Effects Of Migration On Population Structures In Europe”, Vienna, 1-2 December 2008 Organizer: Vienna Institute Of Demography / IIASA.

7. GOLDSTEIN J.; PEVENHOUSE C. J., *Relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2007.

8. IANOȘ I., *Restructurarea economică și fenomenul de migrație în România*, în „Revista geografică”, T.V., 1998 - serie nouă.
9. IANOȘ I., *Sensuri și intensități ale migrației recente la mare distanță în România*, în revista „Comunicări de Geografie”, 2000, vol. 4.
10. IAȚU C., *Demographie et géographie du travail en Roumanie post-décembriste*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2006.
11. IAȚU C., *Les implications des tendances démographiques en Roumanie post-révolutionnaire*, XLIIIe colloque de l'ASRDLF, Grenoble-Chambéry, 11-13 Juillet 2007.
12. NEGUȚ S.; RUSU V.; *Brain Drain from Romania*, in “Revue Romaine de Géographie”, Tomes 45-46. 2002.
13. NEGUȚ S.; RUSU V.; DUMITRESCU A., *The exodus of the labour force from the perspective of Romanian society*, vol. “Science Policy, Mobility and Brain Drain”, Leeds, United Kingdom, July 2003.
14. NEGUȚ S., STOICA I., NEACȘU M.C., *Est-ce qu'il y a un modèle de la migration roumaine?*, în „Processi di globalizzazione ed equilibri demografici”, editori Luigi Di Comite, Marisa A. Valleri, Stefania Girone, Cacucci Editore, Quaderni del Dipartimento per lo studio delle Società mediterranee, Bari, 2010, pp. 191-216.
15. RUSU V., *Migrația forței de muncă în Europa*, Editura Arvin Press, București, 2003.

PROCESUL DECIZIONAL AL ECHIPAJELOR ELICOPTERELOR DE LUPTĂ ÎN MEDIUL AMENINȚĂRILOR HIBRIDE DIN AFGANISTAN¹

*Dr. Sławomir AUGUSTYN**

Articolul de față tratează modul de luare a deciziilor de către echipajele elicopterelor de luptă pe timpul desfășurării acțiunilor de luptă într-un mediu caracterizat de prezența amenințărilor hibride, așa cum este în prezent cel din Afganistan. Acest mediu - în care pericolul este un factor care trebuie luat în considerare - permite analiza reacțiilor comportamentale ale echipajelor, conducând astfel la identificarea posibilelor erori umane care pot apărea pe timpul executării misiunilor de zbor. De aceea, echipajele elicopterelor de luptă reprezintă un bun indicator al fiabilității într-o evaluare sistematică a factorilor care îi afectează pe piloți, personalul tehnic de la bord și cel de la sol.

Cuvinte-cheie: proces decizional; amenințări hibride; factori umani; echipaj al elicopterelor de luptă.

Introducere

Acest articol prezintă o analiză a amenințărilor cauzate de grupurile teroriste. Analiza se bazează pe dovezi și experiențe rezultate în urma unor misiuni executate de elicopterele aparținând Grupului Aerian Independent polonez (Independent Air

Group - IAG) dislocat în Afganistan în perioada 2008 - 2009.

Amenințările hibride au o mare importanță atunci când sunt analizate în raport cu factorii de fiabilitate și motivație, care constituie parte a procesului decizional al echipajelor elicopterelor de luptă. De exemplu, misiunile de luptă care se desfășoară într-un mediu cu amenințări hibride oferă șansa creșterii factorului motivațional – o componentă a procesului decizional al echipajelor elicopterelor de luptă – care reprezintă o valoare relativ permanentă sau pe termen lung ce contribuie la sporirea experienței totale de zbor a echipajului. Analiza fiabilității echipajelor elicopterelor de luptă este un factor important pentru identificarea erorilor umane. Cauzele – precum și efectele – erorilor umane se pot identifica în timpul misiunilor de luptă executate într-un mediu cu amenințări hibride. Această analiză a fiabilității echipajelor elicopterelor de luptă ajută la o evaluare sistematică a factorilor care îi afectează pe piloți, pe co-piloți, pe tehnicienii de bord și cei de la sol.

Conflictele militare impun însă și unele limitări în înțelegerea diversității activităților desfășurate de echipajele elicopterelor de luptă. Acesta este motivul pentru care, în războaiele moderne, cu

** Lt. col. conf. univ. dr. ing. Sławomir AUGUSTYN (s.augustyn@aon.edu.pl) este conferențiar universitar la Institutul de Forțe Aeriene și Apărare Aeriană din Facultatea de Management și Comandă, în cadrul Universității Naționale de Apărare, Varșovia, Polonia.*

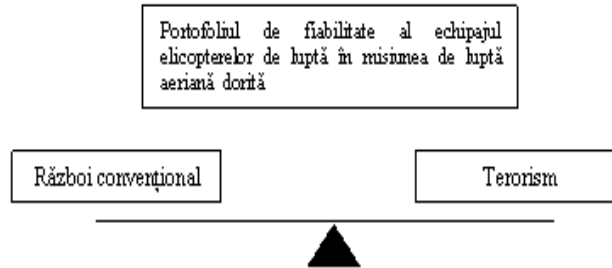

Figura nr. 1 Echilibrarea războiului modern

Sursa: Hoffman Frank G., *Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict*, Institute for National Strategic Studies, Washington, *Strategic Forum* no. 240, April 2009.

cerințe diferite, există o multitudine de proceduri utilizate într-un război convențional și în războiul împotriva terorismului, astfel cum se poate observa în Figura nr. 1.

În timpul planificării și executării misiunii de zbor și a transmiterii simultane de informații (feedback) către personalul de la sol, echipajele elicopterelor de luptă trebuie să ia rapid deciziile corecte, în condițiile în care ele trebuie să facă față unui spectru larg de amenințări.

Situațiile multimodale periculoase sunt adesea definite ca fiind amenințări hibride care diferă în cazul conflictelor neregulate față de cele tradiționale. Acesta este motivul pentru care pregătirea misiunilor de zbor ale elicopterelor de luptă ce urmează să se desfășoare într-un mediu cu amenințări hibride trebuie să înceapă cu analiza nivelului de pregătire al echipajelor și a riscului implicit la care acestea vor fi supuse. Evaluarea riscului operațional trebuie să includă procesul decizional al echipajelor elicopterelor de luptă. Un alt aspect important este faptul că, cel mai probabil, echipajul elicopterului de luptă trebuie să combine tacticile de zbor cu moștenirea genetică și experiența echipajului de zbor într-un mediu cu amenințări hibride (de exemplu, terorism, lovituri selective sau lupta împotriva insurgenților). Constructul „amenințări hibride” pare a fi o valoare importantă în timp, deoarece:

- descrie caracterul evolutiv al unui conflict mai bine decât contra-insurgența;
- pune sub semnul întrebării gândirea „convențională” (doar operațiunea militară schematică) care dezvoltă abilitățile intelectuale ale militarilor care execută misiunea;
- subliniază spectrul larg și granularitatea conflictelor umane;
- sensibilizează cu privire la riscurile potențiale

și costurile aferente prezentate de diferitele opțiuni în dezbateră în curs între amenințări și valoarea relativă a potențialului militar².

Acțiunile împotriva amenințărilor hibride permit dezvoltarea de noi capacități pentru o serie de operații aeriene militare executate de echipajele elicopterelor de luptă.

1. Bucla decizională a echipajelor elicopterelor de luptă în mediul amenințărilor hibride

Filozofia buclei decizionale a echipajelor elicopterelor de luptă oferă cea mai bună soluție pentru a analiza eficiența aeronavelor în timpul zborului în medii cu amenințări hibride. Filozofia este de a influența cu privire la modificările în materie de echipamente de bord care deja există în elicopterele moderne³.

Pentru a interpreta comportamentul echipajelor, se apelează la cunoștințe și experiență moderne. Mai presus de toate, operațiunile aeriene ar trebui să includă un model de buclă decizională echipajului, care să permită:

- o creștere mare în potențialul de misiune,
- implicarea progresivă a tacticilor aeriene,
- constrângeri ale planului și alegeri privind strategia,
- integrarea echipamentului selectat de către piloți și echipaj,
- analiza experienței rezultate în urma executării misiunilor aeriene reale și cu risc scăzut,
- cooperare pe timpul pregătirii misiunilor, asigurării mentenanței și executării operațiilor aeriene viitoare.

Un astfel de model, mai presus de toate, va fi capabil să asigure un proces decizional eficient și comportamentul așteptat al unui echipaj în timpul zborului de luptă.

Tip de zbor	Multiplicator
Zbor pe timp de zi	1.0
Zbor pe timp de zi urmând profilul terenului	1.3
Zbor instrumental	1.4
Zbor pe timp de noapte	1.4
Zbor razant pe timp de zi (tip <i>Nap of the Earth</i> - NOE)	1.6
Zbor pe timp de noapte urmând profilul terenului	2.1
Zbor pe timp de noapte folosind ochelari de vedere pe timp de noapte (Night Vision Goggles - NVG)	2.3

Tabelul nr. 1. Ghid de duranță a echipajului

Sursa: Whyte G., *Fatal Traps for Helicopter Pilots*, New Zealand, editura Reed, 2003.

Procesul decizional al piloților (echipajelor) impune elemente unice în ceea ce privește supraviețuirea elicopterelor și navigabilitatea în timpul misiunilor de zbor. Acestea sunt câteva probleme cu care un echipaj al elicopterelor de luptă se poate confrunta:

- cerințe pentru diferite configurări ale cabinei,
- interfață compatibilă cu alte sisteme,
- elemente corespunzătoare privind posibilitatea echipajului de a îndeplini anumite misiuni (nivelul de instruire, calificări, etc.),
- profilaxia echipajului,
- programe profesionale ale echipajului.

Un alt aspect al procesului decizional al echipajului elicopterelor este dependența de tipul de zbor. Atunci când se analizează diferite tipuri de zbor cu elicopterul, se vor observa diferențe semnificative în cantitatea de stres căreia trebuie să-i facă față echipajul în timpul perioadelor de serviciu de luptă. De exemplu, luând în considerare diferența în capacitățile de manevră ale elicopterelor, ar trebui amintit faptul că 1,6 ore de serviciu standard de zbor zilnic sunt egale cu 1 oră de zbor razant (tip *Nap-of-the-Earth* - NOE). De asemenea, 2,3 ore de zbor standard sunt echivalente cu 1 oră de zbor pe timp de noapte efectuată cu ochelari speciali de vedere pe timpul nopții. De aceea, acești multiplicatori sunt folosiți pentru a determina timpul maxim de zbor al unui elicopter, după cum reiese din Tabelul nr. 1. Este foarte important să se determine volumul de muncă și performanța echipajelor în timpul perioadei de serviciu și să se asigure o perioadă de 24 de ore pentru odihnă.

Având în vedere succesul unei misiuni de zbor desfășurate într-un mediu cu amenințări hibride,

bucla decizională trebuie să sprijine activitățile echipajului implicat în procesul operațional, așa cum se poate observa în Figura nr. 2. Mai presus de toate, bucla decizională descrie factorii condiției fizice (de exemplu, moștenirea genetică, cunoștințele și experiența dobândite etc.) în scopul de a lua o decizie imediată și corectă și de a îndeplini complet misiunea încredințată.

Toate componentele acestei bucle se referă la: cerințe, analiza intenției, luarea deciziilor și executarea de acțiuni corelate cu obiceiuri, comportamente și reacții.

Cerințele sunt aplicabile la colectarea de informații privind amenințările hibride. Echipajul elicopterelor de luptă trebuie să fie capabil să se adapteze la circumstanțe imprevizibile create de amenințările hibride în timpul misiunii de zbor. Analiza intenției, corelată cu moștenirea genetică, contextul cultural, experiența și evoluția intelectuală, dă planului de acțiune un element suplimentar în procesul de luare a deciziilor al echipajului elicopterului.

Decizia echipajului este o condiție finală al realizării de activități concrete.

Un alt aspect al activității echipajului, care trebuie să fie luat în considerare pentru a atinge succesul în misiuni și operații, este feedback-ul, respectiv un mesaj de răspuns cu privire la o dezvoltare interactivă în contextul evenimentelor. Feedback-ul este recunoașterea unei situații între procesul de decizie pentru acțiuni și cerințele de analiză a intenției echipajului. Pe scurt, bucla decizională prezintă procesul de prognoză a diferitelor moduri de comportament ale echipajului elicopterelor de luptă ce pot să apară pe timpul

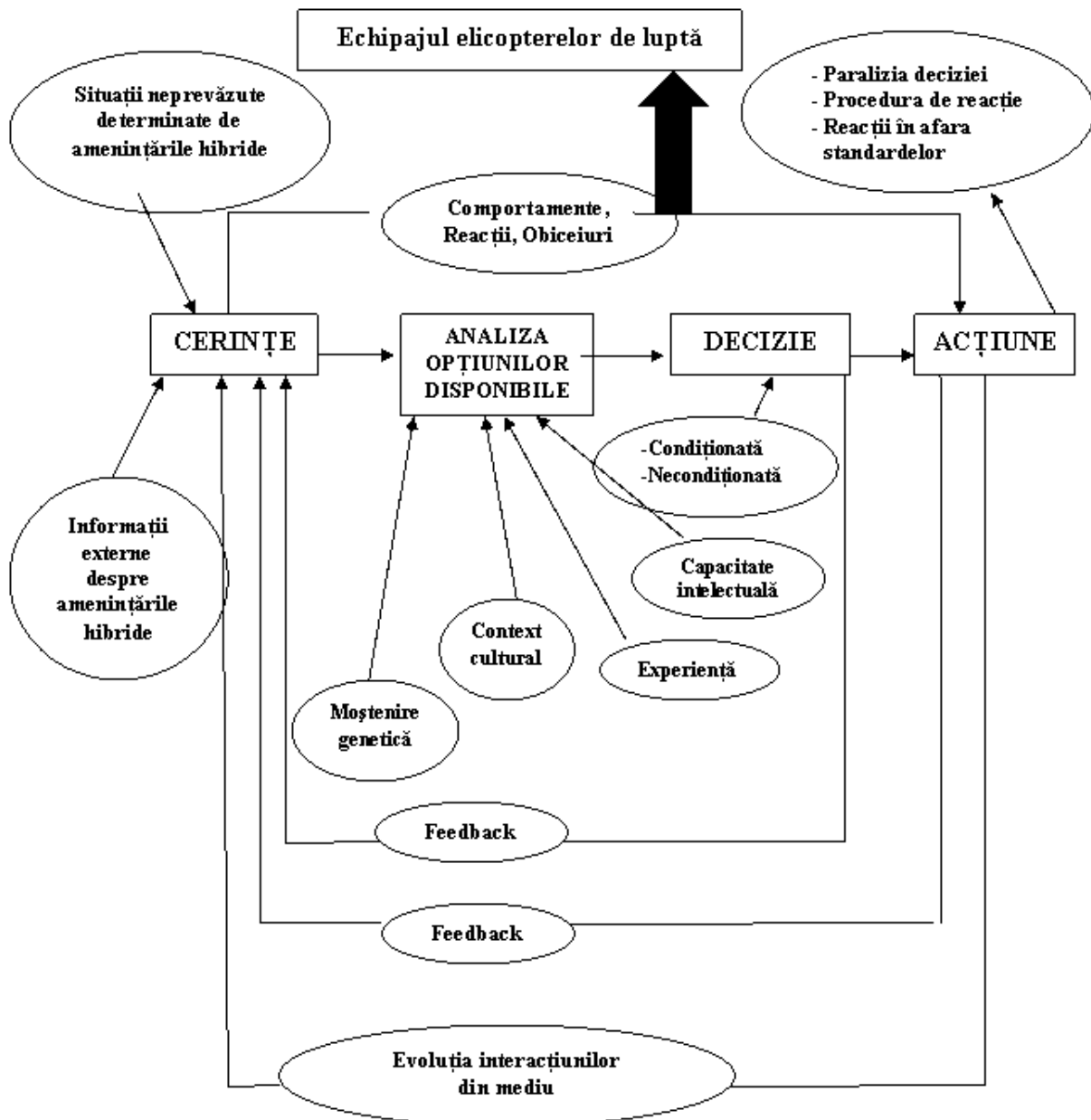

Figura nr. 2. Bucla decizională a echipajelor în mediul amenințărilor hibride
 Sursa: Augustyn S., *Decision Model for Needs Increase of Combat Helicopter Survivability*, Varșovia, Universitatea Națională de Apărare, 2009.

executării unui spectru larg de misiuni în cadrul războiului împotriva terorismului.

2. Elicopterul de luptă - componentă a operațiilor de stabilitate executate într-un mediu cu amenințări hibride

Operațiile de stabilitate includ toate activitățile specifice unei situații operaționale într-o zonă de conflict în care amenințările hibride sunt prezen-

te. Din păcate, în zona de conflict cu amenințări hibride, gama de acțiuni nu este clară în ceea ce privește realizarea păcii.

Executarea misiunilor în cadrul operațiilor de stabilitate trebuie înțeleasă ca o acțiune desfășurată în condiții periculoase. În cazuri dificile, aceste acțiuni trebuie să fie susținute de informații utile despre specificul conflictului⁴.

În scopul de a pregăti operațiile aeriene, toate amenințările dintr-o zonă de conflict trebuie să

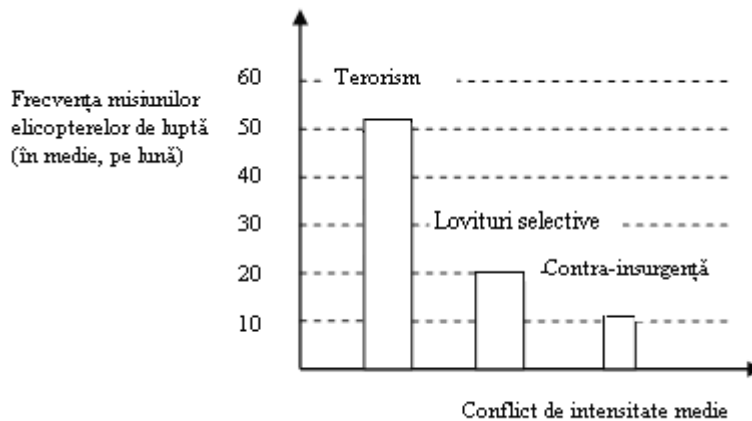

Figura nr. 3 Frecvența folosirii elicopterelor de luptă în amenințările hibride

Sursa: Hoffman Frank G., *Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict*. Institute for National Strategic Studies, Washington, *Strategic Forum* no. 240, aprilie 2009.

fie cunoscute. Misiunile de stabilitate sunt, de asemenea, modelate de procedurile politice și cooperarea civil-militară în conformitate cu dreptul internațional⁴.

Misiunile și sarcinile executate de elicopterele de luptă pe timpul operațiilor de stabilitate pot include:

- ajutorul umanitar;
- sprijinul guvernului;
- sprijinul contra-insurgenței;
- loviturile selective împotriva elementelor teroriste;
- evacuarea non-combatanților (în special copii și persoanele în vârstă);
- apărarea țărilor prietene învecinate;
- controlul armamentelor;
- operațiile de menținere a păcii;
- demonstrațiile de forță (Figura nr. 3).

O metodă de a realiza stabilitatea politică, prin utilizarea elicopterelor de luptă, este prin operații de stabilitate, care trebuie analizate prin intermediul misiunilor aeriene cu caracter temporar care pot contribui la reducerea numărului de amenințări (de exemplu, acte de terorism, lovituri selective sau acțiuni contra-insurgență).

Aceste fapte creează, cu siguranță, situații negative din punct de vedere economic și politic. Prin urmare, o operație de stabilitate într-un mediu cu amenințări hibride necesită membri calificați corespunzător ai echipajelor elicopterelor de luptă; în consecință, același lucru se aplică pentru personalul tehnic de la sol. De asemenea, este necesar să se creeze proceduri speciale în tactica aeriană, prin îmbunătățirea programelor

de antrenament. Starea de pregătire și eficacitatea echipajului elicopterelor de luptă vor depinde și de utilizarea rațională și managementul echipamentelor care aparțin infrastructurii de aviație. Toate procedurile de mentenanță ale echipamentului aeronavei trebuie să fie instituite la nivelul sarcinilor operaționale și funcționale. Aceste sarcini permit executarea anumitor misiuni aeriene cu resursele disponibile, prin utilizarea noilor tehnologii.

Un alt element foarte important este realizarea unui grafic al stării de pregătire a echipajului elicopterelor de luptă și timpul de reacție (timpul scurs de la primirea ordinului de decolare până la lovirea efectivă a țintei) în cazul apariției unor situații periculoase.

Acesta este motivul pentru care performanța unui echipaj al elicopterelor de luptă este condiționată de:

- cunoașterea zonei de zbor pe o rază de cel puțin 150 km în jurul bazei, reperate geografice, cursurile de apă, specificul terenului și rețeaua de aeroporturi;
- folosirea unui echipament complet de navigație;
- cunoașterea metodelor de supraviețuire;
- asigurarea primului ajutor medical;
- cunoașterea stadiului actual al operațiilor aeriene într-o anumită zonă și a condițiilor meteorologice,
- respectarea normelor de securitate a zborului pe timpul îndeplinirii sarcinilor.

În timpul unui accident, echipajele elicopterelor de luptă trebuie să colecteze informații despre:

- specificul locului accidentului;
 - analiza pe hartă a zonei accidentului.
- Echipajul trebuie, de asemenea:
- să contacteze comandantul unui convoi prin mijloace de comunicare radio;
 - să determine starea mentală și / sau fizică a victimelor;
 - să determine gradul necesar de asistență;
 - să evalueze condițiile și posibilitatea de aterizare în apropierea locului accidentului;
 - să ofere asistență victimelor, să raporteze direct comandantului operației.

Procedura standard presupune că echipajele elicopterelor de luptă au o pregătire suficientă înainte de a fi angajate în misiuni de stabilitate. Antrenamentul lor trebuie să includă întrebuințarea mijloacele de comunicații radio și cunoașterea procedurilor care sunt necesare pentru orientarea zborurilor elicopterelor de luptă pe timpul escortării convoaielor, în scopul de a asigura protecția împotriva amenințărilor teroriste. În timpul participării la operații de stabilitate, echipajele elicopterelor de luptă trebuie să fie, de asemenea, familiarizate cu condițiile speciale de zbor în circumstanțe noi și imprevizibile.

În plus, în cazul în care echipajele elicopterelor sunt incluse într-un grup de reacție rapidă, ele pot avea experiența unor antrenamente în comun cu soldați aparținând mai multor etnii, având o experiență de luptă diferită și competențe care trebuie să fie împărtășite echipajelor respective pentru a asigura un nivel ridicat de securitate pentru convoaie și sprijinul operațiilor de luptă. De aceea, avantajul de a folosi elicoptere de luptă în misiunile de stabilitate este o activitate eficientă pentru toate operațiunile de menținere a păcii.

Terenul deschis poate pune echipajul elicopterelor în situații periculoase, create de către grupuri teroriste, iar, în același timp, zonele urbane favorizează apariția unor situații imprevizibile. Elicopterele de luptă au șanse mici de supraviețuire în situația unui atac lansat de gherile asupra acestora, deoarece tehnicile de camuflaj folosite de luptătorii de la sol s-au perfecționat în timp, făcând mai dificilă descoperirea lor de la bordul elicopterelor de luptă; prin urmare, dacă este posibil, elicoptere ar trebui să evite zborurile în zonele urbane dense.

3. Lecții învățate din modul de întrebuințare a elicopterelor de luptă ale Forțelor Aeriene Poloneze în timpul misiunii din Afganistan din perioada 2008 - 2009

Analiza amenințărilor hibride în scopul de a pregăti grupul polonez de elicoptere de luptă pentru misiunea din Afganistan a fost, de asemenea, bazată pe experiența trupelor sovietice din perioada 1979 - 1989.

În timpul operației militare din Afganistan, sovieticii au folosit cu precădere mijloace aeriene, în special elicoptere de luptă. A fost important faptul că, în timpul operațiilor din Afganistan, sovieticii au folosit elicoptere de același tip ca și cele din dotarea Forțelor Aeriene Poloneze: Mi-24 (Hind) și Mi-17 (Hip), de asemenea cunoscut sub numele de Mi-8 MT modernizat. Prin urmare, experiența sovietică în operațiile aeriene din Afganistan este de o mare valoare, deoarece ea oferă o perspectivă practică asupra modului de întrebuințare a mijloacelor aeriene împotriva rebelilor înarmați cu arme anti-aeriene în contextul specific afgan.

Studiul „Helicopters in Afghanistan”²⁵ conchide că atacul executat de mujahedini (luptători de gherilă islamici) cu rachete anti-elicopter a depins de altitudinea de zbor și tipul de misiuni executate de elicoptere pe timpul operațiilor aeriene de luptă. Elicopterele de asalt Mi-24 au fost, cel mai adesea, ținta focului rebelilor pe timpul executării sprijinului aerian al trupelor terestre. Au fost înregistrate între 5% și 47% de astfel de cazuri pe timpul escortării convoaielor și de la 25% la 27% din totalul unor astfel de incidente. Mai mult, elicopterele de transport Mi-17 au fost cele mai vulnerabile, constituind țintele preferate ale atacurilor rebelilor în timpul executării aterizării: au avut loc de la 48% la 50% incidente. Atacurile rebelilor asupra elicopterelor de luptă s-au produs cu preponderență pe timpul desfășurării activității de zbor. În cazul elicopterelor Mi - 8MT, aproximativ 87% - 89% din atacuri au avut loc în timpul activității de zbor, iar aproximativ 4% - 6% din atacuri au avut loc în timpul decolării și aterizării.

Tabelul nr. 2 arată amploarea avariilor suferite de elicopterele de luptă, în funcție de altitudinea la care au evoluat. Experiența sovietică rezultată în urma întrebuințării elicopterelor de luptă în Afganistan arată că cele mai periculoase atacuri rebele au avut loc în timpul

Altitudinea deasupra nivelului solului [m]	Valoarea relativă a avariilor elicopterelor de luptă [%]
0 - 200	22-24
200 - 400	8 - 10
400 - 600	16-18
600 - 800	14-16
800 - 1000	12-14
1000 - 1200	10-12
1200 - 1400	3 - 5
1400 - 1600	1 - 3
1600 - 1800	2 - 4
1800 - 2000	2 - 4

*Tabelul nr. 2 Valoarea procentul relativ de avarii ale elicopterelor de luptă, în funcție de altitudine.⁶
Sursa: A. Wołodko, Goryszkow W. Helicopter in Afghanistan, Moscova, 1993, p. 50.*

zborurilor la altitudini de până la 200 m deasupra nivelului solului (22% -24%), și între 400 m și 600 m (16% - 18%).

Foarte interesant din punct de vedere al procesului decizional al pilotului (echipajului) într-un mediu cu amenințări hibride este studierea modului de executare a atacurilor asupra unui elicopter, în funcție de:

- faza de atac asupra țintei,
- numărul de rachete folosite,
- influența unor tipuri majore de daune asupra sistemului de siguranță al elicopterului.

În cazul elicopterelor de atac Mi – 24, cel mai mare număr de atacuri a fost înregistrat pe timpul:

- primului atac direct asupra țintei (de la 75 la 77 de lovituri);
- atacurilor ulterioare asupra țintei (de la 52 la 54 de lovituri);
- foc executat de jos și din spate (de la 48 la 50 de lovituri).

În ceea ce privește elicopterele de transport Mi-8MT, cele mai multe atacuri asupra acestora au fost înregistrate pe timpul:

- apropiierilor ulterioare de țintă (de la 73 la 75 lovituri);
- primei apropieri de țintă (de la 53 la 55 de lovituri).

În analiza tipurilor de elicoptere menționate anterior, se pot observa niveluri diferite de eficacitate a atacurilor executate de la sol asupra acestora, care depind de modul de apropiere de țintă. Întocmirea unei baze de date care să conțină diferitele modalități de apropiere de țintă,

împreună cu informații despre felul cum, de ce și unde a avut loc, va permite evitarea altor pierderi în viitor. Analizând totalul misiunilor executate de elicopterele sovietice în Afganistan, s-a constatat o că 50% din acestea au fost lovite cu un glonț, aproximativ 25% din ele cu două gloanțe și un procent de 12% cu mai multe gloanțe. Experiența sovietică arată, de asemenea, că cele mai multe defecțiuni cauzate de atacurile inamice au afectat, în următoarea ordine:

- rotoarele principale;
- rotoarele de coadă;
- motoarele cu turbină;
- elementele mecanice, structurale ale fuzelajului;
- cutia schimbătorului de pas;
- elementele radio-electronice.

Principalele mijloace active de luptă ale mujahedinilor au constat în mitraliere anti-aerene de diferite calibre, lansatoare de grenade și mine și rachete sol-aer. Trebuie subliniat aici faptul că, mai ales în prima jumătate a perioadei în care au fost duse acțiuni de luptă de către armata sovietică de atunci în Afganistan, mijloacele de luptă ale localnicilor au constat în arme de calibru mic sau mare, în special rachete anti-elicopter.

Tactica elicopterelor de luptă sovietice a fost adaptată și dezvoltată pe baza experiențelor anterioare. Împotriva elicopterelor de luptă, inamicul a folosit următoarele arme:

- rachete anti-aerene;
- focul artileriei anti-aerene;
- alte mijloace anti-aerene, cum ar fi, de

exemplu, arme de calibru mic, IED (dispozitiv exploziv improvizat etc.)⁸

Acesta este motivul pentru care activitățile aviației în cadrul ISAF (International Security Assistance Force) sunt greu de determinat. Cele mai frecvente forme de acțiune împotriva elicopterelor de luptă au constat în tragerea cu armament individual (kbkAK, PK-7, 62 mm) și aruncătoare de proiectile reactive anti-tanc; cu toate acestea, și mitralierele multi-calibru au fost utilizate în mod obișnuit⁹.

În perioada analizată, elicopterele forțelor de coaliție au fost lovite de rachete sol-aer (Arrow, Stinger, NH - 5), acestea reprezentând una din formele amenințărilor hibride. În ciuda absenței unor astfel de situații în cazul acțiunilor desfășurate de IAG în perioada 2008 - 2009, ele ar putea reapărea. Dispozitivele explozive improvizate sunt încă folosite pe scară largă în războiul mujahedinilor.

IED au reprezentat cea mai mare amenințare pentru trupele coaliției în timpul operațiilor de stabilitate și, de asemenea, pentru elicopterele de luptă. Atacurile rebelilor au fost executate destul de des împotriva convoaielor de vehicule și aeronavelor aflate în misiune, de exemplu QRF (Forța de reacție rapidă), CAS (zona de căutare delimitată) sau MEDEVAC (evacuare medicală). Dispozitivele explozive improvizate (IED) au fost plasate în cele mai probabile locații folosite pentru aterizarea elicopterelor. Datorită IED, Forțele Aeriene Americane au pierdut un elicopter MEDEVAC. Au fost, de asemenea, o mulțime de situații în care s-a încercat distrugerea zonelor de aterizare ale elicopterelor de luptă.

Tacticile rebelilor afgani împotriva elicopterelor s-au bazat pe lecțiile învățate în timpul războiului cu fosta Uniune Sovietică. Cea mai mare problemă a reprezentat-o atacurile rebelilor asupra elicopterelor de luptă executate în momentul aterizării pe timp de noapte. Întrucât forțele de coaliție au întrebuințat aparatura de vedere pe timp de noapte (NVG), acest lucru le-a asigurat un nivel mai ridicat de siguranță împotriva unui potențial atac inamic. În perioada 2008-2009, elicopterele de luptă au evitat cele mai mari amenințări hibride prin folosirea tacticilor specifice Grupului Aerian Independent. Echipajele elicopterelor de luptă au executat misiuni independente, folosind zborul la profilul terenului la o altitudine adecvată de aproximativ 300 - 400 m. În scopul de a evita

focul artileriei anti-aeriene și rachetele sol-aer, o atenție deosebită a fost acordată alegerii corecte a manevrelor de zbor ale elicopterelor.

Zborul la altitudini joase a fost cel mai eficient mod de a evita pierderile de război de către elicopterele de luptă în Afganistan, în perioada 2008 - 2009. Misiunile executate de elicopterele de luptă au asigurat o protecție bună pentru forțele terestre; pentru executarea oportună a manevrelor tactice în scopul evitării focului artileriei antiaeriene, echipajele elicopterelor au planificat continuu misiunea lor pe timpul zborului în teritoriul ostil, analizând inclusiv condițiile periculoase din teren, cum ar fi clădiri, obstacole. Un mod eficient de acțiune a constat în reducerea altitudinii de zbor pentru a obține gradul maxim de eficiență a elicopterului. Zborul elicopterelor de luptă s-a executat folosind manevre de tip „șarpe”, cu viteză maximă și schimbări periodice de altitudine¹⁰.

Analizând modul de întrebuințare a elicopterelor Mi-24 și Mi-17 în timpul operației ISAF, precum și experiența echipajelor acestora rezultată din impactul acțiunilor grupurilor teroriste asupra misiunilor de luptă, soldații polonezi trebuia să asigure o siguranță maximă a misiunilor executate de către elicopterele aparținând Grupului Aerian Independent.

Din 2008 până în 2009, o serie de evenimente au avut loc; echipajul unei patruli de elicoptere (2xMi17, 1xMi-24), aflată în misiune pe drumul dintre Ghazni și Sharan, a observat un vehicul avariat al coaliției. Ocupanții vehiculului au chemat în ajutor soldați polonezi, iar echipajul elicopterului a decis să aterizeze în apropiere. După aterizare, au luat la bord un soldat rănit, în scopul de a-l transporta la spital, în baza Bagram. În timpul decolării, s-a tras în elicopterul de luptă Mi-17 1V de către rebeli din clădirile învecinate. Din cauza avarierii lamelelor rotorului de coadă, elicopterul a trebuit să aterizeze în cel mai scurt timp. În iulie 2009, pe timpul sprijinului unei patruli afgane, s-a tras în două elicoptere Mi-24 de către un mic grup inamic (cu aproximativ 80 - 120 de gloanțe), din zona de clădiri a unui sat din apropiere. Decizia echipajului elicopterelor a fost de a reveni la baza de Ghazni, deoarece ei nu aveau date concrete despre situația rebelilor în acea zonă și posibilitățile lor de acțiune. După sosirea forțelor terestre ale coaliției, s-a constatat că rebelii părăsiseră zona.

Un exemplu este cel din august 2009, când două elicoptere Mi-17 au executat misiuni de sprijin al

Armatei Naționale Afgane. În timpul zborului, unul dintre elicoptere, care se afla în emisfera dreaptă extremă a observat posibilitatea executării de către rebeli a unui atac cu lansatoare de grenade. După o scurtă informare cu privire la eveniment, s-a decis abandonarea misiunii și revenirea la baza Ghazni. Într-un alt eveniment, două elicoptere Mi-17 executau o misiune de sprijin al unei patrule poloneze care acționa în districtul Ajiristan. Pe timpul îmbarcării soldaților la bord, rebelii au executat foc asupra elicopterelor folosind grenade antitanc. După aterizare, s-a constatat faptul că unul dintre aceste elicoptere a suferit mai multe avarii la fuselaj. Un alt eveniment a fost atunci când s-a tras într-un elicopter Mi-17 cu o grenadă antitanc. În același timp, în elicopterul de luptă Mi-24, sprijinit de al doilea Mi-17, s-a tras, de asemenea, cu arme de calibru mic. Primul elicopter Mi-17 a trebuit să decoleze imediat, chiar dacă avea schije în fuselaj.

În octombrie 2009, s-a tras în două elicoptere Mi-24, în timpul zborului, de către rebeli din clădirile situate la aproximativ 1000 m de pista de lângă baza Ghazni. Din fericire, elicopterele nu au suferit nicio avarie. O altă situație a avut loc în timpul unui zbor de luptă, când echipajul unui elicopter Mi-17 a auzit două sunete surde în corpul aeronavei. În acest caz, nu erau focuri de armă de la sol. Echipajul a verificat performanța instalației de alimentare și sistemele de control de la bordul elicopterului. Valorile parametrilor de zbor erau corecte. Echipajul a decis să continue misiunea aeriană spre baza Ghazni. Cu toate acestea, în timpul inspecției tehnice de la sol executată după revenirea din misiune, s-a descoperit o gaură în partea de jos a cabinei de pilotaj. Glonțul a străpuns podeaua și a avariat panoul de control din partea inferioară laterală a cabinei. Avaria a constat în 14 găuri produse în cutia de viteze principale și afectarea apărătoarei drepte a sistemului de răcire cu ulei. Mai mult, în partea stângă a blocului hidraulic au fost descoperiți trei șrapneli și avarii ale huselor de piele ale instalației hidraulice principale.

Pe baza evenimentelor prezentate mai sus, poate fi percepută intensitatea specifică a activităților militare ale rebelilor, în special în timpul verii. Acesta este motivul pentru care personalul navigant al Grupului Aerian Independent a fost antrenat pentru executarea unor tactici de zbor speciale care să răspundă oportun evenimentelor ce ar putea apărea pe timpul executării misiunilor

reale, cum ar fi zborul în funcție de configurația terenului sau de condițiile atmosferice (temperaturi ridicate, vânt puternic, furtuni mari de praf). Alți indicatori suplimentari luați în considerare au fost capacitățile elicopterelor MI-24 și Mi-17 1V, de exemplu raza lor maximă de acțiune, raza tactică etc., precum și tacticile folosite de grupurilor teroriste - care se schimbau frecvent - și mijloacele prin care acestea atacau elicopterele coaliției, de exemplu armament individual, mitraliere grele, lansatoare de grenade și lansatoare portabile de rachete sol-aer cu rază scurtă de acțiune etc.¹¹ În scopul de a asigura siguranța echipajelor elicopterelor Grupului Aerian Independent, tacticile de zbor s-au axat pe acțiunile celulei de elicoptere. Grupul tactic a fost compus din două celule având în componență fiecare câte două elicoptere Mi-24 și două elicoptere Mi-17 1V. Elicopterele MI-24 au acționat pentru a reduce riscul atacurilor rebelilor asupra elicopterelor Mi-17 1V. În plus, înainte de fiecare misiune, echipajele elicopterelor au fost informate despre situația meteorologică, zonele de activitate ale inamicului și poziția în momentul respectiv a patrulilor aliate. De asemenea, fiecare membru al echipajului elicopterelor trebuia să aibă aptitudinile necesare pentru a efectua supravegherea spațiului aerian și a terenurilor în sectorul de zbor stabilit. Recunoașterea corectă a zonelor în care urmau să se desfășoare misiunile a permis îndeplinirea acestora prin zbor la altitudini de până la 1.000 m deasupra nivelului solului.

Pentru a evita atacurile rebele cu arme de calibru mic și anti-tanc, elicopterele de luptă trebuia să zboare la o altitudine de cel puțin de 200-300 m deasupra solului. Mai mult, aceste elicoptere trebuia să evite zborurile scurte deasupra zonelor de clădiri și cele la o înălțime mai mică de 2/3 a versanților muntoși. Dacă existau informații despre posibilitatea ca rebelii să utilizeze arme anti-aeronave (pe baza datelor de recunoaștere), a existat o selecție de rute în această zonă. Elicopterele foloseau modul terenului natural în cazul în care profilul de zbor nu putea fi realizat. Cu toate acestea, rutele de zbor cu elicopterul au fost planificate folosindu-se punctele de raportare (Air Check Point - ACP).

Dacă avem în vedere decolările și aterizările executate în siguranță de către elicopterele din Baza de Operare Înaintată (Forward Operating Base - FOB) Ghazni, trebuie să menționăm faptul că a existat o monitorizare continuă pe o rază de

aproximativ 25 km, realizată cu camerele montate pe aeronave. Elicopterele Mi-17 care au transportat trupe în zona de operații au fost întotdeauna sprijinite de elicoptere Mi-24. Acest lucru a fost foarte important, deoarece zona de operații nu era întotdeauna securizată de la sol pe timpul executării manevrelor de aterizare și decolare. În aceste cazuri, manevra elicopterului de luptă Mi-24 (executată pentru protecția aterizării / decolării elicopterului Mi-17) a fost caracterizată de parametri de zbor de aproximativ 300 - 500 m față de punctul de aterizare / decolare și pe verticală de aproximativ 100 m. Datorită adoptării unor noi tactici de zbor, echipajele elicopterelor au avut posibilitatea monitorizării permanente a zonei, în scopul de a se apăra imediat împotriva unui posibil atac rebel. În timpul zborului elicopterelor de luptă, manevra cercului intern în apropierea clădirilor a fost efectuată între 50 m și 100 m, în timp ce cercul extern a păstrat altitudinea de 200 - 300 m. Pentru izolarea simultană a inamicului în zonele de operații, această manevră a dat un rezultat foarte bun pentru executarea capacului compartimentului de pe teren. Aceasta tactică a fost, de asemenea, folosită de elicopterele Mi-17 în timpul misiunilor de transport aerian. În condiții de temperaturi ridicate, cele mai bune operațiuni de transport cu elicopterul au fost pe timp de noapte, prin utilizarea NVG (aparaturii de vedere pe timp de noapte), pentru a reduce riscul de distrugere a elicopterului de către inamic. Echipajele elicopterelor au fost suplimentate pentru a permite reducerea timpului petrecut la sol în cazul executării atacului de către inamic¹².

Înainte de executarea misiunii, comandantul echipajului elicopterului trebuia să reducă numărul de pasageri sau cantitatea de marfă pentru a diminua greutatea maximă la decolare a elicopterului, deoarece greutatea la decolare se corela cu condițiile meteorologice care se schimbau în fiecare zi, mai ales în cazul zborurilor executate pe timp de vară, cu temperaturi atmosferice ridicate între orele 10.00 - 16.00, ora locală. Zborurile elicopterelor între apusul și răsăritul soarelui erau executate doar cu utilizarea aparaturii de vedere pe timp de noapte cu un nivel de iluminare nu mai puțin de 25%. Acest lucru era foarte important pentru siguranța elicopterelor de luptă, deoarece în perioada dintre zori / răsărit / și asfințit / apus, elicopterele de luptă au fost foarte vizibile de către inamic. Pe baza experienței practice din misiunile anterioare, inclusiv Irak, misiunile aeriene

devin mai eficiente în îndeplinirea sarcinilor de luptă, precum și în dezvoltarea competențelor echipajului elicopterelor în misiuni de coaliție împotriva terorismului. Experiența misiunilor aeriene anterioare a furnizat mai multe informații importante, în special pentru echipajul elicopterelor MEDEVAC, referitoare la:

- aranjamentele pentru acordarea primului ajutor,
- sprijinul pentru alte grupuri ale coaliției.

În plus, elicopterele Mi-17 au furnizat echipamente care au fost utile pentru supraviețuire și apărare împotriva unui posibil atac, de exemplu, consumabile medicale, apă, alimente, muniție și saci de dormit etc. Având posibilitatea de a transmite informații despre echipamentele distruse prin mijloace securizate (telefon prin satelit sau telefon mobil) la Centrul Tactic de Operații (Tactical Operations Centre – TOC) al Grupului Aerian Independent, comandantul forței de la sol putea alege un anumit loc pentru a aștepta sosirea forțelor de salvare, soldații organizând apărarea zonei respective împotriva posibilelor atacuri ale rebelilor. La acel moment, comandantul elicopterului a trimis de îndată la TOC informațiile necesare pentru angajarea sistemului MEDEVAC. La rândul lui, personalul din TOC a furnizat informații speciale pentru elicopterele de luptă. Dacă terenul și capacitățile tehnice permiteau o aterizare în condiții de siguranță, al doilea elicopter Mi-17 lua la bord supraviețuitorii.

Pe scurt, Grupul Aerian Independent a făcut un efort imens pentru pregătirea fizică a piloților (echipajelor) elicopterelor, în condițiile dure din Afganistan. Analiza amenințărilor hibride arată că tactica de coaliție a fost creată de „filosofia” zborului de noapte, cu utilizarea aparaturii de vedere pe timp de noapte. Echipajele elicopterelor Grupului Aerian Independent au schimbat ulterior procedurile folosite în timpul zborului din Afganistan, combinând abilitățile manuale ale echipajului elicopterelor și procedurile de executare a misiunilor de luptă¹³.

Concluzii

Recent, peste tot în lume, a existat o escaladare a războaielor locale și a terorismului, care au făcut multe victime omenești. Situațiile periculoase au origini în special religioase sau etnice, caracterizate de fanatism excepțional și cruzime. Prin urmare,

statele sunt angajate în vederea combaterii acestor amenințări prin acțiuni militare în cadrul unei alianțe sau coaliții adesea sprijinite de elicoptere de luptă împotriva amenințărilor hibride.

Iată de ce decizia echipajelor elicopterelor de luptă luată în timpul zborului într-un mediu cu amenințări hibride ar trebui să se bazeze pe anumite ipoteze:

1. Dezvoltarea contemporană a caracteristicilor fiziologice permite crearea unui sistem pentru de-finirea supraviețuirii unui elicopter folosind bucla decizională a echipajului.

2. Nivelul corespunzător al rezistenței elicopterului este dat de timpul corespunzător în procesul decizional al echipajului elicopterelor de luptă în timpul unei misiuni aeriene.

3. Noua abordare pentru analizarea misiunilor echipajelor elicopterelor de luptă influențează dezvoltarea de noi tehnologii și cunoștințe, îmbogățind paleta de proceduri tactice de aviație întrebuințate într-un mediu cu amenințări hibride.

Utilizarea elicopterelor de luptă este una dintre formele de sporire a securității și a moralului în rândul echipajului și al soldaților forțelor de coaliție, care duce la creșterea oportunităților pentru efectuarea misiunilor operaționale și tactice în medii cu amenințări hibride.

NOTE:

1 Traducerea prezentului articol a fost asigurată de redacție, cu consultarea unui specialist în forțe aeriene.

2 HOFFMAN Frank G., *Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict*. Institute for National Strategic Studies, Washington, Strategic Forum no. 240, aprilie 2009.

3 BORK Campell R.D., Bagshaw M., *Human Performance and Limitation in Aviation*, Oxford. BSP Professional Book, 1991.

4 CIEŚLAK E., *Leadership in Multinational Operations*, Varșovia, *Quarterly Bellona* No 1, 2007.

5 SMITH T., *Contemporary Interpretations of*

National Security, Varșovia, *Quarterly Bellona* No 1, 2007.

6 WOŁODKO A., Goryszkow W., *Helicopter in Afghanistan*, Moscow, 1993.

7 Referința autorului se bazează pe: WOŁODKO A., GORYSZKOW W., *Helicopter in Afghanistan*. Moscow, 1993, p. 50.

8 *Tactics of Army Aviation*, Poznan, Lot.21969/82.

9 Potrivit interviurilor autorului cu piloții polonezi care au participat la misiunea din Afganistan, înregistrate în 2010.

10 *Ibidem*.

11 *Ibidem*.

12 AUGUSTYN S., *Decision Model for Needs Increase of Combat Helicopter Survivability*, Varșovia, Universitatea Națională de Apărare, 2009.

13 *Tactics of Army Aviation*, Poznan, Lot.21969/82, p. 28.

BIBLIOGRAFIE:

1. AUGUSTYN, S., *Decision process support for leads of aircraft fleet user*, International Symposium Prof. Konatojskiego, PW, Płock, 2006.

2. AUGUSTYN, S., *Decision Model for needs increase of combat helicopter survivability*, lucrare științifică, Universitatea Națională de Apărare, Varșovia, 2009.

3. CAMPELL, R.D.; BAGSHAW, M., *Human performance and limitation in aviation*, BSP Professional Book, Oxford 1991.

4. KUNDU, A.K.; RAGHUNANTHAN, S.; COOPER, R.K., *Effect of aircraft surface smoothness requirements on cost*, The Aeronautical Journal, 2000, pp. 415 – 420.

5. LEWITOWICZ, J., *Exploitation basic of Aircraft*, Varșovia, ITWL, 2006.

6. WHYTE, G., *Fatal traps for helicopter pilots*, Reed publishing, New Zealand, 2003.

7. WIENER, E.; NAGEL, D., *Human factors in aviation*, Academic Press Limited, London, 1988. *Army Aviation*, Poznan, Lot.21969/82, p.28.

INCOMPATIBILITATEA DINTRE CARDURILE DE SĂNĂTATE ȘI NORMELE JURIDICE EUROPENE PRIVIND DREPTURILE OMULUI¹

*Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU**

Practicile biometrice constituie, la începutul secolului XXI, un tip postmodern de sclavie, ceea ce creează incompatibilitate cu drepturile fundamentale ale omului, cu statul de drept și cu democrația; aceste practici nu trebuie tolerate nici de comunitatea internațională, nici de statele care sunt membre în organizații internaționale având ca principal obiectiv asigurarea unor înalte standarde democratice. Actele «legale» emise de autoritățile publice române privind introducerea cardurilor de sănătate electronice în România sunt incompatibile cu prevederile legale ale instrumentelor regionale fundamentale, ratificate sau semnate de România, ca stat democratic. UE, ca și autoritățile publice române, trebuie să respecte nu doar drepturile omului, drepturile cetățenilor europeni, instrumentele juridice regionale și internaționale, dar și prevederile Constituției României.

Cuvinte-cheie: biometrie; carduri electronice de sănătate; drepturile pacientului; confidențialitatea datelor medicale; democrație; totalitarism electronic; Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale ale Cetățeanului European.

1. Incompatibilitate din perspectiva Convențiilor Europene incidente

Acte normative referitoare la cardurile de sănătate, analizate aici², sunt incompatibile cu

drepturile și libertățile fundamentale ale omului, așa cum sunt ele garantate inclusiv **printr-un instrument normativ regional, fundamental pentru ordinea juridică europeană, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului³, la care România este parte.** Or, în speță, vedem că, în loc de a respecta la nivel național concret acest instrument juridic definitoriu pentru ceea ce este un stat democratic și un stat de drept, autoritățile vremelnice ale statului român au înțeles să introducă pe teritoriul României și cu privire la persoanele ce trăiesc aici, o serie de prevederi incompatibile cu drepturile și libertățile fundamentale ale omului, deci și cu prevederile CEDO, care apără juridic la nivel european aceste drepturi și libertăți.

Astfel, conform Convenției, încă din art. 1, **statele părți se angajează să recunoască oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor toate drepturile și libertățile definite în titlul I al Convenției.** Prin urmare, statul român, înainte de a emite acte normative prin care să introducă (**obligatoriu sau opțional**) practici și acte biometrice pentru persoanele aflate sub jurisdicția sa, **trebuie să verifice** compatibilitatea acestora cu drepturile omului, atât prin prisma instrumentelor juridice regionale, naționale, cât și a celor internaționale. Pentru că, **în urma acestei verificări, apărea cu claritate situația de incompatibilitate între biometrie și drepturile omului, statul de drept și statul democratic,**

** Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU (madyantonescu@gmail.com), cercetător științific, este doctor în drept european, București, România.*

situație cerând alinierea riguroasă a statului român la cerința de respectare a *ius cogens*, a *tratatelor internaționale în materie de protecție a drepturilor omului și inclusiv, a propriei constituții !...*

Acest lucru nu s-a realizat, deci în momentul de față, autoritățile publice ale statului român se află în situația de a fi semnat și de a pune în aplicare⁴ acte normative care încalcă flagrant drepturile omului, desființându-le prin însăși esența lor, încălcând totodată normele juridice naționale, regionale și internaționale care le protejează.

Astfel, **dreptul persoanei umane la sănătate**, pe care îl condiționează până la desființare actele normative interne prin care autoritățile publice emit carduri de sănătate persoanelor aflate sub jurisdicția lor, **este un drept derivat inerent din dreptul la viață și care îl condiționează pe acesta din urmă.** Deci, implicit, este încălcat art. 2, titlul I /CEDO, care consfințește dreptul la viață al oricărei persoane și impune statelor părți să **îl ocrotească prin lege** (nu să îl condiționeze, nu să îl relativizeze, nu să îl afecteze în vreun fel prin acte normative și prin măsuri luate, în speță, prin practici biometrice). Or, **emiterea cardurilor de sănătate în temeiul celor două acte normative interne duce practic, la încălcarea dreptului la viață al persoanelor aflate sub jurisdicția statului român**, deoarece **condiționează** îngrijirea medicală din partea statului **de acceptarea cardului de sănătate**, în dispreț total al întregului set de principii de drept internațional, precum și al drepturilor și libertăților omului, privite în intercondiționalitatea lor (deci, nu doar a încălcării în esența sa, a dreptului la viață, legat intrinsec la dreptul la sănătate).

La fel, **este încălcat art. 3/CEDO, care interzice tortura și tratamentele inumane sau degradante** (din perspectiva statului de drept, a statului democratic, care respectă persoana umană, **nu este admisibilă impunerea** unui act biometric persoanelor care aparțin unui astfel de tip de stat, **biometria fiind o practică specifică statului totalitar și unui regim polițienesc, de desființare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului**). Biometria, din perspectiva textului CEDO, este **perfect asimilabilă atât definiției juridice internaționale privind tortura dar și unui tratament degradant, umilitor și inuman**, deoarece ea **afectează direct, deplin, definitiv, în esența sa, atât demnitatea cât și libertatea umană**, care sunt inerente ființei umane, potrivit

tuturor documentelor internaționale juridice în materie.

Coroborat cu cele două articole de mai sus, încălcate prin practica biometrică (în speță, emiterea cardurilor de sănătate biometrice persoanelor aflate sub jurisdicția statului român, **alături de încălcarea în esența sa a principiului nediscriminării, prin impunerea unei discriminări între aceste persoane pe criteriul religiei, al opiniei personale, al libertății de conștiință**), mai menționăm și încălcarea flagrantă a art. 4 și 5 din Convenție. Astfel, din cauza faptului că **biometria este în esența sa, o practică totalitară, de urmărire, control, supraveghere a persoanei umane, care desființează în esența sa demnitatea și libertatea umană**, care sunt inerent persoanei umane, rezultă că **persoana care are acte biometrice pentru a își defini statutul** (profesional, de pacient, de salariat, de călător, de cetățean etc.) **cu ajutorul unor astfel de acte, este o persoană care a decăzut din statutul de ființă liberă, demnă**, care nu se mai bucură de toate drepturile și libertățile fundamentale recunoscute de documentele internaționale în materia drepturilor omului, **în raport cu alte persoane care beneficiază de totalitatea acestor drepturi deoarece nu se definesc prin acte biometrice.**

Aceste persoane, **deoarece din subiecte devin obiecte**, fiindu-le afectată **esențial libertatea, demnitatea umană și drepturile lor ca persoane umane**, pe care statul și întreaga comunitate internațională (dacă se definește ca fiind una democratică, nu *aparent* democratică) trebuie să le respecte și nu să le desființeze, **nu mai sunt persoane libere și demne, fiind asimilabile, juridic, sclavilor** (din prisma acestor *pseudo-legislații* care încep să-și infiltreze aburii otrăvitori treptat, în corpul democratic al normelor naționale al unor state, la începutul secolului XXI, asemenea unor buruieni răsărite într-un parc ordonat, cu flori frumos mirositoare).

Juristul secolului XXI trebuie să fie foarte atent și să sancționeze cu rigurozitate și promptitudine orice încercări de acest gen menite a lăsa neobservate încălcările flagrante la adresa statului de drept, a democrației și drepturilor omului prin asemenea pseudo-legislații (adică, **prin false acte normative, care mimează o compatibilitate cu democrația când, de fapt, ele sunt chiar contrariul ei**), anunțând zorii unui tip foarte periculos de totalitarism electronic, ca nou tip de

înrobire a persoanei umane⁵ și de punere în discuție a pilonilor fundamentali ai ordinii democratice internaționale, naționale, europene, la începutul secolului XXI (care își are și el propriile proto-forme de sclavie și de totalitarisme).

Deci, statele care adoptă practici biometrice, *de facto* sau *de iure*, **încalcă principiul nediscriminării, întrucât tratează persoane aflate sub jurisdicția lor ca pe niște sclavi și nu ca pe persoane libere, demne, bucurându-se de deplinătatea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.** În acest moment, apare clară **prăpăstia** dintre biometrie și obligațiile statului de drept, democratic, nu doar de a respecta drepturile omului, **dar și de a le considera valori supreme și de a le garanta** respectarea lor deplină **tuturor persoanelor** aflate sub jurisdicția sa.

Secolul XXI poate foarte ușor, inobservabil, introduce **noi forme de sclavie, specifice unui raport asimetric de putere**, în care persoana umană nu mai beneficiază de totalitatea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și este decăzută din acestea (ceea ce este **complet ilegal**, din perspectiva ordinii juridice europene și internaționale contemporane), ceea ce semnifică deja un comportament specific unui stat **totalitar**.

O formă postmodernă de sclavie în secolul XXI este și biometria, deci această practică, incompatibilă cu drepturile omului cu statul de drept și cu democrația nu trebuie tolerată de comunitatea internațională și nici de state membre în organizații care își propun standarde democratice înalte (mai ales, care își propun să se convertească *în furnizori și în modele de democrație pentru state din alte zone*, încă aflate în forme pre-democratice sau aflate chiar în forme de totalitarism specifice secolului XX).

Lumea internațională nu este uniformă, însă **setul de valori, principii și norme juridice ale comunității juridice internaționale este unul foarte clar**, cu consecințe directe **asupra credibilității aceluia stat ca stat democratic, de drept și care respectă drepturile omului.**

În continuare, amintim art. 5/CEDO, **încălcăt** flagrant, și acesta, prin emiterea cardurilor de sănătate, *articol care consfințește, legat de dreptul la viață, de interdicția tratamentelor inumane și degradante, de interdicția sclaviei, și dreptul omului la libertate și la siguranță*, alte drepturi care nu pot fi condiționate, afectate, sau, mai grav, desființate de statele părți la o astfel de convenție

(așa cum vedem că se întâmplă cu statul român, prin actele normative care introduc acte biometrice asupra persoanelor aflate sub jurisdicția lor). Prin aceste acte și practici biometrice, **se condiționează în mod ilegal și ne-democratic, exercitarea drepturilor și libertăților** acestor persoane (libertatea de circulație, libertatea de gândire, de conștiință, de religie, dreptul la protecția legii, dreptul la viață, la sănătate etc.) **de acceptarea diferitelor tipuri de acte biometrice** (pașapoarte biometrice, cărți de identitate electronice, permise auto biometrice, carduri de sănătate, carduri cu cip de transport public eliberate unor categorii sociale precum veteranii de război sau pensionarii, și lista acestora poate continua).

De asemenea, **legat de dreptul la sănătate este și dreptul pacientului la confidențialitate în relația sa cu medicul său**, relație în care nici statul și niciun alt grup de persoane, mass media sau alții **nu se pot amesteca sub nicio formă spre a avea acces la datele medicale ale pacientului.** Acest drept la confidențialitate al pacientului este **inclus în dreptul mai larg al respectării vieții sale private, inclusiv a corespondenței sale**⁶.

De asemenea, art. 9 și art.10 /CEDO sunt încălcate prin introducerea cardurilor de sănătate și a altor acte de tip biometric pe teritoriul României, **ca stat majoritar ortodox și ca stat democratic, de drept, care își asumă obligația la nivel constituțional să respecte drepturile omului ca valori supreme și să le garanteze.** Or, acest lucru nu se întâmplă în fapt pe teritoriul său, **unde întâlnim o suită de acte normative ce impun, peste capul cetățenilor, cu nerespectarea religiei și a conștiinței lor⁷, a dreptului lor la sănătate, a libertății și demnității lor și a altor drepturi și libertăți fundamentale ale omului, practici și acte biometrice.**

Art. 9/CEDO protejează **oricărei persoane**, în fața comportamentului ilegal al autorităților publice, dreptul său la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, în timp ce art. 10 protejează persoana umană în privința libertății sale de expresie, considerată fundamentală pentru funcționarea unei societăți democratice și a statului de drept. Aceste libertăți **sunt încălcate în litera și spiritul lor**, prin dispozițiile actelor normative în cazul introducerii cardurilor de sănătate pe teritoriul României, **ca stat majoritar ortodox, cu tradiție ortodoxă de peste 2000 de ani.** Introducerea practicilor biometrice pe teritoriul **unui astfel de stat nu dovedește doar**

rea credință și sfidarea sentimentelor religioase ale majorității populației, precum și ignorarea crasă a identității naționale de tip religios a țării dar dovedește neaplicarea principiului *pacta sunt servanda*, a îndeplinirii cu bună credință și întocmai de către statul român a angajamentelor sale regionale și internaționale.

Conform art. 13, se recunoaște de către statele părți dreptul oricărei persoane, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de CEDO au fost încălcate, **de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale (cazul de față).** De asemenea, orice stat (denumit în art. 24, parte contractantă) are dreptul de a sesiza Comisia Europeană a Drepturilor Omului, prin intermediul secretarului general al Consiliului Europei, pentru încălcarea drepturilor omului (în speță, de către statul român care a introdus practici biometrice asupra persoanelor aflate sub jurisdicția sa): art.24/ CEDO.

De asemenea, pot sesiza Comisia, pentru încălcarea acestor drepturi și libertăți protejate de CEDO, după epuizarea căilor de recurs interne, orice ONG, persoană fizică, grup de particulari care se consideră victime ale unei încălcări de către statul român, ca stat parte la CEDO a drepturilor recunoscute de acest instrument juridic (art. 25/ Convenție).

Protocolul nr. 11 la Convenție (referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin Convenție), instituie **un nou titlu II** privind o altă instituție cu competență de a asigura respectarea obligațiilor asumate de statele părți la Convenție: **Curtea Europeană a Drepturilor Omului.** Aceasta Curte, potrivit art. 33, poate fi **sesizată de orice stat parte împotriva statului român**, care se face vinovat de încălcarea drepturilor omului (în speță, prin introducerea de practici biometrice pe teritoriul său și cu privire la persoanele aflate sub jurisdicția sa). Pe baza art. 34 din Protocol, nu doar statele pot sesiza Curtea, **dar și orice persoană fizică, orice ONG sau grup de particulari** care se pretind victime ale unei încălcări de către un stat parte a drepturilor recunoscute în Convenție și în Protocoalele sale (iar **obligația expresă a statelor părți este de a nu împiedica prin nicio măsură exercițiul eficace al acestui drept**).

Din seria tratatelor europene nr. 164⁸, mai menționăm în cazul încălcării de către autoritățile

statului român, a drepturilor omului, și un alt instrument juridic, anume *Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane cu privire la aplicarea biologiei și medicinei*⁹, în cadrul Consiliului Europei.

Asfel, prin emiterea cardurilor de sănătate, considerăm că se desființează în esența lor libertatea și demnitatea umană, deci se ajunge la o poziționare a statului român **contrară art. 1, cap. 1/Convenție**, unde se menționează obligația juridică expresă a statelor părți (inclusiv a statului român) **de a proteja demnitatea și identitatea tuturor ființelor umane și de a garanta tuturor, fără discriminare**, respectarea integrității lor și a altor drepturi și libertăți fundamentale referitoare la aplicarea biologiei și a medicinei. Mai departe, obligația statului român este cea de a lua în cadrul legislației interne, **măsurile necesare pentru a pune în practică prevederile Convenției (nici decum pentru a încălca drepturile recunoscute de Convenție**, demnitatea și identitatea tuturor ființelor umane, așa cum procedează autoritățile statului român prin actele normative referitoare la cardurile de sănătate). În plus, trebuie să evidențiem și faptul că art. 1/Convenție **leagă demnitatea umană de principiul nediscriminării și de dreptul la identitate al tuturor ființelor umane și la respectarea integrității lor**, ceea ce ne ajută să definim cât mai precis și complet cu puțință conținutul juridic al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și al dreptului la sănătate, analizat în speță, pe care introducerea practicilor biometrice îl încalcă flagrant.

Același instrument juridic regional la care România este parte prevede în două articole (art. 2 și art. 3) **principiul priorității ființei umane** (în fața intereselor singulare ale societății sau ale științei), ceea ce constituie **o garanție juridică foarte clară în fața exceselor științei sau a abuzurilor și tentațiilor de putere ale statului în raport cu persoana umană (așa cum este și practica biometrică).** Art. 3 prevede obligația statelor părți (obligație încălcată de statul român prin introducerea cardurilor de sănătate biometrice) de a asigura **un acces echitabil la îngrijirea sănătății, în cadrul jurisdicției lor.** Este exact ceea ce se încalcă prin titlul IX din **legea reformei sănătății nr. 95/2006**; prin proiectul de HG pentru aprobarea normelor metodologice de aplicare a prevederilor referitoare la cardul național de asigurări sociale de sănătate din titlul IX, Cardul

european și cardul național de asigurări sociale de sănătate din legea 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, cu modificările și completările ulterioare; **prin cele două ordine ministeriale nr. 1105 din 29.12.2010 cât și nr. 1571 din 29.12.2010 în materia cardurilor de sănătate.**

Prin aceste acte normative se introduce **o discriminare între persoane, condiționându-se absolut ilegal** accesul lor la îngrijiri medicale în sistemul de stat, de acceptarea cardului de sănătate, **în caz contrar persoana în cauză decăzând din dreptul său fundamental la sănătate**, din moment ce statul român nu îl recunoaște **decât posesorilor de carduri de sănătate spre a le furniza servicii medicale** (servicii la care persoana are dreptul în temeiul tuturor normelor juridice interne, regionale, internaționale privind dreptul său la sănătate).

La fel, este încălcat art.10, cap. III din această Convenție, referitor la **protecția vieții private, legat de dreptul pacientului la confidențialitatea datelor sale**, în temeiul unei **relații de asigurare a dreptului său la sănătate**, considerate «personale», cu medicul său (în sensul de a nu fi divulgate niciun fel de date unui terț, **inclusiv statului care este terț în această relație**, fără acordul pacientului).

Conform art. 10, alin. 1 din Convenție, **orice persoană are dreptul la respectarea vieții private în ceea ce privește informațiile referitoare la sănătatea sa**, deci poate opune perfect valabil oricărei autorități publice care i-ar impune să accepte cardurile de sănătate, **respectarea obligației juridice prevăzute la acest articol. Informațiile privind sănătatea sa, în toate formele sale, cu privire la toate tipurile de servicii medicale și de intervenții medicale, intră în conținutul dreptului la sănătate, al dreptului la a primi în mod nediscriminatoriu îngrijiri medicale din partea statului; al dreptului la integritate fizică și psihică, al dreptului la respectarea vieții private.** Practicile biometrice nu constituie „cazuri excepționale” de restrângere a acestor drepturi fundamentale ale omului, deoarece ele sunt **continue, permanente și desființează în esența lor drepturile omului**; fiind caracteristice unui tip de **stat totalitar**, actele biometrice **nu pot fi permise și legalizate sub nicio formă și sub nicio condiție în interiorul unui stat democratic, de drept, milenar și majoritar ortodox, precum România.**

2. Incompatibilitate cu Codul Drepturilor Pacientului

Un alt document juridic este cel adoptat în urma Conferinței Europene asupra Drepturilor Pacientului (Amsterdam, în 30 martie 1994), sub auspiciile Oficiului Regional pentru Europa al Organizației Mondiale a Sănătății. Cu acest prilej, au fost stabilite **o serie de principii de promovare a Codului Drepturilor Pacientului**, care trebuie respectat în mod obligatoriu de cei care lucrează în sistemul public de sănătate, dar și în sistemul privat¹⁰. Este vorba de un document juridic devenit cod universal al drepturilor pacientului și **care a fost preluat în România sub formă de lege**¹¹, al cărui scop principal este consfințirea juridică a **drepturilor fundamentale ale pacienților în domeniul îngrijirii sănătății, a protejării demnității și integrității lor** și care este inspirat din prevederile Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Printre drepturile pacientului încălcate de cele două acte normative interne care introduc cardurile de sănătate biometrice în România figurează, conform acestui cod universal de drepturi, adoptat la Conferința Europeană de la Amsterdam și: dreptul fiecărui pacient de a își hotărî singur soarta când se află în fața unei boli (drept încălcat de autoritățile statului român prin **discriminările** pe care le aduce categoriilor de pacienți, *în funcție de posesia sau nu a cardului de sănătate*); **dreptul pacientului la securitatea propriei persoane, la integritate fizică și psihică** (afectat prin cele două acte normative care asigură din partea statului român acest drept *doar posesorilor de carduri, pe ceilalți excluzându-i de la beneficiul acestui drept*, cu consecințe directe asupra sănătății și integrității, securității propriei persoane); **dreptul fiecărui pacient de a avea propriile valori morale, culturale și de a i se respecta convingerile filozofice, religioase chiar și în privința îngrijirilor medicale** (drept afectat prin *incompatibilitatea dintre practica biometriei și religia creștină, democrație, stat de drept, drepturile și libertățile fundamentale ale omului*, printre care și libertatea religioasă, libertatea de gândire, de opinie; principiul nediscriminării). Cel mai important drept care figurează în acest Cod juridic și **care suferă o desființare practică în esența sa**, prin introducerea actelor biometrice

de tipul cardurilor de sănătate, este **dreptul pacientului la confidențialitate și la intimitate în general și în particular, în legătură cu starea sa de sănătate.**

Codul stipulează în mod clar că **orice informație despre identitatea și despre starea sa medicală nu se poate furniza nimănui** (nici chiar statului român sau altor persoane, grupuri, organizații, grupuri financiare internaționale, firme transnaționale etc.), fără acceptul său. Mai mult, **confidențialitatea trebuie păstrată chiar și după moartea pacientului.**

Deci orice presiune făcută din partea statului ca pacienții să se convertească în simple numere purtându-și de gât «tăblița cu date personale privind starea lor de sănătate» (cardul biometric de sănătate) este **o directă încălcare a acestui drept al pacientului, care se încadrează în conținutul juridic al dreptului la sănătate, ca drept fundamental al omului.** Confidențialitatea nu poate fi relativizată, pusă în discuție și mai rău, desființată, prin punerea acestor **date pe suport electronic**, unde orice persoană pricepută în tehnologiile de spargere a codurilor de securitate poate avea acces, **cu directe consecințe asupra vieții, sănătății, securității, integrității fizice și psihice a persoanei, libertății sau demnității sale** (problema devine mai acută **pentru înalții demnitari, care devin ținte sigure** ale atacurilor informatice în acest caz, și ale căror drepturi fundamentale, ca persoane umane **li se încalcă**, laolaltă cu problema directă la adresa **vulnerabilității** persoanelor lor, *ca o problemă de securitate națională, dar și de protejare a persoanelor înalților demnitari în secolul XXI*).

Dacă înalții demnitari sunt, să zicem, „liberi gânditori” și nu admit biometria ca idee, sau dacă aparțin vreunei religii care nu acceptă practicile biometrice, considerându-le contrare libertății și demnității omului privit ca un chip și asemănare cu Dumnezeu, **problema devine și mai gravă, întrucât statul obligă practic persoana în cauză să primească un act biometric pentru a beneficia de servicii medicale în sistemul de stat, creând discriminare directă între cetățeni** (*încălcarea principiului constituțional al egalității tuturor în fața legii*).

Astfel, statul poate ajunge până la absurda și nedemocratica situație de a **condiționa înaltul demnitar în cauză să își exercite funcția publică** (!!!) (adică, să călătorească în interes de serviciu,

să își îngrijească sănătatea în țara sa, să își poată respecta percepțiile religioase sau filozofice, să aibă propria sa opinie cu privire la biometrie etc.) **de posesia unui act biometric** (în acest caz, cardul de sănătate), ceea ce duce la un **comportament ilegal al statului în cauză, la încălcarea drepturilor fundamentale ale înaltului funcționar ca persoană umană, la punerea acestuia în imposibilitatea de a își exercita funcția publică și mai ales, la vulnerabilitatea sa ca persoană** (primejduirea vieții, a integrității, a securității persoanei sale) datorită neacceptării de către acesta a actului biometric, indiferent de felul său. Un asemenea comportament al statului nu este democratic, nu este specific unui stat de drept, desființează drepturile fundamentale ale omului și **marchează tranziția la un stat polițienesc radical, depărtat de orice standard democratic.**

Tragem aici un **semnal de avertizare foarte serios**, anume că **legislația europeană și cea națională privind protecția datelor este menită să protejeze date publice ale persoanei, date cu acordul său și nu să încalce sau să desființeze drepturile omului, precum o face practica biometrică.**

Legislația cu privire la protecția datelor nu poate fi folosită de niciun stat, grup de persoane, individ, organizație internațională, grup financiar internațional pentru a instaura un control, o formă de supraveghere, directă sau indirectă, sub niciun chip, asupra persoanei umane.

Protecția datelor **nu poate servi statelor sau acestor grupuri de interese ca pretext pentru a aduce atingeri sau încălcări drepturilor omului**, în speță libertății, demnității umane, vieții, securității persoanei, și în niciun caz nu poate servi ca pretext pentru introducerea practicilor biometrice, incompatibile în esența lor cu statul democratic, de drept și cu drepturile fundamentale ale omului.

De acest lucru trebuie să țină cont toate instituțiile UE când elaborează acte juridice europene¹² și când le adoptă, de asemenea, trebuie să țină cont toate organizațiile internaționale, de integrare sau nu, precum și toate statele care s-au angajat expres, prin instrumente juridice regionale, internaționale sau naționale (la nivel de constituții) să respecte drepturile omului, democrația și statul de drept, și să le considere valori supreme în stat.

3. Incompatibilitate cu noul tratat constitutiv al UE (tratatul de la Lisabona)

În tratatul de la Lisabona (de modificare a tratatului privind Uniunea Europeană și a tratatului de instituire a Comunității Europene) din 2007, art. 1a/TUE prevede expres că « Uniunea **se întemeiază** pe valorile respectării *demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept precum și pe respectarea drepturilor omului* »; acest articol prevede că valorile de mai sus « **sunt comune** statelor membre « (deci și statului român, care **trebuie să țină cont în mod strict și total de ele, înainte să adopte** astfel de acte normative).

Această situație pune **Uniunea într-o situație fără precedent, deoarece ea trebuie să aperc acest set de valori și să sancționeze statul care încalcă de o manieră flagrantă și sistematică drepturile și libertățile omului** (în speță, prin impunerea de acte biometrice, compatibile cu un mod de guvernare totalitar și nicidecum cu unul democratic). De asemenea, cităm și art. 3a/TUE, paragr.2, în modificarea tratatului de la Lisabona, prin care Uniunea își asumă obligația de a respecta printre altele, și identitatea națională a statelor, precum și egalitatea lor în raport cu tratatele (Carta Drepturilor Fundamentale, reamintim, făcând parte integrantă din acestea). Deci, **UE nu numai că nu trebuie să încurajeze sau să tolereze pe teritoriul statelor membre practici totalitare sau biometrice, dar trebuie, în ceea ce o privește, să se abțină să emită prin toate instituțiile sale, acte juridice europene care să recomande sau să se aplice direct și imediat pe teritoriul statelor membre o măsură biometrică sau un alt tip de măsură care ar avea ca efect restrângerea sau punerea în discuție, ori, mai grav, desființarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.**

Raportarea la valorile democratice pe care se întemeiază Uniunea trebuie să fie un **proces permanent și să nu se mărginească la nivelul declarativ**, altfel existând riscul de creare a unei **prăpastii între o democrație pur declarativă și o realitate de tip totalitarist, ceea ce nu este de dorit.**

De asemenea, Uniunea și toate statele membre trebuie să țină seama și de art. 6 /TUE în modificarea tratatului de la Lisabona, prin care **UE se angajează să respecte drepturile**

și libertățile prevăzute în Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii de la 7 decembrie 2000 și de a considera **principii generale ale dreptului european**, drepturile fundamentale așa cum rezultă din tradițiile constituționale comune ale statelor membre și astfel cum sunt ele garantate în CEDO.

În cadrul UE **se poate activa împotriva statului care încalcă drepturile și libertățile fundamentale ale omului** (în cazul de față, prin introducerea cardurilor de sănătate, ca practică biometrică) **art. 7/TUE**, în modificarea tratatului de la Lisabona, ca una din formele de sancționare ale statului vinovat de a fi pus în discuție valorile și principiile generale ale dreptului european.

4. Incompatibilitate cu Carta Drepturilor Fundamentale ale Cetățeanului UE

Conform acestui document juridic considerat **parte integrală** cu tratatele constitutive ale UE și având **aceeași valoare juridică** precum acestea în ierarhia de drept european, încă din preambul vedem cum *UE se auto-definește ca fiind întemeiată «pe valorile indivizibile și universale ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității... pe principiile democrației și statului de drept* ». Mai mult, Uniunea este o entitate în care găsim **persoana umană situată în centrul acțiunilor și politicilor sale**, deci, atât cetățenia UE cât și spațiul de libertate, securitate și justiție **trebuie permanent raportate la drepturile fundamentale ale omului și asigurată o respectare deplină și efectivă a acestora pe întreg teritoriul UE.**

În continuarea preambulului Cartei, observăm cum scopul explicit al UE este cel de a «*contribui la păstrarea și la dezvoltarea acestor valori comune*», însă nu oricum, ci «respectând diversitatea culturilor și tradițiilor popoarelor Europei, precum și identitatea națională a statelor membre», între altele. Atunci, ne întrebăm **cum e posibil să fie tolerată la nivelul unei Uniuni astfel constituite, practici biometrice care încalcă nu doar statul de drept, statul democratic și drepturile fundamentale ale omului** (pe care se întemeiază Uniunea, conform Cartei), ci însăși obligația UE de a respecta diversitatea culturilor și tradițiilor popoarelor Europei (în speță, cultura specifică a poporului român, ordonată în jurul ortodoxiei; se încalcă tradiția și percepțiile ortodoxe; se încalcă

identitatea națională de tip religios a României, unde peste 86% din populație se declară creștini-ortodocși¹³).

Actele normative cu privire la cardurile de sănătate încalcă prevederile Cartei **încă de la primul articol** (care, nu întâmplător, consfințește **tocmai demnitatea umană**, în cadrul titlului I denumit «*Demnitatea*»). Art. 1 din Cartă precizează cât se poate de clar **caracterul inviolabil al demnității umane, care trebuie respectată și protejată de statele părți** (în speță, state democratice și de drept) și pe care, prin fiecare prevedere referitoare la cardurile de sănătate (indiferent de tipul lor), actele normative incidente aici o desființează în esența sa. Deci, din punctul de vedere al art. 1 din Cartă, statul român **nu își îndeplinește obligația sa juridică expresă de a respecta și de a proteja demnitatea umană, pe care o desființează prin practici biometrice**, specifice unui comportament **totalitarist și degradant** la adresa persoanei umane și a drepturilor sale.

Mai departe, sunt încălcate prin introducerea biometriei **pe teritoriul României ca țară cu identitate și tradiție ortodoxă, cu majoritate ortodoxă, cu caracter democratic, de stat de drept și de stat care se obligă să garanteze respectarea drepturilor omului pe teritoriul său**, și alte articole din Cartă: art. 2 (**dreptul la viață**, care este afectat prin nerespectarea de către statul român a obligației sale de a furniza servicii medicale persoanelor, fără discriminare, deci și neposesorilor de carduri de sănătate); art. 3 (**dreptul oricărei persoane la integritate fizică și psihică**, drept care este afectat din cauza nerespectării de către statul român a dreptului la sănătate a persoanelor aflate sub jurisdicția sa); art. 4 (**interdicția torturii și a tratamentelor inumane sau degradante**, biometria **afectând direct demnitatea, libertatea și integritatea persoanei umane, deci fiind încadrabilă inclusiv în definiția juridică a torturii și a tratamentelor inumane și degradante** menite să considere omul ca obiect, nu ca persoană, ca număr și nu ca nume, **să îi nege dreptul la identitate și la unicitate și să îi recunoască condiționat de posesia unui act biometric, drepturile sale fundamentale, ceea ce este inadmisibil**). Mai departe, este încălcat prin introducerea practicii biometrice (în speță, a cardurilor de sănătate) și art. 5 din Cartă (**interzicerea sclaviei, actul biometric fiind o modalitate de control, supraveghere a persoanei**

umane care decade din libertatea și demnitatea sa ca ființă umană unică).

Titlul II din Cartă («*Libertățile*») recunoaște pe întreg teritoriul UE alte drepturi și libertăți persoanei umane (indiferent de calitatea de cetățean european) precum **dreptul la libertate și siguranță** (art. 6, încălcat și el în mod flagrant de statul român prin introducerea cardurilor de sănătate), și **respectarea vieții private a oricărei persoane** (art. 7).

Carta prevede și **un drept la protecția datelor cu caracter personal** (în art. 8), însă reamintim faptul că **el nu se poate erija în niciun fel și sub nicio formă în pretext de încălcare, de afectare totală sau parțială, de punere în discuție sau de desființare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului**, așa cum se procedează prin introducerea practicilor biometrice pe teritoriul UE (în speță, în cazul statului român ca stat membru UE). «*Protecția datelor cu caracter personal*» nu poate acoperi modalități, acte sau măsuri cu caracter non-democratic, totalitar, polițienesc sau care desființează drepturile și libertățile omului pe teritoriul oricărui stat ce se consideră democratic. **Articolul 8 nu poate fi folosit pentru a instaura pe teritoriul UE un spațiu polițienesc, cu ajutorul practicilor biometrice**¹⁴, în speță prin introducerea cardurilor de sănătate, indiferent de tipul lor, așa cum au procedat autoritățile statului român prin două acte normative **complet desprinse de obligațiile aceluiași stat asumate la nivel național, regional și internațional**.

Mai departe, introducerea acestor carduri de sănătate **desființează în esența sa libertatea de gândire, conștiință și mai ales, de religie a persoanelor care trăiesc pe teritoriul unei țări ortodoxe ca România** (a libertății protejate de art. 10 din Cartă, pe care respectivele acte normative o încalcă). Este menționat expres, în paragraful 2, art. 10 din Cartă, **dreptul la obiecție pe motive de conștiință**, în conformitate cu legea internă care îl reglementează, deci statul român trebuia să țină seama și de acest **drept specific, derivat din libertatea de conștiință**, când a emis norme de introducere a unor practici biometrice pe teritoriul unei țări majoritar și mai mult, prin formarea și istoria sa, de tip ortodox.

Mai departe, cele două acte normative în cauză încalcă și articole din titlul III («*Egalitatea*»), anume art. 20 (**egalitatea tuturor persoanelor în fața legii**, ceea ce nu este respectat, prin faptul

că neposorii de carduri biometrice sunt puși de statul român într-o poziție de inferioritate și chiar de punițiune (!!!), riscând să fie amendați sau sancționați pentru că nu ar fi de acord cu aceste practici și nici cu aplicarea lor asupra persoanelor lor).

Acele normative referitoare la cardurile de sănătate încalcă art. 21 (**nediscriminarea**, prin faptul că introducerea cardurilor de sănătate **crează discriminări directe între posesorii și neposorii de card cu privire la accesul lor la furnizarea serviciilor medicale de stat, discriminări care pot privi inclusiv criteriul de religie, opinie sau convingere, ceea ce este interzis expres la nivelul UE, prin acest articol).**

Este de asemenea, pus în discuție (prin *tolerarea de către UE* a unor asemenea practici biometrice pe teritoriul unuia din statele sale membre) art. 23 din Cartă, care *privește direct Uniunea și îi impune obligația expresă de a respecta diversitatea culturală, religioasă și lingvistică* a statelor membre (inclusiv deci, în cazul introducerii practicilor biometrice într-un stat membru... cu tradiție, cu identitate și cu majoritate religioasă de tip creștin ortodox, **această specificitate nu este în niciun fel respectată, atrăgând și răspunderea juridică a Uniunii**, care trebuia să se sesizeze pentru înlăturarea practicilor biometrice de pe teritoriul unui stat membru dar nu a făcut-o).

Art. 35 din Cartă *privește direct dreptul la sănătate, recunoscut oricărei persoane de pe teritoriul UE, nu doar cetățenilor europeni; acest drept este încălcat de autoritățile statului român, care nu asigură corecta sa aplicare* cu privire la persoanele de sub jurisdicția sa, din moment ce introduce cardurile de sănătate, ca acte biometrice, **condiționându-le nefiresc, de o manieră abuzivă și punitivă, întocmai ca un stat polițienesc, și nu ca un stat democratic, de primirea obligatorie de către cetățenii săi a acestuia**. Astfel, se creează **discriminări între cetățenii europeni**, inclusiv cu privire la protecția sănătății, adică între persoanele aflate sub jurisdicția statului român care pot beneficia de serviciile medicale ale statului român numai dacă au card de sănătate și alte persoane, aflate sub jurisdicția altor state UE care au acces deplin și necondiționat la serviciile medicale ale statului UE unde trăiesc sau se află).

Trebuie, de asemenea, luate în considerare și prevederile art. 53 și 54 din Cartă, **care interzic abuzul de drept** (adică, interzic statului român,

în speță, să interpreteze vreuna din dispozițiile prezentei Carte *ca implicând vreun drept de a desfășura orice activitate sau de a îndeplini orice act îndreptat împotriva oricăruia dintre drepturile și libertățile recunoscute de acest document sau de a le impune restrângeri mai ample decât cele prevăzute în această Cartă*). În speță, prin introducerea cardurilor de sănătate se ajunge nu la o restrângere, ci **la o desființare a esenței** drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv în forma în care sunt ele protejate de acest document.

Concluzii

În concluzie, avertizăm pe această cale că introducerea sub orice formă (direct sau indirect, obligatoriu sau opțional) a vreunei măsuri sau practici biometrice de către statul român la adresa persoanelor (indiferent de statul lor, cetățeni români sau străini) supuse în vreun fel jurisdicției sale, este o formă de încălcare a drepturilor cetățeanului european și a drepturilor fundamentale ale omului, o formă non-democratică de control, supraveghere a persoanei umane, specifice unui model de stat polițienesc, totalitar, ceea ce se convertește într-o directă responsabilitate a autorităților care au semnat aceste acte, pe plan juridic și politic, precum și a instituțiilor europene care au recomandat, în vreun fel sau altul, asemenea tipuri de acte și practici.

NOTE:

1 **Politica statului român, ca stat democratic, stat de drept, stat în care respectarea drepturilor omului constituie valoare supremă și este garantată (art.1 din Constituție), ca stat membru al UE, OSCE, Consiliului Europei și Comunității Democrațiilor, este (și trebuie a fi) de a respecta pe deplin, în toate actele normative interne și în toate acțiunile autorităților publice române, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, statul de drept și democrația**. Orice act normativ și orice măsură administrativă de implementare a unui act normativ (precum, în speță, cele biometrice), prin care se aduce atingere, se desființează sau se lezează total sau parțial, în litera sau în spiritul lor, drepturile și libertățile fundamentale ale omului **atrage responsabilitatea semnatărilor actului sau autorităților care au implementat acea măsură, cât și a statului român, pe plan național, european și internațional**.

2 În speță, fiind vorba de întreg titlul IX din legea

reformeii sănătății nr. 95/2006; de proiectul de **HG** pentru aprobarea normelor metodologice de aplicare a prevederilor referitoare la cardul național de asigurări sociale de sănătate din titlul IX, Cardul european și cardul național de asigurări sociale de sănătate din legea 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, cu modificările și completările ulterioare; **de cele două ordine ministeriale nr. 1105 din 29.12.2010, cât și nr. 1571 din 29.12.2010 în materie de carduri de sănătate.**

3 **Adoptată la Roma în 4 noiembrie 1950; în vigoare la 3 sept. 1953.** România a ratificat Convenția prin Legea 39 din 18 mai 1994, publ. în M.Of. nr. 135 din 31 mai 1994.

4 **Prin reluarea licitației în septembrie 2011 de către Min. Sănătății (de unde avem caracterul *continuat al infracțiunii de abuz în serviciu, dar și caracterul sistematic de încălcare a drepturilor omului*), referitoare la cardurile de sănătate, **autoritățile române continuă să se afle în afara normelor juridice constituționale, europene și internaționale în materia drepturilor omului și deci, săvârșesc o acțiune ilegală din punctul de vedere al dreptului internațional public, al dreptului european, al propriului drept național și al drepturilor omului, pentru care își asumă direct și necondiționat răspunderea juridică** (inclusiv penală, prin abuz în serviciu contra interesului public, având în vedere că, **aici interesul public vizează direct și necondiționat protejarea identității naționale**, care nu este orice fel de identitate ci **una de tip religios, o identitate majoritar și milenar ortodoxă, incompatibilă în esența sa cu practicile biometrice**). Autoritățile române ignoră cu desăvârșire ce fel de țară reprezintă ele: o țară majoritar și milenar ortodoxă, **comportându-se ca niște autorități nihiliste dar și ilegale**, deoarece nu țin cont de toate actele normative incidente în speță, menționate mai sus, prin care România și-a asumat obligații la nivel european și internațional, încălcând inclusiv Constituția acestei țări.**

5 **Aceeași greșală a făcut-o un stat democratic, fondator al UE, precum Germania, despre care aflăm, tot în perioada august-septembrie 2011, că începe să elibereze persoanelor străine aflate pe teritoriul său, permise de muncă și de ședere de tip electronic, cu cip.** Aceasta este iar o formă de încălcare flagrantă a drepturilor fundamentale ale omului (în speță, a principiului nediscriminării între persoanele umane, a încălcării dreptului la muncă, a libertății de conștiință și de religie, a libertății de circulație, mai ales că Germania este o țară membră a UE care își asumă prin tratatul de la Lisabona obligația expresă de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale omului și mai ales dacă reamintim că există și Carta Drepturilor Fundamentale ale Cetățeanului European, care face parte integrantă din tratatul de la Lisabona). Iată deci, țări democratice îndreptându-se destul de repede către forme electronice

de totalitarism, care încălcă nu doar drepturile cetățenilor europeni, dar și drepturile fundamentale ale omului, **tocmai prin modalitatea pseudo-legislațiilor** (în sensul de mai sus).

6 **Este ilegală implicarea Poștei Române și a oricărui alt serviciu public sau privat de curierat, pentru distribuirea unor acte de tip biometric, indiferent de tipul lor (carduri de sănătate sau altceva), deoarece, alături de autoritățile publice care au aplicat măsura biometrică vor răspunde, pentru încălcarea drepturilor omului, și aceste servicii de curierat, inclusiv Poșta Română, **organism de utilitate publică**, ce nu trebuie folosit abuziv de stat pentru încălcarea sau afectarea drepturilor omului sau încălcarea Constituției, a documentelor regionale și internaționale la care România este parte. **Se opune principiul legalității**, principiu de bază în dreptul administrativ, în temeiul căruia **orice autoritate publică trebuie să își exercite competențele cu respectarea cadrului legal** (în speță, a Constituției, a documentelor internaționale, regionale, naționale care protejează drepturile omului și nu să le încalce).**

7 **În afară de aspectul privind încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (dimensiunea universală a culturii juridice specifice ordinii onusiene, ca ordine juridică contemporană), mai întâlnim și ignorarea, de către autoritățile române, a identității naționale** (de tip religios, adică majoritar și milenar ortodox) a românilor. Autoritățile române nu și-au adaptat tipul de politică în funcție de **cerințe esențiale legate de strategiile de securitate națională, ca strategii de preservare a identității naționale a acestei țări**. Obiectul principal al oricărei strategii naționale de securitate este **supraviețuirea acestui neam, iar elementul component esențial al supraviețuirii este identitatea culturală** (unitate de limbă, religie și cultură, în cazul neamului românesc), care este în esența ei, o **identitate majoritar și milenar ortodoxă**, adică incompatibilă cu practici de genul biometriei. În strategiile lor, autoritățile române trebuia să fie preocupate să **protejeze identitatea culturală a românilor, nu să o încalce flagrant, dovedind nu doar incompetență dar și ignorare flagrantă a interesului național**, deci neluare în considerare, culpabil, a obiectivului de preservare a identității naționale. Mircea Malița avertizează foarte clar într-o lucrare de-a sa recent apărută că „identitatea este un produs al culturii” și că „scopul supraviețuirii unui popor este menținerea identității”, în care „obiceiurile și valorile măsoară importanța intereselor vitale pentru un popor și sunt esențiale pentru comportament și mentalitate” (adică, nu doar pentru profilul unui popor, dar și pentru chestiunea supraviețuirii sale în istorie). Strategiile care nu țin cont de aceste lucruri nu pot răspunde acestor nevoi esențiale ale poporului român și deci trebuie înlăturate ca neviabile. A se vedea Mircea Malița -

Cumințenia pământului. Strategii de supraviețuire în istoria poporului român, Editura Corint, București, 2010, p. 261.

8 **Institutul Român pentru Drepturile Omului**, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, vol. II, *Instrumente regionale*, București, 1997, tiparul RA Monitorul Oficial, p. 338.

9 **Adoptată la Oviedo în 4 aprilie 1997. România a semnat Convenția la 4 aprilie 1997.**

10 **Octavian Popescu** - *Dreptul la sănătate și sănătatea acestui drept*; Institutul Român pentru Drepturile Omului; București, 2007, pp. 79-80.

11 **Legea Drepturilor Pacientului**, adoptată la București, la 20 ianuarie 2003.

12 **Prin tratatul de la Lisabona, art. 3a din TUE, UE are obligația expresă de a respecta identitatea națională a statelor sale membre**, care este, în cazul României, **una de tip religios (milener și majoritar ortodoxă)**. Pentru o nerespectare a acestui tip de obligație juridică expresă de către UE în raportul juridic cu vreun stat membru, acesta are la dispoziție o multitudine de căi juridice de a o trage la răspundere, inclusiv de a părăsi Uniunea pentru un astfel de motiv.

13 **A se vedea recensământul din 2002, pe criteriul religiei**, în care, la o populație de 21.698.181 locuitori, religia ortodoxă este de 86,7%. De asemenea, din punct de vedere geopolitic și istoric, tradițional românii au fost un bastion al apărării ortodoxismului în Europa, începându cu edictul din Milano (313 d.H., aici luată ca dată convențională) când creștinismul a fost recunoscut în Imperiul Roman ca religie egală cu alte culte. A se vedea studiul geopolitic al lui Vasile Simileanu, *România, tensiuni geopolitice*, revista Geopolitica, Editura Top Form, București, 2003, pp. 9- 15. Despre identitatea creștin ortodoxă milenară a poporului român, a se vedea pe larg, lucrarea preot prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2006.

14 **În materia practicilor biometrice, a se vedea și articole conexe**, precum: Mădălina Virginia Antonescu, *Implicații ale incompatibilității dintre biometrie și drepturile omului asupra securității umane*, în *Impact Strategic*, nr. 3(36)/2010, pag. 112-124; Mădălina Virginia Antonescu, *Chestiunea pașapoartelor biometrice și libertățile de gândire, de opinie și cea religioasă*, în *Impact Strategic*, nr. 1 (34)/2010, pp. 112-129; Mădălina Virginia Antonescu, *Biometria, libertatea umană și demnitatea umană, la începutul secolului XXI*,

comunicare științifică, sesiunea de comunicări științifice *Perspective ale securității și apărării în Europa*, 19-20 noiembrie 2009, vol. IV, Editura UNAP, București, 2009, pp. 186-216.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANTONESCU, Mădălina Virginia, *Biometria, libertatea umană și demnitatea umană la începutul secolului XXI*, comunicare științifică, participare, în 9-10 noiembrie 2009 la sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională cu tema „Perspective ale securității și apărării în Europa”, vol. 4, Editura UNAP, București, pp. 186- 216.

2. ANTONESCU, Mădălina Virginia, comunicare științifică *Incompatibilitatea dintre cardurile de sănătate și normele juridice naționale privind drepturile omului*, participare la sesiunea de comunicări științifice anuală „Justiție, stat de drept și cultură juridică”, Academia Română și Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, 13 mai 2011.

3. ANTONESCU, Mădălina Virginia, *Chestiunea pașapoartelor biometrice și a libertăților de gândire, de opinie și cea religioasă*, articol, revista *Impact Strategic*, nr. 1(34)/2010, pp. 112-129.

4. Institutul Român pentru Drepturile Omului, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, vol. II, *Instrumente regionale*, București, 1997, tiparul RA Monitorul Oficial.

5. MALIȚA, Mircea, *Cumințenia pământului. Strategii de supraviețuire în istoria poporului român*, Editura Corint, București, 2010.

6. SIMILEANU, Vasile, *România, tensiuni geopolitice*, revista Geopolitica, Editura Top Form, București, 2003.

7. PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2006.

8. POPESCU, Octavian, *Dreptul la sănătate și sănătatea acestui drept*; Institutul Român pentru Drepturile Omului; București, 2007.

DIMENSIUNEA PSIHOLGICĂ A DECIZIEI LIDERULUI MILITAR

*Ciprian PRIPOAE-ȘERBĂNESCU**

Modul în care războiul este definit, va determina contextul și nevoile pentru ajustările din educație și pregătire. Noile paradigme, precum „operații bazate pe rețea”, sau „operații bazate pe efecte”, impun tot mai mult decidenților dobândirea de noi competențe comprehensive și abilități decizionale superioare.

Cercetările asupra rezolvării problemelor slab structurate în condiții de incertitudine au indicat că aplicarea unui singur model de luare a deciziei este inadecvat și contraproductiv. Subiecții decidenți folosesc în mod natural metode intuitive, prin care valorizează experiența și metodele anterioare de gândire, decât să urmărească respectarea unui algoritm standardizat. Ca răspuns la metoda ortodoxă de luare a deciziei (MDMP), a fost propusă alternativa gândirii practice, inspirată de teoria psihologiei naturaliste. Se iau astfel în calcul limitările cognitive și capcanele pe care procesul decizional le induce inerent. Gândirea practică propune un stil de gândire interogativ, reflexiv, integrativ, prin care decidentul va defini, redefini în mod continuu problemele ce apar, pentru a găsi și evalua soluțiile și efectele, creându-și propriul sistem de evaluare și control.

Cuvinte-cheie: subiectivitate; Military Decision Making Process (MDMP); gândire practică; gândire sistemică; incertitudine; metacogniție.

1. Războiul, între vechi și nou

Fenomenul complex al războiului a primit de-a lungul timpului diverse definiții, fiecare dintre ele purtând marca gânditorilor epocii. Ceea ce rămâne ca un fir roșu în definițiile date este importanța acestuia pentru evoluția ulterioară a societăților. Istoria este plină de imagini a unor armate zdrobite sau de națiuni întregi distruse. Războaiele au rămas în memoria umanității ca momente dramatice, de cotitură, cel mai adesea puncte de discontinuitate care au marcat viața a întregi generații sub cele mai diverse aspecte. Fie că prin ele s-au jucat teritorialitatea, independența ori chiar supraviețuirea unor națiuni, bunăstarea sau civilizația ei, războaiele au fost și vor rămâne momente cruciale, cărora trebuie să li se acorde toată atenția.

Analiza teoreticienilor militari a conflictelor recente a conturat noi viziuni sub forma unor noi paradigme ale luptei armate. Dintre acestea, cele mai discutate au fost „războiul în mijlocul populației”, „războiul de generația a patra”, „conflictul asimetric”, „operații bazate pe rețea”, „operații bazate pe efecte”¹. Indiferent de paradigmă, forțele armate sunt nevoite să opereze din ce în ce mai mult în medii caracterizate de teamă, volatilitate, incertitudine, complexitate, risc și ambiguitate². Fiecare dintre aceste atribute

** Maior Ciprian PRIPOAE-ȘERBĂNESCU (ciprianpripoae@yahoo.co.uk) este psiholog la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România.*

menționate vor solicita, mai devreme sau mai târziu, mai mult sau mai puțin, o acoperire în pregătirea liderilor militari de la toate eșaloanele reflectată, la modul cel mai sintetic, prin capacitatea ofițerilor de a da sens și coerență unui fenomen, prin natura sa, complex și haotic.

Într-un mediu în care niciodată nu vei dispune de toată informația necesară, fiind totuși asaltat de prea multe informații, efortul de a „pune cap la cap”, de a da relevanță fluxului neconținut de informații și evenimente, de a lua decizii, se va dovedi din ce în ce mai provocator și dificil. În exercitarea actului de comandă, decidenții militari se vor afla tot mai des în fața unui șir de compromisuri cu care acesta va trebui să se simtă împăcat. Compromisuri între constrângere și inițiativă, între a repeta sau a inova, între model și inspirație.

2. Subiectivitate în cunoaștere

Semnificația tot mai importantă acordată rezultatelor acțiunilor umane, mizele tot mai ridicate pe care conflictele militare le au pentru societatea umană, au atras atenția teoreticienilor asupra procesului de rezolvare a problemelor și de luare a deciziei, cu scopul de eficientizare a acestora. Rezultatele au fost cristalizate în teorii *normative*, în care decidentul este asumat a fi bine informat, capabil de a raționa (aproape) perfect și rațional. Realitatea a indicat însă relativitatea acestor teorii, atâta timp cât nu se poate face o ruptură între procesul de luare a deciziei, mediu și subiectivitatea decidentului, în special ca sursă de erori. Felul în care individul uman semnifică lumea și fenomenele sale, o înțelege și explică este un proces *subiectiv* care introduce variabile ce nu pot fi cuantificate.

Oamenii își construiesc propria lor versiune de realitate pe baza informațiilor oferite de sursele de informații, de la simțuri la informații digitalizate. *Semnificația* informației se va găsi întotdeauna la intersecția dintre natura acesteia, subiectivitatea decidentului și contextul în care subiectul o interpretează. Acest context-cadru mental devine un determinant critic prin care informația este considerată relevantă sau nu și cum va fi ea procesată și interpretată.

Ceea ce este omis de teoriile normativ-descriptive este faptul că, încă de la perceperea informației, se produce o filtrare, selecție, atribuire de sens, o ordonare prin procese fiziologice și

mentale, adesea subconștiente³. Ceea ce percepem și cum procesăm informația după recepționarea sa este fundamental influențată caracteristicii psiho-fiziologice individuale, de experiența anterioară, educație, valori culturale, cerințe de roluri îndeplinite, norme organizaționale, ca și de specificul informației recepționate.

Acest proces poate fi asimilat cu a vedea lumea printr-o „pereche de ochelari” care canalizează și concentrează (implicit distorsionează) imaginea care este văzută. Pentru a vedea dincolo de deciziile pe care le luăm, devine necesar să conștientizăm „lentilele” ochelarilor prin care filtrăm lumea și fenomenele sale. Și pentru ca lucrurile să fie și mai provocatoare, în cazul liderilor militari, ei trebuie să înțeleagă și adversarul. Pentru a înțelege ceea ce face adversarul, trebuie nu doar să știm informații despre el, ci și să vedem lucrurile prin propriile lui „lentile”, fie că acestea se numesc modele mintale, prejudecăți, presupuneri. Pentru a vedea opțiunile pe care adversarul le înțelege, decidenții trebuie să înțeleagă valorile sale, presupunerile lui (care evident ne includ, cel mai adesea, și pe noi), până chiar și erorile de înțelegere și percepție pe care acesta le fac.

3. MDMP, gândire practică, gândire sistemică – continuum sau excludere ?

Dinamismul, asimetria și eterogenitatea forțelor implicate în desfășurarea conflictelor ultimilor 30 de ani a indicat cu claritate că devine practic imposibilă existența unui „master mind” oracol, care să cuprindă și prezică tot ce se întâmplă la un moment dat pe câmpul de luptă, lăsând la o parte dificultatea de a integra și coordona într-o manieră adecvată temporal evoluția tuturor forțelor implicate, chiar și pentru intervale scurte. Independența tot mai accentuată a acțiunilor unor unități și mari unități, nevoia continuă de adaptare și supraviețuire, face ca necesitatea unei conduceri tot mai descentralizate la nivel tactic să devină evidentă. Comandanții de la toate eșaloanele și ofițerii de stat major se vor găsi astfel tot mai adesea sub presiunea de a face judecăți viabile și coerente în condițiile responsabilității situațiilor cu care se confruntă, a complexității, ambiguității, diversității și volumului de informații (adesea incomplete) cu care lucrează, mereu sub presiunea timpului.

Devine astfel evident că unul din obiectivele

majore ale pregătirii decidenților militari este crearea unui stil propriu de luare a deciziei și creșterea încrederii în sine prin conștientizarea punctelor tari, a slăbiciunilor și a garanțiilor date de propriul stil de gândire.

Poate părea surprinzătoare alegerea acestei sintagme, dar încrederea în propriul stil de conducere este un indicator sintetic, ce subsumează o întreagă serie de procese subiacente și de calități ale individului care ia decizii. Încrederea devine posibilă datorită și prin existența unei puternice motivații, a unui stil de gândire *reflexiv, flexibil, interogativ, integrativ*, care, corelate, conduc la libertatea interioară de a face față mental oricărei situații, indiferent de dificultatea ei.

Primul pas făcut în această direcție putem să considerăm a fi fost făcut prin introducerea în pregătirea ofițerilor de comandă și stat major a regulamentelor ce prevăd proceduri de elaborare a estimărilor, planurilor și a ordinelor folosind procesul analitic al criteriilor multiple, altfel cunoscut în mediul militar ca Military Decision Making Process (MDMP). Acesta este gândit ca formă de sprijin a gândirii pentru a reprezenta câmpul de luptă și pentru a ajunge la decizii întemeiate pe logică. MDMP este un proces analitic, folosind un algoritm de secvențe logice desfășurate în timp, prin care se analizează situația, se elaborează o gamă de soluții, se compară după care se selectează o variantă considerată optimă pentru a rezolva problema⁴. Opțiunea selectată devine planul tactic, iar comandantul își va baza decizia privind modul în care el va aranja forțele sale în timp și spațiu pentru a-și atinge scopul propus. Ceea ce oferă MDMP în mod primordial este siguranța că toate elementele cheie ale planificării și conducerii au fost luate în calcul, un veritabil check-list.

În ultima perioadă însă, un număr crescând de studii făcute atât în domeniul militar, dar mai ales în cel civil, par să indice că MDMP are limitări serioase, punând sub semnul întrebării înseși utilitatea și eficiența sa ca instrument decizional. Cea mai vehementă critică vine din partea teoreticienilor luării deciziei, dar și a unor ofițeri care în urma conflictelor din Irak și Afganistan susțin că timpul, diversitatea sistemelor de armament și ambiguitatea luptelor duse la nivel batalion/brigadă solicită un proces mai degrabă intuitiv de luare a deciziei (Recognition-primed decision - RPD)⁵. Din punct de vedere strict psihologic, se pune sub

semnul întrebării și dacă MDMP este o metodă utilă în contracararea capcanelor, prejudecăților, gândirii de grup și a erorilor psihologice, inerente în procesul general de luare a deciziei. O mare parte din instrucțiunile pentru luarea deciziei la nivel tactic se concentrează deja preponderent doar pe structura externă a procesului (ordinea etapelor, utilizarea matricelor decizionale și activitățile de coordonare din rândul staff-ului).

Interesul constant pentru înțelegerea a ceea ce face ca C2 să fie performant, precum și chestionarea continuă a eficienței rezolvării problemelor, ca parte a procesului decizional, au condus la descoperiri surprinzătoare. În 1993, J. Fallesen indică în lucrarea sa „Overview of Army tactical planning performance research”, o concluzie surprinzătoare: „Este evidentă o discontinuitate între ceea ce procedurile prevăd pentru procesul de luare a deciziei și ceea ce este efectiv făcut pe timpul pregătirii, aplicațiilor sau a luptei propriu-zise” și mai mult, „felul în care comanda este descrisă și modul în care ea este efectiv realizată sunt diferite”. Aceste observații par în perfectă concordanță cu psihologia naturalistă, care arată că majoritatea oamenilor în situații dinamice, de nesiguranță nu gândesc folosind logica standard, cu atât mai puțin alegând dintr-o serie de alternative pe cea „optimă”⁶. Cercetările au arătat că, mai degrabă, cei care iau decizii se bazează pe experiența anterioară și pe capacitatea de a genera intuitiv o soluție contextual fezabilă⁷. Aceste descoperiri au fost sintetizate de teoreticieni din domeniul psihologiei naturaliste, prin observarea subiectului în activitatea din mediul său natural. Astfel, psihologia naturalistă indică drept realmente utile și eficiente, mijloacele de educare și instruire care pornesc de la capacitățile psihologice intrinseci ale subiectului ce vor fi explorate și consolidate prin activități reflexiv-interogative de manieră metacognitivă.

Modelul clasic de luare a deciziei face apel la o gândire ce folosește preponderent logica formală, inadecvată datorită rigidității și puțin utilă în medii complexe, dinamice, nesigure în care militarii operează⁸. Logica formală implicită în astfel de modele este ignorantă în privința conținutului și a contextului, iar oamenii asta fac cel mai adesea, caută semnificații, sugestii date de contextul imediat pentru a înțelege și a se adapta. Gândirea logică pe care se bazează modelul clasic operează cu informații certe, sigure, cu valori de Fals sau

Adevărat, iar această certitudine este din ce în ce mai dificil de găsit în complexitatea câmpului de luptă. În situațiile cotidiene se operează cel mai adesea cu semnificații puternic contextualizate.

Kahneman și Tversky au creat un cadru teoretic care susține ipoteza că indivizii, atunci când sunt supuși unui flux senzorio-informațional intens, în condiții de incertitudine, risc sau ambiguitate, au tendința de a reduce complexitatea generală, folosindu-se de tehnici euristice⁹. În acest proces de simplificare a unui volum, de altfel ridicat, în mod regulat, indivizii introduc „prejudecăți”, care derivă din erori inconștiente, generate de metodele mentale de simplificare. Capcanele pe care procesul mental le stabilește pentru cei care iau decizii nu pot fi eliminate, ele sunt parte din noi. Logica ce fundamentează desfășurarea MDMP pur și simplu ignoră aceste evidențe.

Ce se poate face este de a instrui pe oameni cum să caute și să recunoască aceste obstacole mentale și cum să dezvolte proceduri menite să le compenseze. Iar acest lucru îl face posibil una din alternativele găsite la modul tradițional de gândire, bazat pe modelul rațional, logică formală și algoritmi de luare a deciziei, alternativă numită *gândirea practică*. Gândirea practică este inspirată de modelul psihologiei naturaliste, care este interesat de modul în care oamenii gândesc și acționează în realitatea cotidiană, mai degrabă decât pe modul în care cineva, sau o organizație consideră că acestea *ar trebui* să gândească și să acționeze. Gândirea practică nu-și asumă un model normativ de comportament. Mai degrabă, această abordare susține necesitatea ca individul să-și folosească experiența, cunoașterea, capacitățile evaluative pentru a explora, defini, redefini în mod continuu problemele ce apar, pentru a găsi și evalua soluțiile, de a cântări consecințele. De asemenea, devine important procesul de învățare pentru a gestiona timpul de gândire pe termen scurt și cum să învețe și să se pregătească pentru sine în problemele viitoare. În mod fundamental, gândirea practică se concentrează asupra necesității ca individul să gândească cu mintea sa și mai puțin încercând să aproximeze situațiile cu care se confruntă la un model considerat universal valabil, creditat ca fiind fezabil în orice situație. Acest tip de gândire se sprijină din ce în ce mai puțin pe teorie, care nu mai este o sursă de control, cel care ia decizii creându-și propriul sistem de evaluare și control. Ca parte a procesului, devine

esențial acceptarea ideii că incertitudinea există în permanență, că nu există un singur răspuns, iar întregul edificiu mental este orientat către scopuri (parțiale) și mai puțin pe respectarea unui algoritm cu pași riguroși definiți.

„Gândirea practică” este o umbrelă conceptuală, care acoperă sintagme precum gândire critică, gândire creativă, metacogniție și gândire integrativă. La intersecția acestora se articulează un model funcțional ce asigură decidentului libertatea interioară de a explora și defini situațiile și contextele în care se află de o manieră pe care, deocamdată, nici un alt model nu îl oferă.

Gândirea critică este evaluativă, convergentă, interogativă, precaută cu ceea ce poate fi considerat axiomă. Ea acoperă un set de abilități mentale, dintre care cele mai semnificative sunt raționamentul, analiza, explicația, interpretarea, evaluarea.

De cealaltă parte, gândirea creativă este generativă, îndrăzneată, divergentă. Combinate, gândirea critică și gândirea creativă aproximează suficient de bine felul în care oamenii funcționează în mod natural. Avantajele fundamentale pe care aceste două modalități de gândire le aduc sunt reflectate în capacitatea superioară de adaptare la incertitudine, identificarea facilă a unor variante, opțiuni alternative, identificarea presupunerilor implicite și nu în ultimul rând în dezvoltarea capacității de a integra și a da sens elementelor complexe și disparate, dezvoltarea capacității de definire și identificare a problemelor.

Dacă algoritmul MDMP se desfășoară folosind o logică formală, gândirea practică se sprijină pe ceea ce este cunoscut drept logică situațională. Logica situațională începe prin a lua în considerare elementele concrete ale situației curente, mai degrabă decât să folosească abordări generaliste, care ar acoperi situații similare. Situația este privită drept unică, așa că ea trebuie să fie interpretată în termenii logicii sale unice, mai degrabă decât ca un exemplu particular a unei clase mai largi de situații comparabile.

Logica situațională se concentrează de obicei pe descoperirea relațiilor de tip cauză-efect sau a relațiilor mijloace-finalități. Decidenții trebuie să descopere/înțeleagă obiectivele urmărite de adversar și să înțeleagă de ce și cum adversarul crede că anume mijloace și felul în care ele se articulează îi vor permite să atingă scopurile vizate. Este fundamentală, se înțelege, ceea ce

inamicul dorește să obțină în termeni de efecte, dispozitiv, pierderi. Acest tip de gândire are drept avantaje posibilitatea de a permite integrarea unui volum mare și diversificat de informații (adesea detalii). Fără un asemenea insight va fi extrem de riscant și dificil de a înțelege, explica și prevedea acțiunile adversarului. Analiza începe atunci când decidentul se inserează conștient de el în procesul de a selecta, sorta și organiza informații. Această selecție și organizare poate fi realizată doar în funcție de presupunerile, ipotezele, preconcepțiile conștiente sau subconștiente.

Întrebarea nu este doar dacă ipotezele anterioare și așteptările cuiva îi vor influența analiza și înțelegerea situației, ci mai ales dacă această influență este explicită sau va rămâne implicită. Această distincție este fundamentală. Pentru fiecare ipoteză, puneți-vă această întrebare: dacă această ipoteză este adevărată, la ce ar trebui să mă aștept să văd și la ce să nu fie văzut? Care sunt toate acele lucruri care ar fi trebuit să se întâmple, sau se pot întâmpla în continuare, și la ce „dovezi” trebuie să se aștepte să vadă? Dacă nu vedeți această dovadă, de ce nu o vedeți? Este pentru că nu s-a întâmplat, pentru că nu este în mod normal observabilă, sau că dumneavoastră sau colectorii de informații nu au căutat-o? Lipsa de indicii și informații trebuie să fie la fel de semnificativă ca și prezența lor. De exemplu, atunci când cântărim posibilitatea unui atac de către un adversar, pașii pe care adversarul nu i-a luat pentru a pregăti forțele sale pentru atac ar putea fi mai semnificative decât măsurile observabile care au fost luate. Un exemplu de o ipoteză care de multe ori se încadrează în această nedovedită, dar nu infirmată categorie, este ipoteza că un adversar încearcă să ne înșele pe noi. Ați putea să respingeți posibilitatea ca adversarul să încerce să vă înșele, deoarece nu aveți nici o dovadă de aceasta, dar respingerea nu este justificată în aceste condiții. Dacă înșelăciunea este planificată bine și corect pusă în aplicare, nimeni nu ar trebui să se aștepte să găsească dovezi ușor. Posibilitatea nu ar trebui să fie respinsă până când este infirmată, sau, cel puțin, până când o căutare sistematică de dovezi a fost făcută și niciuna nu a fost găsită. *Atenția cuiva tinde să se concentreze asupra a ceea ce este raportat mai degrabă decât ceea ce nu este raportat.* Este nevoie de un efort conștient de a gândi despre ceea ce lipsește, dar ar trebui să fie prezent în cazul în care o ipoteză este considerată adevărată.

Poate cea mai remarcabilă abilitate cognitivă pe care o presupune gândirea practică este metacogniția. Ea este remarcabilă pentru că permite decidentului să-și îmbunătățească însuși modul de a gândi. În ultimii 35 de ani de literatură de specialitate, multe definiții au fost propuse pentru termenul metacogniție, sau „gândirea despre gândire”. O definiție mai recentă a metacogniției o descrie astfel: „cunoștințele și convingerile despre procesele cognitive proprii și încercările subiectului de a controla aceste procese în vederea potențării proceselor de învățare și memorare”¹⁰.

Metacogniția joacă un rol important în comunicare, înțelegere, dezvoltarea limbajului, autocontrol, autoinstruire sau rezolvarea de probleme. Într-un anumit sens, metacogniția este critică, reflexivă cu gândirea în sine, un mod de a se autoregla pe sine. Fiecare din procesele menționate anterior devine astfel subiectul reflecției prin aplicarea întrebării „Ce și cum fac acum în mintea mea?”.

Intim corelat cu metacogniția este capacitatea de gândire integrativă. Gândirea integrativă este o abilitate esențială în procesul de comandă, datorită diversității mari a factorilor care interacționează pe câmpul de luptă, a frecvenței ridicate de luare a deciziilor. Gândirea integrativă se reflectă în abilitatea de a identifica corect relațiile CAUZĂ – EFECT, relațiile dintre evenimente, în capacitatea de a înțelege fenomenele din altă perspectivă decât cea personală, de a prelua perspectivele colaboratorilor și de a le putea integra funcțional. Această integrare are și un aspect temporal, decidentul putând învăța din experiența anterioară pentru a evita erorile făcute și de a-și îmbunătăți performanța. Această capacitate este parțial înnăscută, parțial educată. Se bazează în mod fundamental pe capacitatea individului de a rămâne deschis la nou, de a învăța pe tot parcursul vieții, dar și pe respectul față de un Altul, ca sursă de judecăți valoroase. Dacă am folosi metafora poetului Archilochus,¹¹ am putea spune că acești subiecți sunt mai degrabă *vulpi* decât arici. Calitățile individuale psihologice care condiționează o astfel de funcționare sunt inteligența superioară, capacitatea de sinteză, o imagine de sine stabilă și coerentă, stimă de sine ridicată, asertivitate, capacitate de a tolera ambiguitatea, de a integra contrarii fără a fi judicativ, capacitatea de a fi empatic, de accepta că nu poți ști TOTUL, sau că altcineva poate avea o idee mai bună decât tine. Abilitățile de a gândi

integrativ sunt un pas esențial în dezvoltarea a ceea ce se numește intuiție.

Cel de-al doilea factor major care pune presiune pe modul tradițional de descriere, explicare, analiză și luare a deciziei este emergența paradigmei sistemice în definirea celor mai complexe fenomene, inclusiv a conflictelor armate. Apariția teoriei generale a sistemelor a cărei origine este atribuită biologului Ludwig von Bertalanffy a marcat un salt epistemologic de la viziunea științifică newtoniană, depășind metodele reduționiste de investigare. Noile paradigme prin care se dorește modelarea conflictului („războiul în mijlocul populației”, „operații bazate pe rețea”, „operații bazate pe efecte”) conceptualizează fenomene care țin din ce în ce mai mult de teoria sistemelor complexe. Teoria sistemelor, gândirea sistemică și teoria generală a sistemelor sunt considerate astăzi a fi cadrul științific ideal de integrare a informațiilor, veritabilă știință a fenomenelor coerente și integrate.

Practica pare să sprijine ipoteza că ori de câte ori în planificarea și conducerea forțelor armate a fost folosită abordarea sistemică, rezultatele au fost sprijinite de o logică operațional-contextuală sigură. Este și firesc, atâta timp cât îl forțează pe decident să gândească în termeni de interacțiuni, schimburi, legături, transformări, scop, concepte care modelează fenomenul conflictului militar. Teoria sistemică este utilă și pentru a modela înțelegerea adversarului, a modalităților de utilizare a mijloacelor acestuia și a intențiilor pe care le are. Pare astfel necesar ca în formarea viitorilor decidenți militari, alături de gândirea practică să fie introduse elemente de instruire prin care să fie provocată dezvoltarea gândirii sistemice. Chiar dacă la „prima audiție” pare a suna pretențios, gândirea sistemică nu înseamnă, cel mai adesea, decât potențarea sistematică a unor disponibilități native pe care indivizii le posedă. Ideea fundamentală pe care se bazează sintagma de „gândire sistemică” este aceea că totul este sistemic, punând accentul pe înțelegerea interacțiunilor multiple dintre elemente mai degrabă decât viziunea unui lanț liniar, cauză – efect.

Cu alte cuvinte, fiecare parte este influențată și influențează o altă parte, toate luate la un loc creând o stare (intermediară) a sistemului, care este mai mult decât suma părților componente. Pare de bun simț ca fenomenele, organizațiile să

fie abordate folosind gândirea sistemică, dar nu este atât de simplu pe cât pare. Și primul obstacol în calea acestui tip de gândire este chiar mintea noastră.

Adesea, în ciuda faptului că suntem conștienți că totul este sistemic, modul fundamental de operare a minții este prin analiză, să desfacem lucrurile în bucățele și le așezăm într-un șirag, găsind cel mai adesea cauzalități liniare. Asta nu este în sine un lucru rău, doar că, de cele mai multe ori tindem în mod involuntar să pierdem din vedere interacțiunile complexe, caracterul circular, supraordonat, multiplu al interacțiunilor. Motivul pentru care gândim mai degrabă într-o manieră liniară decât sistemică se datorează principiului economiei cognitive. Susan T. Fiske și Shelley E. Taylor, susțin în teoria „cadrelor” că subiecții umani sunt în mod natural „zgârșiți în gândire”, preferând să gândească cât mai puțin posibil. Acest lucru este facilitat de „cadrele de referință” –(frames) care asigură o cale rapidă și simplă în procesarea informației¹². Astfel, oamenii vor folosi aceste filtre mentale pentru a crea înțeles și sens în fluxul de informații primit. În mod normal, vom folosi cantitatea cea mai mică de efort mental pentru majoritatea sarcinilor, păstrând resurse pentru atunci când anticipăm că sarcinile vor fi mai dificile, și evident funcționarea sistemică necesită un consum sporit de atenție, memorie și procesare.

Concluzii

De la confruntarea dintre David și Goliat am învățat ce înseamnă asimetria. Unul dintre adversari va încerca să gândească și să acționeze astfel încât să minimizeze avantajele adversarului și să-și maximizeze propriile calități. În lipsa unei ajustări tehnologice corespunzătoare care să compenseze reducerea numerică a Forțelor Armate, actualii și viitori lideri trebuie să găsească răspunsuri mai degrabă asimetrice în fața unui potențial adversar superior din punct de vedere tehnologic și material. Iar aceste soluții asimetrice nu-și pot avea originea decât în gândire.

Unul din principiile fundamentale ale luptei armate, valabil chiar și în secolului XXI, rămâne libertatea de acțiune. Dar această libertate în plan material nu se poate câștiga decât ca reflexie a libertății de gândire a subiectului și a încrederii în deliberările sale.

Decidenții militari au o varietate de personalități, educație și experiență. A susține valabilitatea unui singur model decizional în această diversitate de tipologii și de situații tactice a fost dovedit a fi o limitare, dacă nu chiar o eroare. Anumite poziții necesită o pregătire specială în luarea deciziilor folosind judecăți de tip formal, algoritmizat, fiind nevoie astfel de o departajare clară a situațiilor, circumstanțelor care necesită proceduri de tip criterial. Dacă această metodă „instrumentală” va deveni, prin extindere, unica metodă de luare a deciziei, este posibil ca, pe termen lung, performanța operațională a decidenților, și implicit a Armatei să aibă de suferit. De aceea susținem necesitatea ca pregătirea generală a viitorilor decidenți militari să fie focalizată pe gândirea și raționamentul practic. Probabil că cele mai valoroase instrumente pe care comandanții de la toate eşaloanele le posedă sunt abilitățile lor de a înțelege, gândi, raționa și decide, iar gândirea practică nu face decât să le potențeze și să le sistematizeze. Decidenții militari trebuie să fie conștienți de propriul lor proces de gândire în toată complexitatea sa, care acoperă elemente de natură motivațională, emoțională, cognitiv-rațională. Ei trebuie să devină reflexivi despre cum judecă, cum ajung la concluziile lor și de efectele deciziilor lor. Pentru a evita inconsistența, lipsa de claritate, erorile, slabele judecăți argumentative, decidenții vor trebui să deosebească între ceea ce știu și ceea ce cred că știu, să facă distincția clar între realitate și propria lor opinie.

Acest subiect este unul controversat și totodată provocator. Încercarea de a educa pe mulți din această profesie, pentru a examina lucrurile de această manieră, va întâmpina, probabil, o rezistență instituțională. Educația militară este, mai degrabă, o educație a lui „a face” decât una a lui „a gândi”, iar schimbarea pe care o vizează acest articol ar presupune o întregă regândire a curriculei universitare de pregătire a ofițerilor pe întreg parcursul procesului educativ, de la nivelul Academiiilor categoriilor de forțe, până la cel mai înalt nivel de formare oferit de Universitatea Națională de Apărare sau de Colegiul Național de Apărare. Cristalizarea unor colective interdisciplinare cu rol de a contura conținutul lecțiilor, un corp de instructori valoroși cu abilități psihopedagogice *dovedite*, metode de instruire atractive, captivante și interactive sunt câteva din etapele pe care un astfel de demers ar trebui să îl conțină. În lumina acestor idei, cei mai potriviți

candidați vor fi caracterizați de *creativitate*, *flexibilitate*, capacitate de autoeducare, orientați spre eficiență și rezultate.

Deși mai puțin vizibil și evident mult mai silențios, procesul de educare a liderilor militari poate avea, prin conținutul său, un veritabil impact strategic asupra performanțelor Armatei României, performanțe pe care doar auditul unui viitor război le va putea confirma. Iar istoria marilor confruntări a dat câștig de cauză liderilor educați să fie vulpi¹³ în detrimentul aricilor.

NOTE:

1 Teodor FRUNZETI; Marius HANGANU, *Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor armate*, Impact Strategic Nr. 4 [41]/2011, Universitatea Națională de Apărare “CAROL I”.

2 Blair S. WILLIAMS, *Heuristics and biases in military decision making*, Military Review Sept.-Oct. 2010.

3 Mihai GOLU, *Bazele psihologiei generale*, Editura Universitară, București, 2002.

4 http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/army/fm101-5_mdmp.pdf.

5 Richard D. PAZ, *A Systems Critique of the Military Decision-Making Process at the Operational Level of War*, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, Academic Year 03-04.

6 CHENG, P., HOLYOAK, K., NISBETT, R., & OLIVER, L., *Pragmatic versus syntactic approaches to training deductive reasoning*. Cognitive Psychology, 18, 1986.

7 FALLESEN, J. J., *Decision matrices and time in tactical course of action analysis*. Military Psychology, 7, 1995.

8 Richard J. HEUER, *Psychology of Intelligence analysis*, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, 1999.

9 Richard J. HEUER, *Psychology of Intelligence analysis*, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, 1999.

10 OMROD J. E., *Educational Psychology developing learners*, 5, New Jersey, Prentice Hall, 2006.

11 „Vulpea știe multe lucruri, iar ariciul știe unul și bine”- Archilochus, *Iambi et Elegi Graeci*, M.L. West vol. I, Oxford, 1971.

12 Susan T. FISKE, Shelley E. TAYLOR, *Social cognition*, McGraw-Hill Humanities, 2nd edition, 1991.

13 http://ro.wikipedia.org/wiki/Erwin_Rommel.

AL QAĪDA VS. RESTUL LUMII. DUPĂ 10 ANI

Lucrarea *Al Qaīda vs. restul lumii. După 10 ani* a fost publicată în 2011 de Editura TOP FORM, sub atenta îndrumare a profesorului dr. Vasile Simileanu. Autorul cărții, Cristian BARNA, este conferențiar universitar doctor în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” și în prezent conduce Departamentul de Științe Politice și Relații Internaționale din cadrul Facultății de Informații. Preocupările domniei sale au depășit de multă vreme cadrul formal, fapt pentru care reușește să ne surprindă de fiecare dată cu abordări directe, bine documentate, uneori chiar „ascuțite” cu și despre terorismul internațional. Astfel, *Al Qaīda vs. restul lumii. După 10 ani*, este o lucrare meritorie, o lucrare care incită la cunoaștere. Cu un format ușor accesibil, lucrarea de 172 de pagini, structurată în patru capitole, îndeamnă la reflecție: când se va sfârși războiul împotriva terorismului internațional?

În desfășurarea cuprinsului, atenția ne este provocată de o multitudine de subiecte ce țin chiar de inedit prin stilul de analiză întreprins. Surprinzător sau nu, demersul inițiat de autor ajută la decriptarea unor teme de importanță majoră, respectiv „multiculturalism versus islamofobie în Uniunea Europeană; Jihad în Europa” și oferă un răspuns pertinent la întrebarea „România este țintă a terorismului de sorginte fundamentalist islamică?” În acest context, obiectivul Occidentului nu poate fi doar contra-ofensiva de tip militar sau „democratizarea” lumii musulmane, ci Occidentul trebuie să urmărească și o dimensiune religioasă și ideologică: „câștigarea minților și inimilor” musulmanilor, adică exercitarea unei presiuni active pentru o reformă religioasă, politică, socială și economică în lumea musulmană, pentru a se elibera definitiv de orice justificare a violenței. În esență, discursul fundamentalist islamic, care promite paradisul celor care săvârșesc acte de terorism, trebuie să fie contracarat de o forță religioasă legitimă chiar din interiorul lumii musulmane.

Indubitabil, atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 au forțat regândirea globalizării, democrației și securității globale demonstrând că, în era contemporană, nivelurile global, național și local se intersectează. 11 septembrie 2001 a reprezentat un eveniment global, care a afectat o lume interconectată, dar conflictuală.

Astăzi, după 10 ani de eforturi și sacrificii depuse de structurile specializate în riposta antiteroristă, eliminarea lui Osama bin Laden din ecuația jihadistă este, fără îndoială, semnalul legitimant al apunerii paradigmei de securitate numită „terorism global de inspirație Al Qaīda”. Cristian BARNA surprinde la modul cel mai clar, prin formulări directe și concluzii bazate pe analize riguroase: nu înseamnă că amenințarea jihadistă va dispărea, ci că, pe de-o parte, vom asista la o „teritorializare” a terorismului de sorginte fundamentalist islamică, posibilă

NOTE DE LECTURĂ

consolidare a pozițiilor militanților Al Qaīda din Irak și Afganistan în Africa de Nord putând avea urmări negative pentru întreaga lume, dar mai ales pentru Europa.

Al Qaīda vs. restul lumii. După 10 ani înseamnă foarte mult pentru cei implicați în înțelegerea Islamului. Autorul prezintă Islamul drept o credință umană, tolerantă și progresistă, care se confruntă cu viziunea unui spânzurat despre un Dumnezeu răzbunător și o umanitate condusă de legi prohibitive.

Demersul îndeamnă la reflecție, dar și la adevăr. Dată fiind acesată stare de spirit care străbătea, și încă mai străbate lumea musulmană, răspunsul la amenințarea terorismului de sorginte fundamentalist islamică trebuie să reprezinte mai mult decât bombardarea Afganistanului și Irakului.

*Dr. Nicolae RADU**

** Comisar șef prof.univ. dr. Nicolae RADU (raduvany@yahoo.com) își desfășoară activitatea în cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, România.*

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IANUARIE-MARTIE 2012

În primele trei luni ale anului 2012, prin eforturile conjugate ale membrilor CSSAS, au fost publicate trei studii, și anume, *„Rolul NATO și al UE în managementul crizelor din Balcanii de vest”*, *„Managementul și conducerea militară strategică în viitoarele confruntări armate”* și *„Crize potențiale ce pot afecta securitatea națională: prevenirea, limitarea și soluționarea situațiilor de criză”*.

Consecvenți politicii de extindere a ariei și spațiului cooperării cu instituții similare, un grup de cercetători și experți ai Centrului a efectuat, în perioada 20-22 februarie, o vizită de lucru la Centrul de Parteneriat Strategic al Sucursalei Regionale a Institutului Național pentru Studii Strategice din Uzghorod, Ucraina. Cu această ocazie, cele două instituții au semnat un protocol de colaborare și s-au angajat să participe activ și reciproc la conferințe și seminarii științifice.

Pe agenda CSSAS, ca una dintre multele activități importante organizate de Centru, este seminarul științific cu participare internațională, aflat la cea de-a XII-a ediție, ce se va desfășura în ziua de **17 mai 2012**. Tema de anul acesta este *„Interese naționale și interese comunitare în Uniunea Europeană”*. La activitate au fost invitate să participe personalități din conducerea Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului Educației, Cercetării Tineretului și Sportului, Ministerului Administrației și Internelor, rectori ai instituțiilor de învățământ superior, militare și civile, precum și alte personalități ale comunității științifice din România, precum și din alte țări.

Irina TĂTARU

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă Impact Strategic și le supunem atenției, totodată, aspecte care pe care să le aibă în vedere la trimiterea articolelor.

Termene de predare: articolele vor fi trimise în format electronic la adresa de e-mail a redacției, cssas@unap.ro, până la: **15 ianuarie** (nr. 1); **15 martie** (nr. 2); **15 iulie** (3) și **15 octombrie** (nr. 4). **Versiunea în limba engleză** se predă redacției **în decurs de 10 zile** de la anunțul privind posibilitatea de a publica articolul propus.

Evaluarea din punct de vedere științific a articolelor se realizează conform procesului **double blind peer review**, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici cu experiență.

În urma evaluării, există trei posibilități: a) **acceptarea articolului spre publicare ca atare**; b) **acceptarea articolului spre publicare, cu modificări / completări** sau c) **respingerea articolului**.

Criteriile de selecție a articolelor sunt următoarele: circumscrierea în aria tematică a revistei (probleme de actualitate din domeniul securității, apărării, geopoliticii și geostrategiei, relații internaționale sau aspecte politico-militare); conținutul științific; originalitatea; noutatea - să nu mai fi fost publicat anterior; o bibliografie relevantă, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente; adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă.

Dimensiunile articolului pot varia între **minim 6 – maxim 10 pagini** (inclusiv note și bibliografie, eventuale tabele și/sau grafice). Articolul trebuie să aibă o **structură logică**, împărțită pe capitole (ex. introducere / considerații preliminare, ..., concluzii).

Setări pagină: margini: spații 2 cm, hârtie tip A4. **Setări de scriere:** articolul se va scrie cu font Times New Roman, dimensiune corp 11, spațiere la 1 rând, cu diacritice.

Titlul articolului se va scrie cu majuscule, bold, centrat.

O scurtă prezentare de autor, care să cuprindă următoarele elemente: grad, titlu didactic/cercetare, dr., prenume, nume, e-mail, funcția deținută la principala afiliere instituțională și, dacă este cazul, statutul de doctorand, domeniul, univ., oraș, țara.

Un rezumat relevant, de circa 150 de cuvinte, font italic.

5 - 8 cuvinte-cheie, font italic, cu punct și virgulă între ele.

Tabele / grafice / imagini se trimit și în format .jpeg / png. / .tiff. În cazul tabelelor, se scrie deasupra, cu font TNR 10, italic, „Tabelul nr. 1 titlu”. În cazul imaginilor / hărților, se scrie dedesubt, cu font TNR 10, italic, „Figura nr. 1 titlu”. În ambele cazuri, sursa se menționează dedesubt.

Citarea, precum și alte note ale autorului, vor fi menționate sub forma unor **note de final (endnotes)**. Toate sursele citate se indică în notele de final, conform exemplului de mai jos.

Bibliografia: se vor menționa, selectiv, cele mai importante lucrări studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului, și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, J. ; PEVENHOUSE, C. J., *Relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 67-89.

Exemplu de articol: FRUNZETI, Teodor, *Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor militare*, în revista „Impact Strategic”, nr. 4 /2011, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, pp. 7-17.

Trimiterile la Internet se citează cu link-ul întreg, menționând ce reprezintă acea adresă și data la care a fost accesată.

Salvarea se va face ca Word Document (* doc.).

Traducerea în limba engleză - British English - trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este difuzată în prestigioase baze de date internaționale, precum și comunității științifice din străinătate. Citatele din lucrări în limba engleză trebuie preluate ca atare din original.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu legea nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetare științifică.

Redacția își rezervă dreptul de a face modificări ce se impun pe text.

Articolele publicate sunt supuse legii copyrightului. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în bănci de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei.

Responsabil de număr: Daniela RĂPAN
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Daniela RĂPAN; Cristina BOGZEANU
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”
